

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ

ДОНЕЦЬКИЙ
РЕГІОНАЛЬНИЙ
НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК
УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

"ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ"

7 липня 2023 року

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ДОНЕЦЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

7 липня 2023 року

Кропивницький – 2023

УДК: 327:007:342.78 (477) (082)

О 64

**Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 23 від 30 серпня 2023 р.)**

О 64   **Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану:** матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 340 с.

У збірнику представлено матеріали доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану» (7 липня 2023 р., м. Кропивницький). Розглянуто актуальні теоретичні та практичні питання, що стосуються забезпечення національної безпеки України з урахуванням воєнно-політичних загроз і викликів. Наведено пропозиції з удосконалення законодавства і правозастосовної практики, спрямовані на підвищення ефективності діяльності державних органів та інших суб'єктів, що беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, працівників органів Національної поліції, інших державних органів, що входять до складу сектору безпеки і оборони.

Матеріали доповідей друкуються в авторській редакції. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ в матеріалах доповідей несуть автори.

УДК: 327:007:342.78 (477) (082)

© Колектив авторів, 2023

© Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	15
АЛЕКСЕЄВА Оксана ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОДНІЄЇ ЗІ СКЛАДОВИХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	17
АТАМАНЕНКО Юлія НЕСАНКЦІОНОВАНЕ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПЕРЕМІЩЕННЯ ЗБРОЇ АБО РОЗМІЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, ВЧИНЕНЕ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	19
АТАМАНЮК Ростислав АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ДІЯЛЬНОСТІ В МИРНИЙ ЧАС ТА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	21
БАБАКІН Вадим ПРОТИДІЯ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	23
БАГАДЕНКО Ірина РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	27
БАГРІЙ Вікторія ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	31
БОЙКО Оксана ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ СС: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	33
БОНДАР Володимир ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ.....	37

БОРОДАВКО Андрій, МАКСИМОВА Маргарита ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДЯНАМИ ЩОДО ПИТАНЬ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	43
БРАТЕЛЬ Сергій ПРАВОВА ОСНОВА ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	45
ВАХНИЦЬКА Олена УЧАСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	47
ВАХНЮК Наталія, САПАРОВА Анастасія ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	51
ВИГІВСЬКИЙ Іван ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	54
ВІННИК Оксана ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКІВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	55
ГАЙДУ Сергій, БУРЛАКА Владислав, БУРНОС Олена ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 111 ¹ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	59
ГОЛІНА Володимир МАЙСТЕРНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИМ ПРАВOPOPУШЕННЯМ: МЕТАФОРА ЧИ ВИМОГА ДО ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	63
ГОЛОВЧУК Віталій КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	66
ГОРДІЄНКО Сергій, ГОРДІЄНКО Олексій, ГОРДІЄНКО Михайло ДО МЕТОДИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	70

ГУЗЕНКО Олена ОЦІНКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМАТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	74
ГУНЬКО Катерина ПРОФЕСІЙНО ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	77
ГУСЄВА Влада НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ: МЕТОДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПРОТИДІЇ.....	80
ДАНИЛЕВСЬКА Юлія ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 436-2 КК УКРАЇНИ: ПРАВОІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ТА ПРАВАЗАСТОСОВНІ ПИТАННЯ.....	83
ДЕДУШКЕВИЧ Юлія, ТІНІН Дмитро ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	88
ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	91
ДЖАФАРОВА Марина, ЧАЛИЙ Назар ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ З УРАХУВАННЯМ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ.....	93
ДУБЕНКО Ольга, ПАЛАМАРЧУК Галина ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ І ПОРУШУЮТЬ НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ.....	96
ДУДОРОВ Олександр, КАМЕНСЬКИЙ Дмитро «ПРОМИСЕЛ», «ДОБУВАННЯ» ЧИ «ЗАВОЛОДІННЯ» ВОДНИМИ БИОРЕСУРСАМИ: ДО ПИТАННЯ ПРО КОРЕКТНЕ ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЗНАЧЕННЯ ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ В ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ ТА ЙОГО ПРОЄКТІ.....	99
ЄЛАСЬВ Юрій ТЕОРЕТИКО-ЮРИДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ – ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	103

**СРЕМЕНКО Сергій, ПРУСЬКИЙ Андрій, КОПАН Олексій,
МЕЛЬНИК Владислав**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ В
КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ.....107**

ЗАБЄДЛІНА Анастасія

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО
НАСЕЛЕННЯ ЗАХИСНИМИ СПОРУДАМИ В УМОВАХ
ВІЙНИ.....110**

ЗАПОРОЖЕЦЬ Руслана

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ШЛЯХ ДО ЗНИЖЕННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ З
УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ 113**

ЗАХАРЧЕНКО Андрій, БОБКОВА Антоніна

**ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ.....117**

ЗУБРИК Дмитро

**ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ
МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ІДЕНТИФІКАЦІЇ
НЕВПІЗНАНИХ ТІЛ ЗАГИБЛИХ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ В ЗОНІ
ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....120**

ЗЮЗЬКО Юрій, ЧЕНЧИК Вадим

**ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАШИФРУВАННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....124**

ІВАНЕНКО Дмитро

**ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
НАГЛЯДОВОЇ РАДИ КООРДИНАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....125**

ІВАЩЕНКО Віта

**КРИМІНАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ ЯК УМОВА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....128**

КАДАЛА Віталій

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ПРАВОВИЙ ТА ЗМІСТОВНИЙ
АСПЕКТ.....132**

КАЗАНЧУК Ірина ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА» В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	135
КАРПЕНКО Артем ПУБЛІЧНЕ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК СКЛАДОВА ЗЛОЧИННОЇ СУБКУЛЬТУРИ.....	139
КАРЯЖА Катерина КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	143
КИСЕЛЬОВА Марина РОЛЬ РЕФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	146
КОВАЛЕНКО Артем ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ І ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	148
КОВАЛЕНКО Марина ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПІДХОДІВ.....	151
КОВАЛЬОВ Костянтин ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	153
КОНСТАНТІНОВ Сергій ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ.....	157
КОПОТУН Ігор СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	161

КОРОБКІН Валерій, ОВЧАРЕНКО Богдан УЧАСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕ ЕВАКУЙОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ.....	164
КОТЛЯР Діана ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	167
КРАВЧЕНКО Ростислав, КОРОЛЬОВА Олена, ХРОМЕНКОВ Дмитро, ГУЛИК Юрій, ІЛЬЧЕНКО Ніна АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ УКРАЇНИ, В ЯКИХ УСТАНОВЛЕНА ТА РЕАЛІЗОВАНА ВІТЧИЗНЯНА КЛАСИФІКАЦІЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	170
КУЗЬМЕНКО Сергій ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ.....	173
ЛЕВАДНИЙ Ігор, БОРОВИК Олег НАУКОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЕРЖАВИ З УРАХУВАННЯМ ВОЄННО- ПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ.....	177
ЛЕКАРЬ Сергій ДОСВІД НЕГЛАСНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В ІНШИХ КРАЇНАХ.....	180
ЛІТУН Олег ПРОТИДІЯ СПЕЦІАЛЬНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ОПЕРАЦІЯМ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	182
ЛУК'ЯНЧИКОВ Євген, ЛУК'ЯНЧИКОВ Борис ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ЗА МИСЛЕНИМ ОБРАЗОМ.....	185
ЛУЦЕНКО Тетяна ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	188
МАЗЯР Олег, ЗАПОЛОВСЬКИЙ Микола РОБОТА КОМАНДИРА МЕХАНІЗОВАНОГО ВІДДІЛЕННЯ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАСТУПУ З ПОЛОЖЕННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ЗІТКНЕННЯ З ПРОТИВНИКОМ.....	191

МАКАРЕНКО Михайло ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ.....	194
МАЛЮК Василь МОТИВАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	197
МИРОНОВ Юрій ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ, ЯКІ РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	199
МИСЛИВА Оксана, ТІНІН Дмитро ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	202
МИХАЙЛОВ Віктор, НІКУЛІН Олександр, ЛУЦЕНКО Юрій, ДОБРЯК Дмитро, КРАВЧЕНКО Наталія ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ПІСЛЯДИМЛОМНІЙ ОСВІТІ.....	206
МОВЧАН Роман, РУБАЩЕНКО Микола КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДИВЕРСІЮ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	210
МОРГУН Марія КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	213
МОРОЗ Оксана, КОСТОВСЬКА Катерина ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	216
НАГОРНА Олена, ГАЛЕГА Анастасія ОСОБЛИВОСТІ НЕНОРМОВАНОГО РОБОЧОГО ЧАСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	220
НАЗИМКО Єгор, ПОНОМАРЬОВА Тетяна РОЗВИТОК ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА З ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	223

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ Владислав ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРИМІНАЛІСТІВ І СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	225
НЕЗЕЛЕННІКОВА Уляна КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	228
ОРЛОВСЬКА Наталя АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	232
ОСІНСЬКИЙ Олег, ЛЯШУК Роман АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИМУСОВОГО ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ЗА МЕЖІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ОРГАНАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	234
ПАЛІЙ Максим ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ ТА ЦЕРКОВНИХ ІНСТИТУТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	239
ПЕКАРСЬКИЙ Сергій ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ.....	242
ПИЛИПЕНКО Євгенія ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 4 СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	245
ПОЛЯКОВ Ігор, ЛЮДВІК Валентин ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕЗЕРТИРСТВА.....	248
ПРИЩЕПА Олександр ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ.....	250

РАГІМЛІ Захра
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ
ДІЯЛЬНІСТЬ.....253

РУБАН Артем
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ: СПЕЦИФІКА РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ.....257

РУБАН Катерина, ГОЛИШ Ігор
НОВІ ВИМОГИ ДО ТАКТИЧНО-ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА
СКЛАДОВА ЗМІЦНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ
УКРАЇНИ.....259

САВІНОВА Тетяна
ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....262

САВЕНКО Анастасія
COOPERATION WITH INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN
TERMS OF ENSURING NATIONAL SECURITY.....265

САЛМАНОВА Олена, МЕЛКУМОВ Сергій
ЩОДО ЗНАЧЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ В
ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....267

САМІЛЮ Андрій, САДОЛІНСЬКИЙ Ілля
ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО
СТАНУ.....270

ТАРАСЕНКО Олег
СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЕЛЕМЕНТІВ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ.....272

ТАТАРЕНКО Світлана
ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ.....274

**ТЕСЛЕНКО Олександр, ДОЦЕНКО Олександр, ЦИМБАЛІСТИЙ
Сергій, КРИКУН Олександр**
ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОЇ ШТАТНОЇ
ЧИСЕЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРСЬКОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ
ЗАПОБІГАННЯ НАДЗВИЧАЙНИМ СИТУАЦІЯМ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....277

ТИХЕНКО Ярослав ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	279
ТИШЛЕК Микола ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	281
ТІНІН Дмитро ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ДІТЬМИ НА МІСЦІ ПОДІЇ ПІСЛЯ РАКЕТНОГО ОБСТРІЛУ.....	284
ТІТОВА Анастасія УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА» З УРАХУВАННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ.....	287
ТКАЧУК Сергій ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОНТРАФАКЦІЮ В ОНЛАЙН ТОРГІВЛІ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	290
ТРЕГУБ Олександр ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	293
УСТИМЕНКО Володимир СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	297
ФЕЩУК Юрій, СІЗІКОВ Олександр, ГОЛКОВА Світлана ВСТАНОВЛЕННЯ СУТТЄВИХ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ В ДЕРЖАВІ.....	300
ХАЛЬОТА Андрій, ГАВРИЛЮК Людмила ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	301

ХУТАК Аміна, ПАЛАМАРЧУК Галина РОЛЬ ЗМІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА У ЗАПОБИГАННІ КРИМІНОГЕННОМУ ПОТЕНЦІАЛУ СУСПІЛЬСТВА.....	304
ЧЕРВІНЧУК Андрій ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ З ПРАВИМ РОЗТАШУВАННЯ КЕРМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	307
ЧЕРНОБРОВ Віолетта ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗМІЦНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА РОЗВІДКА.....	310
ЧОБОТ Руслан ПІДТРИМАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	313
ЧОРНА Марина СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ.....	316
ШАМАРА Олександр, КОМАШКО Володимир ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИДАННЯ ЯВНО ПРОТИПРАВНОГО НАКАЗУ АБО РОЗПОРЯДЖЕННЯ.....	319
ШЛЯХТІНА Ганна ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ: ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	323
ШОВКУН Юрій ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК ЗАСАД ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	327
ШУЛЬГА Андрій, ОЗЕРНА Ірина ПРОБЛЕМА УНОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ.....	329
BRONIECKA Rossana UWAG KILKA O ADMIMISTROWANIU.....	332

VASYLIEV Sergii
VECTOR OF THE DEVELOPMENT OF STATE ECONOMIC POLICY OF
UKRAINE DURING THE TIME OF MARTIAL STATUS.....334

ŻYWUCKA-KOZŁOWSKA Elżbieta
FILOZOFIA ZŁA JAKO PRZESZKODA W ROZWOJU
SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO.....337

Шановні колеги!

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну та ведення агресивних військових дій негативним чином вплинуло на забезпечення національних інтересів та на здатність держави здійснювати подальший розвиток правоохоронних органів, що визнано одним із основних принципів, який визначає порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Безпрецедентні безпекові виклики, які сьогодні виникають у правоохоронній сфері, потребують оперативного реагування та прийняття оптимальних рішень, які виходять за межі класичної парадигми. Проблема забезпечення зовнішньої безпеки держави знаходиться у прямій кореляції не тільки із необхідністю зміцнення оборонного потенціалу, а і з недоліками організаційно-правового забезпечення реформування органів правопорядку, яке має передбачати дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони у запобіганні та реагуванні на загрози національній безпеці України в умовах воєнного стану.

Роль Національної поліції в механізмі забезпечення національної безпеки визначається в реалізації фундаментальних національних інтересів, серед яких захист державного суверенітету і територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, недопущення втручання у внутрішні справи України, сприяння сталому розвитку національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення, зокрема шляхом захисту публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності. Водночас виконання цими органами покладених завдань ускладнено низкою проблемних питань, вирішення яких потребує комплексного, теоретико-прикладного підходу. Актуалізація питань, пов'язаних із удосконаленням внутрішньої структури і функцій органів правопорядку як частин сектору безпеки і оборони, уніфікація правових засад організації системи правоохоронних органів та чітке визначення критеріїв розмежування напрямів правоохоронної діяльності у сфері захисту національної безпеки держави в умовах воєнного стану є пріоритетним завданням, вирішення якого має стати предметом уваги вчених і практиків.

Колектив Донецького державного університету внутрішніх справ, незважаючи на передислокацію, зумовлену веденням військових дій державою-агресором, натхненний на перемогу України, що сприяє досягненню позитивних результатів у розвитку закладу вищої освіти. Одним із пріоритетів університету є диверсифікація освітніх пропозицій, оновлення підходів до освітнього процесу, поглиблення співробітництва із іншими закладами вищої освіти, а також активізація академічної мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників. Показовим у цьому аспекті стало те, що Донецький державний університет внутрішніх справ став єдиним відомчим ЗВО серед переможців проекту ERASMUS-LS, основною метою якого є підвищення соціальної ролі університетів через розвиток взаємодії університетської спільноти, що

спрямовано на розроблення державної політики щодо підтримки третьої місії університетів.

Попри складнощі, зумовлені воєнним станом, університету вдалося зберегти і примножити свій науковий потенціал. В університеті створено дві спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Університет забезпечує випуск трьох фахових періодичних наукових видань – «Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика», «Правовий часопис Донбасу» та «Центральноукраїнський вісник права та публічного управління». Удосконалюється організація та керівництво підготовкою здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. З метою підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних розв'язувати складні теоретичні завдання та комплексні проблеми у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також розробляти науково обґрунтовані безпекові проєкти та впроваджувати оптимальну модель безпекового середовища, у 2023 році було отримано ліцензію на підготовку докторів філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» (галузь знань 26 «Цивільна безпека»).

Учені університету беруть активну участь у різних наукових заходах, метою яких є вирішення актуальних питань формування безпекового середовища, виступають активними суб'єктами запровадження різних наукових та творчих ініціатив. Однією з таких ініціатив є організація конференції «Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану» спільно з Донецьким регіональним науковим центром Національної академії правових наук України. Необхідно позитивно відзначити підвищений інтерес до цього наукового заходу: до оргкомітету конференції надійшло більше 100 тез доповідей науковців і практиків, що представляють різні заклади вищої освіти й наукові установи, правоохоронні органи, та ін.

Упевнений, що ця науково-практична конференція сприятиме розвитку української науки, а професіоналізм, знання та практичний досвід учених створять усі можливості, необхідні для вирішення проблем організаційно-правового забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану, і прийняті спільні рішення та рекомендації будуть ураховані у практичній площині.

Учасникам та співорганізаторам наукового заходу дякую за участь. Усім нам бажаю плідної, активної роботи, творчого натхнення та якнайшвидшого відновлення миру в нашій країні!

*З повагою,
Сергій ВІТВИЦЬКИЙ
ректор Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України*

АЛЕКСЕЄВА Оксана

старший науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОДНІЄЇ ЗІ СКЛАДОВИХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У будь-якій цивілізованій країні світу за будь-яких обставин життя актуальними є поняття безпеки й правопорядку, що пов'язані із захистом громадян, забезпеченням порядку й законності у суспільстві, без яких воно не може стабільно функціонувати й бути повноцінно цивілізованим. Ці поняття можуть мати різні аспекти та проявлятися у різноманітних формах, зокрема:

національна безпека, що стосується заходів захисту територіальної цілісності, суверенітету, національної економіки, кібербезпеки тощо [1];

інформаційна безпека, що стосується забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу, крадіжки, зловживання та поширення, й складається із низки заходів для захисту персональної інформації, протидії кібератакам й кіберзлочинності [2];

економічна безпека, що стосується інформаційно-аналітичної діяльності щодо оцінки загроз економічній безпеці, ступеня її вразливості та рівня негативного впливу на неї [3] тощо.

Вочевидь, всі типи безпеки і правопорядку взаємодіють між собою і сприяють забезпеченню стабільності, безпеки і благополуччя суспільства.

Важливу роль у зазначеному процесі відіграє економічна безпека, об'єктом якої є як економічна система в цілому, так і її складові елементи. Серед цих складових слід окремо виділити основні, якими є природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, фінанси, методи державного регулювання економіки (політика і право), людські ресурси, рівень технічного і технологічного розвитку, інформація, сім'я, особа [4, с. 167-168].

Саме економічна безпека є значущим аспектом сталого розвитку суспільства, що забезпечує економічну стабільність, благополуччя і зростання, а також сприяє підтримці зайнятості, соціальному розвитку, підвищенню рівня життя та загальному процвітанню держави.

Отже, під економічною безпекою держави доцільно розуміти комплексну категорію, яка характеризує здатність національної економічної системи нейтралізувати негативний вплив різноманітних загроз з метою захисту національних економічних інтересів та забезпечення економічного суверенітету держави [5].

Це і зрозуміло, оскільки високий рівень динамізму і непередбачуваності в сучасному суспільстві генерують нові види загроз, які у сфері національної безпеки взагалі, і економічної безпеки зокрема, потрібно визначати та розробляти відповідні заходи щодо їх усунення чи мінімізації [6].

На сьогодні, забезпечення економічної безпеки нашої країни здійснювати максимально складно, бо поміж різноманітних викликів та загроз,

що мають місце постійно (глобальні економічні кризи через коливання цін на сировину чи валютних курсів, корупція та злочинна діяльність у економічній сфері, нестабільність політичного середовища, пандемії тощо), вже більше року Україна є в епіцентрі конфлікту, спровокованого збройною агресією рф.

Перебування в умовах військових дій вкрай негативно впливає на економічну безпеку нашої держави через серйозні загрози, що є сумними реаліями сьогодення, а саме:

зупинення деяких економічних процесів через обмеження доступу до ресурсів і ринків, а також зниження життєвих умов населення через руйнування інфраструктури (доріг, мостів тощо);

втрата кваліфікованих фахівців через масову міграцію вже наявних спеціалістів та ускладнення підготовки нових кадрів через руйнування освітніх і наукових інституцій;

виснаження державного бюджету країни через використання масштабних фінансових вкладень на воєнні потреби, а не для розвитку економіки, розбудови і соціального забезпечення.

Це далеко не повний перелік, м'яко кажучи, негараздів, які має й матиме наша держава у економічній сфері.

Важливу роль для мінімізації загроз економічній безпеці, у тому числі вищевказаних, відіграє як оперативне реагування на державному рівні (прийняття нормативно-правових документів для використання саме під час дії правового режиму воєнного стану в країні), так і участь кожного громадянина країни у цьому процесі шляхом відповідного ставлення до своїх дій і заходів підтримки, як то дотримання законодавства у економічній сфері, розширення знань щодо економіки та економічної безпеки, свідоме ставлення до підтримки військових, які захищають країну від російської навали, шляхом волонтерства, пожертв тощо.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зауважити, що забезпечення економічної безпеки, особливо за умов воєнного стану, є надважливим й вкрай складним завданням, яке вимагає комплексного підходу й нормативно-правового регулювання для створення стабільного та прозорого економічного середовища, а функціонування за таких умов законодавчих та нормативних актів, що стосуються економічної безпеки, дозволяє ефективно регулювати економічні процеси, а також запобігати та протидіяти негативним загрозам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну безпеку України». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 25.06.2023).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 25.06.2023).
3. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 25.06.2023)
4. Кононова І., Сидоров О. Основні складові економічної безпеки на національному рівні. <http://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/637>

9/60.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 14.06.2023).

5. Барон І.Г. Економічна безпека держави як базова комплексна категорія екосистейту. https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_016-024.pdf (дата звернення: 15.06.2023).

6. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60. URL: zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text (дата звернення 15.02.2021).

АТАМАНЕНКО Юлія

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат технічних наук, старший дослідник

НЕСАНКЦІОНОВАНЕ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПЕРЕМІЩЕННЯ ЗБРОЇ АБО РОЗМІЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, ВЧИНЕНЕ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Відповідно до Кримінального кодексу України від 05.04.2001 року № 2341-III (далі – КК України) поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, є злочином, передбаченим ч. 1 ст. 114-2, та карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. У свою чергу, ч. 2 ст. 114-2 КК України встановлює кримінальну відповідальність за поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, та передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років. Дії, передбачені ч.ч. 1 та 2 ст. 114-2 КК України, вчинені за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства, визнаються злочином, передбаченим ч. 3 ст. 114-2 КК

України та караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років [1].

Несанкціоноване поширення інформації про переміщення зброї або розміщення Збройних Сил України, вчинене в умовах воєнного стану є злочином проти основ національної безпеки, тобто стану захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2]. У свою чергу, національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [2]. Тобто злочини, передбачені ч.ч. 1-3 ст. 114-2 КК України ставлять під загрозу існування України як незалежної, суверенної, демократичної та правової держави, в якій найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека [3]. Покарання за вчинення таких злочинів має бути доцільним, адекватним та співмірним вчиненому злочинному діянню, адже відповідно до ст. 50 КК України покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами [1]. У зв'язку із цим, вважаю доречним за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 114-2 КК України збільшити строк позбавлення волі: мінімальний з трьох до п'яти років, максимальний – з п'яти до восьми. Тобто необхідно викласти санкцію ч. 1 ст. 114-2 КК України у такій редакції: *«карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років»*. На мою думку не може вважатися нетяжким злочин, пов'язаний з поширенням інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, адже такі дії ставлять під загрозу цілісність військової техніки, наданої Україні західними партнерами для звільнення окупованих територій, ставить під загрозу життя та здоров'я військових та цивільних осіб, цілісність інфраструктури тощо. Також слід посилити відповідальність за діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства (ч. 3 ст. 114-2 КК України) [1], адже за наслідками, що настали, такий злочин є особливо тяжким, тож і покарання має бути відповідним. У зв'язку із цим, вважаю за доцільне збільшити мінімальний строк позбавлення волі з восьми до десяти років, а максимальний збільшити з дванадцяти до п'ятнадцяти років. Оскільки подібний злочин може вчинятись з корисливих мотивів, враховуючи вимоги ст. 59 КК України, слід передбачити також встановлення санкцією ч. 3 ст. 114-2 КК України додаткового покарання у вигляді конфіскації майна. Тобто санкцію ч. 3 ст. 114-2 КК України необхідно викласти у такій редакції: *«караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією*

майна».

Також, на мій погляд, є необхідним внести певні зміни до диспозиції ч. 2 ст. 114-2 КК України. На сьогодні вимогою до притягнення особи за поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань є можливість їх ідентифікації на місцевості [1]. Вважаю, що вимога щодо можливості ідентифікації місцевості, де переміщуються, рухаються чи розташовуються Збройні Сили України повинна бути необов'язковою (факультативною) ознакою, що не впливає на притягнення винної особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 114-2 КК України, адже на факт поширення інформації, що не розміщена у відкритому доступі, та на бажання суб'єкта допомогти ворогу у її з'ясуванні, це жодним чином не впливає. Більш того, поширення інформації про переміщення, рух, розташування Збройних Сил України без можливості ідентифікації місцевості такого розташування є не менш небезпечним, адже ставить під загрозу велику площину території, де можуть розташовуватись не тільки військові, але й цивільні об'єкти.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n223> (дата звернення: 16.06.2023).
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.06.2023).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.06.2023).

АТАМАНЮК Ростислав

курсант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: НАТОЧІЙ Анатолій

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ДІЯЛЬНОСТІ В МИРНИЙ ЧАС ТА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Підготовка поліцейських в мирний час та в умовах дії правового режиму воєнного стану є актуальною проблемою для багатьох країн, оскільки вона відображає необхідність ефективного контролю ситуації в будь-яких умовах, зокрема, в умовах загострення соціально-політичної ситуації в країні.

Передусім, підготовка поліцейських для діяльності в мирний час передбачає ретельний аналіз і розуміння законів та нормативно-правових актів, які регулюють діяльність правоохоронних органів. Крім того, поліцейські повинні володіти практичними навичками роботи зі зброєю, навичками техніки безпеки, уміннями проводити слідчо-оперативні заходи, організувати роботу підрозділу згідно з поставленими завданнями.

Умови дії правового режиму воєнного стану, на відміну від мирного часу, вимагають від поліцейських високої готовності до ефективної діяльності в умовах, коли підрозділи поліції мають спрямувати свої зусилля на забезпечення безпеки громадян, у тому числі з використанням принципів національної безпеки, які передбачають усунення загроз з боку зовнішніх та внутрішніх ворогів, запобігання терористичним актам, диверсіям та іншим злочинам, що загрожують життю та здоров'ю людей, національній безпеці країни.

Особлива увага має бути приділена тактичній підготовці поліцейських у ситуаціях, коли необхідно здійснити оперативну реакцію на злочинну активність, забезпечення громадського порядку та зниження рівня напруженості в суспільстві. Для цього потрібно вивчати і розвивати такі навички, як швидкість реакції, оцінка ситуації, використання засобів контролю та підтримки громадського порядку. Також важливим елементом підготовки до дії в умовах правового режиму воєнного стану є навчання взаємодії зі спеціальними підрозділами Збройних Сил та іншими військовими підрозділами, що дозволяє взаємодіяти у складних військових ситуаціях та виконувати завдання у рамках спільних операцій.

У підготовці поліцейських в мирний час та дії в умовах правового режиму воєнного стану важливо також забезпечити належну підготовку з комунікації з громадою, вивчення психологічних особливостей людей в стресових ситуаціях та підвищення рівня підтримки ментального здоров'я поліцейських, оскільки військовий конфлікт може викликати серйозні емоційні та психологічні навантаження. Таким чином, підготовка поліцейських до дії в умовах правового режиму воєнного стану є важливим елементом забезпечення національної безпеки та безпеки громадян, оскільки воєнний конфлікт може стати великим викликом небезпеки для держави та громадян. Необхідною умовою ефективної роботи поліції в умовах воєнного стану є не тільки високий рівень підготовки поліцейських до виконання службових обов'язків, але й спеціальне технічне оснащення та матеріально-технічна база.

Важливою складовою підготовки поліцейських до роботи в умовах воєнного стану є також психологічна стійкість, уміння взаємодіяти з населенням, приймати правильні рішення в непередбачуваних ситуаціях та працювати в команді. Загалом, підготовка поліцейських до дії в умовах правового режиму воєнного стану є важливою складовою національної безпеки та має сприяти забезпеченню безпеки громадян в непередбачуваних ситуаціях. Тому держава повинна забезпечити високий рівень підготовки поліцейських та матеріально-технічну базу для їхньої роботи в умовах

воєнного стану.

Таким чином, підготовка поліцейських в мирний час та в умовах дії правового режиму воєнного стану є важливим елементом забезпечення національної безпеки та безпеки громадян. У мирний час поліцейські мають за завдання попередження та протидію злочинам та порушенням громадського порядку, а в умовах воєнного стану – забезпечення безпеки населення, у тому числі захист від зовнішніх та внутрішніх ворогів, запобігання терористичним актам та іншим загрозам. Важливість підготовки поліцейських до роботи в умовах воєнного стану полягає у тому, що в таких умовах вони повинні відповідати високим стандартам професійної діяльності та бути готовими до ефективної роботи в непередбачуваних ситуаціях. Для цього поліцейські повинні мати не тільки високий рівень фізичної та психологічної підготовки, але й спеціальне технічне оснащення та матеріально-технічну базу.

Отже, держава має забезпечити високий рівень підготовки поліцейських та забезпечити їхню матеріально-технічну базу для ефективної роботи в умовах воєнного стану, щоб забезпечити національну безпеку та безпеку громадян. Поліцейські в свою чергу повинні вдосконалювати навички роботи зі зброєю, навички техніки безпеки, знання матеріально-технічної бази.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата доступу: 15.04.2023).

2. Методичні рекомендації щодо підготовки підрозділів превентивної діяльності поліції в умовах дії правового режиму воєнного стану, затверджені наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.03.2018 № 246.

3. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата доступу: 15.04.2023)

БАБАКІН Вадим

викладач кафедри прикладної механіки та технологій захисту навколишнього середовища факультету техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України, доктор юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року російська федерація, як страна-агресор, повномасштабно вторглась на територію України та посягнула на державний суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України. Рашизм розпочав збройну агресію проти України з вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людства, що створило реальну загрозу національній безпеці

України.

Ми погоджуємось із висловленою думкою ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гетьмана А.П., що війна породжує нові виклики і загрози для національної безпеки, державного управління, основних прав та свобод людини та громадянина [1, с.11-13], та до цього, на нашу думку, слід додати ще й необхідність в умовах війни підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів України щодо своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України [2] у сфері оборони та протидії злочинності.

Разом з тим, проведення воєнних (бойових) дій на території України, надання іноземними партнерами гуманітарної, фінансової та військової допомоги створили сприятливі умови і стимули щодо протиправної діяльності злочинних груп та угруповань, у склад яких входять особи молодого віку. На нашу наукову позицію, питання протидії молодіжній злочинності у системі забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану є необхідним елементом захисту національних інтересів України.

Протидія молодіжній злочинності залишається одним з найважливіших соціальних, політичних, економічних і правових завдань та необхідних умов демократизації і реформування державних інституцій українського суспільства, особливо в умовах воєнного стану. Причиною цього негативного явища є наявні чинники в політичній, економічній, соціальній, правовій та інших сферах життя нашого суспільства, а також вплив війни, що сприяють поширенню різних видів злочинності, зокрема молодіжній, а в цілому є підвищеною загрозою національній безпеці держави як у воєнний і післявоєнний стан.

Результати нашого дослідження дають підстави свідчити про те, що злочинність з кожним роком «молодшає» і приймає її стійку тенденцію за рахунок втягнення в злочинну діяльність молоді та намагається нарощувати кримінальний потенціал, особливо в умовах воєнного стану, який зміцнює свій вплив на владу, громадянське суспільство тощо. Слід наголосити, що молодь швидко адаптується до змін в криміногенній обстановці в умовах воєнного стану і сприяє їй, а також до появи нових видів кримінальних порушень. На сучасному етапі молодь все більше втягують в такі особливо небезпечні та поширюванні в останній час злочини, як особливо тяжкі державні злочини, сепаратизм, вбивства, торгівля людьми, незаконний обіг зброї і наркотичних засобів, а також має місце широке розповсюдження злочинів, вчинених в мережі Інтернет, у сфері високих інформаційних технологій та ін. Також активізувалась частина кримінально налаштованої молоді та розробила та застосовує нові схеми щодо незаконного перетину кордону, для осіб призовного віку та здатних до несення військової служби, що також становить серйозну небезпеку щодо обороноздатності України. При цьому криміналізація молодіжного середовища погрожує суспільству та перспективу встановлення в недалекому майбутньому, а саме післявоєнного періоду, соціальної напруги.

У ході проведеного нашого дослідження встановлено, що протягом останніх 2 років (2021-2022 рр.) тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення вчинено в основному саме кримінально активними молодими особами у віці 14-35 років, що вказує на суспільну небезпеку такої негативної тенденції у сучасному розвитку державі. Статистика правоохоронних органів України свідчить про те, що за останні 2 роки по державі збільшилась кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки. Так, у 2021/2022 рр. всього було зареєстровано за державну зраду – 208/1957 кримінальних правопорушень, колабораційну діяльність – 0/3851, пособництво державі-агресору – 0/379, перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань – 7/76, шпигунство – 9/40, диверсія, - 18/64 [3].

Крім цього, простежується тенденція зростання відсотку загальної кількості кримінальних правопорушень, вчинених молодими особами. Так, за період з 2021 по 2022 рр. їх питома вага до усіх зареєстрованих складає у середньому 79,2%. При цьому збільшився відсоток вчинення молоддю тяжких та особливо тяжких злочинів проти основ національної безпеки, від їх загальної кількості вчинених який в середньому складає 82,4 %. За цей же період зросла кількість вчинення молодими особами таких видів кримінальних правопорушень як: крадіжки чужого майна, питома вага яких в середньому складає 91,7 % від їх загальної кількості; незаконний обіг наркотиків, вчинених такою категорією осіб дорівнює 84,9 %, а також простежується тенденція до вчинення молодими особами шахрайств (надання допомоги військовим, переселенцям із зон активних бойових дій), які складають у середньому 57,1 % від загальної кількості вчинених злочинів, вбивств 30,5% та ін. Також окрема частина молоді після вторгнення російської федерації в Україну почала займатися колабораціонізмом – 69,8% та вести розвідувально-підривну діяльність проти України, що підриває основи національної безпеки нашої держави.

Наведене свідчить про необхідність суттєвої активізації протидії молодіжній злочинності та формування системи комплексної роботи за цим напрямом у системі правоохоронних органів України у тісній взаємодії з іншими державними інституціями. Протидія молодіжній злочинності як організаційно впорядкований стан відповідних процесів та реалізації режиму законності виступає провідною умовою самозбереження нашого суспільства, реальним інструментом подолання негативних тенденцій у всіх сферах його життєдіяльності, адже криміногенна ситуація сьогодні реально загрожує національній безпеці України.

Покладені на правоохоронні органи України завдання щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, зокрема серед серед молоді, реалізуються недостатньо результативно. У протидії вказаним злочинам не повною мірою використовуються можливості оперативно-розшукової діяльності, яка забезпечує припинення злочинної діяльності молоді та молодіжних злочинних угруповань на стадії замислу, підготовки і замаху.

Правоохоронним органам поряд з їх основними функціями, зокрема

здійсненню заходів щодо забезпечення національної безпеки, одночасно доводиться виконувати нетипові завдання по обороні держави і територіальних громад, захисту та евакуації цивільного населення, ідентифікації військових злочинців, розшуку безвісти зниклих цивільних осіб, а також брати участь у розмінуванні територій, розшуку активів держави-агресора та ін. Разом з тим, правоохоронна система України у надскладних умовах нарощує свої функціональні спроможності, реформується і модернізується, демонструє ефективність у виконанні завдань за призначенням, напрацьовує унікальний досвід розкриття та розслідування найнебезпечніших видів кримінальних правопорушень [1], що готують або вчиняють особи молодого віку. Особливо це стосується категорії, колаборантів, зрадників, військових злочинців та ін. Але, протидіяти такій категорії осіб в умовах воєнного стану дуже складно, а іноді буває неможливо, особливо коли зона оперативного обслуговування знаходиться на лінії зіткнення з окупованими та замінованими територіями та вказана територія ще й обстрілюється під щільним вогнем.

У межах нашого дослідження необхідно відмітити, що позитивним кроком у забезпеченні національної безпеки в умовах воєнного стану Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2113-IX від 03.03.2022 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» передбачає, що у санкціях ст.ст. 111 (державна зрада) та 113 (диверсія). У вказаних статтях передбачено санкції щодо позбавлення волі на строк 15 років або довічне позбавлення волі, з конфіскацією майна [4]. Вказані правові норми вже використовуються правоохоронними органами у протидії молодіжній злочинності, зокрема при загальній та індивідуальній профілактиці, шляхом роз'яснення їх профілактуючій особі з метою відмови нею від готуємих кримінальних правопорушень чи тих, що замишляються (відносно чого є оперативна інформація, яка підтверджується перевіреними фактами і даними).

На підставі вищевикладеного, та з урахуванням проведеного дослідження щодо протидії молодіжній злочинності як елемента забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану, ми дійшли висновку, що правоохоронним органам необхідно удосконалювати стратегію і тактику, методи і форми ОРД у дослідженому напрямі. Також під час воєнного стану правоохоронним органам потрібно проводити постійний моніторинг, прогнозування дії окремих кримінально налаштованих молодих осіб, груп та угруповань, які можуть нанести шкоду для життя та здоров'я людини та громадянина, а також надавати ворогу інформацію щодо дислокації Збройних Сил України та критичної інфраструктури міст; здійснювати постійний контроль стану оперативної обстановки на території, лінії, напрямі оперативного обслуговування і недопущення створення неформальних та інших незаконних чи криміналізованих молодіжних об'єднань; здійснювати збір значимої інформації відносно кримінально активних молодих осіб, зокрема й раніше засуджених, а також осіб, які підтримують збройну агресію

проти України та ін.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. 379 с.

2. Указ Президента України №56/2022 від 16 лютого 2022 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>.

3. Статистика Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення 22.06.2023).

4. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення 21.06.2023).

БАГАДЕНКО Ірина

начальник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення публічної безпеки представляє собою діяльність уповноважених органів державної влади щодо підтримання безпечного стану перебування людей у громадських місцях. Здійснення цієї діяльності дозволяє попередити вчинення правопорушень та забезпечити порядок, як сприятливу умову дотримання та реалізації прав і свобод громадян. Відповідно до чинного законодавства в Україні цю діяльність переважно здійснюють правоохоронні органи, а в якості окремих повноважень також здійснюють органи місцевого самоврядування. Так, одним з пріоритетних завдань Національної поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку [1]. У ст. 143 Конституції України закріплено, що органам місцевого самоврядування можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади. Крім того, їм надана можливість затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, контролю за їх виконанням, а також вирішення інших питань, віднесених законом до їхньої компетенції, зокрема затвердження програм із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Законом України від 22.06.2000 № 1835-III «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»

було відновлено й осучаснено участь громадян в охороні громадського порядку, роль яких була занедбана в 90-х після розформування інституту народних дружин. Зокрема, відповідно до ст. 6 цього Закону громадяни України мають право створювати в установленому порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних і кримінальних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин.

Політичні та суспільні зміни в Україні, починаючи з листопада 2013 року (Революція гідності, Антитерористична операція на сході України, Операція об'єднаних сил), потягли за собою хаотичні переміщення населення зі східних регіонів, збільшення безробіття, відтік зброї та інш., що відповідним чином відобразилось на стані безпекового середовища у державі.

Після реформи правоохоронних органів у 2015 році та скорочення кількості дільничних офіцерів виникла проблема в обслуговуванні населених пунктів в областях, відстань між якими вимірювалась десятками кілометрів. Це відповідним чином відобразилось на якості діяльності з профілактики адміністративних та кримінальних правопорушень, а також забезпеченні публічної безпеки. Початок повномасштабного російського вторгнення зумовив посилення мобілізаційних процесів, буквальний відтік кадрів, в тому числі правоохоронних органів, масові виїзди громадян за кордон (або більш безпечні регіони України, віддалені від бойових), а також поширення мародерства тощо, що викликало потребу в активізації та «мобілізації» інших суб'єктів діяльності із забезпечення публічної безпеки.

Ще із січня 2018 року почала поширювати свою діяльність всеукраїнська громадська організація «Національні дружини», метою створення якої було забезпечення порядку на вулицях українських міст. Однак, відносно цієї організації у суспільстві виникали суперечливі думки через крайні програми та радикальні методи дій. Наприклад, розгром табору ромів у Голосіївському парку м. Києва, неодноразові сутички та бійки із поліцією, розгром закладів швидкого харчування у м. Маріуполь, антисемітські гасла тощо [2].

3 травня 2019 року стартував проєкт «Поліцейський офіцер громади». Він передбачає, що кожна територіальна громада зможе «найняти» собі шерифа, який підпорядкуватиметься громаді та її очільнику. Мета проєкту полягає в тому, щоб такий офіцер постійно знаходився поряд із мешканцями своєї територіальної громади, плідно співпрацював із жителями та орієнтувався на їхні потреби. Відбір кандидатів на посади поліцейських офіцерів громади здійснюється як серед діючих поліцейських, так і серед громадськості [3].

В продовження спільними зусиллями Благодійної організації «Фонд милосердя та здоров'я» і Громадської організації «Інформаційний ресурсний центр «Правовий простір»» було розроблено проєкт «Шерифи для нових

громад», який реалізується у Херсонській, Полтавській, Харківській, Дніпропетровській, Хмельницькій та Миколаївській областях за підтримки Міжнародного Фонду Чарльза Стюарта Мотта. Відповідно до мети проєкту, шерифи – узагальнений образ представників громади, цивільних людей, які наділені повноваженнями для організації безпечного середовища в громаді, профілактики протидії правопорушень, фінансуються з місцевого бюджету та підзвітні громаді. Тобто основне завдання проєкту – активізувати членів малих громад з метою самостійного вирішення проблем громадської безпеки на системному рівні [4].

Таким чином, останніми роками в українських громадах спостерігаються наступні організаційні форми забезпечення безпеки: інспектори сільських рад або об'єднаних територіальних громад з охорони правопорядку та благоустрою; громадські формування; інспектори з інформування населення по охороні правопорядку від центрів зайнятості за програмою «Шериф»; центри безпеки для громад (об'єкт інфраструктури громади, в якому можуть розміщуватися декілька служб, що забезпечують безпеку життєдіяльності населення (пожежно-рятувальний підрозділ з диспетчерським пунктом громади, підрозділ медичної допомоги, поліцейська станція (поліцейський громади)); добровольчі формування територіальних громад, які є частиною системи територіальної оборони (з початком нового етапу російсько-української війни).

Проте, частина з них фактично не спроможна ефективно й всеохоплююче вести діяльність у зазначеній сфері через брак кадрів (відтік яких відбувається постійно у зв'язку із посиленням зазначених вище мобілізаційних процесів), недостатність матеріального та фінансового забезпечення, складнощі юридичного характеру тощо. Наприклад, реєстрація громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону подекуди буває двоступеневою, встановлено досить «жорсткі» умови для прийняття громадян до складу громадських формувань тощо. Не зважаючи на існування громадських організацій у сфері діяльності із забезпечення громадського порядку, законодавство не визнає діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону без статусу юридичної особи. Тобто, повноваженнями наділяються тільки ті, які дотримуються «низки особливостей», встановлених ЗУ «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Водночас, воєнний стан подекуди «позитивно» вплинув на окремі види діяльності у державі шляхом спрощення органами влади реєстраційних чи інших процедур. Наприклад, впровадження Єдиного реєстру зброї передбачає такі переваги, як спрощена процедура отримання дозволів, а також її пришвидшення шляхом диджиталізації послуг у сфері обігу зброї тощо [5].

Тобто практика «спрощення процедур» під час воєнного стану вже спостерігається у діяльності державних органів, що є абсолютно адекватною реакцією в умовах сьогодення. Адже, що наше суспільство має сьогодні? Це – суцільні тривоги, страхи за здоров'я, життя (власне і своїх близьких) та працевлаштування (з урахуванням втрати житла, роботи), байдужість до

правопорушень через «неважливість» порівняно із війною, першочергове орієнтування на інстинкт виживання будь-якою ціною і т.д. В результаті на вулицях перехожі (свідки, очевидці) перестають робити зауваження правопорушникам, навіть неповнолітнім; не завжди викликають поліцію за потреби; не допомагають жертвам правопорушень тощо. А це, як відомо, надає відчуття впевненості та безкарності для правопорушників.

Тому, вбачається доцільним активізація та посилення діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, кількість яких стабільно, а подекуди й стрімко знижується. Для прикладу, у 2016 році в Україні діяло 2889 громадських формувань з охорони громадського порядку (70958 осіб-членів), у 2017 році – вже 2073 (56583 осіб), а в 2018 – 1386 формувань (47502 осіб). Для порівняння, у 1990 році в Україні існувало понад 37000 тодішніх формувань, що йменувалися ДНД (добровільні народні дружини), які об'єднували 4,5 млн. осіб [6, с. 18].

Активізація та посилення діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку вбачається шляхом: популяризації діяльності зазначених громадських формувань посередництвом медіа; привертання уваги людей до необхідності підвищення правосвідомості, активного залучення до участі в покращенні локальної криміногенної обстановки в умовах воєнного стану (заклики на кшталт: «неповідомлення про злочин – також злочин», «байдужість до вчинення злочину – крок до співучасті» тощо (посередництвом медіа)); спрощення процедур реєстрації зазначених громадських формувань та прийняття громадян до членства (на кшталт спрощення процедур у Єдиному реєстрі зброї) тощо.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (Дата звернення : 23.06.2023).
2. Національні дружини. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Національні дружини](https://uk.wikipedia.org/wiki/Національні_дружини). (Дата звернення : 24.06.2023).
3. Проєкт «Поліцейський офіцер громади». URL : <https://univd.edu.ua/uk/dir/2548/proyekt--politseyskyu-ofitser-gromady>. (Дата звернення : 24.06.2023).
4. Про проєкт. URL : <https://sheriffua.org/>. (Дата звернення : 25.06.2023).
5. Єдиний реєстр зброї запрацює в Україні 23 червня – МВС. URL : <https://suspilne.media/508867-edinij-reestr-zbroi-zapracue-v-ukraini-23-cervna-mvs/> (Дата звернення : 25.06.2023).
6. Участь громад у забезпеченні правопорядку в Україні: звіт за результатами дослідження / Олександр Банчук, Анна Колохіна, Євген Крапивін, Андрій Крупник, Борис Малишев, Вікторія Рогальська, Олексій Сердюк, Христина Тибінка – Київ : ФОП Москаленко, 2019. – 124 с.

БАГРІЙ Вікторія

студентка групи 113/22-(П)-К факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **БОНДАРЕНКО Ольга**

доцент кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглядаючи історичний контекст та реалії сьогодення ми можемо стверджувати, що проблематика національної безпеки завжди була актуальна для України. Слід зазначити, що це питання стосується не лише нашої держави, а й інших. Відповідно до піраміди Маслоу безпека є другим рівнем потреб після дихання та харчування, тобто є важливим компонентом для кожної людини. Громадянин будь-якої держави вимагає від неї забезпечення та охорони безпеки, у зв'язку з чим формуються стратегії та програми для захисту національної безпеки.

Закон України «Про національну безпеку України» визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [3]. Національна безпека – складне поняття, що вміщує в собі велику кількість компонентів, одним з яких є фінансова безпека.

Термін «фінансова безпека» є предметом наукових дискусій та сформувався нещодавно. Так, у «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затверджених Міністерством економіки України 29.10.2013 р., визначено, що: «економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» [2].

Фінансову безпеку можна розглядати на мікро- та макрорівнях. На мікрорівні фінансова безпека включає фінансову безпеку домогосподарств (особистості) та фінансову безпеку підприємств (установ, організацій).

На макрорівні розглядається фінансова безпека держави, яка містить такі структурні складові: бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору.

У переважній більшості випадків серед складових фінансової безпеки держави виділяють бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору (фінансову безпеку страхового та фондового ринків). Також слід зазначити, що складові

фінансової безпеки держави є взаємопов'язаними і мають значний вплив одна на одну та загальний рівень фінансової безпеки держави зокрема. При оцінюванні рівня та аналізі стану фінансової безпеки держави варто брати до уваги усі її складники, оскільки кожна сфера характеризується властивими їй чинниками, наявністю та реалізацією яких може мати позитивний чи негативний вплив на фінансовий сектор загалом [1].

Хоча історичні та теоретичні посилення на національну безпеку акцентують увагу на військових аспектах, зараз широко поширений підхід Організації Об'єднаних Націй. Окрім зовнішньої військової загрози, ООН, наприклад, включає сім рівнів у своєму визначенні національної безпеки. І одним із найважливіших рівнів у даному контексті виступає саме фінансова безпека. У даній концепції вона трактується як «діяльність спрямована на створення робочих місць та впровадження заходів для запобігання бідності» [4].

Фінансова безпека тісно пов'язана з кожним з компонентів національної безпеки, наприклад, з соціальною безпекою у напрямі поставки продуктів харчування для запобігання голоду та нестачі їжі не може існувати без фінансової підтримки. Також сфера екології, а саме: здійснення заходів проти шкоди навколишньому середовищу, виснаженню ресурсів, стихійних лих і забруднення природи також не може існувати без належної підтримки в фінансовому значенні. Це ж стосується воєнної, особистої, політичної, інформаційної, правової сфери, які просто не можуть обмежуватися фінансовою безпекою, яка має роль керуючого механізму й фундаменту, на якому тримаються усі необхідні компоненти [4].

Таким чином, фінансова безпека є складовою національної безпеки та однією з найважливіших складових економічної безпеки. Вона підпорядковує ряд складників: фінансову безпеку домогосподарств (особистості) та фінансову безпеку підприємств (установ, організацій) – на мікрорівні та бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору – на макрорівні. Фінансова безпека займає особливу роль у забезпеченні національної безпеки, виступаючи фундаментом, на якому тримаються інші компоненти національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2016. № 11. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2016_11_59.pdf

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України № 1277 від 29.10.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

3. Про національну безпеку України: Закон України від 8 липня 2018 р.

№2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>

4. Свистун Я. В., Загуменна Ю. О. Фінансова безпека як складова національної безпеки: понятійно-категоріальний апарат. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 17 лют. 2022 р.). URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11418>

БОЙКО Оксана

старший викладач кафедри інновацій, інформаційної діяльності в освіті та навчання за міжнародними проєктами Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат наук з державного управління

ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Закон України «Про національну безпеку України» визначає Державну службу України з надзвичайних ситуацій складовою сектору безпеки і оборони, а сили цивільного захисту відносить до сил безпеки держави [1].

Єдина державна система цивільного захисту з 24 лютого 2022 року розпорядженням Кабінету Міністрів України переведена у найвищу ступінь готовності, проходить випробування на здатність її функціональних та територіальних підсистем виконувати завдання за призначенням в умовах дії воєнного стану [2].

Цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, майна, матеріальних і культурних цінностей від пожеж, надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню таких ситуацій та небезпечних подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [3].

Співробітництво в контексті наближення системи цивільного захисту в Україні до європейських стандартів передбачено Главою 6 «Навколишнє природне середовище» розділу 5 «Економічне і галузеве співробітництво» підписаної в 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Пріоритетом на напрямку інтеграції до Європейського Союзу визначено приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу (далі – Механізм цивільного захисту) – однієї з найбільших у світі системи надання міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях.

Вперше співробітництво між Україною та Європейським Союзом у галузі цивільного захисту отримало правове поле 8 грудня 2008 року з

підписанням Адміністративної домовленості між МНС України та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму цивільного захисту Співтовариства та Оперативно-черговою службою МНС України.

Важливими етапами на шляху України до вступу до Механізму цивільного захисту стали: подання Україною в умовах російсько-української війни заявки на вступ до Європейського Союзу 28 лютого 2022 року; голосування 27 країн-членів Європейського Союзу за надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу і надання Європейською Радою цього статусу Україні 23 червня 2022 року.

Потужним поштовхом до набуття повноправного членства України в Механізмі цивільного захисту стало підписання 5 вересня 2022 року Спільної заяви стосовно підтримки зусиль України щодо приєднання до Механізму цивільного захисту за участі керівництва Державної пожежної служби Республіки Польща, Естонської ради порятунку, Державної пожежно-рятувальної служби Латвійської Республіки, Пожежно-рятувального департаменту при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки, а також МВС і ДСНС України

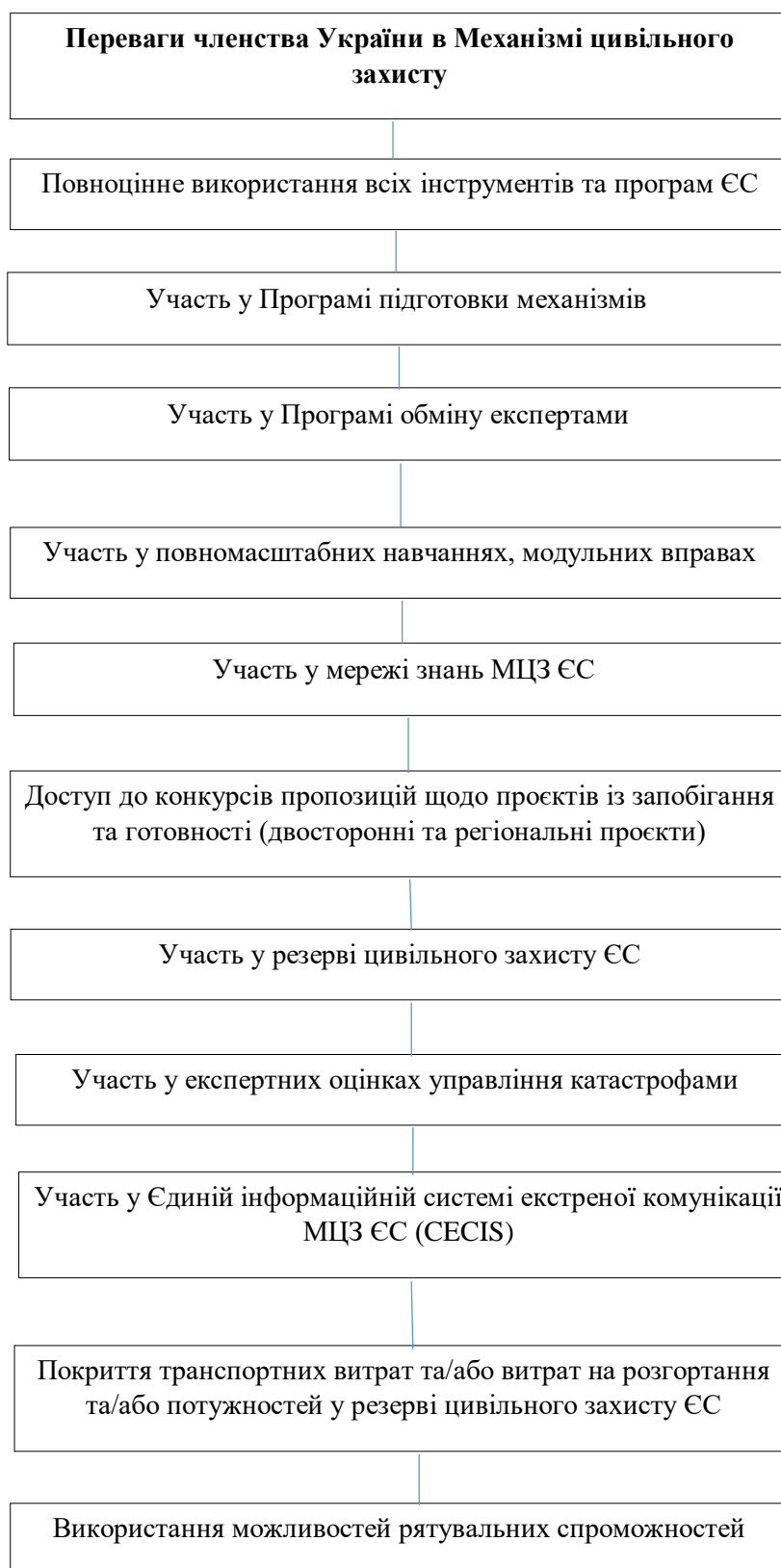
Дорожню карту вступу в систему Механізму цивільного захисту, в якій зазначені конкретні кроки для впровадження перед набуттям повноправного членства, Україна отримала 19 жовтня 2022 року [4].

Угоду про вступ України до Механізму цивільного захисту підписано 20 квітня 2023 року в Києві: від імені Європейського Союзу - комісаром ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Янезом Ленарчичем; від імені України – Міністром внутрішніх справ України Ігорем Клименком [5].

Переваги членства України в Механізмі цивільного захисту наведені на **рис. 1**.

В Главі 31 «Міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту» Кодексу цивільного захисту України визначено основні напрями міжнародного співробітництва у сфері цивільного захисту, зокрема порядок надання допомоги іноземним державам у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, отримання Україною міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, повноваження Державної служби України з надзвичайних ситуацій на представництво в міжнародних організаціях з питань цивільного захисту [3].

Досвід співпраці з Механізмом цивільного захисту впродовж останніх п'ятнадцяти років свідчить, що повноцінна участь у ньому України потенційно сприятиме зміцненню її спроможності у попередженні та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на національному і міжнародному рівнях, а також координованому наданню гуманітарної допомоги постраждалому населенню.

Рис. 1. Переваги членства України в МЦЗ ЄС.

Серед дослідників питань приєднання України до Механізму цивільного захисту та переваг повноцінного членства в ньому такі вітчизняні науковці:

М. Андрієнко, О. Бойко, А. Борисов, П. Гаман, П. Гордєєв, В. Ковальчук, О. Козубенко, О. Лещенко, С. Майстро, Б. Овчаренко, А. Рогуля, О. Твердохліб, А. Терент'єва, О. Труш, С. Усик, А. Філіпенко, О. Черкасов та інші.

До Механізму цивільного захисту на сьогодні входять 36 країн (27 країн – членів ЄС: Австрія, Естонія, Італія, Португалія, Бельгія, Франція, Латвія, Румунія, Болгарія, Фінляндія, Литва, Словаччина, Хорватія, Німеччина, Люксембург, Словенія, Кіпр, Греція, Мальта, Іспанія, Чехія, Угорщина, Нідерланди, Швеція, Данія, Ірландія, Польща, а також 9 держав-учасниць: Ісландія, Норвегія, Сербія, Північна Македонія, Чорногорія, Туреччина, Боснія та Герцеговина, Албанія та Україна).

Від початку повномасштабної війни Україна через Механізм цивільного захисту отримала понад 90 тисяч тонн допомоги від країн ЄС (від харчових продуктів до сучасного обладнання для розмінування та спеціальної техніки). Слід відмітити створення 4 логістичних хабів на території Республіки Польща, Словацької Республіки та Румунії для координації, зберігання та розподілу отриманої гуманітарної допомоги.

Напрацьовується безцінний досвід співпраці в рамках Механізму цивільного захисту в умовах дії воєнного стану, подальшого ускладнення стану техногенної та природної безпеки в державі, зокрема через підрив конструкцій Каховської ГЕС, досвід, що може бути важливим для вивчення та використання іншими країнами-партнерами.

Робимо висновок щодо необхідності проведення подальших наукових досліджень в контексті визначення перспективних шляхів співпраці в рамках Механізму цивільного захисту в умовах дії воєнного стану, детального аналізу нормативно-правової бази Механізму цивільного захисту та імплементації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу у сфері цивільного захисту.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469 – VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 21.06.2023).
2. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 179 – р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.06.2023).
3. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403 – VI. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 21.06.2023).
4. Україна отримала дорожню карту вступу в систему Механізму цивільного захисту ЄС. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/ukrayina-otrimala-doroznu-kartu-vstupu-v-sistemu-mexanizmu-civilnogo-zaxistu-jes> (дата звернення: 21.06.2023).

5. Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС: URL: <https://interfax.com.ua/news/general/905235.html> (дата звернення: 21.06.2023).

БОНДАР Володимир

декан факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ**

Прийняття процесуальних чи тактичних рішень, вирішення тактичних завдань досудового провадження потребує також і належного інформаційно-аналітичного забезпечення та звернення до джерел у тому числі й оперативної інформації.

Інформаційне забезпечення діяльності ОВС та координації їх діяльності представляє собою розгалужену складну систему, яка охоплює наступні напрями діяльності:

- аналіз зібраної органами правопорядку та Офісом Генерального прокурора статистичної інформації про стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України;

- аналіз інформації про обставини, способи вчинення ідеологічного та культурно-освітнього колабораціонізму, адміністративного та воєнно-політичного колабораціонізму, господарського (економічного) колабораціонізму;

- включення в процес аналізу та синтезу інформації, накопиченої в централізованих, статистичних, оперативних та інших обліках МВС України, а також інших органів правопорядку;

- використання відомостей, що містяться в базах даних, якими володіють інші державні органи та недержавні установи та організації (державна казначейська служба, банківські установи, пенсійний фонд, державна міграційна служба, бази даних обліку робочого часу співробітників, бази персоналізованого обліку доступу співробітника до яких-небудь інформаційних систем, бази даних систем відео нагляду за об'єктами, бази даних сеансів всіх видів послуг зв'язку, що надаються населенню, бази даних провайдерів, які здійснюють надання послуг Інтернет своїм користувачам та ін.);

- використання сучасних комунікацій для створення умов для логічного та технічного об'єднання різних інформаційних масивів при вирішення обліково-реєстраційних задач.

Відповідно до позначених напрямів можна виокремити сукупність методологічних принципів створення автоматизованих інформаційних

систем:

- єдність керівництва процесами формування, ведення та використання інформаційних ресурсів на основі єдиного міжвідомчого нормативно-правового акту загальнонаціонального значення;
- охоплення інформаційним ресурсом усіх сфер та галузей діяльності;
- раціональне використання фактичних даних та відомостей у виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень на основі цілісної системи знань про властивості об'єктів реєстрації;
- блочно-ієрархічний принцип побудови баз даних, їх структурованість і типізація;
- інтеграція обліків у єдине інформаційне поле, а полів – у єдиний інформаційний ресурс органів правопорядку державного та міждержавного значення для створення можливості проведення наскрізного пошуку;
- організація зв'язків різнорідної інформації з можливістю переходу з одного об'єктового простору в інший з можливістю отримання так званого «досьє» на об'єкт реєстрації;
- підтримання інформаційних ресурсів в актуальному стані, що потребує відновлюваності, оптимальності кількості формалізованих та введених параметрів, алгоритми пошуку;
- адекватність інформації, що зберігається в обліках, об'єктам реєстрації;
- інтеграція інформаційних систем органів правопорядку та автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують завершальний етап ідентифікації об'єкта за запитуваною інформацією.

Під час збору інформації про факт колабораційної діяльності правоохоронним органам необхідно отримати відомості щодо подій, правопорушень, осіб, речей, документів, цінностей та іншого майна, які підлягають обліку, та зв'язків між ними і підозрюваною особою.

Безумовно, в умовах розвитку збройної агресії до діючої системи інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів даної категорії були доповнені наступні об'єкти оперативного контролю:

- військовослужбовці зс рф;
- колаборанти;
- інформатори, посібники;
- зрадники у тому числі з числа правоохоронних органів;
- члени ДРГ.

Запроваджено додаткові критерії оброблення інформації, які необхідні для вирішення завдань органів правопорядку:

- документування військових злочинів, скоєних окупантами (мародерства, зґвалтування, катування, масові вбивства цивільного населення). Встановлення місць скоєння зазначених злочинів та осіб, причетних до їх вчинення, місць масових поховань;
- ідентифікація окупантів (встановлення частин, де проходять службу, рід військ, місця перебування, та даних їхніх близьких осіб, банківські

реквізити);

- визначення психологічного стану зазначених осіб;
- встановлення об'єктів воєнної логістики (складів із технікою та озброєнням, штабів управління, місць дислокації, ремонтних баз тощо);
- контроль вищого командного офіцерського складу військ РФ (переміщення, розташування тощо).

Крім того, в умовах збройної агресії суттєво змінено функціонал інформаційно-аналітичного забезпечення:

- організовано аналітичне відпрацювання абонентських номерів, якими можуть користуватися колаборанти;
- пошук для встановлення нових абонентських номерів колаборантів та інших осіб, у тому числі з відкритих джерел;
- запроваджено в роботу всіх ПОТЗ аналітичне відпрацювання інформації, отриманої за результатами заходів зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, з візуалізацією на карті місць дислокацій колаборантів, інформаторів тощо.

За допомогою продукту (телеграм БОТ) WAR-analytics здійснюється перевірка громадян на причетність до воєнних злочинів, виявлення колаборантів, військовослужбовців російських окупаційних військ та їх посібників, розшуку злочинців, безвісти зниклих осіб, викрадених транспортних засобів, телефонів тощо.

Особа перевіряється за масивами інформації, що міститься на інформаційних ресурсах МВС, НПУ, а також у відкритих джерелах, у тому числі з інформаційних ресурсів ПОТЗ:

- Аналітична інформаційно-пошукова система «Антарес б», яка використовується працівниками ДОТЗ НП України;
- відокремлені інформаційні системи:
  - «Безпечне місто» (проєкт КМДА в м. Києві комплекс із 5823 камер відеоспостереження, та програм із застосуванням відеоаналітичних можливостей);
  - «Аркан» (інтегрована міжвідомча система обміну інформацією з питань контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон);
  - «Армор» (інформаційний портал Національної поліції України з доступом через WEB інтерфейс);
  - «ДМС» (база даних Державної міграційної служби з доступом WEB інтерфейс);
- мобільні телефони;
- транспортні засоби у розшуку;
- зв'язки з РОВ та НЗФ, РФ;
- розшук тих, хто переховується від органів влади;
- зброя у розшуку;
- перевірка легітимності довідки про судимість;
- викрадені та втрачені паспорти громадян України;
- офіційні інтернет-ресурси СБУ, ГУР МОУ, МінЮст;

- Центр «Миротворець»;
- Ресурс – ОРКІВ.НЕТ;
- Пошук фотозображення в мережі Інтернет;
- <https://2ip.ua/ua> - встановлення IP-адрес;
- <https://www.imei.info/> - перевірка по ІМЕІ;
- <https://5sim.net/> - оренда віртуальних номерів;
- <https://sitereport.netcraft.com/> - аналіз веб-ресурсів (хостінг, технології, тощо);
- <https://www.robtex.com/> - аналог попереднього;
- <https://haveibeenpwned.com/Passwords> - перевірка на компрометацію паролів;
- <https://iknowwhatyoudownload.com/> - перевірка IP-адрес, що завантажувались.

Таким чином, певне значення в процесі прийняття та реалізації слідчих рішень відіграє й інша інформація, яка міститься в наступних джерелах:

1) автоматизованих інформаційних систем, наприклад: інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України», яка за своєю сутністю є інструментальним програмним засобом, що забезпечує інформаційно-аналітичну діяльність Національної поліції України, зокрема із формування баз (банків) даних, визначених ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію», та надає доступ до інформації, котра формується та об'єднується в Єдиній інформаційній системі МВС за певними ознаками¹;

2) довідкова та консультативна інформація, отримана від співробітників експертно-криміналістичних та інших судово-експертних установ, осіб, які володіють спеціальними знаннями;

3) інформація про трафік та контент, що міститься у відкритих базах даних та ресурсах (наприклад, Телеграм-боти: @info_baza_bot; @HowToFind_RU_bot; @vkfindface_bot; Опендатабот; @getfb_bot; пошукові системи людей в мережі Інтернет за ім'ям, ніком, школою, адресою, електронною адресою, телефонному номеру та іншим параметрам: peekyou.com; pipl.com; webmii.com; ussearch.com; spokeo.com; infobel.com; zabasearch.com; paginebianche.it; yasni.de). Необхідну інформацію також

---

¹ Інформаційний портал Національної поліції України складається у тому числі з таких підсистем як: 1) «Гарпун», якою об'єднано інформацію про розшук транспортних засобів та номерних знаків, забезпечено оперативне реагування, моніторинг тимчасових потоків даних про номерні знаки, що надходять із систем відеофіксації на предмет їх розшуку, одночасного перебування на різних транспортних засобах (номерні знаки – двійники), використання номерних знаків, що, за даними Єдиного державного реєстру транспортних засобів МВС України, знищено, а також забезпечено взаємодію з державними та приватними виконавцями під час розшуку транспортного засобу боржника у виконавчому провадженні; 2) «Дорожньо-транспортна пригода» – метою є автоматизація процесів оброблення органами (підрозділами) поліції інформації про дорожньо-транспортні пригоди, забезпечення проведення оцінювання стану аварійності тощо; 3) «Атріум» – метою є формування та наповнення електронного журналу контролю за прибуттям та взяття на облік раніше судимих осіб за встановленою формою, контролю за поведінкою осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, за прибуттям осіб, звільнених з місць позбавлення волі, до обраного ними місця проживання; 4) «Слід» – метою є: а) облік інформації про об'єкти, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, у єдиному інформаційному просторі; б) установлення зв'язків між даними, що мають значення для кримінального провадження; забезпечення оброблення інформації про об'єкти, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, наповнення та підтримання в актуальному стані інформаційних ресурсів баз (банків) даних, що входять до системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

можливо отримати в результаті пошуку на облікових записах у соціальних мережах: насамперед, слід зазначити, що існують сайти, котрі здійснюють пошук імен та прізвищ відразу за всіма або декількома соціальними мережами, що істотно полегшує завдання пошуку: а) social-searcher.com – пошук профілів у мережах за прізвищем, ім'ям у реальному часі; б) yandex.ru/people – пошук людей у мережах від Яндекс; в) uvrh.com – пошук Google за окремими соціальними мережами; г) roisksocial.ru – пошук у соціальних мережах.

Звичайно, дані пошукачі за соціальними мережами не охоплюють абсолютно всі соціальні мережі, тому в окремих випадках більш раціонально здійснювати пошук напряму шляхом переходу на сайти соціальних мереж: Xing; Linked in; Twitter та ін.¹;

4) інформація, що міститься в мережі Інтернет, окрім «видимої», включає також «невидиму» частину, важливо звернути увагу на те, що, у разі необхідності збирання інформації в «невидимому» сегменті мережі, необхідно використовувати спеціалізоване програмне забезпечення;

5) інформація, розповсюджена різними ЗМІ;

б) інформація, отримана від представників громадськості, правозахисних організацій тощо;

7) відомості, надані органами влади та управління;

8) інформація, отримана від осіб та організацій, які здійснюють приватну охорону та детективну діяльність.

Список використаних джерел

1. Білоус Р.В., Василичук В.І., Таран О.В. Використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування. *Науковий вісник академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 131-137.

2. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення кримінальних проваджень: підручник / В.В. Бірюков, В.Г. Хахановський, В. С. Бондар; за заг. ред. В.В. Бірюкова. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 288 с.

3. Дараган В.В. Деякі аспекти питання використання аналітичної розвідки в мережі Інтернет під час оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції : збірник наукових статей за матеріалами доповідей Всеукраїнської науково-практичного семінару 23 березня 2018 року / упорядники А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська*. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 46-52.

4. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного

---

¹ Додаткову інформацію про пошук у відкритих джерелах надано в таких публікаціях:

- Investigation, Prosecution and Adjudication of Foreign Terrorist Fighters Cases for South-East Asia, UNODC 2018.

- Foreign Terrorist Fighters, Manual for Judicial Training Institutes South-Eastern Europe, UNODC, 2017, chapter 4.2, On-Line Investigations Open Source Investigations.

- Electronic Evidence Guide – A Basic Guide for Police Officers, Prosecutors and Judges, Council of Europe, 2014.

інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 27.04.2020 № 357. Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.

5. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «Слід» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України 16 березня 2020 року № 257.

6. Інструкція про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 лип. 2017 р. № 570. Верховна Рада України : URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

7. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5.

8. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: затверджене Наказом Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

9. Порядок обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Міністерства економіки України 14 лютого 2022 року № 125/70/91 78/65/59/311.

10. Федчак І.А. Основи кримінального аналізу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

БОРОДАВКО Андрій

здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МАКСИМОВА Маргарита

викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДЯНАМИ ЩОДО ПИТАНЬ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Незважаючи на відмінності політико-правових режимів, всі держави зацікавлені в підтримці громадського порядку, мінімізації правопорушень, протидії злочинності, всі ці аспекти входять до основної функціональної діяльності поліції. На рубежі ХХ-ХХІ ст. був розроблений новий концептуальний підхід, суть якого полягає в «колективному підтриманні безпеки», що можна досягти лише за тісному співробітництві поліції та населення. Репресивний та каральний вектор правоохоронної діяльності поступився місцем більш гуманно, але водночас і більш ефективної концепції «соціального партнерства» поліції та населення, що підвищило її суспільний престиж і сконцентрувало на профілактиці правопорушень та попередженні злочинності.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII визнала громадську довіру до поліції, як основний критерій оцінки ефективності та діяльності. Проте на сучасному етапі трансформації державних органів є низка питань, які необхідно вирішити. Надзвичайна ситуація проблеми в недовірі громадян щодо поліції, відсутність самоорганізації громади, а часом і байдужість питання охорони правопорядку та безпеки, а також відсутність поліцейських підрозділів [1].

Дослідженню питань правового забезпечення права громадян на участь в охороні громадського порядку присвятили свої наукові доробки такі вчені: О. Ф. Андрійко, М. І. Ануфрієв, І. В. Арістова, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, С. Ф. Денисюк, Т. О. Коломоєць, Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, В. І. Олефір, О. І. Остапенко, В. П. Петков, В. К. Шкарупа, О. Н. Ярмиш та ін.

Поліція виступає в ролі активного ініціатора та організатора вибудовування процесу взаємовигідного співробітництва, яке передбачає конкретні цілі та прогнозовані результати:

- 1) набуття розуміння та підтримки з боку громадськості;
- 2) формування позитивного іміджу поліції (як організації);
- 3) підвищення престижу професії поліцейського (як окремого представника правоохоронного відомства);
- 4) створення довірчих відносин між поліцією та громадськістю, що

впливають на підтримка громадського порядку та більше ефективної реалізації функцій поліції.

Поліція зацікавлена у «зворотному зв'язку» не тільки у вигляді громадської думки про свою роботу, а й з погляду оптимізації та ефективності своєї роботи, оскільки від громадян надходять заяви, зауваження, прохання про вирішенні не лише «точкових» проблем, а й проблем, пов'язаних з благоустроєм території (наприклад, зручніше розташування автомобільних паркувань), а також із життям спільноти загалом (наприклад, про поведінку неповнолітніх та ін.). Так реалізується концепція «комунальної поліції», націленої на вирішення проблем мешканців та спільноти, пов'язаних із забезпеченням порядку та суспільної безпеки.

Так, А. Ф. Мота зауважує, що використання універсальних можливостей адміністративно-правового регулювання полягає в спонуканні суб'єктів права діяти самостійно, реалізувати власні права і виконувати обов'язки в установлених режимах і процедурах [2, с. 49].

У нинішніх умовах, взаємодія поліції з населенням повинна бути спланована і сформована ефективно. Таким чином, оптимізація взаємодії правоохоронців із громадськими інституціями в контексті забезпечення правоохоронної діяльності має основну мету – надати нового імпульсу вітчизняним формам співпраці, що існували раніше, і запровадити перевірений часом світовий досвід участі громадськості й громадських формувань під час гарантування публічної безпеки та порядку. Оптимізація діяльності, звичайно правоохоронних органів, що ґрунтується на плідній співпраці з громадськими формуваннями і населенням, є актуальною проблемою [4].

До головних завдань громадських формувань у сфері охорони публічної безпеки та порядку належать:

- надання допомоги органам Національної поліції щодо інформування їх про вчинені або ті правопорушення, що перебувають на стадії підготовки, кримінальні правопорушення, місця зосередження злочинних угруповань;
- сприяння органам Національної поліції у виявленні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які їх учинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань;
- участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та протидії правопорушенням серед дітей [3].

Перелік усіх форм національного співробітництва визначити поліцію і населення досить складно пов'язані зі змінами політичного стану країни, законодавства України та економічною не стабільністю, розвиток наукового прогресу тощо. О. Музичук запропонував вдале угруповання форм взаємодії поліції та населення:

- а) загальна організація і здійснення заходів із профілактики правопорушень та охорони публічного порядку;
- б) узгодження самостійних дій громадськості з боротьби з правопорушеннями та охорони публічного порядку;
- в) обмін оперативною інформацією;

г) здійснення громадськими формуваннями правоохоронної спрямованості заходів за ініціативою органів Національної поліції України;

Отже, пропонуємо визначити взаємодію поліції і населення як соціально обумовлену, спільно погоджену діяльність, виражену в тісній співпраці між суб'єктами взаємодії із застосуванням певних форм і методів для досягнення єдиної мети. Активна участь громадян у правоохоронній діяльності ґрунтується насамперед на розвиненій правосвідомості та відповідальності перед суспільством і державою.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

2. Мота А. Ф. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні державного кордону України [Електронний ресурс] / А. Ф. Мота // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2015. – № 825. – С. 48–52. – (Серія «Юридичні науки». – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnupurn_2015_825_10

3. Типовий статут громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 груд. 2000 р. № 1872 [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-p>

4. Гуменюк Л. Поліція і населення: психологічний складник ефективності співпраці. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі : матеріали «круглого столу», м. Львів, 23 листопада 2017 р. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 19–22.

БРАТЕЛЬ Сергій

*перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор*

ПРАВОВА ОСНОВА ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року Україна постала перед новими викликами і вперше з часів незалежності України опинилася в умовах воєнного стану, правовий режим якого охопив всю територію нашої держави та став причиною обмежень прав і свобод людини.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [5] здійснюється регламентація питання воєнного стану в Україні, встановлено певні межі обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб і визнано такі обмеження невід'ємною частиною дії особливого правового режиму.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні

або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Правовою основою введення воєнного стану в Україні є Конституція України, Закони України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, «Про оборону України» від 06 грудня 1991 року, «Про державний матеріальний резерв» від 24 січня 1997 року, «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період» від 10 жовтня 1998 року та Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України 24 лютого 2022 року [1-6].

Правовою підставою для обмеження прав є факт запровадження в державі воєнного стану, порядок введення якого визначено ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та являє собою комплекс юридичних дій, що полягає в оприлюдненні та набранні чинності Указу Президента України про введення воєнного стану спільно з законом щодо його затвердження [2, 5]. Як передбачено у п. 5 ч. 1 ст. 5 Закону № 389-VIII, Указ Президента України про введення воєнного стану повинен містити розгорнутий перелік тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб, встановлених згідно з порядком введенням воєнного стану, строк дії таких обмежень [2]. Правовий аналіз Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [2], який регулює перелік, умови, строки та межі обмеження конституційних права людини і громадянина, передбачених ст. 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, законних інтересів юридичних осіб [1], дозволяє стверджувати, що такий Указ є правовою підставою для здійснення обмежень прав людини в Україні в умовах воєнного стану.

Воєнний стан запроваджується Указом Президента України, який має бути затверджений Верховною Радою України протягом двох днів після його подання. Воєнний стан скасовує Президент України за умови зникнення загрози збройної агресії або припинення стану війни після укладення миру з протилежною воюючою стороною. Скасування воєнного стану та укладення миру оголошуються Верховною Радою за поданням Президента, про що негайно повідомляється через засоби масової інформації. Режим воєнного стану визначається відповідними законодавчими актами. У разі запровадження воєнного стану Президент України відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права впродовж перших

трьох днів повідомляє про це Генерального секретаря ООН.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к-96/ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 16.05.2023).
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 16.05.2023).
3. Про державний матеріальний резерв : Закон України від 24 січн. 1997 р. № 51/97-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 16.05.2023).
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 16.05.2023).
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 16.05.2023).
6. Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період : Закон України від 20 жовт. 1998 р. № 194-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-14#Text> (дата звернення 16.05.2023).

ВАХНИЦЬКА Олена

курсант другого курсу навчальної групи Ф2-206 факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ДЖАФАРОВА Марина

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

УЧАСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Молодь є найбільш цінним ресурсом та майбутнім будь-якої демократичної та правової держави. Невипадково, першочерговим завданням кожної соціально розвинутої держави є виховування молоді в дусі патріотизму до своєї Батьківщини.

Виховання є потужним інструментом формування цінностей, тобто духовних загальнолюдських принципів особистості. Ознакою соціальної зрілості особистості є розвинені ціннісні орієнтації, які формуються під впливом різних чинників. При цьому, саме через освіту, у навчальній

діяльності вони здійснюються найефективніше. Різні цінності формуються засобами різних навчальних дисциплін, однак інтеграція міждисциплінарних зв'язків дає найкращі результати [1]. Запровадження системи виховання патріотизму молоді покладається на низку моральних та соціальних норм, які виховується у людини у процесі її становлення як окремої особистості.

З початком повномасштабної військової агресії з боку російської федерації, 24 лютого 2022 року Президентом України був підписаний Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». У цьому нормативно-правовому документі містяться норми, які запроваджують дію воєнного стану на всій території України. Запровадження цього правового режиму, на нашу думку, накладає на молодь держави відбиток прояву патріотизму. Але, у свою чергу, таке соціальне явище потребує врегулювання з боку законодавця та створення окремого інституту патріотизму.

Варто нагадати, що під терміном «патріотизм» розуміється «любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги» [2]. Зі словника іншомовних слів бачимо, що патріотизм – це любов до Батьківщини, до свого народу, відповідальність за долю вітчизни, готовність служити її інтересам, явище соціально-історичне і має в різні епохи різний соціальний зміст [3]. На сторінках педагогічного словника термін «патріотизм» тлумачиться як любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, йти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у людини розпочинається з виховання у неї любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків [4, с. 134]. Дефініція «патріотизм», у структурі професійно важливих якостей військовослужбовця виступає як системоутворююча якість, що впливає на всі інші складові його особистості та визначає рівень адаптації до військової служби та якість виконання службово-бойових завдань [5, с. 228]. Таким чином, патріотизм в сучасному розумінні – це позиція, яка поєднує відданість і любов до Батьківщини, солідарність із власним народом, яка включає в себе готовність постати на їх захист та діяти в їх інтересах.

На сьогоднішній день особливої актуальності, як ніколи, набуває впровадження та реалізація заходів, спрямованих на покращення патріотичного виховання молоді в дошкільних закладах освіти, школах та закладах вищої освіти. Однак, вкидається в очі, що нормотворець у профільному законі «Про освіту» у другому абзаці преамбули не зазначив, що на меті надання освіти є виховання особистості в дусі патріотизму до своєї держави. Тому, було б доречним доповнити зміст преамбули цього закону та викласти у наступній редакції: «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання громадян у дусі патріотизму, любові до рідної країни та відповідальності, які здатні до

свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [6]. Крім цього, доцільно доповнити ст. 1 дефініцією «патріотизм» та викласти в такій редакції: «патріотизм – усвідомлена, самостійно визначена позиція особистості, як громадянина певної держави, яка проявляється у високому соціальному та моральному вихованні».

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527, серед виховних напрямів найбільш актуальними виступають такі чотири напрями, як: громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання [7]. Так, військово-патріотичне виховання – це комплексна системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління: а) високої патріотичної свідомості; б) почуття вірності; в) любові до Батьківщини; г) турботи про благо свого народу; д) готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку з захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [8]. Законодавчо визначено, що поліцейські мають право на організацію своєї роботи в такому напрямку як співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів соціального захисту дітей із метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства; обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків. Як бачимо, органи Національної поліції залучаються до формування національно-патріотичного виховання на відповідній території обслуговування, виховання у дусі додержання Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, які контролюють всі сфери публічного життя.

Концепція залучення Національної поліції до процесу формування у молоді духу патріотичності набула широкої актуальності в реаліях сьогодення, про що свідчать останні законодавчі зміни. Приміром, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13.01.2023 року № 30 «Про створення Об'єднаної штурмової бригади Національної поліції України «Лють», головними завданнями цієї бригади є відсіч та стримування збройної агресії проти України, проведення штурмових дій, знешкодження диверсійно-розвідувальних груп і незаконних збройних формувань ворога, аеророзвідка, виявлення позицій ворога та знищення противника [8]. Таким чином, працівники поліції набувають знань та навичок у війсьній галузі і можуть залучатися до виконання завдань у забезпеченні реалізації військово-патріотичного виховання молоді, адже створюються умови для заохочення

проходження служби в лавах Національної поліції, висвітлення діяльності поліції на полі бою, деокупованих територіях та прифронтових зонах. Будучи очевидцями та професіоналами військової діяльності, бійці «Люті» можуть бути запрошені в заклади надання освіти будь-яких рівнів для надання практичних навичок з ведення тактичних дій до загального відома, але при цьому залишати в таємниці інформацію з обмеженим доступом, знання якої вони отримують в процесі реалізації своїх завдань, функцій та повноважень.

Список використаних джерел

1. Чернякова А.В. Національно-патріотичне виховання у практиці викладання української мови в умовах воєнного стану. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38540/Cherniakova%20A.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Словник української мови: в 11 томах. Том 6. 1975. Стор. 97. URL: <http://sum.in.ua/s/patriotyzm>
3. Словник іншомовних слів. URL: https://slovnyk.me/dict/foreign_melnychuk/%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC
4. Педагогічний словник / під ред. М. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
5. Каменюк Ю. В. Патріотизм як професійна властивість військовослужбовців: етимологічний аспект. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 4. С. 224-229.
6. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року. № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
8. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі. URL: https://znayshov.com/News/Details/zavdannya_i_napriamy_natsionalno-patriotichnoho_vykhovannia_v_shkoli.
9. Штурмова бригада Національної поліції «Лють» – перетвори свою лють на зброю. URL: <https://odrda.od.gov.ua/2023/02/26/shturmova-brygada-nacjonalnoyi-policziyi-lyut-peretvory-svoyu-lyut-na-zbroyu/>

ВАХНЮК Наталія

аспірантка Навчально-наукового юридичного інституту ПЗВО «Київський міжнародний університет»

САПАРОВА Анастасія

завідувач кафедри теоретичних та приватноправових дисциплін Навчально-наукового юридичного інституту ПЗВО «Київський міжнародний університет», кандидат юридичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Формування правової культури молоді є важливим аспектом суспільного розвитку, що визначає цінності, погляди та поведінку майбутніх громадян. Однак в умовах запровадження воєнного стану, процес формування правової культури серед молоді стикається з особливими викликами. Ця наукова доповідь має на меті означити проблему впливу воєнного стану на формування правової культури серед молоді, проаналізувати сучасні виклики.

В умовах воєнного стану правове середовище зазнає значних трансформацій, які часто характеризуються обмеженням громадянських свобод, призупиненням дії певних засобів правового захисту та посиленням військової присутності. Ці умови можуть створювати атмосферу страху, невпевненості та недовіри серед молоді, впливаючи на її розуміння та сприйняття верховенства права. Запровадження воєнного стану може призвести до руйнування систем правової освіти, обмеження доступу до правових ресурсів та зниження почуття громадянської активності. Як наслідок, формування стійкої правової культури серед молоді стає складним завданням.

Формування правової культури серед молоді в умовах воєнного стану пов'язане з кількома викликами. По-перше, придушення свободи слова та зібрань перешкоджає відкритому діалогу та критичному мисленню, необхідним для розвитку правової свідомості. По-друге, присутність збройних сил і пріоритетність питань безпеки можуть відтіснити на другий план правові принципи і права людини, що призводить до зменшення уваги до правової освіти. Крім того, ерозія довіри до державних інституцій та системи правосуддя через потенційні зловживання під час воєнного стану може підірвати довіру молоді до правових норм, що перешкоджає розвитку сильної правової культури.

Незважаючи на виклики, пов'язані з воєнним станом, існують стратегії, які можуть бути реалізовані для сприяння формуванню правової культури серед молоді. По-перше, громадські ініціативи та неурядові організації можуть відігравати важливу роль у забезпеченні правової освіти, просуванні прав людини та сприянні громадянській участі. Ці ініціативи можуть запропонувати альтернативні платформи для молодих людей, щоб дізнатися про свої юридичні права та обов'язки [1]. По-друге, використання цифрових

технологій та онлайн-платформ може подолати фізичні обмеження та полегшити доступ до правової інформації, створюючи віртуальний простір для правових дискусій та навчання. Важливо підкреслити, що в цей складний період освітяни стали більш проактивними у пошуку рішень для вирішення освітніх проблем учнів. Багато навчальних закладів виступили з ініціативою створення доступних платформ з навчальними матеріалами. Наприклад, школа «Оптима», освітня онлайн-платформа Наукового ліцею імені Кліма Чурюмова, зробила свої матеріали доступними для учнів по всій Україні після реєстрації. Аналогічно, онлайн-школа «Гранд-Експо» на час воєнного стану в Україні надала доступ до 532 кейсів, які слугують цінним інструментом для навчання, розвитку та відволікання уваги дітей від проблем, пов'язаних з війною, одночасно займаючись корисною діяльністю. Атмосферна школа запрошує всіх охочих безкоштовно скористатися пакетом «Слухач» на час дії воєнного стану. Крім того, Центр дистанційної освіти «А+» пропонує Zoom-уроки для всіх українських дітей. Ці ініціативи спрямовані на підтримку учнів та надання їм освітніх можливостей у складних умовах воєнного стану [2, с. 7-8]. Нарешті, співпраця з міжнародними організаціями та мережами може допомогти посилити важливість правової культури та прав людини під час воєнного стану, забезпечуючи підтримку та адвокацію програм правової освіти, орієнтованих на молодь.

Ще однією ефективною стратегією підвищення правової обізнаності та громадянської освіти в умовах воєнного стану є створення юридичних клінік та молодіжних організацій правової підтримки. Такі клініки можуть надавати безкоштовні або недорогі юридичні консультації та допомогу молодим людям, які можуть зіткнутися з правовими проблемами або порушенням їхніх прав. Пропонуючи практичні рекомендації та підтримку, ці ініціативи можуть допомогти молодим людям орієнтуватися в правовій системі та відстоювати свої права. Крім того, організація тренінгів, семінарів та інтерактивних сесій, присвячених юридичним правам, обов'язкам та громадянській активності, може сприяти формуванню у молоді почуття власної спроможності та активності, допомагаючи їм усвідомити важливість правової культури та свою роль у її підтримці [3].

Для ефективного сприяння формуванню правової культури молоді в умовах воєнного стану необхідна співпраця та соціальне партнерство між різними зацікавленими сторонами. Державні органи, навчальні заклади, організації громадянського суспільства та правники мають об'єднати зусилля для розробки та впровадження комплексних програм правової освіти, які враховують специфічні виклики воєнного стану. Прикладом можемо згадати співпрацю представників обласної та місцевої влади, а також Головного управління Національної поліції в Запорізькій області та громадських об'єднань, що підписали багатосторонній Меморандум щодо впровадження та розвитку дитячого руху «Байда» на території міста Запоріжжя. Основні засади організації – любов до Батьківщини й спорту, а також виховання патріотизму та відповідальності в молоді. Крім цього, цілями руху є формування правової свідомості та культури в дітей, організація змістовного довілля, розвиток та

вдосконалення талантів, підтримка здорового способу життя, а також участь в конкурсах, фестивалях, змаганнях на території області [4]. Така співпраця може включати розробку навчальних матеріалів, програм підготовки вчителів та інформаційних кампаній, які підкреслюють важливість правової культури, прав людини та відповідального громадянства. Розвиваючи міцне партнерство та координацію, можна створити цілісний та сталий підхід до виховання правової культури молоді навіть в умовах воєнного стану.

Отже, формування правової культури молоді в умовах воєнного стану пов'язане з особливими викликами, які потребують спеціальних стратегій. Хоча воєнний стан може створювати перешкоди для правової освіти та підвищення рівня правової свідомості, необхідно підкреслювати важливість правової культури у формуванні відповідального громадянства. Впроваджуючи громадські ініціативи, використовуючи технології та співпрацюючи з міжнародними мережами, можна сприяти розвитку правової культури та надавати молодим людям знання та навички, необхідні для активної участі у правових та демократичних процесах, навіть у складних умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Літні клуби в освітніх закладах Полтавщини: поєднання відпочинку та правових знань / Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/litni-kluby-v-osvitnih-zakladah-poltavshhyny-royednannya-vidpochynku-ta-pravovyh-znan/> (дата звернення: 23.06.2023).

2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-метод. зб. / ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці : Букрек, 2022. 140 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-%20Innovatsiyna.ta.projektna.diyalnist.pdf> (дата звернення: 23.06.2023).

3. Там, де потрібні: як працюють консультаційні пункти доступу до безоплатної правової допомоги / Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/tam-de-potribni-yak-praczuuyut-konsultaczijni-punkty-dostupu-do-bezoplatnoyi-pravovoyi-dopomogy/> (дата звернення: 23.06.2023).

4. У Запорізькій області організовано дитячий рух «Байда». Запорізька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/65598/adm@zoda.gov.ua> (дата звернення: 23.06.2023).

ВИГІВСЬКИЙ Іван

викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Одним із значимих чинників ефективності протидії організованій злочинності є відповідне оперативно-розшукове забезпечення цього процесу. Проблеми забезпечення розслідування злочинів, інформаційного забезпечення кримінального судочинства досліджувались науковцями, які розглядали його з різних позицій: як загальний метод організації діяльності, та як процес пов'язаний з отриманням (збиранням), переробкою, використанням та збереженням інформації; як створення умов для запровадження досягнень науки і техніки в практику, що охоплює визначення умов і порядку застосування, розробку методичних рекомендацій чи інструкцій. Кожен з дослідників дає визначення терміну «забезпечення» з точки зору застосування його в тій сфері діяльності, яку він досліджує, максимально наблизивши це визначення до потреб сфери діяльності, що досліджується. В залежності від сфери застосування терміну «забезпечення» змінюються форми, які цим терміном обумовлюються, але сутність терміну не змінюється – «забезпечити» – означає зробити щось можливим.

Оперативно-розшукове забезпечення протидії організованій злочинності визначається як певний процес, який полягає у здійсненні викликаних необхідністю та обґрунтованих законом дій, які спрямовані на вирішення певних завдань. Основне завдання оперативно-розшукової діяльності – це розкриття злочинів, але в процесі вирішення цього завдання виникають проміжні задачі, які теж потребують вирішення. Наприклад, отримання первинної оперативної інформації та її перевірка шляхом застосування оперативних заходів – це ще не розкриття злочинів, а тільки початок цієї діяльності, але без отримання такого роду інформації стає неможливим і досягнення кінцевої мети – розкриття злочину. Отримуючи первинну оперативну інформацію оперативний працівник вирішує проміжну задачу, тобто повинен прийняти обґрунтоване рішення – чи заводити оперативно-розшукову справу, чи припинити перевірку у зв'язку з відсутністю складу злочину, чи вирішувати питання про порушення кримінальної справи. Для того, щоб прийняти одне з таких рішень, оперативний працівник проводить ряд оперативних заходів, тим самим забезпечуючи подальше розкриття злочину.

Активне здобування та перевірка первинної оперативної інформації здійснюється шляхом використання сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності. Коли вирішена ця проміжна задача, перед оперативним працівником виникає наступна – задокументувати факт підготовки злочину і забезпечити використання отриманих в процесі фіксації матеріалів в якості доказів у подальшому кримінальному провадженні. Тобто, в процесі

вирішення цієї задачі перед оперативним працівником постає дилема – порівняти отриману інформацію (з одного боку) та елементи складу злочину (з іншого боку), і окрім цього співставити можливість використання оперативної інформації у якості доказів з вимогами конспіративності та необхідністю тримати в таємниці джерела та способи отримання оперативної інформації. В результаті прийняття оптимального рішення за наявних умов здійснюється оперативно-розшукове забезпечення розкриття злочинів.

В подальшому оперативний працівник вирішує наступну проміжну задачу – здійснює оперативне супроводження (на підставі зібраних оперативних матеріалів) кримінального провадження. Це супроводження здійснюється знову ж таки шляхом застосування певних методів, сил та засобів оперативно-розшукової діяльності. Тобто оперативні працівники забезпечують розкриття та розслідування злочинів шляхом використання сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності, чим досягається вирішення певних проміжних задач.

В залежності від організаційно-тактичної форми оперативно-розшукової діяльності, в процесі проведення якої отримується та використовується інформація, вона має свою певну спрямованість – виявлення фактів злочинів та осіб, що готують або вчиняють ці злочини, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, документування дій злочинців, реалізація оперативних матеріалів, оперативне супроводження кримінального провадження, розшук осіб, які ухиляються від відбування покарань тощо.

Враховуючи, що фундаментальна теорія оперативно-розшукової діяльності потребує чіткого наукового обґрунтування термінів, нами пропонується таке визначення: оперативно-розшукове забезпечення протидії організованій злочинності – це діяльність оперативних підрозділів щодо комплексного застосування сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності у її відповідних формах з метою одержання та фіксації достовірної інформації, яка б забезпечувала прийняття оптимальних рішень у розв’язанні послідовно виникаючих завдань боротьби зі злочинністю.

ВІННИК Оксана

головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКІВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека як складова національної безпеки відіграє важливу роль в житті країни, а її актуальність посилюється в умовах загроз різноманітного характеру, а особливо – за нинішньої повномасштабної війни,

розв'язаної російським сусідом проти України, та її наслідками (численними руйнуваннями громадських та житлових будівель/споруд, загибеллю мирних мешканців, вимушеним переселенням українців з окупованих та прифронтових територій в більш безпечні регіони країни та за кордон, забрудненням та мінуванням значних територій тощо). Не останню роль відіграє не лише кібербезпека, а й безпека від цифрових зловживань (оприлюднення блогерами з метою популярності в соціальних мережах інформації, що використовується ворогом для завдання шкоди Україні, в тому числі її інфраструктурі).

Відповідно до Стратегії національної безпеки України [1] реалізація пріоритетів національної безпеки України забезпечується за кількома напрямками, серед яких сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір, розвиток державно-приватного партнерства. Отже, у справі забезпечення економічної безпеки важливу роль відіграє функціонування економічної системи, складовими якої є ринки, а в умовах цифрової економіки – цифровізовані ринки.

Цифрова економіка (ЦЕ) – складне явище, якому, як і аналоговій економіці, притаманні різні види діяльності, що забезпечують формування ринків такої економіки. Разом з тим, у сфері ЦЕ застосовуються універсальні правові механізми, що використовуються не лише в економічній, а й в інших сферах суспільного життя [2, с. 91]. Це стосується:

- *системи електронних комунікацій*, що становлять базу для електронної взаємодії в суспільстві, а послуги, що надаються за їх допомогою, є складовою ринку електронних комунікаційних послуг;
- *електронних довірчих послуг*;
- *публічних електронних реєстрів* як складової сфери публічних електронних послуг.

До ринків цифрової економіки (як сукупності відносин щодо купівлі-продажу товарів і послуг), що мають більшість ознак класичного товарного ринку аналогової економіки, належать:

- *ринок електронних комунікаційних послуг*;
- *електронна комерція*;
- *ринок електронних фінансових послуг*;
- *ринок віртуальних активів*;
- *ринок хмарних послуг*.

Зазначені сфери та ринки мають відповідне правове забезпечення, а саме закони: «Про електронні комунікації» [3], «Про електронні довірчі послуги» [4], «Про публічні електронні реєстри» [5], «Про електронну комерцію» [6], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [7] (на зміну цьому законові з 2024 р. приходить Закон «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [8]), «Про платіжні послуги» [9], «Про віртуальні активи» [10] (не набув чинності з огляду на відсутність для цього передбачених Перехідними положеннями підстав), «Про хмарні послуги» [11], «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [12].

Попри наявність значної кількості законів, що регулюють відносини у сфері цифрової економіки, правовому їй забезпеченню притаманні істотні вади, що шкодять економічній безпеці держави, враховуючи численні загрози (крім повномасштабної війни з боку російського сусіда та спричинені нею наслідки, забруднення довкілля та пов'язана з цим зміна клімату, ймовірність природних катаклізмів на зразок землетрусів, та ін.) та ризики цифровізації [2, с. 27-29], включно зі зловживаннями цифровими можливостями окремими блогерами, які з метою популярності в соціальних мережах оприлюднюють цікаву для агресора інформацію, що використовується на шкоду Україні.

Серед зазначених вад правового регулювання **відсутність**:

- в Конституції України положень щодо забезпечення державою соціального спрямування цифровізації основних сфер суспільного життя, включно з економікою, та щодо закріплення основних цифрових прав та цифрових обов'язків громадян;

- комплексного правового регулювання відносин цифрової економіки як складової цифровізації, що включає систематизацію такого регулювання з орієнтацією на основний нормативно-правовий акт, що визначає ключові аспекти цих відносин – Цифрового кодексу, який має регулювати ключові відносини: щодо державної політики у сфері цифровізації, вимоги до правового статусу суб'єктів та правового режиму об'єктів цифровізації, електронної форми взаємодії, стимулювання в цій сфері – як позитивного (у формі надання переваг у разі реалізації пріоритетних для суспільства проектів/видів діяльності), так і негативного (у вигляді відповідальності за порушення встановлених вимог в зазначеній сфері тощо);

- реакції законодавця на поширення майнингу та використання криптовалюти, оскільки про неї взагалі не згадується в Законі «Про віртуальні активи»; крім того такі активи (відповідно до ч. 7 ст. 4 цього Закону) не можуть бути засобом платежу; разом з тим Євросоюз прагне до врегулювання відносин, пов'язаних з криптовалютою [13];

- закріплених на рівні закону вимог до штучного інтелекту/ШІ, використання якого стрімко поширюється і вимагає (з огляду на пов'язані з ними ризики) встановлення чітких правил його використання з метою уникнення (попередження) негативних наслідків як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому; наявна Концепція щодо штучного інтелекту [14] є лише орієнтиром для законодавця щодо врегулювання пов'язаних з ШІ відносин, чого явно недостатньо;

- положень щодо інституційної форми державно-приватного партнерства/ДПП у відповідному законі [15], хоча ця форма ДПП широко використовується в ЄС для реалізації важливих/пріоритетних для ЄС інвестиційно-інноваційних проектів [16; 17] і є перспективною в плані відновлення економіки та інших сфер суспільного життя України в повоєнний період.

Усунення цих та інших недоліків [2, с. 48-50, 53-55] сприятиме цивілізованому (а, отже, і безпечному) використанню надбань цифровізації в

економічній та інших сферах суспільного життя, зменшенню кількості зловживань цифровими можливостями, що особливо небезпечно в умовах війни. Відповідно, подібні заходи мають посилити рівень безпеки зазначених сфер і країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 15.05.2023).
2. Вінник О. Право цифрової економіки України: навчальний посібник. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 270 с. URL : <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/630>.
3. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
5. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
6. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
7. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
8. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
9. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
10. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
11. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
12. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
13. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593> (дата звернення: 16 травня 2023 р.).
14. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.05.2023 р.).

15. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

16. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon European and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT.
URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085> (дата звернення: 26.03.2023).

17. Public-private partnerships under Horizon Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/public-private-partnerships-under-horizon-europe.html> (дата звернення: 26.03.2023).

ГАЙДУ Сергій

заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення

БУРЛАКА Владислав

начальник відділу методичної роботи та правового забезпечення управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук

БУРНОС Олена

старший слідчий в особливо важливих справах відділу методичної роботи та правового забезпечення управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 111¹ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Кримінально-правова політика України з початку введення Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» затвердженого Верховною Радою України воєнного стану перебуває в процесі піднесення, оскільки особливі умови діяльності держави в цілому, у тому числі органів державної влади, правоохоронних органів та більшості державних і суспільних інституцій стали вимушеною необхідністю для подолання

наслідків війни та нормалізації діяльності у життєво важливих сферах.

За таких умов перед державним устроєм постає важке питання щодо забезпечення розумного балансу державних та суспільних інтересів з метою підтримання найвищого рівня забезпечення гарантій прав і законних інтересів людини.

Одним із перших кроків із становлення державних процесів в умовах війни є передбачення кримінальної відповідальності за явища, які підривають національну безпеку України та становлять безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та національним інтересам України.

З цією метою Законом України від 03 березня 2022 року № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1] кримінальне законодавство України доповнено новою нормою – статтею 111¹ (Колабораційна діяльність) Кримінального кодексу України (далі – КК України), об'єктивна сторона якої охоплює цілу низку діянь, зокрема співпрацю з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями у військовій, політичній, інформаційній, адміністративній, господарській, трудовій та інших сферах.

У той же час кримінальне законодавство України зазнавало постійних змін з метою встановлення іншої відповідальності для осіб, які тією чи іншою мірою співпрацювали з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями.

Так, Законом України від 03 березня 2022 року № 2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» [2] КК України доповнено статтею 436² (Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників), а Законом України від 14 квітня 2022 року № 2198-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» [3] – статтею 111² (Пособництво державі-агресору) КК України та інші закони України.

Зазначене призвело до проблем і труднощів у частині розмежування зазначених правопорушень у практичній діяльності слідчих, а також порушення принципу юридичної визначеності.

Ураховуючи зазначене, суб'єкт законодавчої ініціативи дійшов висновку про необхідність унесення змін до статті 111¹ КК України, виокремивши його склад із ряду спеціальних злочинів, зокрема шляхом переосмислення обов'язкових складових елементів злочину та перегляду санкцій, що можуть бути застосовані до винних осіб за вчинення таких діянь.

Відтак на опрацюванні Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності перебувають проекти Законів України «Про

внесення змін до статті 111¹ Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. № 8301 від 23.12.2022), унесений народними депутатами України Бакумовим Олександром, Чернівим Єгором, Фірсом Ігорем та іншими (далі – законопроект № 8301) [4], «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. 8301-1 від 05.01.2023), унесений народним депутатом України Павлюком Масимом (далі – законопроект № 8301-1) [5], та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо уточнення відповідальності за деякі види кримінальних правопорушень на тимчасово окупованих територіях» (реєстр. № 8301-2 від 09.01.2023), унесений народними депутатами України Юрчишиним Ярославом, Клименко Юлією, Совсун Інною та іншими (далі – законопроект № 8301-2) [6].

За результатами опрацювання зазначених законопроектів встановлено, що їх положення частково регулюють наявні проблеми правозастосування норми, а також суттєво звужують коло суб'єктів, конкретизують об'єктивну сторону без ознаки добровільності та інше. Так, ураховуючи практичний досвід розслідування зазначеної категорії злочинів пропонуємо таке.

По-перше, вважаємо, що є необхідність внесення змін до санкцій частин першої та другої статті 111¹ КК України, якими зазначені кримінальні правопорушення слід віднести до тяжких злочинів, оскільки відповідно до частини другої статті 246 КПК України переважна більшість негласних слідчих (розшукових) дій проводяться виключно в кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Зазначене дасть змогу належним чином документувати злочинні дії «колаборантів» та суттєво розширить правове поле збирання доказів щодо цих кримінальних правопорушень.

Або, як альтернатива, необхідно розглянути питання щодо внесення змін до частини другої статті 246 КПК України, передбачивши виключну можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях незалежно від класифікації кримінальних правопорушень, виокремивши можливість їх проведення щодо правопорушень, передбачених розділом I (Злочини проти основ національної безпеки України) Особливої частини КК України.

По-друге, на нашу думку, частину третю статті 111¹ КК України доцільно викласти в такій редакції: «Здійснення громадянином України пропаганди в закладах освіти або культури або закладах фізичної культури і спорту незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження та реалізацію стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти або культури або закладах фізичної культури і спорту».

Прийняття в запропонованій редакції частини третьої дасть змогу

розслідувати факти поширення в закладах освіти, культури, спорту та фізичної культури інформації, спрямованої на викривлення фактів, історичної культури та подій, оскільки така асиміляція українських дітей у подальшому може призвести до втрати ними української ідентичності.

По-третє, з метою належного застосування положень частини четвертої статті 111¹ КК України стосовно кваліфікуючої ознаки – провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, на нашу думку, – доцільно застосовувати конструкцію норми, яка відповідає принципу юридичної визначеності.

Слід зазначити, що в громадянському суспільстві діє відомий у світовій практиці ліберально-демократичний принцип «не заборонене законом дозволено». Він стосується насамперед фізичних та юридичних осіб як суб'єктів ринкової, господарської, цивільно-правової діяльності і в жодному разі не поширюється на державні владні структури, посадових осіб, які зобов'язані дотримуватися іншого правила: «Можна тільки те, що прямо дозволено законом». Для них право повинно виконувати функцію «стоп-сигналу» – далі не можна, закон не дозволяє.

Втім статтею 42 Конституції України кожному гарантовано право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Відповідно доцільним є побудова норми, в якій чітко визначено заборону на відповідні види господарської діяльності, а не передбачено, що дозволено. Так, наприклад, Кримінальний кодекс Грузії містить норму, якою визначено відповідальність за економічну діяльність на окупованих територіях [7].

Так, частиною першою статті 322 (Здійснення на окупованих територіях забороненої економічної діяльності) Кримінального кодексу Грузії передбачено, що здійснення на окупованих територіях економічної діяльності, забороненої Законом Грузії «Про окуповані території», - карається штрафом або позбавленням волі терміном від трьох до п'яти років.

При цьому частина друга цієї статті передбачає настання суворішого покарання (штраф чи позбавлення волі терміном від чотирьох до шести років) за ті самі діяння, вчиненні: групою осіб; неодноразово; особою, засудженою за такий злочин.

Відповідно, формуючи норму в Законі України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», доцільно чітко визначити види господарської діяльності, що заборонені.

По-четверте, вважаємо за доцільне розглянути питання стосовно внесення змін до статті 216 (Підслідність) Кримінального процесуального кодексу України, визначивши альтернативну підслідність здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111¹ КК України, визначивши, що в кримінальних провадженнях щодо вказаного кримінального правопорушення досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, який розпочав досудове розслідування.

Список використаних джерел

1. Закон України від 03 березня 2022 року № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Закон України від 03 березня 2022 року № 2110-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>

3. Закон України від 14 квітня 2022 року № 2198-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>

4. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 111¹ Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. № 8301 від 23.12.2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40894>

5. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. 8301-1 від 05.01.2023). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41119>

6. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо уточнення відповідальності за деякі види кримінальних правопорушень на тимчасово окупованих територіях» (реєстр. № 8301-2 від 09.01.2023). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41131>

7. Кримінальний кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034?publication=152>

ГОЛІНА Володимир

головний науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені В. В. Сташиса НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових України

МАЙСТЕРНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: МЕТАФОРА ЧИ ВИМОГА ДО ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ¹

1. Прикладним аспектом теорії скорочення злочинності та її різним

---

¹ Тези підготовлено на виконання теми фундаментального наукового дослідження НДІ ВПЗ «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» (реєстр. номер 0120U10561).

проявам є стратегія зменшення можливостей вчинення протиправних дій у тому числі й автотранспортним правопорушенням. В її основі покладена запроваджена ще Р. Кларком (британським ученим і практиком) концепція ситуаційного запобігання злочинності, напрями і заходи якої спрямовані на скорочення злочинності (як умисної так і необережної) шляхом зменшення можливості і спроможності її проявів та складаються з п'яти видів діяльності, що підлягають творчій інтерпретації стосовно кожного різновиду злочинів, а саме: а) створення умов щодо ускладнення прояву злочинної поведінки; б) збільшення ризикованості протиправного посягання; в) зменшення його вигідності; г) скорочення провокацій; д) недопущення поширення практики виправдання. Сам Р. Кларк вважав, що ситуаційне запобігання правопорушенням є мистецтвом їх зменшення [1, с. 58-73].

2. Структурний набір напрямів, визначення домінуючого чинника, на який має бути спрямований запобіжний впливовий потенціал, формування відповідного комплексу заходів і кола компетентних суб'єктів для їх здійснення та підтримки й інше, що безсумнівно потребує масштабних знань, навичок, досвіду, творчої винахідливості – тобто того, що Р. Кларк назвав мистецтвом, одним із метафоричних значень якого є високий ступінь умінь, майстерності у певній сфері діяльності, професіоналізації і спеціалізації виконавців запобіжних заходів і засобів. Та чи це метафора? Вважаю, що метафора перетворюється у принцип (вимогу) майстерності (так точніше, а ніж мистецтво) запобігання, зокрема, дорожньо-транспортним подіям. Директор кримінологічної школи Монреальського університету (Канада) (не юридичної, а кримінологічної школи) М. Кассон у статті «Стратегічний віраж у прикладній кримінології» 1995 року пропонує нові підходи прикладної кримінології, які він викладає у п'яти принципах «стратегічного віражу»: 1) розпізнання відмінної особливості кожної кримінальної проблеми для того, щоби згодом застосувати стратегію, що відповідає специфіці конкретної проблеми; 2) виділення серед низки чинників кримінальної проблеми (і не тільки кримінальної) той, що є найбільш «уразливим» для запобіжного впливу; 3) реагування слід здійснювати не тоді, коли правопорушення відбулося, а треба брати у свої руки ініціативу заздалегідь; 4) концентрація зусиль там, де можна отримати найкращі результати, відчутти результат; 5) задоволення потреб у безпеці приватних осіб. Далі автор робить висновок, що спеціалісти з прикладної кримінології мають оволодіти мистецтвом кримінологічного аналізу. «Мистецтво суб'єкта запобігання злочинності, – пише М. Кассон, – знайти рішення, яке оптимально адаптоване до безпосередніх обставин, що виявляються і конкретизуються за допомогою кримінологічного аналізу і є фаховим професіоналізмом як теоретиків, так і практиків» [2, с. 30-32, 51-52]. Професіоналізація і спеціалізація – повинна стати важливою тенденцією розвитку кримінології взагалі, теорії та практики зокрема. Вона (тенденція) полягає в тому, що, по-перше, розробка і здійснення запобіжної/профілактичної функції потребує майстерності від виконавців, що набувається завдяки відповідній підготовці, що обов'язково проводиться на кримінологічній основі (кримінологічна школа); по-друге, вкрай актуальним

виявляється виділення кола службових осіб, для яких запобіжна діяльність має стати основою і провідною; по-третє, всередині запобіжної діяльності почнуть виокремлюватися її різновиди, котрі потребують кримінологічних знань, методик обробки інформації, широких знань інших галузей наук у сфері запобігання злочинності, ознайомлення з превентивною і репресивною практикою зарубіжних країн, навичок, креативності, тобто майстерності. Насьогодні ця тенденція в Україні не розвивається. Навпаки, майже в усіх вищих навчальних закладах України ліквідовані кафедри кримінології.

Однією з актуальних для України і для світової спільноти є проблема забезпечення безпеки дорожнього руху, з порушенням правил якого пов'язані, зокрема, тяжкі наслідки – смертність і травматизм людей. Будь-яка стратегія, програма приречені на невдачу як при некваліфікованому виконанні відповідними суб'єктами запобіжних заходів і засобів, так і при неналежному виборі організаційних форм їх здійснення й оцінки. Запобіжна діяльність – це сукупність відповідних до концептуального задуму різних поведінкових актів, конкретних їх форм і видів, що знаходяться чи мають знаходитися між собою у різноманітних зв'язках, сполученні, узгодженості, тобто творчого підходу, майстерності. Взагалі термін «майстерність» означає досконале вміння в якійсь справі, уміння, навіть мистецтво, досконалість, завершеність. Запобігання дорожньо-транспортним правопорушенням, використовуючи вислів Н. Крісті, є своєрідною «запобіжною індустрією», яка потребує своєї інженерії. Поширеною є думка, що запобігання – суто юридична проблема. Але кримінологія не зводиться лише до юриспруденції. В її запобіжному арсеналі широке коло заходів як правових, так й інших наук, профілактичний потенціал яких ще слабо використовується практикою. Тут потрібні інженерна винахідливість, нетрадиційні рішення проблеми, використання новітніх технологій, що здатні у певному наборі заходів ефективно вплинути на свавільну протиправну поведінку учасників дорожнього руху, удосконалити дорожню інфраструктуру, технологічні конструктивні дані транспортних засобів, управління, контролю.

4. Майстерність запобігання дорожньо-транспортній протиправності бачиться, зокрема, у такому:

- Організаційно-управлінські рішення (на будь-якому рівні) стосовно безпеки у сфері дорожнього руху в конкретних історичних умовах мають ґрунтуватися не на маніпульованих показниках протиправних проявів, а на об'єктивному науковому кримінологічному аналізі. Теоретико-прикладним завданням аналізу дорожньо-транспортних подій є, зокрема, як отримання нових знань про їх закономірності з тим, щоб, по-перше, перейти до аналізу закономірностей їх причин та умов, так і, по-друге, виявити (і це головне!) найбільш «уразливу» ланку причинно-наслідкового ланцюгу, тобто криміногенний чинник, на який слід спрямувати запобіжні зусилля. Кримінологічний аналіз дорожньо-транспортної протиправності за декілька останніх років доводить до висновку, що найбільш «уразливою» для запобіжного впливу ланкою є «людський фактор» (водій, пішоходи, пасажир та ін.), що обумовлює створення, на наш погляд, культурологічної концепції

запобігання правопорушенням на дорогах. На думку А. П. Закалюка, неабиякою умовою глибини кримінологічного аналізу є фахова підготовка та досвід виконавців аналізу, зокрема знання методів, методик конкретних операцій його проведення, вміння оперувати отриманими даними, здійснювати їх інтерпретацію, зробити узагальнення тощо [3, с. 65-66]. Отже, майстерність запобіжної діяльності з метафори стає кримінологічною вимогою до неї.

- Ефективність запобіжної діяльності багато в чому залежить від добре організованого і належним чином спеціально відібраного відповідно до концептуального задуму комплексу заходів і засобів, а взагалі – від майстерності виконавців-професіоналів, від їх зацікавленості і відповідальності у досягненні позитивних результатів. Такий наспіх скомпонований невдалий комплекс може скомпрометувати теорію та практику кримінологічного запобігання правопорушенням.

- Майстерність запобігання транспортним правопорушенням – це майстерність контролю як за якісним виконанням суб'єктами запобігання закріплених за ними заходів, так і суворого повсякденного спостереження за дотриманням учасниками дорожнього руху відповідних правил і приписів. Розробка та впровадження у запобіжну практику контрольно-наглядових заходів, засобів, пристроїв потребує інженерного творчого підходу.

Список використаних джерел

1. Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Харків: Право, 2018. 228 с.
2. Зменшення можливостей вчинення злочинів: стратегічний підхід : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Прао, 2020. 287 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3 кн. Київ: Ін Юре, 2008. Кн. 3. Практична кримінологія. 320 с.

ГОЛОВЧУК Віталій

старший викладач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

На початку ХХІ століття Україна вимушена знову захищати свою незалежність та територіальну цілісність від східного сусіда. Суспільні відносини під час збройної агресії проти України почали набувати свого стрімкого розвитку після 24 лютого 2022 року. Верховна Рада України своєчасно відреагувала на дані суспільні відносини та 03 і 15 березня 2023

року внесла зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1], якими введено у Закон України про кримінальну відповідальність ряд таких понять як: «збройна агресія проти України», «збройна агресія Російської Федерації», «збройна агресія Російської Федерації проти України», «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни».

Уперше в КК України поняття «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави» з'явилося після прийняття 06 червня 2019 року Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконні дії стосовно державних нагород, незаконне носіння військової форми одягу, наругу над місцем поховання захисника суверенітету та територіальної цілісності України та деяких інших осіб» №2747-VIII [2], яким ч. 2 ст. 297 (Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого) КК України викладено в новій редакції.

Пізніше, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03 березня 2022 року №2108-IX [3] КК України доповнено новою ст. 111-1 (Колабораційна діяльність) з примітками до неї, в якій міститься поняття «збройна агресія проти України».

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 03 березня 2022 року №2110-IX [4] ст. 161 КК України (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) викладено у новій редакції та доповнено КК України статтями 435-1 (Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю), 436-2 (Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників). У зазначеному Законі містяться поняття «збройна агресія Російської Федерації» (ст. 435-1) та «збройна агресія Російської Федерації проти України» (частини 1 та 2 ст. 436-2).

Відповідно до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 03 березня 2022 року №2114-IX [5] доповнено розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» КК України п. 22. 15 березня 2022 року Парламентом України прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану» №2124-IX [6], яким доповнено розділ VIII КК України ст. 43-1 (Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України). Пізніше, 01 квітня 2022 року Законом України «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» №2178-IX [7], внесено зміни до КК України,

якими уточнено диспозиції ст. 114-2 КК України. Зазначені закони передбачають поняття «збройна агресія проти України» та «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни».

Хоча КК України передбачає такі поняття як: «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни» (частини 1 та 4 ст. 43-1), «збройна агресія проти України» (ч. 3 ст. 43-1; частини 1 та 3 ст. 111-1; ч. 3 ст. 114-2; п. 22 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення»), «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави» (ч. 2 ст. 297), «збройна агресія Російської Федерації» (ст. 435-1), «збройна агресія Російської Федерації проти України» (частини 1 та 2 ст. 436-2), проте не містить визначення цих понять.

Положення ст. 1 (Визначення основних термінів) Закону України «Про оборону України» від 06 грудня 1991 року №1932-XII [8] розкривають поняття «збройна агресія» та «збройна агресія проти України». Відповідно до згаданої норми під збройною агресією розуміється застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій: вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України; блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав; напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України; засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах 5 – 7 ст. 1 Закону України «Про оборону України» діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях; дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах 5 – 8 ст. 1 Закону України «Про оборону України»; застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів.

Для належної кримінально-правової охорони розглядуваних суспільних відносин, уникнення різного тлумачення однорідних понять, є необхідним уніфікувати визначення «збройна агресія Російської Федерації або агресія іншої країни», «збройна агресія проти України», «збройна агресія Російської Федерації або іншої держави», «збройна агресія Російської Федерації», «збройна агресія Російської Федерації проти України». У цьому випадку доцільно взяти за основу термін «збройна агресія проти України», який дається в ст. 1 Закону України «Про оборону України» та внести відповідні зміни до частин 1, 3, 4 ст. 43-1, частини 1, 3 ст. 111-1, ч. 3 ст. 114-2, ч. 2 ст. 297, ст. 435-1, частин 1, 2 ст. 436-2, п. 22 розділу II «Прикінцеві та перехідні

положення».

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n393> (дата звернення: 25.05.2023).

2. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконні дії стосовно державних нагород, незаконне носіння військової форми одягу, наругу над місцем поховання захисника суверенітету та територіальної цілісності України та деяких інших осіб: Закон від 06.06.2019 року №2747-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-19#n24> (дата звернення: 25.06.2023).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон від 03.03.2022 №2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n6> (дата звернення: 25.06.2023).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон від 03.03.2022 №2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n6> (дата звернення: 25.06.2023).

5. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон від 03.03.2022 №2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#n18> (дата звернення: 25.06.2023).

6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану: Закон від 15.03.2022 №2124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#n5> (дата звернення: 25.06.2023).

7. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації: Закон від 01.04.2022 №2178-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#n2> (дата звернення: 25.06.2023).

8. Про оборону України: Закон від 06 грудня 1991 року №1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 25.06.2023).

ГОРДІЄНКО Сергій

професор кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом, доктор юридичних наук, доцент

ГОРДІЄНКО Олексій

військовослужбовець

ГОРДІЄНКО Михайло

військовослужбовець

ДО МЕТОДИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Автори дотримуються точки зору, що «втримати інтерес до своєї роботи можна, тільки відкривши собі вену та переливати гарячу кров у рядки; що більше її перетече, то легше сприймається книга і тим більше вона приковує до себе уваги. Такі книги живуть довго. Часто вони переживають авторів, а ті, виконавши роль донорів, вмирають спокійно, зі свідомістю виконаного обов'язку. Їх згадують з повагою»[1].

Цим гаслом ми завжди керуємося у своїй роботі, однак, якщо хтось вказує на щось нове... люди противляться цьому всією силою, і таким чином новій істині доводиться чекати довгий час, поки їй вдасться прокласти собі дорогу [2].

Як показує практика, останніми десятиліттями тематиці про інтелектуальну власність приділяється все більше і більше уваги, як науковцями, так і державним апаратом [3].

Однак, розробка даної проблематики натикається на стіну явного нерозуміння реальною практикою державотворення важливості віднесення об'єктів інтелектуальної власності до економічних активів.

В той час, коли наука розглядає зазначене різносторонньо і достатньо активно, то практика вкрай специфічно – лише під певним політичним кутом.

Цьому є просте пояснення – надто політично популярними є заклики до розвитку інноваційної діяльності в Україні, результатом якої є якісно нове знання, яке належить Українській державі і виступає потужним, і майже невичерпним нематеріальним активом на відміну від застарілого виробництва епохи індустріалізації.

Враховуючи, що сучасний стан розвитку політико-економічної ситуації в Україні є надто складним і вимагає від суспільства рішучих та скоординованих дій з його стабілізації, то стабілізація положення на фронтах напряму залежить від спроможності економіки до виготовлення високоефективної зброї для відсічі нападнику.

Як показує практика ведення війн вона активізує використання найновітніших технологій для виготовлення як летальної так і нелетальної зброї. Однак, матеріальні ресурси країни, що воює надто обмежені, однак є

один достатньо ефективний вихід.

За свій вік українське наукове суспільство напрацювало величезний масив інтелектуальних продуктів, обсяг якого і досі невідомий, адже Указ Президента України від 27.04.01 р. № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні»[4], який вимагає провести заходи з інвентаризації інтелектуальної власності та поставити її на бухгалтерський облік в якості нематеріальних активів не виконано, і фактично інвентаризацію об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, в масштабах держави можна вважати зірваною [5].

А Ви спробуйте уявити і спрогнозувати ефект використання масивів інформаційних ресурсів держави, про які нам невідомо в розробці новітньої зброї. Тобто нічого нового фактично виробляти не потрібно, потрібно скористатися наявним потенціалом в першу чергу. Так було вже зроблено з розробками радянської науки, які працюють на фронті зараз (НДДКР «Стugna», «Лава», «Комбат» тощо).

Тобто практика і наука йдуть своїми шляхами замість того, щоб єдиним виявом політичної волі поєднати зусилля.

Основними напрямками удосконалення дослідження проблем в галузі інтелектуальної власності нами вбачається такі:

1. Понятійний апарат.

На наше глибоке переконання, основних правил визначення понять необхідно дотримуватися у формуванні тематики наукових дискусій, адже: неправильне знання гірше, чим незнання [6], за недослухання до істини – вірять брехні і помилковим судженням [7], ...якби серед філософів встановилася згода щодо значення слів, то майже всі їхні суперечки було б припинено [8], коли слова втрачають своє значення, народ втрачає свою свободу [9].

Задля цього вбачається доцільним залучення фахівців з теорії держави та права для обґрунтування визначень у галузі інтелектуальної власності, про що нами вже говорилося не один раз.

Нами вважається, що ясність та точність формулювання предмета обговорення та його змістовних складових призведе до плідної, результативної та ефективної співпраці науковців з різних сфер, а не до критики запрошення на конференцію з двома граматичними помилками, тематики науково-практичної конференції та оформлення тез виступу, як це було у випадку з VI Всеукраїнською науково-практичною конференцією «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності», проведеної 26 квітня 2023 р. в КПІ.

Наприклад, існує так зване «право інтелектуальної власності» - велика філологічна і смислова недоречність, адже прав у самої інтелектуальної власності бути не може. Невже можна уявити якісь права у монографії??? – Ні. А от у автора – так!!!

Існують також ще й об'єкти цих прав, які потребують комерціалізації! Нонсенс!!!

2. Проблеми оцінки об'єктів інтелектуальної власності.

В ході комерціалізації об'єктів ІВ у теоретичному і прикладному значенні є визначення справедливої ціни інтелектуального продукту за трьома методиками (затратна, аналогії та дохідна), а не на підставі єдиного стандарту № 4 від Мінфіну.

3. Методи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Очевидним вважається, що від ціни інтелектуального продукту залежать методи його захисту. Адже захищати різновартісні продукти одними методами недоречно.

Тобто, існує як феномен - інтелектуальна власність та існують об'єкти інтелектуальної власності; є право на інтелектуальну власність; є права на об'єкти інтелектуальної власності та існує можливість їх комерціалізації при визначеній справедливій ціні.

Метою наших пропозицій виступає об'єднання науки для користі держави, а не врегулювання грошових потоків серед чиновників та недобросовісних громадян.

Таким чином, пропонується згуртування фахівців за наступними напрямками досліджень:

- розробка адекватного суспільному розвитку понятійно-категоріального апарату сфери інтелектуальної власності;
- подальшому опрацюванню методик оціночної діяльності нематеріальних активів з їх обґрунтуванням для докапіталізації активів підприємств;
- обґрунтуванню методик та методів комерціалізації нематеріальних активів і їх захисту від протиправних посягань.

Автори плекають щиру надію на можливість подальшого обговорення серед науковців та практиків зазначених питань на рівні круглих столів та науково-практичних конференцій, а також їх розробки на суто теоретичному рівні.

Заради цього, вкрай необхідно об'єднати колективні зусилля державних структур [10], для удосконалення стратегії забезпечення ефективності інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності, як складової безпеки інформаційних ресурсів України під егідою УкрНОІВІ – Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій.

Підставою цьому на даному етапі слугує призначення нового Віце-прем'єр-міністра України з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій — Міністра цифрової трансформації України, рішення Ставки Верховного Головнокомандувача від 21 березня 2023 року на якій окрему увагу приділили питанню захисту інформації та запобігання її витоку [11], розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р., яким серед усього іншого передбачається розроблення та подання Кабінетові Міністрів України ряду законопроектів: про підтримку і розвиток інноваційної діяльності; про систему пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні; щодо внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо встановлення цільових показників діяльності наукових установ, визначення стратегій і перспективних напрямів діяльності

наукових установ та щодо питань дослідницької інфраструктури [12] та постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 463, яка до пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень до 2023 року виділяє розробку проблем з інформаційної та кібербезпеки, а також національних інформаційних ресурсів [13], як одну із пріоритетних. Підставою цьому слугує те, що інформаційний ресурс на сьогодні є феноменом інформаційно-комунікаційного законодавства, оскільки об'єднує в собі власне інформацію, технічні засоби, якими вона опрацьовується, а головне ФАХІВЦІВ, які здатні це робити і аналізувати.

Тобто, всі інформаційні ресурси, підкреслюємо - ВСІ, а не тільки об'єкти інтелектуальної власності, які є і мали б бути інвентаризованими, а й інформаційні ресурси НАН України, різного роду державних наукових установ, науково-дослідних, навчально-наукових, навчальних тощо установ, міністерств, відомств, органів, організацій віднесених до оборонного комплексу України та критичної інфраструктури, які мають НАУКОВО-ПРИКЛАДНУ цінність мають бути інвентаризованими на державному рівні, вивченими та використаними на користь підвищення обороноздатності України.

Підґрунтям для подальших творчих дискусій може стати монографія, яка знаходиться у виданні ЮРІНКОН «Інформація, інновації, інтелектуальна власність та їх захист в Україні: досвід пізнання, проблеми розуміння та шляхи їх вирішення». Адже думки, вкладені в книзі, є капіталом автора та читача, а думки, що виникли у читача, - відсотками на цей капітал [14]. Давайте думати про відсотки на капітал ДЕРЖАВИ задля його примноження.

Список використаних джерел:

1. Гумилев Л. Н. Этносфера: История людей и история природы. М: Экопрос, 1993. 544 с., - С. 36.
2. Суржик Л. К разгадке феноменов. *Зеркало недели*. № 43, 28 октября 1995. URL: <http://www.zn.ua/newspaper/articles/323#article>
3. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації». *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 46. Ст. 525; Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 3 липня 2014 року № 1565-VII; Постанова Верховної Ради України Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» від 11 лютого 2015 року № 182-VIII; Проект Рекомендацій комітетських слухань на тему: «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку» http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=61850&cat_id=44731 тощо.
4. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні. Указ Президента України від 27.04.01 р. № 285/2001.

5. Гордієнко С.Г. Контррозвідувальна діяльність Служби безпеки із захисту інтелектуальної власності в Україні в сучасних умовах: теорія та практика: Монографія. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2009. – 344 с.
6. А. Дистервег (<https://ru.citaty.net/tsitaty/450378-adolf-disterveg-nepravilnoe-znanie-khuzhe-chem-neznanie/>).
7. Фес. II, 10 – 11. Лесков Н. С. Собрание сочинений в 12 томах Том 12. – М., Правда, 1989, – 448 с. – С. 94.
8. Декарт. <https://ru.citaty.net/tsitaty/2003471-rene-dekart-opredeliv-tochno-znacheniiia-slov-vy-izbavite-chelovech/>
9. Новейший философский словарь: 2-е изд., переработ. и дополн.— Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом. 2001.— 1280 с.— (Мир энциклопедий).
10. Міністерство освіти і науки України; КПІ імені Ігоря Сікорського; Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана; Український державний університет науки і технологій; Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут інформації, безпеки і права; НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ тощо.
11. <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-zasidannya-stavki-verhovnogo-golo-81709>
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р. № 221-р «План пріоритетних дій Уряду на 2023 рік».
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 463 «Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року».
14. Фома Аквінський.

ГУЗЕНКО Олена

*доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент*

ОЦІНКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМАТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі стає дедалі більше викликів і загроз безпеці людини, суспільства та держави, які набувають складніших форм, а запобігти їм або здолати їх стає майже неможливим. Зазвичай протидія таким загрозам потребує комплексного підходу та спільних зусиль різних суб'єктів національної безпеки, котра має виконувати одну з провідних форм їх захисту. Водночас, адаптування заходів зміцнення національної безпеки неможливе без підвищення та розуміння ролі економічної безпеки країни в її складі. Успішні результати функціонування економічної безпеки створюють

платформу протидії загальним викликам, котрі постають перед національною безпекою взагалі. Постає питання розробки заходів зміцнення національної безпеки з урахуванням намічених цілей досягнення рівня економічної її складової, проте на першому етапі слід звернутися до огляду як правового так і проблематичного аспекту. Враховуючи існуючу воєнну агресію російської федерації проти України питання потребує вирішення з урахуванням реалій сьогодення.

Правові, методологічні та проблематичні аспекти національної безпеки країни доволі часто виступають предметом різного виду наукових досліджень. Науковці розкриваючи проблеми національної безпеки неодноразово звертаються у сукупності до економічної безпеки через визначення існуючого взаємозв'язку між ними, проте досить обмежено подаються дослідження з позиції існуючих специфічних умов розвитку суспільства, до складу яких варто включити існуючі виклики спровоковані саме воєнними діями в країні. Серед вчених, котрі присвятили свої праці питанням національної та економічної безпеки варто відмітити таких як Н.С. Уханова [1], О.П. Дзьобаня [2], Т.Ю. Ткачук [3], Я.Я. Пушака та Я.С. Піцура [4], С.В.Онищенко та О.А.Пугач [5] та інші. Незважаючи на значну кількість досліджень вдосконалення інституційних основ забезпечення національної та економічної безпеки держави, формування механізму їх забезпечення, сучасність доводить необхідність більш поглибленого взаємозв'язку між ними.

Доречно звернути увагу на той факт, що поглиблення трансформаційних процесів в Україні, котрі частково викликані воєнною російською агресією проти України, передбачає розробку та впровадження стратегічних і тактичних дій зміцнення національної та у її складі економічної безпеки держави з відповідною сукупністю заходів нормативно-правового забезпечення. Цілком очевидним є те, що за допомогою нормативно-правової бази формується єдина державна політика, яка являє собою узгоджену, збалансовану, скоординовану систему заходів, в тому числі в сфері забезпечення національної та економічної безпеки держави, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [6], Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [7], Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [8]. сталий розвиток національної економіки визнано одним із ключових напрямів реалізації пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки. Водночас, розуміння національної безпеки України, як комплексу взаємопов'язаних складових, дає змогу винести на порядок денний її економічний вимір, як один із головних з-поміж інших: воєнного, енергетичного, інформаційного, демографічного та консолідуючого – політичного. Власне такий підхід уможливорює розуміння Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [7], передбачив розробку не лише Стратегія економічної безпеки України до 2025 року [8], але і ще чотирнадцяти безпекових стратегій та програм [1], усвідомлення масштабів проблеми та здійснення нашої наукової розвідки комплексно.

Зокрема, саме Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року [8] законодавець визначив шляхи досягнення цілей та пріоритетів національних інтересів у сфері гарантування економічної безпеки, найголовніші з яких визначив сталий розвиток економіки, інтеграцію України в європейський економічний простір та розвиток рівноправного взаємовигідного співробітництва з іншими країнами.

Вищевикладені правові акти доводять існування тісного взаємозв'язку між національною безпекою країни, національними інтересами та економічною безпекою. Крім того, з кожним роком у правовому полі цей взаємозв'язок ставав дедалі міцнішим. Доречно згадати ряд інституційних перетворень. Так, окрім створеного у 2016 році Національного антикорупційного бюро України [9] з метою протидії корупційним правопорушенням, які загрожують національній безпеці, у 2017 році законодавець ініціював створення в структурі Апарату РНБО України Службу з питань економічної, соціальної та енергетичної безпеки, а 28 січня 2021 році набув чинності Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» [10], на яке покладено функції проведення аналітичної роботи, пов'язаної з оцінюванням загроз економічній безпеці держави, котра є провідною складовою національної безпеки.

Наразі у своїй праці Ю.М. Харазішвілі [11] наголошує на тому, що саме економічна безпека держави є підсистемою системи вищого рівня – національної безпеки, яка досягається таким рівнем розвитку і таким станом захищеності економіки, які повною мірою забезпечують потреби держави та її громадян у загальному процесі існування даної держави.

Враховуючи результати проведених можна зробити ряд висновків. По – перше, простежується тісний взаємозв'язок у правовому руслі між національною та економічною безпекою країни, котрі в певній мірі одночасно проводять заходи зниження різних викликів та загроз національним інтересам всієї країни. По – друге, з проведених досліджень витікає той факт, що економічна безпека держави виступає найважливішою складовою національної безпеки, яка є її стрижнем, тобто основою системи забезпечення національної безпеки. По – третє, економічна безпека держави характеризується сукупністю умов, за яких забезпечуються захист національних економічних інтересів та утримання соціально-економічних параметрів у межах нормативних значень. Завдяки цьому національна економіка зберігає здатність задовольняти в довгостроковому режимі потреби суспільства, генерувати інноваційні зрушення та реалізувати конкурентні переваги країни в рамках міжнародного розподілу праці. По – четверте, від рівня економічної безпеки певним чином залежать рівні соціальної, екологічної безпеки та сектору безпеки й оборони, що вказує на наявність єдиної та цілеспрямованої системи.

Список використаних джерел

1. Уханова Н. С. Проблеми протидії негативним інформаційним впливам та захисту інформаційної безпеки людини і суспільства: монографія. Київ-

Одеса : Фенікс, 2022. 120 с.

2. Дзьобаня О. П. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.

3.Ткачук Т.Ю. Забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України: правовий вимір : монографія. К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 411 с.

4. Пушака Я.Я., Піцура Я.С. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія. Львів: Ліга-Прес, 2017. 368 с.

5.Онищенко С. В.,Пугач О.А. Загрози економічній безпеці України: сутність, оцінювання та механізм упередження:монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2015. 337 с.

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

7. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL.: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 20.12.21).

8. Уряд схвалив проект Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року. URL.: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-proekt-strategiyi-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini-na-perioddo-2025-roku> (дата звернення 20.12.21).

9. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T141698>

10. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2023 року №1150 – IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1150-20>

11.Харазішвілі Ю.М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія. К.: НАН України, Ін-т економіки пром-сті. 2019. 304 с.

ГУНЬКО Катерина

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ТИМОФЄЄВ Володимир

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНО ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Діяльність сучасного працівника Національної поліції України

безпосередньо спрямована на захист громадян, їх прав і свобод, охорону громадського порядку і громадської безпеки, профілактику злочинів і боротьбу з правопорушеннями. Професійно-психологічна підготовка державних службовців є одним із перших етапів на шляху самовдосконалення поліцейських. Її метою є розвиток і навчання співробітників поліції, їх професійно-психологічної готовності, що забезпечує громадську безпеку та дозволяє оснастити осіб знаннями, розвитком і формуванням професійно значущих якостей, умінь і навичок, що в сукупності детермінують професійно-психологічну готовність працівників поліції до правоохоронної діяльності.

Поліцейські, щоденно стикаються з різноманітними загрозами, фізичними та психологічними, виставлені перед постійною присутністю стресових факторів у своїй професійно-службовій діяльності. Ці фактори включають нав'язливе почуття небезпеки, ризик, раптовість нападу, невизначеність ситуації, негативне емоційне реагування та тиск оточуючих осіб. Узгоджена впливом, ці фактори можуть призвести до хронічних перевантажень, погіршення психологічного і фізіологічного самопочуття, відчутного зниження мотивації та працездатності поліцейських. Це в свою чергу створює проблеми незадоволеності службою та спричиняє низьку мотивацію [1].

У більшості європейських країн приділяється велика увага стресовій підготовці, яка є необхідною складовою вогневої підготовки поліцейських. Наприклад, у Франції та Німеччині проводяться спеціальні тренування з управління стресовою реакцією, які допомагають поліцейським краще справлятися зі стресом та контролювати емоції у небезпечних ситуаціях [2].

Готовність майбутнього поліцейського до професійної діяльності визначається результативністю й здатністю досягти значних результатів у своїй роботі. Основу цієї готовності складають психічні процеси і властивості, які є фундаментом якостей особистості. Моральні та психологічні якості відображають установку майбутнього правоохоронця на розумінні функцій несіння служби, професійної позиції, оптимальних способів діяльності і взаємозв'язку своїх здібностей з можливостями. Важливими характеристиками психологічної готовності є моральні та психологічні якості й можливості особистості, відношення свідомості й поведінки, а також об'єктивність свідомості.

Психологічна готовність до несіння служби включає інтегральні характеристики особистості, що охоплюють інтелектуальні, емоційні і вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички, а також педагогічні здібності. У структурі психологічної готовності можна виділити наступні компоненти:

1. Мотиваційний компонент - включає мотиви, цілі, інтереси та стимули, які спонукають особистість до службової діяльності і прагнення до професійного зростання.

2. Орієнтаційний компонент - описує систему цінностей, вірувань та установок, що визначають підхід поліцейського до навчання і виховання, його відношення до професійних цілей.

3. Пізнавально-оперативний компонент - включає розумові процеси, знання, критичне мислення, аналітичні та творчі навички, які необхідні для успішної службової діяльності.

4. Емоційно-вольовий компонент - описує емоційний стан поліцейського, його здатність контролювати емоції і волю, впевненість у собі, самоконтроль, толерантність і вміння встановлювати позитивні стосунки з громадянами.

5. Психофізіологічний компонент - відображає фізичний стан поліцейського, його здоров'я, енергійність і стійкість до стресу, оскільки дана робота може бути вимогливою і напруженою [3].

Одним із найсуттєвіших аспектів психологічної підготовки працівників поліції є тренування у екстремальних умовах, яке дозволяє їм освоїти теоретичні та практичні знання та навички, пов'язані з поведінкою у критичних ситуаціях, де існує підвищений ризик та загроза для життя. З'являючись перед реальною небезпекою й знаходячись у протистоянні зі злочинцем, поліцейський повинен володіти навичками керування своїм психологічним станом. Це особливо важливо в умовах екстремальних ситуацій та залежить від рівня професійної підготовки в цілому.

Психологічна підготовка має значущу роль у формуванні психологічної стійкості, моральних та бойових якостей, навичок і вмінь ефективно подолувати труднощі, що виникають під час виконання бойових завдань. Вона також сприяє здатності рішуче та сміливо діяти у будь-яких обставинах [4].

Отже, аналізуючи викладені вище факти, стає зрозуміло, що в процесі професійного обслуговування поліцейським часто доводиться мати справу з надмірно високим рівнем активності фізичні та емоційні навантаження, несприятливий режим праці та відпочинку, які супроводжуються високим ступенем ризику, небезпекою для життя і здоров'я. Все це вимагає від поліції високого рівня підготовки не тільки фізичної, бойової, а й психологічної підготовки до ефективних дій, особливо в екстремальних умовах.

Список використаних джерел

1. Остафійчук Т. В. Психолого-педагогічна підготовка працівників міліції до дій в екстремальних ситуаціях // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки в діяльності вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 16 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 46–48.

2. Гриб Б., Тінін Д. (2023). Порівняння сучасних методів вогневої підготовки поліцейських в Україні та країнах Європи. Матеріали конференцій МЦНД, (05.05.2023; Вінниця, Україна), 93–95. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/553>

3. Остапович В. П., Кирієнко Л. А., Котляр Ю. В., Барко В. В. Особливості надання психологічної допомоги учасникам АТО : посібник / за ред. В. О. Криволапчука. Київ : ДНДІ МВС України, 2017. 163 с.

4. Байрак К. С., Тимофєєв В. П. (2022, September). Підвищення рівня психологічної стійкості керсантив навчальних закладів із специфічними

умовами навчання (під час занять з вогневої та тактико-спеціальної підготовки). In *The 15 th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects" (September 21-23, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. 397 p. (p. 355). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/SCIENCE-INNOVATIONS-AND-EDUCATION-PROBLEMS-AND-PROSPECTS-21-23.09.22.pdf#page=355>*

ГУССВА Влада

професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ: МЕТОДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПРОТИДІЇ

За умов повномасштабного вторгнення на територію України вагомої актуальності набуває завдання щодо протидії незаконному обігу зброї та бойових припасів. Вагомим масштабів набуває тенденція до збільшення кількості зброї у цивільного населення на окупованих територіях, відомості про яку своєчасно не можуть бути виявлені під час їх деокупації. У подальшому особи, у користуванні чи на зберіганні яких вона перебуває, можуть її використовувати задля реалізації злочинного умислу, спрямованого на реалізацію інших протиправних діянь. Такі чинники негативно позначаються на формуванні безпекового середовища нашої держави, що зумовлює потреби як в активізації відповідних напрямів діяльності органів правопорядку, зокрема щодо відшукування та вилучення зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв, так і у відповідних напрямках наукових пошуків щодо вдосконалення практичної складової цієї діяльності.

Завдання криміналістики, як слушно відмічає В. Ю. Шепітько, мають дворівневу структуру: перший рівень включає в себе ті, що спрямовані на вдосконалення теорії криміналістики, а другий – на покращення правозастосовної практики [1, с. 150]. З урахуванням цієї позиції, у контексті дослідження проблематики незаконного обігу зброї та методів криміналістичної протидії їй, можуть бути виокремлені два напрями діяльності, зокрема: 1) формування концептуальних криміналістичних засад протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з незаконним обігом зброї; 2) визначення та розробка, відповідно до визначених теоретичних засад, практичних рекомендацій щодо вдосконалення практичної діяльності перш за все органів досудового розслідування та дізнання у сфері протидії незаконному обігу зброї.

До концептуальних засад протидії незаконному обігу зброї, на нашу думку, слід віднести питання про визначення перспектив побудови криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень, їх

структурних елементів, дослідження окремих криміналістичних категорій з урахуванням специфіки кримінальних правопорушень цього виду, визначення їх кореляційних зв'язків тощо.

Водночас неможливо оминати увагою чинники, що негативно позначаються на завданні щодо формування концептуальних засад протидії незаконному обігу зброї. Одним з таких є відсутність закріплених на законодавчому рівні дефініцій понять «зброя» і «обіг зброї». Це своєю чергою викликає певні труднощі при визначенні кримінальних правопорушень, які за певними кримінально-правовими та криміналістичними критеріями можуть бути віднесені до категорії, пов'язаних з незаконним обігом зброї, що також потребує вирішення ряду дискусійних запитань.

Водночас слід відмітити вагомі напрацювання М. Г. Щербаковського та Д. В. Андреева, які за результатами текстуального аналізу положень чинного кримінального законодавства, з урахуванням деяких криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень, виокремлено групу тих, що пов'язані з незаконним обігом зброї [2]. До групи кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом зброї, останні віднесли: 1) викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України); 2) незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України); 3) незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК України); 4) недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України); 5) незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (265-1 КК України); 6) порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами (ст. 267 КК України); 7) незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин (ст. 269 КК України); 8) викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України); 9) умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411 КК України); 10) необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК України); 11) втрата військового майна (ст. 413 КК України); 12) порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України); 13) контрабанда (ст. 201 КК України); 14) порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України); 15) розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення», яка

також пов'язана з незаконним обігом зброї (ст. 440 КК України). Позитивним також є те, що авторами охарактеризовано основні елементи цієї групової методики.

Разом із тим, у теперішніх умовах, на нашу думку, пріоритетним напрямом діяльності має стати завдання щодо розробки окремих криміналістичних методик розслідування цих кримінальних правопорушень. Це пояснюється декількома чинниками. По-перше, більшість з визначених одиничних кримінальних правопорушень раніше не були предметом комплексних досліджень (у контексті побудови видових, підвидових методик розслідування). По-друге, деякі з цих кримінальних правопорушень є технологічно взаємопов'язаними одне з одним у структурі злочинної діяльності, а також з іншими кримінальними правопорушеннями, що зумовлює потребу розробки комплексних методик розслідування. По-третє, визначені кримінальні правопорушення відрізняються своєю специфікою у разі їх вчинення у період дії правового режиму воєнного стану, що позначається і на специфіці розслідування цих злочинів, особливу групу серед яких становлять військові кримінальні правопорушення.

Однією з концептуальних основ побудови криміналістичних методик є визначення їх структури. Вважаємо, що елементами будь-якої з побудованої криміналістичної методики кримінального правопорушення, що входить до групи тих, що пов'язані з незаконним обігом зброї мають стати: 1) криміналістична класифікація кримінальних правопорушень (у разі розробки групової методики); 2) зміст і загальний аналіз елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, виокремлених на підставі аналізу механізму відповідного кримінального правопорушення; 3) перспективи формування спеціальних криміналістичних методик щодо більш вузьких груп кримінальних правопорушень у межах злочинної діяльності, що досліджується; 4) проблемні питання початкового етапу розслідування; 5) обставини, що підлягають з'ясуванню; 6) проблемні питання проведення розслідування на відповідних етапах з виокремленням типових слідчих ситуацій, слідчих версій, завдань розслідування та відповідних їм алгоритмів слідчих (розшукових) та процесуальних дій; 7) проблеми і загальні особливості використання спеціальних знань. Також до цих елементів можуть бути віднесені особливості планування, організації та науково-технічного забезпечення розслідування, проблеми і загальні особливості взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування, особливості криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень.

Вагому роль у забезпеченні ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом зброї відіграють тактичні операції. Під час їх розробки важливим є дотримання принципу ситуативності [3, с. 107, 408], що зумовлює потребу враховувати фактичні можливості та рівень техніко-криміналістичного забезпечення підрозділів, які братимуть участь у їх реалізації, а також особливості взаємодії між ними, з дотриманням правових та організаційних засад їх діяльності тощо.

Отже, кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом

зброї, відрізняються високим рівнем суспільної небезпеки. У Кримінальному кодексі України ці суспільно небезпечні діяння розміщено у різних розділах, однак їх можливо об'єднати в одну групу з урахуванням високого рівня їх суспільної небезпеки та предмету посягання. Серед методів криміналістичної протидії цим кримінальним правопорушенням, можуть бути виокремлені два напрями діяльності, зокрема: 1) формування концептуальних криміналістичних засад протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з незаконним обігом зброї; 2) розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення практичної діяльності органів досудового розслідування та дізнання у сфері протидії незаконному обігу зброї. До концептуальних криміналістичних засад протидії може бути віднесено завдання з розробки окремих криміналістичних методик розслідування злочинів, що належать до групи пов'язаних з незаконним обігом зброї, зокрема тих, що раніше не були предметом комплексних досліджень, комплексних методик, а також тих, що вирізняються своєю специфікою у певних умовах. Зважаючи на актуальність і складність цієї проблематики, вона потребує подальших комплексних досліджень.

Список використаних джерел

1. Шепитько В. Ю. Криміналістика в системі юридических наук и ее роль в глобальном мире. *Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика: збірник наукових праць у 2-х т.* Харків: Видавнича агенція «Апостіль». 2014. Т 1. С. 142-153.
2. Щербаковський М.Г., Андрєєв Д.В. Розслідування незаконного обігу зброї: монографія. Харків, 2021. 192 с.
3. Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: дис. ...д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

ДАНИЛЕВСЬКА Юлія

завідувач докторантури Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 436-2 КК УКРАЇНИ: ПРАВОІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІ ПИТАННЯ

Збройна агресія та повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави, введений у зв'язку із цим воєнний стан в Україні, обумовили серйозні виклики для всіх сфер життєдіяльності нашої держави. Потребувало і потребує дотепер адаптації національне законодавство до реалій збройної агресії та воєнного стану. Ефективне функціонування правового механізму протидії збройній агресії забезпечується, в тому числі, численними змінами у законодавстві. Так, протягом лютого 2022 – червня

2023 років до КК України були внесені зміни двадцять одним Законом України. Зупинимо увагу на ст. 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників», якою КК України був доповнений Законом України від 03 березня 2022 року № 2110 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції». Оскільки йдеться про нові склади кримінальних правопорушень, точніше злочинів, нижче пропонуємо аналіз окремих елементів їхніх складів та приклади правозастосування цієї кримінально-правової норми.

Основний безпосередній об'єкт розглядуваного злочину – мир, як складова міжнародного правопорядку – стан у державі та світі за відсутності війни.

Предмет цього злочину є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 436-2 КК України – матеріали, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Термін «матеріали» в аналогічному сенсі вживаний законодавцем також у диспозиціях норм, описаних у ст. ст. 109, 110, 171, 258-2, 295, 299, 422, 435-1, 436, 442 КК України. Шляхом узагальнення наукових думок та доктринального тлумачення цього терміну, під матеріалами пропонуємо розуміти інформацію, зафіксовану на певному носії (допис в соціальній мережі, повідомлення в месенджерах, на паперових носіях тощо).

Не дивлячись на використання законодавцем терміну «матеріали» у множині, для кваліфікації дій за ч. 2 ст. 436-2 КК України достатньо встановити один факт виготовлення чи поширення матеріалу з відповідною інформацією.

Якщо ж виготовлення чи поширення матеріалу відбулося більше ніж, один раз – доцільно кваліфікувати такі дії за ч. 3 ст. 436-2 КК України за ознакою повторності.

Вивчення матеріалів судової практики свідчить, що предметом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 436-2 КК України, у переважній більшості випадків є

інформація, яка оприлюднюється шляхом відповідних дописів у соціальних мережах чи у виді повідомлень у месенджерах (Viber Telegram). У цьому сенсі «нетиповим» предметом розглядуваного злочину є плакат.

Так, вироком Київського районного суду м. Харкова 13.06.2022 у справі № 953/3282/22 було засуджено ОСОБУ_5 за ч. 2 ст. 436-2 КК України за виготовлення та поширення матеріалів, в яких міститься виправдовування та визнання правомірною збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація осіб, які здійснюють збройну агресію РФ проти України, представників збройних формувань російської федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих РФ. Зокрема, ОСОБА_5 переслідуючи мету підтримки осіб, які здійснюють збройну агресію РФ проти України, у період 05.03.2022 виготовив плакат із текстом «За Русь Харьков 05.03.2022», який включав у себе символ «Z», що використовується військами держави-агресора РФ для ідентифікації власних сил, задіяних в агресії проти України.

Далі, ОСОБА_5 у той же період часу, реалізуючи свій вищевказаний кримінальний протиправний умисел, використовуючи власний мобільний телефон, здійснив відеозйомку вказаного виготовленого плакату, а відео поширив на Телеграм-канал «ІНФОРМАЦІЯ_2» (<https://t.me/ruwhisper>), чим здійснив дії, направлені на виправдовування та визнання правомірною збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію осіб, які здійснюють збройну агресію РФ проти України, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих РФ [1].

Об'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 436-2 КК України, характеризується діями у формі таких дій:

- 1) виправдовування:
  - збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році,
  - тимчасової окупації частини території України;
- 2) визнання правомірною:
  - збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році,
  - тимчасової окупації частини території України;
- 3) заперечення:
  - збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту,
  - тимчасової окупації частини території України;
- 4) глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні

органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Наведені дії утворюють склади злочинів, передбачених ч. 1 ст. 436-2 КК України);

5) виготовлення,

6) поширення

матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України (ч. 2 ст. 436-2 КК України).

Виправдовування – це доведення правильності, можливості, дозволеності вищезазначених дій як до відома однієї особи, так і до відома невизначеного кола осіб (усно, письмово, шляхом репосту публікацій відповідного змісту тощо)

Наприклад, вироком Знам'янського міськрайонного суду Кіровоградської області від 07.02.2023 у справі № 389/2663/22 було засуджено за ч. 1 ст. 436-2 КК України ОСОБУ_4 в частині виправдовування збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році. Так, ОСОБА_4 в приватному листуванні через мобільний додаток «Messenger» з іншим користувачем надсилала повідомлення, які за висновком спеціаліста були визнані такими, що виправдовують збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році [2].

Іншу особу, яка усно, під час спілкування з різними людьми у своїх висловлюваннях виправдовувала, визнавала правомірною, заперечувала збройну агресію рф проти України, так само було засуджено так само за ч. 1 ст. 436-2 КК України [3].

Визнання правомірною – це ствердження, що вищезазначені дії є законними.

Заперечення – це невизнання, непогодження, висловлювання протилежної думки щодо вищезазначених дій.

Глорифікація – це прославлення вищезазначених осіб.

Крім доволі громіздкого переліку фактів чи осіб, викладених у диспозиції ч. 1 ст. 436-2 КК України, ще однією її особливістю є те, що для такої дії як «заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році» законодавчо закріплений один зі способів вчинення – шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту.

Виготовлення – це відтворення на будь-яких матеріальних носіях вищезазначеної інформації. На нашу думку, під виготовленням слід розуміти також розміщення відповідних текстів власного авторства (в сенсі матеріалів за ст. 436-2 КК України) та сторінках соціальних мереж. Утім сформована судова практика такі дії кваліфікує лише як поширення відповідних матеріалів.

Поширення – це передача одній особі чи невизначеному колу осіб у будь-який спосіб вищезазначеної інформації.

Наслідки, причинний зв'язок, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення не є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочинів, описаних у диспозиціях ч. 1 та ч. 2 ст. 436-2 КК України.

Суб'єктом злочину, що розглядається, є фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується виною у формі умислу. Мотив та мета не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 436-2 КК України.

Кваліфікуючі ознаки вчинення дій, передбачених ч. 1 чи ч. 2 цієї статті: 1) службовою особою; 2) повторно; 3) організованою групою; 4) з використанням засобів масової інформації.

Вивчення матеріалів судової практики свідчить, що суди не в усіх випадках кваліфікують дії, передбачені ч. 1 чи ч. 2 ст. 436-2 КК України, за ознакою повторності. Так, в описово-мотивувальній частині вироку йдеться про неодноразові випадки, наприклад, поширення відповідних матеріалів, які мають ознаки, зазначені у ст. 436-2 КК України, а кваліфікують та засуджують особу за ч. 2 ст. 436-2 КК України, без врахування повторності таких дій [4].

З урахуванням викладеного, сподіваємося, що наведена вище кримінально-правова характеристика окремих елементів складу злочину, передбаченого ст. 436-2 КК України, та приклади судової практики застосування цієї норми, сприятимуть формуванню єдиної правозастосовної позиції.

Список використаних джерел

1. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 13.06.2022 у справі 953/3282/22. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104738073>.

2. Вирок Знаменського міськрайонного суду Кіровоградської області від 07.02.2023 у справі № 389/2663/22. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108816908>.

3. Вирок Білопільського районного суду Сумської області від 06.07.2022 у справі № 573/572/22. Режим доступу:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105126624>.

4. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 13.09.2022 у справі № 686/18119/22. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106274272>.

ДЕДУШКЕВИЧ Юлія

курсант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТІНІН Дмитро

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ТИМОФЄЄВ Володимир**

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Реформування правоохоронної сфери в Україні призвело до появи суттєво нового, за своїм змістом та рівнем довіри населення, органу – Національної поліції.

Так, було визначено на законодавчому рівні, що поліція покликана служити народу не лише захищаючи його, а й вносячи дорадчі функції, адже стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію» зазначає, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у таких сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Встановлюючи завдання щодо забезпечення публічної безпеки і порядку на першу шаблю серед вище перелічених, на наш погляд, законодавець підкреслює його значимість та особливий характер, що й дозволяє виокремити в нашому дослідженні особливості підготовки фахівців для надання послуг саме у сфері забезпечення публічної безпеки.

Деякі проблемні питання визначення публічної безпеки та особливості підготовки фахівців у правоохоронній сфері були предметом досліджень таких учених, як О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Є. О. Безсмертний, І. П. Голосніченко, Д. П. Калаянов, А. Т. Комзюк, М. В. Корнієнко, Б. Г. Литвак, В. М. Плішкін, Л. Л. Попов, В. В. Сокурєнко, О. Н. Ярмиш та інші. Однак приймаючи до уваги складність досліджуваної проблеми, вона ще залишається дуже актуальною.

Для розуміння виділення необхідних критеріїв підготовки фахівців-

правоохоронців, вважаємо за необхідне розглянути більш детально особливість сфери забезпечення публічної безпеки.

Так, у тлумачних словниках «публічний» визначається: 1) який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний; 2) призначений для широкого відвідування, користування; громадський [1, с. 1425]. В свою чергу «безпека» може характеризуватись як стан захищеності найбільш загальних речей, так і стосуватися характеристики конкретних ситуацій, пов'язаних з особистістю, суспільством [2, с. 6]. У загальному розумінні «безпека» (від латинського слова «*securitas*») означає свободу від страху і від ворожого стороннього впливу [3].

У статті 3 Конституції України використовується поняття «безпека громадянина», ст. 16, 36 і 92 містять поняття «громадська безпека», а в ст. 18, 37, 106 зазначається про «національну безпеку України» – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [4].

Таким чином, сферу публічної безпеки України можна визначити як стан свободи широкого кола людей, об'єднаних за територіальною приналежністю, та згуртованих за ознакою спільних інтересів та соціальної взаємодії в процесі самореалізації кожного індивіда.

Розглядаючи діяльність органів Національної поліції у зазначеній сфері слід зазначити, що підготовка правоохоронців для надання послуг у сфері забезпечення публічної безпеки, на нашу думку, повинна складатись з двох етапів, які сформовані в залежності від фабули виконуваних завдань та оперативної обстановки. Так, під час проходження першого етапу, майбутнім поліцейським надають ідеальну (безконфліктну) модель поведінки, яка необхідна під час попередження або виявлення порушень громадського спокою. Даний етап надає можливість повного опанування нормативного блоку, встановлює наявність знань з тактико-спеціальної та вогневої дисциплін, також необхідним є отримання знань з первинної медичної підготовки, тощо. Даний блок повинен займати більше третини усього часу, адже дозволяє створити передумови ефективного функціонування майбутніх нарядів поліції.

Другим етапом підготовки, повинно стати вироблення алгоритму дій під час ускладнення оперативної обстановки, тобто під час масових заворушень, надзвичайних подій техногенного та природничого характеру, під час проведення «масштабних» футбольних матчів (дана категорія особливо характерна для міст, що були приймаючими під час Євро-2012). Також особливу увагу необхідно зосередити на особливості несення служби в областях, що знаходяться в зоні проведення антитерористичної операції та прикордонних до неї областях.

Згідно з повноваженнями, закріпленими в законодавстві України, поліція, як складова частина правоохоронної системи нашої держави, в умовах надзвичайних ситуацій виконує ряд наступних функцій з: охорони

громадського порядку в зоні надзвичайних ситуацій; протидії злочинам і правопорушенням у зоні надзвичайних ситуацій; оточення зони надзвичайних ситуацій, здійснення режимних заходів, забезпечення евакуації населення; надання всебічної допомоги постраждалому населенню; попередження та ліквідації паніки; інформування населення про обстановку, що склалася в зоні надзвичайних ситуацій; здійснення контролю за зберіганням і роздачею води, продуктів харчування, предметів першої необхідності, гуманітарної допомоги; інвентаризації товарів на об'єктах торгівлі та постачання; співпраці у відправленні небезпечних речовин у безпечні місця, контролю за їх захороненням, участі у визначенні пунктів обробки використаної техніки, обладнання й спорядження, а також місць їх збору та захоронення при аваріях на радіаційних об'єктах, ліквідації горіння; проведення рятівних і інших невідкладних робіт; забезпечення безпеки дорожнього руху в зоні надзвичайних ситуацій; забезпечення режимних заходів під час введення надзвичайних адміністративно-правових режимів – зони надзвичайної екологічної ситуації та надзвичайного стану [5, с. 119].

З огляду на досвід діяльності поліції під час ускладненої оперативної обстановки конструкція побудови навчального заняття повинна охоплювати дії особи в процесі організації й забезпечення публічної безпеки на трьох етапах: підготовчому, який починається з моменту отримання завдання на підтримання публічного порядку; виконавчий, що охоплює дії нарядів і керування ними безпосередньо під час ускладнення оперативної обстановки; заключний, який здійснюється шляхом згортання сил і засобів та зосередження їх у призначених пунктах та підведення підсумків несення служби [6].

Таким чином, особливість підготовки поліцейських до виконання задач із забезпечення публічної безпеки в Україні повинна поєднувати в собі теоретичні та практичні заняття, охоплюючи поведінкову організацію проведення завдання в залежності від етапу на якому відбувається організація забезпечення публічної безпеки (починаючи від попередження та припинення правопорушень, та закінчуючи звітуванням перед вищестоящим керівництвом щодо виконаних дій під час несення служби).

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка і держава*. 2010. № 1. С. 6–8.
3. Панова О. О. Поняття, зміст та значення публічної безпеки та порядку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Право»*. 2016. № 6, т. 2. С. 133–136.
4. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Сергеев А. В. Правові основи діяльності органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. *Право*

і Безпека. 2002. № 2. С. 118–120.

6. Панова О. О. Організація діяльності органів поліції щодо підтримання публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів. *S.P.A.C.E.* 2017. № 2. С. 42–46.

ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан

головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України; провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України», доктор юридичних наук, професор

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У попередніх тезах у 2022 році вказувалося, що іще 5 грудня 1994 року Україна, російська федерація, Велика Британія та США у місті Будапешт підписали Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї [1, с. 221]. За ним три названі великі за економічним і військовим потенціалом держави зобов'язалися поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України, утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України; гарантували, що ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом ООН; зобов'язалися утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином отримати будь-які переваги; підтвердили їх зобов'язання домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, в разі, якщо Україна стане жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї [2]. У підсумку ці гарантії виявилися невартими паперу, на якому були підписані. Національній безпеці України не просто загрожує, а продовжує брутальний акт агресії одна із країн-підписантів, яка до того ж щодня через своїх злочинців-чиновників та продажних пропагандистів погрожує застосувати атомну зброю. Така ситуація вкрай негативно впливає і на світову безпеку.

Раніше вказувалося, що після брутального нападу російської федерації на Україну жодна держава світу не довірятиме світовим лідерам і прагнутиме будь-якими шляхами отримати ядерну зброю і повідомити про її наявність

лише після її значного накопичення. Цей наслідок є негативним, глобальним і таким, що стимулює гонку ядерних озброєнь за рахунок тих держав, які такої зброї не мали [1, с. 222].

Велика Британія та США як країни-підписанти Будапештського меморандуму станом на червень 2023 року не підтримали Україну своїми арміями, проте відкрито висловили політичну підтримку й організували і здійснюють постачання лівової частки потрібного озброєння. Багато у чому завдяки такій підтримці Україна згодом звільнить усі свої міжнародно визнані території. Проте це не зніме загрози національній безпеці з боку агресивного сусіда або держав, які можуть утворитися внаслідок його розпаду. У такому випадку забезпечення національної безпеки бачиться або у складі найсильнішого військового блоку – НАТО, або через відновлення і підтримання у боєздатному стані ядерного потенціалу. Друге можливе через відновлення власного виробництва або через отримання від впливової ядерної країни світу, наприклад, тих же США або Великої Британії. Підписання інших можливих договорів Україною із різними державами та їх об'єднаннями про взаємну військову допомогу чи взаємодію має безумовно вітатися, проте не вважатися повноцінною гарантією забезпечення національної безпеки. Наведене у повній мірі стосується і пропонованих Україні договорів гарантування безпеки без вступу до НАТО за так званим ізраїльським варіантом чи іншими варіантами.

Надалі після переможного завершення війни і навіть за умови вступу до НАТО та/або отримання ядерної зброї Україні треба буде ретельніше вибудовувати міжнародні відносини з керівництвом окремих країн або і з окремими країнами незалежно від зміни влади у них. Видається, що особливий характер повинні мати відносини України з такими економічно великими країнами, як КНР та Турецька Республіка; відверто обережний характер повинні мати відносини України із такими країнами, як республіка білорусь, кндр, ісламська республіка іран, Угорщина, Республіка Казахстан, Вірменія, Туркменістан, Киргизстан, Таджикистан, ЦАР, ПАР, Куба, Венесуела та певною кількістю південноамериканських, африканських, азійських та острівних держав; урядом Грузії (Сакартвело).

Видається, що відносини із усіма державами світу мають будуватися за аналогією із моделлю поведінки суб'єкта господарювання при визначенні можливості застосування позитивного або негативного стимулювання як форм забезпечення виконання господарських зобов'язань у відповідь на дії контрагента [3, с. 452-481], а з окремими із названих держав та/або із їх лідерами відносини можуть вибудовуватися на основі прикладів застосування суб'єктом господарювання видів оперативно-господарських санкцій:

«- встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг), або на оплату після перевірки їх якості тощо;

- відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із

стороною, яка порушує зобов'язання» [3, с. 608].

Мабуть до викладеного у попередньому абзаці можна нічого не додавати.

Список використаних джерел

1. Дервянко Б.В. Негативний глобальний наслідок російсько-української війни для світової безпеки. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29-30 квітня 2022 р. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 220–222. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/567>

2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text

3. Господарське право: Навч. посібник у схемах і таблицях. За заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Шелухіна М.Л. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 616 с.

ДЖАФАРОВА Марина

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЧАЛИЙ Назар

курсант першого курсу навчальної групи Ф2-102 факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ З УРАХУВАННЯМ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ

Виступаючи основним суб'єктом забезпечення національних інтересів у сфері національної безпеки та оборони, держава, в особі існуючих законодавчо визначених інституцій, гарантує стан захищеності кожній людині на території України, а за її межами надає їй правове і соціальне заступництво, сприяє реалізації її законних прав, свобод та інтересів. Порушення сусідньою державою-агресором більшості норм міжнародного права внаслідок її збройного нападу на територію нашої держави у лютому минулого року ще раз підтвердила аксіому, що утвердження України як незалежної суверенної держави безпосередньо пов'язане із забезпеченням її власної національної безпеки.

У статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» законодавець до сектору безпеки і оборони України зарахував такі складові: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та

громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [1]. Подальший аналіз змісту окремих положень цього законодавчого акту дозволяє впевнено стверджувати, що Національна поліція України займає одне із провідних місць серед суб'єктів, які входять до складу сектору безпеки і оборони, зокрема, у питаннях забезпечення публічного порядку та безпеки. Саме Національній поліції України, як складовому елементу сектору безпеки та оборони, відводиться суттєве місце і відповідальна роль у забезпеченні національної безпеки України. Від ступеню захищеності останньої залежать як усі інші конституційно закріплені основоположні права та свободи людини та громадянина, так і соціальна, економічна та політична стабільність країни, її територіальна цілісність, конституційний лад і державний суверенітет.

Як вірно зауважується на сторінках наукових видань, «Національна поліція України посідає важливе місце серед суб'єктів сектору безпеки і оборони, що обумовлено покладеними на неї завданнями та функціями. Так, до основних завдань діяльності поліції в умовах воєнного стану можна віднести: попередження, припинення та ліквідація групових порушень громадського порядку та масових заворушень; забезпечення публічного порядку та безпеки під час значних виробничих аварій, катастроф, токсичних та радіаційних заражень місцевості; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів; участь у рятуванні людей та надання їм допомоги; забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду».

Особливості діяльності поліції в умовах режиму воєнного стану визначені чинним законодавством, насамперед, Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Зокрема, органи Національної поліції під час введення режиму воєнного стану сприяють діяльності військової адміністрації, суду, органів прокуратури, юстиції тощо; перед військовою адміністрацією звітують про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території [2].

У пункті 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» зауважується про те, що забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією відноситься до її основних завдань [4]. Такий напрям діяльності чітко регламентується низкою принципів, визначених профільним законом. Адже принципи для будь-яких державних органів слугують, так би мовити, своєрідною «системою координат», відповідно до яких реалізуються їх повноваження, визначається характер та зміст їх діяльності. Тобто правила і вимоги, які віддзеркалені у принципах, визначають зміст поліцейської діяльності, які здійснюються на їх основі.

Безсумнівно, призначення принципів поліцейської діяльності важко переоцінити, адже їх функціональна спрямованість, як особливого правового регулятора, полягає у забезпеченні єдності правотворчості, правореалізації та правозастосування в цілому. Приміром, відповідно до принципу законності всі дії органів Національної поліції в умовах воєнного стану повинні здійснюватися в межах наданих повноважень і відповідати положенням та

приписам законодавчих та нормативно-правових актів.

Реалізація принципу оперативності під час дій поліцейських в умовах воєнного стану припускає здійснення цілого комплексу заходів, що включають до себе: завчасну розробку планів дій, створення нових структурних утворень (оперативних штабів, спеціальних підрозділів), нової системи управління та зв'язку. При цьому, прийняття юридично обов'язкових рішень в питаннях управління силами і засобами повинно відводитися старшому оперативному начальнику.

На сторінках наукової літератури також мова йде про такі принципи, як: а) превентивності (пріоритет в управлінні повинен віддаватися заходам попереджувального характеру); б) встановлення пріоритетності завдань, що покладаються на органи Національної поліції в умовах ускладнення оперативної обстановки (рятування людей та збереження матеріальних цінностей); в) концентрації сил та засобів на вирішальних напрямках діяльності органів Національної поліції (зосередження основних зусиль на вирішенні тих завдань, які в той чи інший момент набувають ключового значення); г) раціонального використання сил та засобів (дозволить визначити необхідну кількість сил та засобів, здійснювати вибір більш доцільних тактичних прийомів і способів дій, вирішувати завдання, що виникають, у мінімально стислі терміни) [2 с. 37].

Усе вищесказане вище, надає підстави стверджувати про те, що проблематика публічного порядку та безпеки, дотримання й захисту прав і свобод людини й громадянина постійно знаходиться в компетенції державних органів влади. Задачі, які необхідно вирішувати у сфері публічного порядку й безпеки, особливо в умовах воєнного стану, вимагають злагодженої та узгодженої діяльності з боку всіх суб'єктів системи забезпечення сектору національної безпеки та оборони. З цією метою державою центральне місце відводиться спеціальним органам, а особливо правоохоронному, який є складовою частиною системи національної безпеки, – Національній поліції України. При цьому, воєнний стан, як специфічний адміністративно-правовий режим, накладає на органи Національної поліції більш широке коло адміністративних повноважень як у зовнішній, так і у внутрішній діяльності, що обумовлено не лише специфікою мети та завдань її діяльності, а також потребою у реальних загрозах для країни.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Заброда Д.Г. Права і обов'язки працівників і курсантів навчальних закладів МВС України принесенні служби з охорони громадського порядку: навч. посібник. Дніпропетровськ, 2005. 268 с.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19#Text>

ДУБЕНКО Ольга

здобувачка вищої освіти 4 курсу спеціальності 081 «Право» Навчально-наукового гуманітарного інституту Одеського національного морського університету

ПАЛАМАРЧУК Галина

старший викладач кафедри кримінального та адміністративного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Одеського національного морського університету, кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ І ПОРУШУЮТЬ НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Злочинність неповнолітніх була і залишається однією з найгостріших проблем сучасного суспільства. Попередження злочинів серед неповнолітніх розглядається в масштабах держави як найважливіший аспект запобігання злочинності загалом. Як же може бути пов'язана злочинність неповнолітніх із національною безпекою. Положення ч. 2 ст. 22 Кримінального кодексу України передбачають, що особи, які вчинили злочини у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності, зокрема, за такі види злочинів та правопорушень: умисне вбивство; диверсію; бандитизм; терористичний акт; захоплення заручників; пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів; угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна; на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави, тощо. Тож, очевидно, що злочини не «дитячі», а такі, які за своїм складом безпосередньо пов'язані із порушенням національної безпеки держави певним чином.

Аналізувати та оцінювати злочинність неповнолітніх необхідно насамперед з урахуванням даних кримінальної статистики. Водночас фахівці знають, будь-які висновки про стан злочинності треба робити з урахуванням її латентної частини. Реальна кількість злочинів, скоєних неповнолітніми, набагато більша. Тобто, правопорушення вчинені особами, які не досягли 18-річного віку, сприймають як дитячу розвагу і не повідомляють до правоохоронних органів. Особливо це стосується злочинів пов'язаних із вживанням алкоголю та наркотиків.

Відповідно до аналізу здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях, які пов'язані також із порушеннями національної безпеки, та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році наданого Верховним Судом, кількість неповнолітніх осіб, які

вчинили кримінальне правопорушення у стані алкогольного сп'яніння – 37, у стані наркотичного сп'яніння – 2 [1].

Існуюча значна зміна інтересів молоді пов'язана з негативним впливом масової культури, яка орієнтує на проведення вільного часу з використанням алкогольних напоїв та наркотичних засобів. Питання аспектів запобігання злочинності неповнолітніх доволі давно обговорюється як і вченими, так і юристами-практиками на всеукраїнських конференціях та міжнародних зустрічах. Ще в 2007 році на одній із зустрічей представників судової системи України з канадськими колегами, голова Верховного Суду зазначив, що злочинність неповнолітніх у нас є складною проблемою, а відсутність ювенальної юстиції призведе до втрати майбутнього [2, с. 49].

Оскільки мова йде про неповнолітніх, тому, навіть, при умові вчинення правопорушень, пов'язаних із національною безпекою, в першу чергу слід звернути увагу на загальносоціальні заходи запобігання злочинів, що вчиняються неповнолітніми у стані сп'яніння. Доцільним вбачається обов'язкова наявність в школах кабінетів юридичної та психологічної допомоги. Виконуючи завдання, передбачені психологічною службою системи освіти України, практичний психолог має здійснювати психологічний супровід розвитку неповнолітніх, що і представляє собою превентивну роботу з подолання проблем девіантної поведінки школярів. Практичний психолог запобігає вчиненню злочинів, працюючи з так званими «групами ризику» [3], орієнтуючи дітей на здоровий спосіб життя впродовж всього їх навчання у школі.

Відродження діяльності спортивних гуртків, секцій, створення нових є необхідною умовою для запобігання девіантній поведінці та поширенню шкідливих звичок неповнолітніми. Вирішення питання проведення вільного часу підлітками є надзвичайно важливим для того, щоб відвернути увагу особи від уживання алкоголю і наркотиків [4, с. 147]. Для створення спортивних шкіл можуть долучитись комерційні структури, меценати, фонди, громадські об'єднання, добродійні організації.

Доповнюють заходи загальносоціального запобігання у системі ефективного запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми у стані сп'яніння – заходи спеціально-кримінологічного запобігання. Проведення таких заходів слід передбачити на постійній основі, тобто систематично доносити інформацію з використанням різних якісних і доступних підходів.

Відсутність злагодженої взаємодії між державними, правоохоронними органами та громадськими організаціями також впливає на ефективний результат запобіжної роботи. Багато співробітників таких структур вважають, що неповнолітні не здатні вчиняти правопорушення, пов'язані із порушенням національної безпеки. Відповідна проблема заважає розраховувати на послідовність зменшення поширення злочинності серед неповнолітніх осіб. Неможливо подолати цю проблему без діяльності працівників поліції, тобто без участі відповідних служб у профілактичній роботі серед неповнолітніх.

Багато правопорушень, пов'язаних із порушенням національної безпеки вчиняється неповнолітніми через мережу інтернет. Адже глобальна система

комунікацій не контролюються державними органами. Вона є надзвичайно великим інформативним ресурсом, яка, наприклад, неповнолітніми особами використовується для продажу чи розповсюдження у будь-який спосіб заборонених предметів.

Слід відзначити, що, загалом, в останні роки, спостерігається стійка тенденція до збільшення числа неповнолітніх правопорушників, які не навчаються і не бажають займатись суспільно корисною працею. О.С. Стеблинська слушно зауважує, що у випадку нежиття своєчасних заходів охоплення навчанням усіх дітей шкільного віку чи працевлаштування цієї категорії неповнолітніх, це неодмінно призведе до збільшення деліквентної поведінки та девіантних проявів, а пізніше – до зростання рівня злочинності неповнолітніх [5, с. 220].

Отже, зниження рівня злочинності неповнолітніх можна досягти лише шляхом скоординованої діяльності різних суб'єктів її профілактики. Визнати факт, що неповнолітні особи також схильні до вчинення правопорушень, пов'язаних із порушенням національної безпеки і, враховуючи цей факт, напрацьовувати належний запобіжний комплекс таки видам кримінальних правопорушень серед неповнолітніх. Необхідно організувати своєчасний взаємообмін інформацією, що становить інтерес по лінії неповнолітніх, між різними органами державної влади та місцевого самоврядування, підрозділами та службами ювенальної юстиції та органів внутрішніх справ.

Профілактика зазначених правопорушень дуже різноманітна за своїм характером. Можна виділити два блоки цілеспрямованої роботи: корекція поведінки неповнолітніх, особливо у випадках рецидиву, та корекція правосвідомості. Обидва блоки у тісному взаємозв'язку один з одним повинні забезпечити ефективну профілактику правопорушень.

Список використаних джерел

1. Верховний Суд. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Stan_Pravosuddya_Criminal_2022.pdf?fbclid=IwAR0-cI-Q6vwrkYTf6H36MOM1-1PtZQeBa0K9rFQXGyadcYYg65htMccVx
2. Міжнародні зв'язки. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 9. С. 49.
3. Діти групи ризику. URL: <https://mojaosvita.com.ua/pedagogika/diti-grupi-riziku/>
4. Штанько Д. О. Організаційно-правові засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин середмолоді : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 19 с.
5. Стеблинська О. С. Запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2008. 16 с.

ДУДОРОВ Олександр

*професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
Навчально-наукового інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор*

КАМЕНСЬКИЙ Дмитро

*завідувач кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного
університету, доктор юридичних наук, професор*

«ПРОМИСЕЛ», «ДОБУВАННЯ» ЧИ «ЗАВОЛОДІННЯ» ВОДНИМИ БІОРЕСУРСАМИ: ДО ПИТАННЯ ПРО КОРЕКТНЕ ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЗНАЧЕННЯ ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ В ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ ТА ЙОГО ПРОЄКТІ¹

У «Стратегії біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя» – системному природоохоронному документі європейського зразка, презентованому у травні 2020 р., наголошується на тому, що: 1) здорові рибні запаси є ключовими для довгострокового процвітання риболовного промислу і здоров'я океанів та біорізноманіття, що обумовлює важливість тримати показники вилову риби на рівні або меншими за максимальний стійкий рівень вилову; 2) вилов видів, яким загрожує вимирання, повинен бути ліквідований або зменшений до рівня, що забезпечує повне відновлення; це має стосуватися і тих видів, які перебувають у поганому природоохоронному стані чи не мають належного екологічного статусу; 3) так звані побічні неумисні прилови інших видів необхідно виключити або, де це неможливо, мінімізувати, щоб не загрозувати природоохоронному стану популяцій; 4) заходи з управління рибним господарством повинні бути запроваджені у всіх морських природоохоронних акваторіях відповідно до чітко визначених цілей охорони та на основі найкращих наукових рекомендацій [1, с. 21]. Уже на національному рівні, Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом від 28 лютого 2019 р., одним із завдань визнають регулювання промислового вилову водних живих ресурсів у межах територіальних вод виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу та у внутрішніх водоймах України. Реалізація екологічної політики здійснюється, зокрема, за принципом запобігання екологічній шкоді.

Наведені програмні положення є важливим орієнтиром у галузі охорони і відновлення водних живих ресурсів України.

З погляду кваліфікації за ст. 249 КК зайняття водним добувним промислом утворюють дії у формі вилучення (вилов, збирання, переміщення тощо) водних живих ресурсів із природного середовища, поєднаного з подальшим оберненням цих ресурсів на свою користь або на користь третіх

---

¹ Тези підготовлено в межах виконання проєкту Національного фонду досліджень України 0122U000803 «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади».

осіб. Позначення кримінально протиправного діяння як незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом здатне породити дискусії стосовно змісту цього діяння.

Екологічна довідкова література визначає промисел як вилучення в господарських цілях будь-яких відновлюваних природних ресурсів без штучного відновлення їх кількості або із застосуванням методів такого відновлення [7, с. 255]. Відповідно, під рибним пропонується розуміти промисел, основою якого є добування видів риб і деяких круглоротих, що йдуть у їжу людини, на корм домашній худобі, для виробництва добрив, технічних продуктів і медичних препаратів [2, с. 443]. Наведене тлумачення не варто сприймати як всеохоплююче, однак воно щонайменше орієнтує правозастосувача на найбільш поширені форми вилучення водних біоресурсів.

У нормативно-правових актах, що визначають порядок добування водних тварин і рослин, поняття водного добувного промислу не розкривається. Якщо виходити з того, що промислове добування риби та інших водних ресурсів здійснюється спеціалізованими підприємствами, то буквально тлумачення терміну «промисел» мало б виключати інкримінування ст. 249 КК у разі порушення правил любительського і спортивного рибальства. Тим більше, що у фаховій літературі водні живі ресурси залежно від цілей їх використання поділяються на ресурси промислового, любительського і спортивного використання [3, с. 7–8, 25].

До того ж у кримінальному праві під промислом традиційно розуміється протиправна діяльність, якою особа займається професійно (постійно, систематично) та яка є для неї основним або істотним додатковим джерелом доходів. Може скластись враження, що вітчизняний законодавець, використавши термін «промисел», мав на увазі виробничий процес добування, пов'язаний із встановленням сіток, капканів та інших знарядь, коли особа займається цим професійно, тобто постійно, систематично, регулярно вилучаючи з цього певний дохід. Однак таке тлумачення чинного кримінального закону не відповідало б потребам належної охорони об'єктів водної фауни. Тому цілком очікувано, що Пленум Верховного Суду України в абз. 3 п. 12 постанови від 10 грудня 2004 р. № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» пропонував визнавати промислом, караним за ст. 249 КК, як одиничний акт добування риби, тварин чи рослин, так і неодноразове вчинення таких дій. Загалом цей підхід є панівним і в теорії кримінального права.

Має рацію К. О. Черевко, на думку якого поняття промислу використовується в диспозиції ч. 1 ст. 249 КК не як позначення певного різновиду множинності злочину, а як характеристика об'єктивної сторони злочинного посягання на об'єкти водної фауни, яке за своїм змістом може бути як одноразовим, так і неодноразовим [4, с. 64]. На переконання В. О. Навроцького, у семантичному значенні «промисел» – це поняття, яке є синонімом таких понять, як добування, полювання, ловіння, збирання [5, с. 44]. В юридичній літературі висувалась пропозиція безпосередньо у тексті ст. 249 КК розкрити поняття «водний добувний промисел», конкретизувавши,

що це може бути як один акт добування водних живих організмів, так і неодноразове вчинення таких дій із використанням промислових знарядь, вибухових речовин, електроструму тощо [6, с. 145].

Як слушно зазначає К.М. Оробець, при зверненні до різних документів щодо поняття «промисел» виникає термінологічна розбіжність між положеннями КК і нормативно-правових актів спеціального характеру, адже та діяльність, яка в КК визначена як «рибний, звіриний чи інший водний добувний промисел», у багатьох інших нормативно-правових актах позначається як «рибальство» [7, с. 104]. Справді, наприклад, у Правилах любительського і спортивного рибальства, затверджених наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19 вересня 2022 р. № 700 (далі – Правила рибальства), використані у наскрізному порядку як певні види діяльності поняття любительського, спортивного рибальства і підводного полювання, а також поняття добування (вилову) водних біоресурсів.

Відтворивши усталений у теорії і на практиці підхід щодо розуміння термінологічного звороту «зайняття водним добувним промислом», Є.М. Борисов надалі зазначає, що поняття промисел охоплює вилучення риби і водних звірів із природного середовища з використанням лише спеціальних промислових знарядь лову (наприклад, сіток, неводів тралів, пасток, якими здійснюється промисловий лов) [8, с. 9]. Ця точка зору не враховує, зокрема, ту обставину, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 249 КК, може бути вчинене з використанням таких способів і знарядь, які немає підстав вважати промисловими (отруйні, вибухові речовини, електрострум, викачування води з водойм тощо). За відсутності нормативного переліку дій, що можуть розцінюватись як промисел, ним у правозастосуванні визнається використання будь-яких знарядь і способів – промислових, любительських, заборонених тощо.

Як висновок, зазначимо таке: не дивлячись на те, що теорія кримінального права і практика не сприйняли обмежувальне тлумачення поняття водного добувного промислу й ототожнює останній з будь-яким виловом (збиранням) водних живих організмів, у законодавчому порядку доцільно відмовитись від морально застарілої і, до речі, невідомої зарубіжному кримінальному законодавству конструкції «зайняття... водним добувним промислом». Ураховуючи викладене, а також ту обставину, що вилучення водних біоресурсів із природного середовища може і не супроводжуватись їх умертвінням, нами свого часу висловлювалась думка про те, що відповідне діяння може бути позначене або як незаконне добування водних живих ресурсів, або як незаконне збирання (стосовно промислових водних рослин) чи вилів (стосовно інших водних живих ресурсів) [9, с. 435]. Суголосно висловлюється І. В. Берднік, на думку якої кримінально протиправну дію у ст. 249 КК слід визначити як незаконне добування, що дозволило б уникнути суперечностей при вживанні термінів «промисел», «рибальство», «промислове рибальство», «лов» [10, с. 185].

Звертаючись до відповідних положень проєкту, зазначимо, що в його ст.

6.5.4 «Заволодіння природним ресурсом, що перебуває в природному стані» злочином 1 ступеня пропонується визнавати незаконне заволодіння природним ресурсом, що перебуває в природному стані, зокрема рибою чи іншим водним живим організмом (п. 6), якщо таке діяння спричинило істотну майнову шкоду.

Термінологічний зворот «незаконне заволодіння» вважаємо невдалим, бо він не здатен коректно передати змістовну ознаку вилучення, зокрема риби чи водного живого організму, з його природного середовища. Така невдалість стає очевиднішою на фоні надання цьому звороту універсального значення, адже у проєкті йдеться про заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, водами, корисною копалиною, деревом тощо. Так, не може не поставати питання, що означає незаконне заволодіння водами. Справа в тому, що у ст. 110 Водного кодексу України йдеться про таке порушення, як самовільне захоплення водних об'єктів. Вочевидь, що з погляду кримінального права такі дії в більшості випадків мають визнаватись самовільним зайняттям земельної ділянки водного фонду (ст. 197-1 КК). Тому не зовсім зрозуміло, які дії мають розцінюватись як незаконне заволодіння водами.

Взагалі ж «заволодіти» означає брати у своє володіння, привласнювати, опановувати, охоплювати кого-небудь, що-небудь. Отже, етимологія терміну «заволодіння» засвідчує той факт, що використання звороту «незаконне заволодіння» покликане охарактеризувати процес незаконного привласнення чогось, притаманний для посягань на власність, а не на довкілля. Як наслідок, не повною мірою відображається характер суспільної небезпеки (основний безпосередній об'єкт) відповідних правопорушень [11].

Інакше кажучи, конструкція «заволодіння природним ресурсом» породжує питання, яке правове благо (група правовідносин) підлягає кримінально-правовій охороні. У коментарях німецького професора Томаса Вайгенда до окремих положень проєкту з цього приводу ставиться слушне питання: покликана ст. 6.5.4 проєкту охороняти майнові інтереси осіб, які мають право використовувати природні ресурси, чи вона спрямована на збереження навколишнього природного середовища? Якщо перше, то чому, наприклад, поєднаний з порушенням встановлених правил вилов риби з водою загального користування взагалі повинен визнаватись кримінально протиправним діянням? Реагуючи на критичні застереження експертів на проєкт, його розробники вирішили піти «шляхом найменшого опору», конкретизувавши у назві ст. 6.5.4 на тому, що у цьому разі йдеться про заволодіння природним ресурсом, що перебуває у природному стані.

Список використаних джерел

1. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. Звернення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів (неофіційний адаптований переклад українською) / пер. з англ. О. Осипенко; ред. та адапт. А. Куземко та ін. Чернівці : Друк Арт, 2020. 36 с. URL:

<https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Stratehiia.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Словарь-справочник по экологии / К. М. Сытник, А. В. Брайон, А. В. Гордецкий, А. П. Брайон ; Ин-т ботаники им. Н. Г. Холодного НАН Украины. Киев : Наук, думка, 1994. 665 с.

3. Григор'єва Т. В. Правове регулювання використання й охорони водних живих ресурсів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2004. 187 с.

4. Черевко К. О. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в розрізі українського законодавства. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 2. С. 61–68.

5. Навроцький В. Злочини проти природи. Лекції. Львів : юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка, 1997. 56 с.

6. Фролов Ю., Педан В. Понятие объекта преступления в виде незаконного занятия рибним, звіриним либо иным водным добывающим промыслом : к теории вопроса. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 4. С. 142–145.

7. Орбець К. М. Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом : монографія / наук. ред. В. А. Ломако. Харків : Право, 2014. 256 с.

8. Борисов Є. М. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: кримінально-правова характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 18 с.

9. Злочини проти довкілля : кримінально-правова характеристика : практ. пос. / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький, Р. О. Мовчан / за ред. О. О. Дудорова. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 616 с.

10. Берднік І. В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08. Чернігів, 2020. 612 с.

11. Висновок національних експертів на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

ЄЛАСВ Юрій

викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИКО-ЮРИДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ – ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кримінальний кодекс України (далі за текстом – КК України [1]) для

визначення суспільно небезпечного діяння, як правило, використовує юридичну дефініцію – кримінальне правопорушення. Вказане правове визначення застосовується, в тому числі, для формулювання назв відповідних Розділів Особливої частини КК України. Наприклад, Розділ II Особливої частини КК України має назву – Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, Розділ VI – Кримінальні правопорушення проти власності, Розділ IX – Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Разом з цим, Розділ I Особливої частини КК України має назву – Злочини проти основ національної безпеки України. Звертаємо увагу на той факт, що деякі кримінальні правопорушення, котрі передбачені Розділом I Особливої частини КК України, в розумінні положень статті 12 КК України, яка встановлює класифікацію кримінальних правопорушень за критерієм тяжкості (суспільної небезпечності) та за критерієм виду і розміру покарання, яке передбачено за скоєння кримінального правопорушення відносяться до категорії кримінальних проступків. В даному випадку, мова йде, передусім, про положення частин 1 та 2 статті 111-1 КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за скоєння колабораційної діяльності. Так, із урахуванням санкції частини 1 статті 111-1 КК України, яка передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років; вказаний склад кримінального правопорушення колабораційна діяльність, відноситься до категорії кримінального проступку. Також, зазначаємо, що санкція частини 2 статті 111-1 КК України, яка передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої; за скоєння колабораційної діяльності, визначає вказане суспільно небезпечне діяння саме, як кримінальний проступок (із урахуванням приписів ст. 12 КК України).

Разом з цим, інші кримінально-карані діяння, які охоплюються поняттям колабораційна діяльність (частини 3 – 8 статті 111-1 КК України) є такими, що згідно норм статті 12 КК України, що відносяться до категорії злочинів.

У свою чергу, із урахуванням того, що суспільні відносини в сфері національної безпеки України є умовою для стабільного функціонування інших сфер суспільних відносин (передусім, суспільних відносин в сферах захисту: життя та здоров'я особи, власності, громадської безпеки, державного кордону), вбачається, що всі кримінально-карані діяння, котрі передбачені нормами Розділу I Особливої частини КК України, які не відносяться до категорії тяжких або особливо тяжких злочинів є можливим вважати нетяжкими злочинами. В даному випадку, норми частини 4 статті 12 КК України, яка визначає поняття та ознаки нетяжких злочинів є загальною нормою права. В свою чергу, норми назви Розділу I Особливої частини КК України, які передбачають термін: Злочини проти основ національної безпеки України є спеціальною нормою права. У зв'язку з цим, має місце змістовна колізія норм права, яку згідно наукових принципів теорії права необхідно вирішувати на користь саме спеціальної норми права, а саме на користь того, що всі суспільно небезпечні діяння кримінальна відповідальність за скоєння

яких встановлена у нормах Розділу I Особливої частини КК України є злочинами. Внаслідок чого, кримінально-карані діяння проти основ національної безпеки України, які згідно норм статті 12 КК України є кримінальними проступками, мають вважатися в силу закону (в силу приписів назви Розділу I Особливої частини КК України) нетяжкими злочинами з усіма відповідними правовими наслідками. Також, в даному випадку, враховано і те, що всі кримінально-карані діяння, які передбачені положеннями Розділу I Особливої частини КК України, являють собою є злочини з умисною формою вини – вид умислу: прямий умисел, що є додатковим аргументом для віднесення вказаної групи кримінальних правопорушень саме до категорії злочинів – найбільш суспільно небезпечних діянь. Зауважимо, що всі злочини проти основ національної безпеки України у вимірі діяння, як ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення характеризуються тим, що вчиняються шляхом діяння у формі дії. Так, чинний КК України, станом на сьогоднішній день, не передбачає злочинів проти національної безпеки України, які б вчинялися шляхом бездіяльності. Крім того, слід звернути увагу на особливості юридичної конструкції складу кримінального правопорушення, вбачається, що у всіх кримінально-караних діяннях, які передбачені Розділом I Особливої частини КК України простий (основний) склад злочину завжди відноситься до класу злочинів з формальним (в тому числі, з усіченим) складом. Вказаний факт свідчить про те, що законодавець переніс момент закінчення кримінального правопорушення на час скоєння суспільно діяння, або, навіть, на час вчинення замаху на кримінальне правопорушення чи готування до кримінального правопорушення. Ця юридична ознака, є ще одним аргументом, котрий свідчить про виключну суспільну небезпечність злочинів проти основ національної безпеки України у порівнянні з іншими кримінальними правопорушеннями, передусім, тими із них в який простий (основний) склад кримінального правопорушення сконструйований, як кримінальне правопорушення з матеріальним складом (крадіжка, грабїж, шахрайство, тощо).

Таким чином, виходячи із вищенаведеного вбачається, що в розумінні приписів Загальної частини КК України два кримінальних правопорушення проти основ національної безпеки України (частини 1 та 2 статті 111-1 КК України) відносяться до категорії кримінальних проступків.

Водночас, із вищенаведеного вбачається, що в розумінні приписів Особливої частини КК України, всі суспільно небезпечні діяння кримінальна відповідальність за скоєння яких передбачена Розділом I Особливої частини КК України (в тому числі, і вищеназвані кримінально-карані діяння згідно частин 1 та 2 статті 111-1 КК України) відносяться до категорії злочинів.

Таким чином, вбачається, що в царині кримінально-караних діянь, які посягають на основи національної безпеки України, Загальна й Особлива частини КК України по-різному врегульовують питання щодо дефініцій злочин і кримінальне правопорушення (одним із видів якого є кримінальний проступок).

Все вищевикладене має юридичне значення при вирішенні багатьох

кримінально-правових питань, зокрема: множинність кримінально-караних діянь, строки погашення судимості. У зв'язку з цим, звертаємо увагу на те, що норми статей 32, 34 КК України передбачають юридичні терміни – повторність кримінальних правопорушень, рецидив кримінальних правопорушень, відповідно. Натомість, норми пункту 1 частини 1 статті 67 КК України встановлюють інший термін, а саме: вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів. Внаслідок чого, вбачається, що в деяких спеціально передбачених законом випадках законодавець відокремлює видову дефініцію – злочин, від родової дефініції – кримінальне правопорушення. І, як наслідок, відокремлює видову дефініцію – злочин від іншої видової дефініції – кримінальний проступок.

Окрім цього, слід зазначити, що строки погашення судимості у випадку засудження за вчинення кримінального проступку та у випадку засудження за вчинення злочину суттєво різняться. Так, особи, засуджені за вчинення кримінального проступку, визнаються такими, що не мають судимості, після відбуття покарання (пункт 2-1 статті 89 КК України). Натомість, особи, засуджені за вчинення злочину до основного покарання, зокрема, у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, визнаються такими, що не мають судимості, якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення.

Одночасно з цим, для повного та всебічного дослідження дефініції – злочини проти основ національної безпеки України, необхідно враховувати царину доктринального взаємозв'язку кримінального права та конституційного права. Так, норми п. 17 ч. 1 ст. 92 Конституції України [2], прямо передбачають правове поняття – основи національної безпеки. Також, необхідно зазначити, що термін – національна безпека, встановлений положеннями п. 1 ч. 1 ст. 106 Конституції України. Окрім цього, категорія: національна безпека України, регламентована приписами п. 7 ч. 1 ст. 116 Конституції України. Разом з цим, окрім вказаних визначень, правоустановлення ч. 3 ст. 34 Конституції України містять словосполучення: в інтересах національної безпеки.

Внаслідок чого, вбачається, що праворозуміння дефініції – злочини проти основ національної безпеки України, має ґрунтуватись, як на системному тлумаченні норм КК України, так і підставі формально-логічного тлумачення Конституції України та інших Законів України (в тому числі, назв нормативно-правових актів). Таким чином, подальші наукові дослідження в даній царині мають враховувати те, що дефініція: злочини проти основ національної безпеки України, є так би мовити інтегративною дефініцією, котра літерально складається, як з поняття – злочин, так і з поняття – основи національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата

звернення: 21.06.2023 року).

2. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 року № 254/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.06.2023 року).

ЄРЕМЕНКО Сергій

заступник начальника Інституту з навчальної роботи Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, доктор технічних наук, професор

ПРУСЬКИЙ Андрій

начальник кафедри профілактики пожеж та безпеки життєдіяльності населення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, доктор технічних наук, доцент

КОПАН Олексій

доцент кафедри профілактики пожеж та безпеки життєдіяльності населення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, доктор юридичних наук, професор

МЕЛЬНИК Владислав

викладач кафедри профілактики пожеж та безпеки життєдіяльності населення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Конституцією України [1] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані найвищою соціальною цінністю. Реалізація цієї конституційної норми є головною метою державної політики національної безпеки.

Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» [2], громадська безпека і порядок розуміється як стан захищеності життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз.

Сили безпеки за своєю організаційно-функціональною специфікою мають чітке спрямування на забезпечення громадської безпеки і порядку, з огляду на те, що вони є взаємозумовленими явищами. Діяльність сил безпеки регулюється спеціальними Законами України «Про Національну поліцію» [3], «Про Національну гвардію України» [4], «Державну прикордонну службу України» [5] та ін. З огляду на це актуальним є дослідження питань щодо підвищення ефективності виконання покладених на сили безпеки завдань, особливо в тих напрямках і на тих територіях, де вони представлені мінімальними засобами, тобто забезпечення цивільного захисту. Водночас для них є пріоритетом протидія загрозам, які, наприклад, представляють собою прояви організованої злочинності, успішне запобігання яким має позитивний вплив на стан забезпечення громадського порядку. Досягти зазначеного ефекту дозволяє використання таких засобів управління, як координація та взаємодія суб'єктів, задіяних у справі забезпечення національної безпеки в аспекті забезпечення громадської безпеки та порядку.

Отже, на сьогодні визначено суб'єктів, які забезпечують громадську безпеку і порядок, – сили безпеки, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та громадськість.

До сил безпеки віднесено правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Для сил безпеки функція охорони громадського порядку є складовим елементом їхньої діяльності, без якого неможливо виконання ними всього комплексу завдань, покладених на них.

Конституція України не покладає на громадян обов'язок із забезпечення цивільного захисту, гарантуючи їм право на участь у такій діяльності. А для держави, органів публічного адміністрування забезпечення громадського порядку є обов'язком. Так, згідно з Основним Законом, Президент України є Главою держави і гарантом її суверенітету, територіальної цілісності, прав і свобод людини і громадянина (ст. 102). Президент України забезпечує національну безпеку, відповідно до Закону, за узгодженням з Верховною Радою України приймає рішення про введення в Україні або в її окремих місцевостях правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, проведення загальної чи часткової мобілізації, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації (ст. 106). Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони (ст. 107). Також п. 7 ст. 116 Конституції України чітко закріплено повноваження КМУ у сфері забезпечення громадського порядку [**Error! Reference source not found.**]. Для сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості завдання забезпечення громадської безпеки і порядку може бути основним.

Група суспільних відносин, які пов'язані з виконанням державою своїх функцій щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, честі і гідності особистості, характеризують публічне адміністрування як адміністративно-

політичну систему, що здійснює охорону відносин безпеки і добробуту в державі, тобто забезпечення громадського порядку.

Важливість організаційних форм забезпечення інтересів як особи, так і суспільства загалом у безпеці зумовлює зміст процесів публічного адміністрування, в результаті реалізації якого відбувається регулювання суспільних відносин, багатоманітних зв'язків, що виникають між людьми. У процесі публічного адміністрування необхідним є врахування загальносистемної мети – захист національних інтересів від впливу загроз, від якої залежить компетенція кожного з суб'єктів щодо забезпечення життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина.

При вирішенні питань організації публічного адміністрування у певних сферах соціального життя для забезпечення ефективного регулювання соціальних відносин, які розвиваються у межах того чи іншого соціального явища, необхідно враховувати складність процесів, які їх характеризують, що зумовлює комплексність підходів до їх вивчення. Зазначене вище стосується і категорій громадська безпека та громадський порядок, зміст яких охоплює соціальні процеси, пов'язані з вжиттям заходів, спрямованих на забезпечення необхідного стану захищеності життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, розуміння всього комплексу реальних і потенціальних загроз для сталого розвитку суспільства.

Висновки. З конституційним закріпленням державності України як правової, демократичної, соціальної держави з-поміж іншого відбулися зміни в державному управлінні системою заходів щодо забезпечення громадської безпеки і порядку.

Об'єктивно обумовленою є потреба у здійсненні пошуку нових форм організації процесів управління такими суспільно важливими процесами, як забезпечення громадської безпеки і порядку, управління суб'єктами, які задіяні у цій справі. При цьому необхідно додержуватись загального принципу публічного адміністрування, який полягає в тому, що організаційна структура утворюється під конкретну функцію, а не навпаки.

Публічне адміністрування в аспекті реалізації зазначених функцій спрямоване на всебічне забезпечення потреб та інтересів особистості, що передбачає широку гаму цілеспрямованих заходів соціально-правового, соціально-політичного, соціально-економічного, соціально-психологічного, комплексного характеру, для цього потрібен налагоджений механізм державного управління, результатом функціонування якого стає належний рівень благополуччя громадян, забезпечення громадської безпеки і порядку.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 01 січ. 2020 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. Редакція від 31 берез. 2023 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. Редакція від 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

5. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. Редакція від 23 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

ЗАБЄДЛІНА Анастасія

студентка 3 курсу Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ВЕСЕЛОВ Микола**

професор кафедри державно-правових дисциплін Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАХИСНИМИ СПОРУДАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах триваючої війни з агресором, який цинічно нехтує нормами міжнародного гуманітарного права мирне (цивільне) населення України щодня відчуває загрозу повітряних атак з боку ворога. За цей період маємо чимало прикладів загибелі та травмування людей від ракетних обстрілів та бомбардування окупантами українських населених пунктів: Київ, Харків, Миколаїв, Херсон, Дніпро, Запоріжжя, Кременчук, Вінниця, Умань, Кривий Ріг, Одеса, інші населені пункти Донеччини, Дніпровщини, Харківщини, Сумщини тощо.

«У ніч на 1 червня 2023 року під час ракетної атаки російських окупантів у столиці загинуло троє людей, серед них – 9-річна дитина. Ще 11 осіб отримали тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості. Цього разу прокуратура розпочала досудове розслідування не тільки за фактом порушення законів та звичаїв війни, поєднаних з умисним вбивством, а й за фактом службової недбалості з боку посадових осіб медичного закладу, що призвела до тяжких наслідків. Столична поліція також розпочала два кримінальних провадження : за ч. 2 ст. 367 – службова недбалість та за ч. 3 ст. 135 ККУ – залишення в небезпеці. Адже чоловік однієї з загиблих розповів, що в момент, коли люди хотіли сховатися від обстрілу, укриття, що розташовувалося в лікарні, було зачиненим. Люди загинули від уламків російської ракети, що впали на території лікарні» [1]. Як слушно наголошують представники медіа: «Ця трагедія унаочнила проблему доступності укриттів,

яка актуальна не лише для Києва. У листопаді 2022 року Група громадського моніторингу ОЗОН запустила Національну кампанію моніторингу укриттів. Станом на кінець квітня моніторинг провели в семи містах: Києві, Львові, Одесі, Черкасах, Миколаєві, Сумах та Запоріжжі. І всюди спостерігачі виявили проблеми з доступністю укриттів: багато укриттів були закриті на замки, до деяких підхід закритий огорожею, відсутні вказівні знаки, які ведуть до укриття та інформаційні таблички на вході в укриття» [1].

Сукупність усіх захисних споруд та інших споруд, що можуть бути використані для укриття населення утворюють *фонд захисних споруд* певного міста чи району [2]. Кривий Ріг (Дніпропетровська область) є восьмим за населенням та другим за площею містом України та найдовшим за протяжністю містом Європи. За інформацією Об'єднаного штабу територіальної оборони Кривого Рогу на початок війни (24.02.2022 р.) місто мало 174 сховища цивільного захисту, які у сукупності були розраховані на 51195 осіб (8,5% від номінальної кількості мешканців населеного пункту. – *Прим. авт.*) [3]. Як зазначалося раніше, переважна більшість з них розташована у промисловій зоні населеного пункту і розрахована на робітників цих підприємств. Водночас на офіційний запит Громадської організації «Свої. Кривий Ріг» у листі-відповіді Виконком Криворізької міської ради від 04.02.2022 № 7/13/106 повідомляє, що 90% захисних споруд не відповідають нормам. Тому у місті з чисельністю населення понад 600 тисяч людей придатні лише 39 укриттів. Проте більшість із них є бомбосховищами лише «на папері». Інші притулки зруйновані, затоплені або підтоплені ґрунтовими водами. Деякі потребують ремонту, дець демонтували необхідне спецобладнання [4].

КЦЗУ (ч. 2 ст. 32) передбачає, що для укриття населення також використовуються споруди *подвійного призначення* – наземні або підземні будівлі/споруди чи їх окремі частини, що спроектовані або пристосовані для використання за основним функціональним призначенням, у тому числі для захисту населення, та в яких створені умови для тимчасового перебування людей. А також, в особливий період нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту здійснюється шляхом будівництва швидкоспоруджуваних захисних споруд цивільного захисту та створення найпростіших укриттів [5].

За чисельними повідомленнями голови військової адміністрації та органів місцевого самоврядування міста кількість та доступність об'єктів цивільного захисту населення було суттєво збільшено за рахунок обладнання споруд подвійного призначення. Хоча необхідно застерегти, що слово «обладнання» для більшості з таких об'єктів (підвалів багатоповерхових будинків, складських приміщень) є доволі умовним. Наприклад, за інформацією виконкому Центрально-Міського району (одного з семи районів міста) станом на 08.11.2022 р. перелік будівель і споруд, які можливо використати для укриття населення включає 67 об'єктів, які розраховано на 11698 осіб [6]. Ознайомлення з відповідною таблицею свідчить, що значна частина цих «сховищ» має низку характерних недоліків (сирість, проблеми з водопостачанням, відводом каналізації, вентиляцією, електрикою тощо). За

деякими джерелами з перевірених підвальних приміщень 90% не відповідають вимогам [7], вільний доступ громадян до багатьох з них також є фактично обмеженим.

Зараз створено *Інтерактивну карту* всіх укриттів Кривого Рогу, куди можна пройти при оголошенні повітряної тривоги [8]. Ознайомлення з цим ресурсом дає підстави зробити невтішний висновок, а саме – зона покриття такими об'єктами території міста не є щільною та не всюди відповідає відповідним стандартам. За ДБН В.2.2.5-97 захисні споруди цивільного захисту населення (далі – ЗСЦЗН) мають розміщуватися у межах радіусу збору населення, що підлягає укриттю (до 500 м), в місцевості, що не зазнає негативного впливу небезпечних геологічних та гідрогеологічних явищ та процесів (підтоплення і затоплення, зсувів тощо) [9]. Час прямування до укриття для осіб, що мешкають у радіусі 500 м. – до 8-10 хв.

Таким чином, приймаючи до уваги приклад Кривого Рогу, слід визнати, що забезпеченість цивільного населення цього населеного пункту ЗСЦЗН є далекою від нормативів та фактичних потреб. Враховуючи наявну інформацію на дану тематику в Інтернеті, та її аналіз можна говорити про те, що ця проблема на жаль має не регіональний а загальнодержавний масштаб і потребує вжиття як негайних, так і перспективних організаційно-правових, економічних та інженерно-технічних заходів.

Звісно, що такими заходами є: 1) прийняття Закону України від 29.07.2022 р. № 2486-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій» і реалізація його положень у подальшому; *має стати* у найближчій перспективі: 2) перегляд чинних норм КЦЗУ (зокрема, деяких норм Розділ IV «Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій»), ДБН В.2.2-5-97 «Будинки і споруди. Захисні споруди цивільного захисту»; 3) додатковий перегляд фонду ЗСЦЗН на предмет їх відповідності вимогам з питань використання та обліку (згідно з Наказом МВС України Наказ від 09.07.2018 р. № 579); 4) поповнення фонду ЗСЦЗН за рахунок поширення практики виготовлення та встановлення швидкостроєваних захисних споруд цивільного захисту тощо.

Список використаних джерел

1. Потрібні не поспішні, а системні рішення: що треба змінити, щоб укриття стали справді доступними. 03 червня 2023. URL: <https://rubryka.com/article/dostup-ukryttya/> (дата звернення: 19.06.2023).

2. Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 р. № 138. Дата оновлення: 10.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#n12> (дата звернення: 19.06.2023).

3. Перелік сховищ цивільного захисту м. Кривого Рогу. Інформація від Об'єднаного штабу територіальної оборони Кривого Рогу станом на 24.02.2022 р. *Офіційний вебсайт Криворізької міської ради та її виконавчого комітету*. URL: https://kr.gov.ua/ua/news/pg/240222673157270_n/ (дата

звернення: 19.06.2023).

4. Про надання інформації : Лист Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Виконавчого комітету Криворізької міської ради від 04.02.2022 № 7/13/106. URL: <https://svoi.kr.ua/novyny/u-razi-vijny-u-kryvomu-rozi-gotovi-do-vykorystannya-39-bomboshovyshh-iz-338/> (дата звернення: 19.06.2023).

5. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n1616> (дата звернення: 19.06.2023).

6. Перелік будівель і споруд, які можливо використати для укриття населення Центрально-Міського району м. Кривого Рогу. Станом на 08 листопада 2022 року. *Офіційний вебсайт Виконкому Центрально-Міської районної у місті Кривому Розі ради.* URL: https://vykonkom-tsmkr.gov.ua/pro_perelik_budivel_i_sporud_pridatnih_dlya_ukrittya_civilnogo_na_selennya.html (дата звернення: 19.06.2023).

7. У разі війни у Кривому Розі готові до використання 39 бомбосховищ із 338. 09 лютого 2022 р. Свої Кривий Ріг. URL: <https://svoi.kr.ua/novyny/u-razi-vijny-u-kryvomu-rozi-gotovi-do-vykorystannya-39-bomboshovyshh-iz-338/> (дата звернення: 19.06.2023).

8. Створено ІНТЕРАКТИВНУ КАРТУ всіх укриттів Кривого Рогу, куди можна пройти при оголошенні повітряної тривоги. *Офіційний вебсайт Криворізької міської ради та її виконавчого комітету.* URL: https://kr.gov.ua/ua/news/pg/20322253531193_n/ (дата звернення: 19.06.2023).

9. Будинки і споруди. Захисні споруди цивільного захисту. ДБН В.2.2-5-97. Зміна № 3. Видання офіційне. Київ : Мінрегіон України, Державне підприємство «Укранхбудінформ», 2018. 34 с.

ЗАПОРОЖЕЦЬ Руслана

викладач циклу загальнопрофесійної підготовки Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції», кандидат юридичних наук

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ШЛЯХ ДО ЗНИЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Захист і охорона власності є важливим завданням кожної правової держави, а надто зараз це завдання є актуальним для України. У ст. 41 Конституції України визначено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [1]. Практична реалізація цього припису неможлива без ефективної протидії будь-яким злочинним посяганням на власність, зокрема грабежам, що становлять одну з найнебезпечніших груп

злочинних діянь проти власності у нашій країні. Здійснення такої протидії потребує належного науково-теоретичного обґрунтування.

За останні десять років в Україні реєструється досить велика кількість грабежів на рік, з яких розкриваються 50-60 відсотків. Згідно даних Офісу Генерального прокурора, в 2022 році кількість злочинів в Україні зросла на 8,8%. Якщо минулого року було зареєстровано 362 636 кримінальних правопорушень, то 2021 року ця цифра становила 321 443 злочини. Загалом у структурі злочинів проти власності грабіж посідає друге місце після крадіжок і в середньому становить близько 7 %. Окрім цього неможливо залишити поза увагою й те, що вчиняючи відкрите викрадення чужого майна винний не приховує свого наміру протиправно заволодіти чужим майном проти волі власника чи особи, під охороною якої перебуває дане майно, а також ігнорує думку очевидців. Відкритість викрадення свідчить про зухвалість злочинця, який нехтує небезпекою свого викриття (адже свідомо йде на ризик затримання на місці вчинення злочину) та прилюдно ігнорує правові та етичні заборони у цій сфері суспільних відносин.

Грабіж як злочин є явищем, що має давні витоки. Наприклад, у законах Хаммурапі (біля 1700 років до н.е.) серед злочинів проти власності відокремлювалися пошкодження чи знищення майна, крадіжка, грабіж, розбій та інші. Основна увага приділена опису суворої системи покарань за певні правопорушення. Практично за будь-яке пограбування передбачалося покарання смертною карою: «Якщо людина пограбує і буде схоплена, то її треба вбити (ст. 22)». У Стародавньому Римі з середини третього століття до нашої ери грабіж почали відокремлювати від крадіжки. За римським правом грабіж – це насильне відібрання речі, при цьому потерпілий міг вимагати збитки в чотирикратному розмірі, а крадіжка мала такі здебільшого форми: крадіжка рабів, нічна чи зі зломом.

На теренах українських земель кримінальна відповідальність за відкрите викрадення чужого майна регламентувалась ще з часів Київської Русі (договір із греками за князя Олега 911 року, Руська правда Ярослава Мудрого XI-XV століття, Судебник Казимира IV 1550 року).

З набуттям Україною незалежності 24 серпня 1991 року держава почала вносити суттєві зміни і в назви та зміст нормативних актів. Відповідно до Закону України від 17 червня 1992 року № 2468-XII поряд з іншими змінами було змінено назву КК УРСР на КК України [2]. Конституція Незалежної України у ст. 13 встановила рівність усіх форм власності. А тому стало актуальним питання щодо невідповідності положень КК України до положень основного закону держави, оскільки, як вже було зазначено, кримінальна відповідальність за злочини проти власності диференціювалась залежно від різних форм власності та регламентувалась у різних розділах Особливої частини КК України. Тому у Кримінальному кодексі України, прийнятому 5 квітня 2001 року вказана прогалина була усунена [3]. Позиція щодо необхідності об'єднання майнових злочинів незалежно від форми власності була безпосередньо реалізована в Розділі VI Особливої частини КК України та отримала назву «Кримінальні правопорушення проти власності».

Вітчизняне кримінальне законодавство було оновлено 15 квітня 2008 р. В основу відповідних змін був покладений принцип соціальної справедливості, згідно з яким кожна кримінально-правова санкція повинна не тільки відповідати ступеню суспільної небезпечності описаного в законі діяння, а й узгоджуватися з санкціями, передбаченими за вчинення інших злочинів такого ж самого ступеня тяжкості, а також давати суду можливість індивідуалізувати покарання з врахуванням обставин конкретного злочину. Одним із результатів такого оновлення було скасування однієї норми розділу VI Особливої частини КК України, а саме щодо викрадення дротів шляхом їх демонтажу (ст. 188 КК України) [4].

Окремо слід звернути увагу на трактування грабежу міжнародної практики у кримінальних кодексах деяких зарубіжних країн. Не дивлячись на те, що будь-яка класифікація країн є умовною, оскільки кожна правова система унікальна за своєю природою, можна проаналізувати позитивні та концептуальні приклади демократичних країн, які досить динамічно впроваджують в кримінальне законодавство ефективні норми.

Так, Кримінальне право Англії встановлює відповідальність за грабіж у розділі 8 Закону «Про викрадення», прийнятому в 1968 році. Відповідно до цієї статті людина є винною в грабежі (розбої), якщо вона, маючи на меті викрадення майна, безпосередньо до або під час викрадення застосовує силу до будь-якої особи, або погрожує застосуванням сили, залякує чи намагається залякати. Покарання за грабіж передбачає ув'язнення, а у деяких випадках навіть і довічне позбавлення волі.

У США відповідальність за грабіж передбачена як на федеральному рівні, так і в законодавстві більшості штатів, де грабіж розділяється на ступені. Кримінальні кодекси північноамериканських штатів по-різному визначають пограбування. Як правило, цей злочин визначається як розкрадання майна, вчинене безпосередньо щодо потерпілого або в його присутності шляхом насильства або «навіювання страху», тобто шляхом фізичного, або психічного насильства. Тяжкість фізичного насильства може бути різною (спричинення болю, ударів, тяжка шкода здоров'ю), але не заподіюється смерть. Психічне насильство може полягати в погрозах заподіяння смерті або серйозної тілесної шкоди. Максимальне покарання за пограбування становить двадцять – двадцять п'ять років у разі, якщо злочин визнається пограбуванням першого ступеня. Заподіяння смерті в процесі пограбування розглядається як тяжке вбивство першого ступеня.

Кримінальний кодекс США до пограбування відносить випадки, коли винний «погрожує іншій особі негайно заподіяти тяжкі тілесні ушкодження» (ст. 222.1), а до вимагання – випадки отримання майна шляхом погрози заподіяти кому-небудь тілесне ушкодження або вчинити будь-яке інше злочинне зазіхання, звинуватити будь-кого у скоєнні злочинного діяння, розголосити таємницю, викликати страйк або бойкот (ст. 223.4) [5]. Таким чином, при пограбуванні злочинець загрожує заподіяти шкоду зараз, а не в майбутньому.

Грабіж в Польщі має своє нормативно-правове регулювання в

Кримінальному кодексі Республіки Польща (КК ПР), а саме стаття 281. Грабіж – це суспільно-небезпечне діяння за вчинення якого загрожує кримінальна відповідальність передбачена польським законодавством. Його головною особливістю є розкрадання чужого майна відкрито, тобто в присутності власника цієї речі або іншої особи, яка усвідомлює, що відбувається вчинення злочину. Зі статті 281 КК ПР, зрозуміло наступне: хто, з метою утримання вилученої речі, відразу після скоєння крадіжки застосує насильство до особи або буде погрожувати негайним його застосуванням, або приводить людину в невідомий чи безпорадний стан, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк до 10 років.

Що ж до вітчизняного законодавства, то наразі стаття 186 КК України встановлює відповідальність за грабіж. Тобто відкрите викрадення чужого майна має максимальну санкцію – позбавлення волі на строк від восьми до тринадцяти років із конфіскацією майна, а грабіж вчинений в умовах воєнного або надзвичайного стану – карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Отже, для покращення добробуту суспільства та забезпечення національної безпеки в сучасній Україні можна запропонувати кілька підходів для зменшення злочинів проти власності. По-перше, збільшення санкції для даної статті, що дозволить посилити відповідальність та буде відігравати неабияким інструментарієм для безпеки населення. По-друге, зменшити вік настання кримінальної відповідальності, що допоможе виявляти та притягати до відповідальності малолітніх. По – третє, не враховувати при призначенні покарання обставини, що можуть пом'якшити покарання. Адже, підвищена суспільна небезпека грабежу порівняно з крадіжкою зумовлюється тим, що грабіжник на відміну від злодія не приховує свого наміру протиправно заволодіти майном, діє відкрито для сторонніх осіб, ігноруючи волю потерпілого чи осіб, у володінні чи під охороною яких перебуває майно, і нехтуючи думкою очевидців. Тому на таке нігілістичне ставлення до людських цінностей, що є відверто зневажливим та зухвалим суспільство має реагувати швидко і дієво.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року: офіц. текст. Київ. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів Української РСР, Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення та Митного кодексу України: Закон України від 17.06.1992 р. N 2468-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 35. Ст.511.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності: теоретико-правове дослідження: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.
5. Кодекс Сполучених Штатів Америки. URL:

ЗАХАРЧЕНКО Андрій

завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

БОБКОВА Антоніна

головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Встановлюючи правові засади державної політики у сферах національної безпеки і оборони, Закон України «Про національну безпеку України» передбачає необхідність планування в цих сферах, в тому числі розроблення і затвердження низки документів, що визначають пріоритети, завдання і заходи із забезпечення національної безпеки України. До сукупності таких документів віднесено, зокрема, й Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України – документ довгострокового планування, який має визначати напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз (п. 23 ч. 1 ст. 1 Закону) [1]. При цьому відповідні положення Закону дотепер не реалізовано, і потреба у розробленні та затвердженні вищевказаної Стратегії наразі залишається.

Деякі пропозиції, що стосуються розроблення Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, раніше висловлювалися у наукових працях, зокрема, у статтях М.Р. Калімана, А.А. Слюсара, Є.О. Гладкової та ін. [2-4]. Разом з тим після 24 лютого 2022 р. перед українським суспільством постали нові виклики і загрози, які безумовно мають бути враховані під час розроблення зазначеного документу довгострокового планування.

Наведене вище вказує на актуальність порушеного питання та доцільність його додаткового опрацювання з метою обґрунтування відповідних пропозицій.

Згідно з вимогами, встановленими Законом України «Про національну безпеку України» (п. 23 ч. 1 ст. 1, ч. 3 ст. 26), Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України має розроблятися на основі Стратегії національної

безпеки України. Між тим чинна редакція Стратегії національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, не враховує низки загроз національній безпеці України, що виникли після 24 лютого 2022 року [5]. Відтак, невідкладна актуалізація Стратегії національної безпеки України має стати однією з передумов для розроблення Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України.

Вищеназаний Закон також передбачає, що Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України має розроблятися Міністерством внутрішніх справ України за результатами огляду громадської безпеки та цивільного захисту (п. 23 ч. 1 ст. 1, ч. 1 ст. 29 Закону). З урахуванням цього, рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 23 грудня 2022 р. Кабінету Міністрів України доручено забезпечити:

проведення Міністерством внутрішніх справ України огляду громадської безпеки та цивільного захисту, передбачивши внесення необхідних змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 507 «Про затвердження Порядку проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ» [6] в частині організації, контролю та проведення такого огляду в умовах воєнного стану, а також попереднього розгляду його результатів;

розроблення за результатами огляду громадської безпеки та цивільного захисту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України та її внесення до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення й подальшого затвердження указом Президента України [7].

Отже, ще однією передумовою для розроблення Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України має стати невідкладне оновлення Порядку проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ України з урахуванням додаткових загроз, спричинених широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України.

Поряд із цим варто звернути увагу на положення Закону України «Про національну безпеку України», згідно з якими для забезпечення підготовки проекту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України залучаються державні органи, які входять до системи Міністерства внутрішніх справ України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, наукові, аналітичні та експертні установи України, інститути громадянського суспільства, а також можуть бути залучені іноземні експерти (абз. 3 ч. 1 ст. 29).

З урахуванням зазначеного вбачається, що діяльність суб'єктів, які залучаються до підготовки проекту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, потребує належної координації та унормування. Вирішенню цього завдання може сприяти розробка та затвердження Міністерством внутрішніх справ України окремого нормативно-правового акту, який визначатиме порядок розроблення Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, в тому числі конкретизуватиме вимоги до її змісту, окреслені ч. 2 ст. 29 Закону України «Про національну безпеку України». Водночас, зважаючи на вимоги ч. 2 ст. 29 цього Закону стосовно

підготовки та оприлюднення Міністерством внутрішніх справ України щорічного звіту про стан виконання Стратегії, у пропонованому нормативно-правовому акті варто визначити й порядок проведення моніторингу та оцінки результативності виконання цієї Стратегії.

Впровадження такого підходу слугуватиме підґрунтям для подальшої розробки та виконання державних цільових та інших програм, спрямованих на забезпечення реалізації державної політики у сферах громадської безпеки та цивільного захисту, підтримання постійної готовності сил та засобів до виконання завдань за призначенням.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. (Із змінами).

2. Каліман М.Р. Організаційні та правові підстави забезпечення громадської безпеки та цивільного захисту України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 176-178.

3. Слюсар А.А., Калиненко Л.В., Фомін А.І., Запольський Л.Л., Ільїна Н.Є., Морщ Є.В. Огляд цивільного захисту: нормативно-правова база, шляхи реалізації та кінцеві результати. *Цивільний захист та пожежна безпека*. 2021. № 2 (12). С. 92-100.

4. Гладкова Є.О., Безпалько С.В., Пахнін М.Л., Кріцак І.В., Денищук Д.Є. Необхідність розроблення методичних рекомендацій з організації та проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ України: кримінологічні та нормативно-безпекові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 541-545.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.

6. Про затвердження Порядку проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 507. *Офіційний вісник України*. 2019. № 49. Ст. 1656.

7. Про проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 грудня 2022 р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 2. Ст. 116.

ЗУБРИК Дмитро

завідувач відділу біологічних досліджень та обліку Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВІЗНАНИХ ТІЛ ЗАГИБЛИХ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Військове вторгнення з боку РФ на територію України спричинило велику кількість військових злочинів та значно збільшило потребу в судово-експертній діяльності. Поряд з усіма напрямками досліджень, покликаними на захист правосуддя, наявна молекулярно-генетична експертиза (далі – МГЕ), вичерпним завданням якої є ідентифікація ДНК геномної інформації людини. Експертизи з цього напрямку стали надійним, дієвим інструментом з ідентифікації невідомих тіл загиблих та зниклих безвісти в зоні проведення бойових дій.

Процес ідентифікації невідомих трупів в Україні проводиться за рахунок функціонування криміналістичного обліку – Центрального обліку генетичних ознак людини Експертної служби МВС (далі – ЦОГОЛ) з використанням автоматизованої інформаційно-пошукової системи «ЕМСІЛАБ» та комбінованої системи індексації ДНК-профілів «CODIS».

Для поміщення ДНК-профілю до ЦОГОЛ, з метою перевірки на предмет встановлення фактів збігів спорідненості з ДНК-профілями зразків родичів зниклих безвісти осіб та ДНК-профілями, отриманими при дослідженні особистих речей зниклих осіб, необхідно щоб ДНК-профіль відповідав відповідним умовам якості (кількості встановлених маркерів - локусів).

Жорстокість війни переорієнтувала систему цінностей у всіх галузях, у зв'язку з чим швидкість та якість проведення досліджень з вказаного напрямку у Запорізькому НДЕКЦ МВС стали головним пріоритетом та знаходяться на максимально спроможному рівні.

На сьогодні проводяться молекулярно-генетичні дослідження з ДНК-профілювання за спеціальними наборами генетичної ідентифікації, які дають можливість визначити 27 ділянок (локусів) ДНК, включаючи статеву належність, що забезпечує можливість встановлення біологічної спорідненості та ідентифікацію невідомих тіл загиблих та зниклих безвісти.

В якості додаткових методів, є можливість проведення досліджень чоловічої лінії успадкування генетичних ознак за Y-хромосомою (родичів батько – син, дід-онук, дядько-племінник) та окремо материнської лінії успадкування генетичних ознак за методом дослідження мітохондріальної ДНК родичів, а саме мати – діти, бабуся-онуки, тітка-племінники, дядько – племінники), що має вагоме значення у справах, коли не залишилось прямих родичів (батька, матері або дітей).

З метою проведення можливих додаткових досліджень в майбутньому та для скорочення їх тривалості, отримані розчини виділеною ДНК

невпізаного трупу та родича передається на зберігання до Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. Підставою для цього є письмовий дозвіл від слідчого на передачу та зберігання розчину з виділеною ДНК трупу, родича на етапі призначення судової молекулярно-генетичної експертизи, який направляється до експертної установи разом із постановою.

Повномасштабність активних бойових дій детермінували дробовий підхід до події встановлення біологічної спорідненості та ідентифікації осіб, в три етапи:

- призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи з ДНК-профілювання біологічного зразку родича загиблої особи, зниклої безвісти в зоні проведення бойових дій, з подальшим направленням встановлених генетичних ознак до центрального обліку генетичних ознак людини ДНЕКЦ МВС для перевірки на збіг, тотожність;

- призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи з ДНК-профілювання біологічного зразка невідомого трупа особи та біологічного сліду зниклої безвісти особи в зоні проведення бойових дій, з подальшим направленням встановлених генетичних ознак до центрального обліку генетичних ознак людини ДНЕКЦ МВС для перевірки на збіг;

- призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи з порівняння раніше встановлених генетичних ознак зразку родича та невідомого трупа особи або біологічного сліду зниклої безвісти особи в зоні проведення бойових дій на предмет встановлення біологічної спорідненості та ідентифікації особи;

Однак, на практиці, в жорстких умовах збройного конфлікту, були виявлені недоліки та складнощі, які стали на заваді швидкій ідентифікації особи, а саме:

- матеріали, що подаються на МГЕ, наявні не в повному обсязі, призводять до негативних наслідків (складання акту про виявлену невідповідність, матеріали та об'єкти не приймають до реєстрації, для ініціатора призначення експертизи виникає необхідність перепакування, перезасвідчення, збільшення терміну виконання експертизи та ідентифікації);

- призначення МГЕ для ДНК-профілювання біологічного зразку родича загиблої особи, зниклої безвісти в зоні проведення бойових дій, з ненаданням добровільної згоди на відбір, молекулярно-генетичне дослідження букального епітелію та на обробку персональних даних, а також з відсутнім запитом від ініціатора про необхідність поміщення ДНК-профілю до центрального обліку генетичних ознак людини Експертної служби МВС України (далі – ЦОГОЛ), призводить до негативних наслідків (встановлений ДНК-профіль не направляється до ЦОГОЛ, зростання терміну встановлення ідентифікації особи, витрачання робочого часу експерта);

- призначення МГЕ для ДНК-профілювання біологічного зразку родича загиблої особи, зниклої безвісти в зоні проведення бойових дій, з неналежним відбором, пакуванням біологічного матеріалу (відбір зразку букального

епітелію лише на одну гігієнічну ватну паличку/нейлонову щіточку та пакування до полімерного матеріалу), призводить до негативних наслідків (отримання негативного висновку та, як наслідок, не встановлення ідентифікації, витрачання дорогих реактивів та робочого часу експерта, зумовлює зростання кількості не виконаних експертиз, які перебувають в черзі);

– призначення МГЕ з ДНК-профілюванням великої кількості біологічних зразків невпізнаних тіл осіб та біологічних слідів зниклих безвісти, за однією постановою про призначення експертизи. Варто зауважити, що об'єкти даної категорії окремо мають складний та тривалий алгоритм дослідження, іноді з необхідністю проведення додаткових та повторних досліджень. Відповідно до цього, напруження аналізаторних функцій та сенсорне навантаження експерта-генетика зростає пропорційно до складності поставленого завдання, що збільшує ймовірність виникнення похибки, а тому виникає необхідність у проведенні додаткових дій з перевірки отриманих результатів. Все це призводить до негативних наслідків: зумовлює зростання кількості невиконаних експертиз, які перебувають в черзі, зростання терміну встановлення ідентифікації особи, ризик виникнення контамінації між об'єктами дослідження, і як наслідок, витрачання дорогих реактивів та робочого часу експерта).

Проведення МГЕ з встановленням неповного або деградованим ДНК – профілем біологічного зразку невпізнаного трупу, якого недостатньо для подальшої ідентифікації особи, призводить до того, що експертиза не сприяє розкриттю (ідентифікації).

В якості зразків біологічного матеріалу та в залежності від стадії гнилісного розкладу для проведення МГЕ у невпізнаних трупах можуть бути відібрані:

– кров – має як перевагу в швидкому встановленню ДНК-профілю, за рахунок нетривалих стадій виділення ДНК, так і недолік – накопичення трупної отрути (путресцину, кадаверину), що інігібує ПЛР. Надання на дослідження рекомендується при незначних гнилісних змінах, розкладу невпізнаного трупу;

– м'які тканини (м'язи та хрящова) - перевага в нетривалих стадіях виділення ДНК та містять велику кількість ДНК-матеріалу, недоліки-не резистентність до абіотичних факторів, анаеробні гнилісні зміни та, як наслідок не тривале збереження ДНК-матеріалу. Надання на дослідження рекомендується при легких та середніх гнилісних змінах, розкладу невпізнаного трупу;

– нігтьові пластини (ростові зони) - переваги - середня ступінь збереження структури протягом тривалого часу, висока концентрація ДНК-матеріалу, недолік-досить тривале виділення ДНК.

– фрагменти кісток (ребра, великі трубочасті) - переваги - висока ступінь збереження структури протягом довгого часу, за рахунок присутності зовнішніх та внутрішніх шарів кісткових пластинок та високих концентрацій мінералів, більш тривале збереження ДНК-матеріалу, наявність великої

кількості ядровмісних елементів за рахунок щільного розміщення остеоцитів, остеобластів та остеокластів, недоліки-досить тривала стадія виділення ДНК та можлива деградація ДНК-матеріалу. Надання на дослідження рекомендується при значних гnilісних змінах, розкладу невпізаного трупу;

– зуби (не уражені моляри) - переваги - висока резистентність до абіотичних факторів навколишнього середовища, найбільша тривалість збереження ДНК-матеріалу, недоліки-складна пробопідготовка, досить тривала стадія виділення ДНК, також можлива деградація ДНК-матеріалу. Допускається можливість дослідження після дії високих температур. Надання на дослідження рекомендується при значних гnilісних змінах, розкладу невпізаного трупу.

Отже, нігтьові пластини, зуби та кісткові рештки є більш надійним джерелом ДНК в разі виявлення трупу зі значними гnilісними змінами. В якості зразка від трупу з незначними гnilісними змінами відбираються нігтьові пластини, які вилучаються з великих пальців рук або ніг.

З невпізаного трупа, що має значні гnilісні зміни, доцільно відбирати найменш змінені тканини, насамперед це щільні кістки тіла людини, наприклад, фрагменти епіфізарної частини трубчастих кісток (стегова, плечова, великогомілкова), кістки тазу та скронева кістка черепу, завдяки структурам компактної речовини, яка є надійним джерелом ДНК. Практика останніх років виявила недоцільність направлення на дослідження надколінників та голівок стегових кісток.

В разі виявлення скелетованих решток, а також при виявленні тіл зі значним впливом термічної дії, відбираються зуби або кісткові рештки, які найменше зазнали ураження.

Перед проведенням молекулярно-генетичної експертизи та з метою отримання якісного ДНК-профілю, обов'язково необхідно здійснити попередню підготовку, а саме механічне видалення нашарувань бруду, плісняви, сторонніх мікроорганізмів, гnilісно-змінених тканин та подальшу стерилізацію з використанням спирту. Транспортування доцільно здійснювати в пластиковому промаркованому й опечатаному термоконтейнері з льодом при температурі ≈ 0 °С. Далі, до початку дослідження біологічний матеріал зберігається у морозильній камері при температурі -20 °С.

За можливості та з урахуванням стадії гnilісного розкладу, направляти на дослідження доцільно декілька біологічних зразків (крові, м'яких тканин, нігті, фрагменту кістки, зубу), при цьому питання повинно бути в наступній редакції «Прошу встановити генетичні ознаки біологічного зразку невпізаного трупу СМЕ №...».

Таким чином, усунення вказаних недоліків, разом з виваженим підходом у виборі зразків біологічного матеріалу від трупу з урахуванням обставин його виявлення, сприятиме швидкому встановленню особи невпізаного трупу та, як наслідок, значному скороченню часу очікування на результати МГЕ правоохоронними органами та потерпілими родичами загиблих, зниклих безвісти осіб.

ЗЮЗЬКО Юрій

слухач Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ЧЕНЧИК Вадим

слухач Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: БАСАЛИК Сергій

доцент кафедри спеціальних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат юридичних наук

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАШИФРУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Ця діяльність не може ефективно здійснюватися без зашифрування особи чи відомчої належності працівників, приміщень і транспортних засобів до оперативних підрозділів.

Державна прикордонна служба України та її посадові особи повинні діяти в порядку і спосіб, встановлений Конституцією та Законами України.

У Державній прикордонній службі України відповідно до вказаного Закону діє 6 оперативних підрозділів (оперативно-розшукові, оперативно-технічні, оперативного документування, внутрішньої безпеки, власної безпеки, розвідувальний орган). Теоретично ці підрозділи мають мати однаковий правовий статус і однакові повноваження, але різні за змістом функції.

Проте повноваження розвідувального органу, як оперативного підрозділу Державної прикордонної служби України є більш ширшими, надаючи більше можливостей для виконання завдань за призначенням.

Право оперативного працівника інших оперативних підрозділів негласно ефективно виявляти сліди злочину може забезпечуватись лише шляхом дотримання конспірації. Забезпечити конспірацію без зашифрування належності особи до оперативного підрозділу неможливо. Здійснювати візуальне спостереження за особою без зашифрування належності транспортного засобу оперативному підрозділу (здійснення візуального спостереження у військовій формі та на автомобілі з військовими номерами) вбачається недоцільним. Новітні цифрові технології, які знаходяться не лише на службі у правоохоронних органах, дозволяють швидко виявити належність працівника до оперативного підрозділу.

Крім цього, вказана норма в законодавстві забезпечуватиме заходи

власної безпеки особового складу оперативних підрозділів, особливо це актуально під час дії правового режиму воєнного стану.

Запропоновані правові норми вже є у законодавстві, наприклад: право використовувати форму одягу та документи, які зашифровують особу чи відомчу належність військовослужбовців і транспортних засобів Управління державної охорони України, Сил спеціальних операцій Збройних Сил України тощо.

Пропонується розв'язати цю проблему, наприклад, шляхом внесення зміни до Закону України «Про Державну прикордонну службу України», а саме: частину першу статті 20 доповнити пунктом 51 такого змісту:

«51) використовувати форму одягу та документи, які зашифровують особу чи відомчу належність військовослужбовців і транспортних засобів до оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України.»

Пропонуємо нами зміни узгоджуються з указом Президента України № 273/2023 від 11 травня 2023 року «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки» серед яких пропонується модернізація правових засад оперативно-розшукової діяльності.

Слід зазначити, що запропонована норма існувала в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», проте у зв'язку з набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом України у 2012 році, зазнала певних змін і втратила свою суть.

Зміни до законодавства, що регламентує оперативно-розшукову діяльність, не завжди знаходять активну підтримку серед законотворців. Ця проблема є не тільки в Україні, але і у країнах Європейського Союзу (наприклад: проєкт Закону Республіки Польща «Про оперативно-розшукову діяльність» (Projekt Ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych) також чекає свого розгляду понад 10 років).

ІВАНЕНКО Дмитро

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАГЛЯДОВОЇ РАДИ КООРДИНАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Наглядова рада Координаційного центру з надання правової допомоги (далі – Наглядова рада) утворюється Міністерством юстиції України (далі – Мін'юст) для забезпечення ефективної реалізації державної політики надання безоплатної правової допомоги (далі – системи БПД), незалежності та прозорості управління системою надання БПД відповідно до Положення про

Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги від 14.08.2019 № 2551/5 [1].

До основних завдань Наглядової ради належать питання щодо: 1) здійснення нагляду за діяльністю системи БПД; 2) сприяння діяльності Координаційного центру та його територіальних відділень щодо реалізації перспективних завдань, забезпечення незалежності управління системою БПД, підвищення довіри громадськості до системи БПД [1].

Згідно чинного законодавства, Наглядова рада здійснює наступні функції: щорічно оцінює діяльність директора Координаційного центру за критеріями задовільною/незадовільною; ідентифікує, оцінює, мінімізує ризики діяльності системи БПД; надає директору Координаційного центру пропозиції щодо пріоритетних напрямів розвитку системи БПД, реалізації державної політики надання БПД, необхідності розроблення проектів нормативно-правових актів надання БПД, міжнародного співробітництва, удосконалення діяльності та структури Координаційного центру та його територіальних відділень; консультативна допомога директору Координаційного центру щодо стратегічних питань діяльності; пропозиції фінансування системи БПД, залучення додаткових джерел фінансування щодо забезпечення функціонування системи БПД; схвалює річні плани діяльності та звіти Координаційного центру; готує рекомендації щодо зайняття вакантної посади директора Координаційного центру; затверджує регламент та методику аналізу діяльності Наглядової ради; оцінює ефективність діяльності Наглядової ради згідно критеріїв регламенту; сприяє прозорості діяльності системи БПД та поширення інформації про діяльність тощо [1].

Наглядова рада складається з дев'яти осіб які затверджується Мін'юстом. Кількість членів Наглядової ради за спеціальною компетенцією визначається конкурсною комісією під час проведення конкурсу з урахуванням збалансованого представництва осіб за різними спеціальними компетенціями. Положення про Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги від 14.08.2019 № 2551/5 передбачає ряд вимог щодо членів Наглядової ради – репутація, досвід роботи, освіта, компетенції [1]. Порядок проведення конкурсу затверджується Мін'юстом. Склад конкурсної комісії формується з восьми осіб: чотири представники Мін'юсту або рекомендовані Мін'юстом, чотири представники від міжнародних партнерів які тривалий час співпрацюють з Координаційним центром [2].

До складу Наглядової ради входять голова Наглядової ради, заступник голови Наглядової ради, члени та секретар Наглядової ради які виконують обов'язки на громадських засадах. Голова Наглядової ради, заступник голови Наглядової ради та секретар Наглядової ради обираються з числа членів Наглядової ради шляхом таємного голосування. Членами Наглядової ради не можуть бути працівники органів державної влади, Координаційного центру та його територіальних відділень [1].

Строк повноважень членів Наглядової ради не може перевищувати п'яти років із урахуванням процедури оновлення. Третина складу Наглядової ради оновлюється один раз на 2 роки. Під час визначення складу Наглядової ради,

яка підлягає оновленню, враховуються результати оцінювання її членів відповідно до критеріїв, визначених регламентом. Одна й та сама особа не може бути членом Наглядової ради більше двох строків підряд [1].

Наглядова рада працює у формі засідань. Рішення приймається не менше 2/3 членів ради. Визнання роботи директора Координаційного центру здійснюється за критеріями задовільною/незадовільною та подається на розгляд Міністру юстиції. Організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Наглядової ради здійснюється Координаційним центром [1].

Члени Наглядової ради мають право ініціювати розгляд питань на чергових та позачергових засіданнях Наглядової ради шляхом внесення їх до порядку денного; подавати пропозиції до проектів рішень Наглядової ради; надавати керівництву Наглядової ради рекомендації з питань віднесених до її компетенції [1].

Директор Координаційного центру: приймає участь у засіданнях Наглядової ради з правом дорадчого голосу; вносить пропозиції до порядку денного, подає пропозиції та матеріали; при потребі скликає позачергові засідання Наглядової ради щодо стратегічних питань діяльності; звітує перед Наглядовою радою про функціонування системи БПД [2].

Відповідно до чинного законодавства Наглядова рада приймає участь у конкурсному відборі директора Координаційного центру згідно Порядку проведення конкурсу на зайняття посади директора Координаційного центру з надання правової допомоги від 10.05.2017 № 1515/5 [3]. Міністр юстиції призначає директора Координаційного центру за рекомендаціями Наглядової ради щодо кандидатів які отримали три найвищі конкурсні бали за результатами конкурсу. Такі рекомендації повинні містити обґрунтування доцільності призначення на посаду [2].

Конкурсний відбір членів Наглядової проведено згідно наказу Мін'юсту від 24 грудня 2019 року № 4192/5 [4]. Склад Наглядової ради затверджено наказом Мін'юсту від 17 березня 2020 року № 662/7 [5]. Нормативно врегульовані завдання та функції Наглядової ради залишились «на папері»: Наглядова рада не була залучена до конкурсного відбору директора Координаційного центру, робота Наглядової ради була фактично заблокована. Після вимог представників адвокатури про відновлення роботи Наглядової ради 2/3 складу ради подали заяви про припинення свого членства [6].

Таким чином, існує потреба детального врегулювання правовідносин на рівні Мін'юст – Координаційний центр – Наглядова рада. Необхідно акцентувати увагу на питанні незалежності функціонування Координаційного центру та його директора від Мін'юсту. Окремо необхідно забезпечити фактичну діяльність Наглядової ради в системі відносин Мін'юст – Координаційний центр – Наглядова рада з метою попередження негативного впливу на сферу надання безоплатної вторинної правової допомоги, забезпечити належний рівень інституційної незалежності системи БПД.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги: Наказ Міністерства юстиції України; Положення від 14.08.2019 № 2551/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0932-19#Text> (дата звернення: 10.06.2023).
2. Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Перелік від 06.06.2012 № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2023).
3. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посади директора Координаційного центру з надання правової допомоги: Наказ Міністерства юстиції України; Порядок від 10.05.2017 № 1515/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-17#n13> (дата звернення: 10.06.2023).
4. Оголошено конкурс щодо обрання 9 членів Наглядової ради Координаційного центру з надання правової допомоги / Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ogolosheno-konkurs-schodo-obrannya-9-chleniv-naglyadovoi-radi-koordinatsijnogo-tsentru-z-nadannya-pravovoi-dopomogi> (дата звернення: 10.06.2023).
5. Затверджено склад Наглядової ради Координаційного центру з надання правової допомоги / Координаційний центр з надання правової допомоги. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/zatverdzheno-sklad-naglyadovoyi-rady-koordinatsijnogo-tsentru-z-nadannya-pravovoyi-dopomogy/> (дата звернення: 10.06.2023).
6. Заблоковано діяльність Наглядової ради Координаційного центру БПД, як органу, який мав, крім іншого, забезпечувати незалежність: адвокат Красник / Інформаційне агенство ADVOKAT POST. URL: <https://advokatpost.com/zablokovano-diialnist-nahliadovoi-rady-koordinatsijnoho-tsentru-bpd-iak-orhanu-iakuj-mav-krim-inshoho-zabezpechuvaty-nezalezhnist-advokat-krasnyk/> (дата звернення: 10.06.2023).

ІВАЩЕНКО Віта

професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення для України питання забезпечення національної безпеки є вкрай актуальним. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 р. національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних

та потенційних загроз (п. 9 ч.1 ст.1) [1].

У свою чергу Розділ I Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачає відповідальність за злочини проти основ національної безпеки [2]. Збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до зростання таких злочинів. Звернемось до статистики про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013-2023 роки, що розміщена на веб-сайті Офісу Генерального прокурора [3]. Так, у 2013 році злочинів проти основ національної безпеки України було обліковано лише 8, у 2014 р. – 527, у 2015 р. – 473, у 2016 р. – 302, в 2017 р. – 456, у 2018 р. – 428, у 2019 р. – 379, у 2020 р. – 414, у 2021 р. – 520, у 2022 р. – 17422, за січень-травень 2023 р. обліковано 3226 таких злочинів. Як бачимо, різке зростання злочинів проти основ національної безпеки фіксувалось з початку збройної агресії (2014 р.) та повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України (2022 р.).

На жаль, частина громадян України та юридичних осіб сприяють та підтримують державу-агресора. Тому виникла потреба ввести зміни до КК з метою забезпечення притягнення до відповідальності за правопорушення, що вчиняються в сучасних умовах. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [4] КК доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність».

Згадана стаття складається із восьми частин, що закріплюють різні форми колабораційної діяльності. У ч. 1 ст. 111-1 КК передбачена відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. Кримінальне правопорушення у цій формі карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років, тобто є кримінальним проступком. Далі – добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 2 ст. 111-1 КК), карається також позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років, але вже з конфіскацією майна або без такої. Отже, в розділі I ОЧ КК «Злочини проти основ національної безпеки України» з'явилися кримінальні проступки, що вимагає перегляду його назви.

Інші форми колабораційної діяльності. Здійснення громадянином

України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК). На наш погляд, потребують уточнення ознаки суб'єкта злочину у цій формі об'єктивної сторони.

В ч. 4 ст. 111-1 КК встановлено відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Кримінально-караним є добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111-1 КК).

Також відповідальність передбачена за організацію та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах (ч. 6 ст. 111-1 КК). Важко відмежувати в цих формах колабораційну діяльність від державної зради.

Ч. 7 ст. 111-1 КК передбачає відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Якщо вчинені дії або прийняті рішення, передбачені частинами 5-7 ст. 111-1 КК, призведуть до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, то відповідальність настане за ч. 8 згаданої статті (кваліфікований

склад злочинів).

Звернемо увагу, що розглянута стаття містить примітку, в якій розкриваються поняття: «публічне поширення ...», «заходи публічного характеру», «здійснення інформаційної діяльності», «тяжкі наслідки».

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» [5] КК доповнено ст. 114-2.

У подальшому Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» було криміналізовано пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК) [6].

Зауважимо, що прийняті норми почали застосовувати на практиці. У 2022 році було обліковано 3851 злочинів, передбачених ст. 111-1 КК, 379 – ст. 111-2 КК та 202 – ст. 114-2 КК.

Отже, із вищевикладеного можна підсумувати, що розширено коло злочинів проти основ національної безпеки, зокрема після введення воєнного стану в Україні. Незважаючи на існуючі недоліки розглянутих норм, вже існує судова практика притягнення до відповідальності за згадані кримінальні правопорушення.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку: Закон від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Статистика. Офіс Генерального прокурора [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон від 03 берез. 2022 р. № 2108-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n6>.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон від 24 берез. 2022 р. № 2160-IX. *Верховна Рада*

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#n10>.

6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон від 14 квіт. 2022 р. № 2198-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#n8>.

КАДАЛА Віталій

голова Юридичної клініки «Правовий захист», доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ПРАВОВИЙ ТА ЗМІСТОВНИЙ АСПЕКТ

Актуалізація проблем забезпечення та зміцнення національної безпеки країни в суспільстві не втрачає своєї сучасності та особливо загострюється під час воєнних дій в Україні. Особливої уваги заслуговує законодавче поле, котре регламентує процеси створення безпекового середовища як з позиції національної безпеки та оборони так і з позиції її ключового вектора економічного змісту. Беззаперечним є той факт, що досить важко виміряти показник національної безпеки у мінливому та непередбачувальному середовищі розвитку суспільства, котре потерпає від воєнної російської агресії проти України. Саме таке явище вказало на доцільність та необхідність проведення даного дослідження.

Питання проблем правового регламентування системи національної безпеки не є новим, проте постійно знаходиться в сфері досліджень різного спрямування. Чисельні наукові публікації науковців, висвітлення критичних позицій політиків та обрання поставленої проблеми предметом наукових дискусій підкреслює важливість постійного осучаснення напрямків вирішення проблем національної безпеки. Серед авторів монографічних досліджень, котрі присвятили свої праці зазначеному напрямку дослідження варто зазначити таких як В.О. Антонов та Ю.С. Шемшученко [1], З.С. Варналій та Р.Р. Білик [2], О.П.Дзьобаня [3], А.Б. Качинський [4], О.О. Резнікова [5] та інші. Усі наукові дослідження вказують на необхідність постійного перегляду правових положень в сфері національної безпеки, при цьому звертають увагу на той, факт, що у вітчизняній науці й досі не сформульовано загальноприйнятого визначення поняття національної безпеки, не вироблено єдиного підходу до визначення її понятійно-категорійного апарату, що зумовлює необхідність дослідження цього питання.

У зв'язку з зазначеним розглянемо декілька аспектів тлумачення національної безпеки з позиції понятійної категорії. Так, на законодавчому рівні Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018

року № 2469-VIII [6] національна безпека України визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. Безперечно, ця категорія є конституційною. Так, питанням національної безпеки присвячено такі норми Конституції України [7], як статті 32, 34, 36, 39 (інтереси національної безпеки), стаття 44 (забезпечення національної безпеки), стаття 92 (основи національної безпеки), стаття 106 (національна безпека, сфери національної безпеки, небезпека), стаття 107, якою передбачається створення й функціонування координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, а саме Ради національної безпеки і оборони України. Варто звернути увагу на той факт, що законодавець правовому акті «Про національну безпеку України» [6] визначає також поняття «національні інтереси України», під яким розуміються життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян [6], однак поняття національних цінностей у цьому нормативно-правовому акті не визначається, хоча згадується в контексті визначення поняття загроз національній безпеці України.

У цьому контексті доречно згадати про те, що поняття «національна безпека» має велику кількість вимірів та аспектів, відмінність між якими полягає, зокрема, і у відповідних позиціях, з яких розглядається це питання. Встановлено, що у концентрованому вигляді концепція безпеки являє собою систему офіційно прийнятих принципів поглядів держави і суспільства на цінності та інтереси, на способи і механізми захисту від потенційних та реальних загроз. З'ясовано, що у більшості наукових праць «національну безпеку» визначають як захищеність (стан захищеності) життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а під інтересами розуміють, як правило, сукупність потреб (без відповідних здібностей) того чи іншого суб'єкта безпеки (особистості, суспільства, держави тощо).

Можна погодиться з позицією науковців В.О.Антонова та Ю.С. Шемшученка [1], які пропонують розуміти «національну безпеку України» як загальнонаціональну, що являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства й держави, за якого забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання реальним і потенційним загрозам і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам Української держави. Водночас, науковці розмежовує такі поняття, як «національна безпека» та «система національної безпеки», визначаючи під останньою сукупність окремих порівняно самостійних і необхідним чином взаємопов'язаних і відокремлених елементів, що утворюють певну цілісність, яка забезпечує розвиток і захищеність життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Натомість, О.П. Дзьобаня [3] вважає, що національна безпека представляє собою безпеку всіх і кожної особи, які проживають на території України. Науковець стверджує, що «...усвідомлення й розуміння національної ідеї, утілення в життя якої спрямовується національними інтересами, а усунення загроз щодо останніх і проявляється в забезпеченні національної безпеки». У свою чергу, Л.О. Казакова [8] пропонує розуміти понятійну категорію «національна безпека України» не тільки з погляду її військового складника, тобто дій держави щодо захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз, а і як «...діяльність держави щодо забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина в межах національної території та на міжнародному рівні».

З цього приводу, цікавою є думка Б. Мельниченко та Н. Фігель [9], які вважають, що «...важливим для розуміння сутності національної безпеки є визначення суб'єктів і об'єктів національної безпеки. Зазначено, що основним суб'єктом національної безпеки є держава, яка виконує свої функції у сфері національної безпеки через органи законодавчої, виконавчої та судової влади, недержавні організації та громадян». Ми погоджуємося з позицією науковців стосовно того, що «...головними об'єктами національної безпеки є громадяни (їхні права і свободи), суспільство (його духовні та матеріальні цінності), держава (її конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність). Зроблено висновок про те, що національна безпека – це багаторівневе й багатокomпонентне явище, що відображає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від реальних та потенційних загроз. Вона тісно пов'язана з усіма аспектами життя людини, суспільства і держави та є складовою їх існування і розвитку.

Таким чином, усе вищевикладене сприяло формулюванню наступних висновків. По-перше, національна безпека держави представляє головний аспект її існування не тільки як суб'єкта міжнародного права, а і як захисника прав і свобод своїх громадян. По-друге, правові регламентації процедур національної безпеки країни потребують постійного осучаснення з погляду постійної трансформації об'єктивної дійсності розвитку громадянського суспільства, особливо в умовах воєнного стану. По-третє, головними об'єктами національної безпеки необхідно визначати: громадян, їх права і свободи; суспільству, його духовні та матеріальні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів. По-четверте, розуміння змістовності понятійної категорії «національна безпека країни» сприяє вирішенню найбільш важливих проблем, котрі лежать в площині визначення напрямків усунення існуючих загроз і викликів для розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Антонов В. О., Шемшученко Ю.С. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія. К.: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
2. Варналій З.С., Білик Р.Р. Економічна безпека та

конкурентоспроможність регіонів України: монографія. Чернівці: Технодрук. 2018. 454 с.

3. Дзюбаня О.П. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія .Харків : Право, 2021. 776 с.

4. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія. К.: НІСД, 2013.104 с.

5. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. К. : НІСД, 2022. 532 с.

6. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

7. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246919>.

8. Казакова Л.О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. Регіональні студії, 2021. № 24. С.128-132.

9. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. № 2 (30). С. 68–72.

КАЗАНЧУК Ірина

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА» В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Не зважаючи на військовий стан, забезпечення прав і свобод людини та громадянина – це пріоритетна складова України, як правової і демократичної держави, яка реалізується в завданнях її державних владних органів і установ. З огляду на це, Україна, як член міжнародної системи захисту прав людини, зобов'язана дотримуватись встановлених міжнародних стандартів в ході забезпечення прав і свобод кожної людини, національних меншин, які проживають на Україні, контролювати дотримання правових норм в сфері захисту прав людини іншими. Все це підкріплено Конституцією України, внутрішньою політикою держави, діяльністю законодавчих та виконавчих органів влади, сталою системою законодавчих правових актів та відповідним організаційно-правовим механізмом їх застосування в житті. Втім, в Конституції прямо передбачено, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії

цих обмежень [1].

Враховуючи вказані обставини, за сучасних умов досить актуальним є дотримання принципу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів Національної поліції під час забезпечення правопорядку, і не перевищення владних повноважень поліцейськими. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про Національну поліцію» охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави становить одне з основних завдань поліції [2]. І в цьому напрямку поліцейські щодня вживають комплекс заходів задля створення безпекового простору на території регіонів, у тому числі і на деокупованих територіях країни, та допомагають населенню долати важкі наслідки воєнного часу.

В юридичній літературі термін «адміністративно-правовий захист» визначений як сукупність застосовуваних в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами відповідних процесуальних дій, які спрямовані на припинення незаконного посягання на права та свободи, ліквідацію будь-яких перешкод, що виникають при їх здійсненні, поновлення й примусове виконання невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків, притягнення винної особи до відповідальності [3, с. 38]. В загальному значенні адміністративно-правовий захист прав і свобод людини і громадянина являє собою сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, прийомів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій (процедур) [4, с. 273].

Отже, адміністративно-правовий захист в поліцейській діяльності передбачає можливість використання працівниками органів (підрозділів) Національної поліції України примусових заходів до порушників громадської безпеки і порядку, в процесі захисту прав громадян від протиправних посягань. Особливо проблеми перевищення меж владних повноважень виникають під час застосування патрульною поліцією превентивних і примусових поліцейських заходів, насамперед, в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, адміністративного затримання, перевірки документів тощо.

Зазначимо, що багато науковців, розглядаючи механізм забезпечення прав і свобод громадянина, називають важливою його складовою наявність реальної участі громадськості в справах держави, а також активна діяльність органів і організацій, спеціальною компетенцією чи завданнями яких є забезпечення прав людини. Так звана, «інституційна» діяльність органів поліції проявляється в суспільстві у вигляді правовідносин в системі «Людина – Держава та її органи». Критеріями ефективності захисту прав і законних інтересів громадянина в діяльності поліції повинні стати швидкість, з якою право людини захищено (реалізовано), повнота такого захисту (реалізації), а також зусилля, затрачені на захист порушеного права. У цій ситуації на першій план висувається можливість громадянина дієво впливати на стан забезпечення своїх прав і законних інтересів, і відповідно, вимагати від органів поліції активно діяти у напрямку їх захисту.

В Законі України «Про звернення громадян» визначено, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, інших суб'єктів, а також посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із заявами (клопотаннями) щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав, та скаргами щодо їх порушення [5]. Порушення прав і свобод людини можуть проявлятися у протизаконних діях посадових осіб органів державної влади, перевищення посадовими особами своїх владних повноважень, створенні перешкод для реалізації прав, покладанні на особу не передбачених законом обов'язків, обмеженні можливості користуватися певним соціальним благом [6, с. 372]. Оскільки захист прав і свобод виступає необхідним і закономірним наслідком їх порушення, особливого значення набуває наявність в країні правового порядку, умов та процедури його захисту. Саме управлінські процедури займають чільне місце в механізмі реалізації адміністративно-правового захисту прав і свобод людини і громадянина. Це пояснюється тим, що наявність норми матеріального права, порушення якої є предметом оскарження, є лише правовою підставою звернення. Але реалізація багатьох прав залежить не тільки від дій самої особи, але й від правозастосовчої діяльності органів поліції, від прийнятих ними управлінських рішень [6, с. 193]. Нажаль, на практиці процедурні особливості розгляду уповноваженими на це посадовими особами органів Національної поліції скарг на дії поліцейських частіше стають суттєвими перепонами на шляху реалізації законних прав людини і громадянина, а не ефективними засобами їх захисту. Тому постала необхідність вдосконалення адміністративного законодавства України в питанні регламентації процедури розгляду звернень громадян, у тому числі порядку розгляду скарг на незаконні дії поліцейських. Це б виключало велику кількість порушень, що допускають органи поліції при роботі зі зверненнями громадян.

Загалом, напрямками діяльності Національної поліції щодо забезпечення основних прав і свобод людини та громадянина в правоохоронній сфері є:

- 1) охорона публічного (громадського) порядку – підтримання в суспільстві урегульованих нормами адміністративного законодавства правил поведінки людей, які перебувають в громадських місцях;
- 2) забезпечення громадської безпеки – організація і здійснення заходів щодо запобігання виникненню загрози життю, здоров'ю людини з боку джерел підвищеної небезпеки, стихійних лих, непередбачених дій натовпу тощо;
- 3) запобігання вчиненню адміністративних та кримінальних правопорушень та їх припинення – вжиття заходів щодо нейтралізації, послаблення, усунення та попередження правопорушень, притягнення до юридичної відповідальності винних осіб, а також відновлення порушених прав;
- 4) виявлення і розкриття правопорушень і злочинів, а також розшук осіб, що їх вчинили.

Беручи до уваги усе сказане, у процесі забезпечення адміністративно-правового захисту прав людини і громадянина в діяльності Національної поліції, подальшому реформуванні правоохоронної системи доцільно:

1) покращити систему юридичних засобів захисту прав людини з урахуванням провідного міжнародного досвіду, а також спростити порядок оскарження і поновлення порушених працівниками поліції прав і законних інтересів громадянина, а також удосконалити правовий механізм відшкодування завданої громадянину діями поліцейських моральної і матеріальної шкоди;

2) удосконалити правовий механізм моніторингу та вивчення громадської думки стосовно дій поліції в сфері забезпечення прав громадян;

3) в рамках реалізації принципу гласності та посилення громадського контролю за діяльністю поліції слід активізувати дії громадських правозахисних організацій, громадських формувань правоохоронного напрямку, громадських комісій з розгляду скарг і заяв громадян на незаконні дії поліцейських;

4) посилити систему заходів правового виховання серед дорослого населення і молоді шляхом розвитку правової реклами, радіо- і теле- передач правового напрямку, вжиття заходів щодо удосконалення системи інформування населення про хід службових розслідувань, результати розгляду заяв і скарг громадян.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (в ред. від 03.03.2022). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. (в ред. від 15.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19?lang=en>

3. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України. *Право України*. 2007. №3. С. 37-41.

4. Соловійова О.М. Забезпечення прав особи під час застосування поліцейських заходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 272-276.

5. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256. (в ред. від 31.03.2023). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

6. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України: монографія / Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. Т., Музичук О. М., Казанчук І. Д. / Міністерство внутрішніх справ України ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2022. 452 с.

КАРПЕНКО Артем

а'дюнкт 1 курсу Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **НАЗИМКО** Єгор

*перший проректор Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ПУБЛІЧНЕ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК СКЛАДОВА ЗЛОЧИННОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Чим більших обсягів набуває незаконний обіг наркотичних засобів, тим більша кількість населення вживаючи наркотики формує стійку антигромадську поведінку, починає вчиняти протиправні діяння, піддавати ризику своє здоров'я.

Культура традиційних цінностей, враховуючи соціальну нестабільність у суспільстві, затяжну економічну кризу, низький освітній та культурний рівень, стресові ситуації, соціальну незахищеність, сприяють моральній та духовній спустошеності людини, призводить до появи внутрішнього вакууму у внутрішньому світосприйнятті людини, який швидко займають різні субкультури, у тому числі «наркоманська субкультура».

Оцінка сформованої в країні ситуації (*економічної нестабільності, соціальної напруженості, високого рівня криміналізації суспільства*) дозволяє, на наш погляд, вважати, що суспільним відносинам в умовах ринку властива і економічна зацікавленість в експансії наркотичної субкультури. Адже сама тіньова економіка може бути представлена як більш широка субкультура. Зазначена зацікавленість обумовлює застосування незаконних, однак таких, що відповідають новим умовам життєдіяльності людей, способів розширення ринку збуту наркотиків і збільшення прибутку. Відбувається це ще й тому, що багато небезпечних тенденцій у розвитку наркозлочинності посилюються у нашій країні внаслідок високої соціальної «заразливості». Природно, що поширення наркоманії як негативного явища вище там, де для його розвитку існують більш сприятливі соціальні умови. У цих умовах формується і відповідна субкультура [3, с. 4]. Тобто наркоділки готові ризикувати та шукати нові механізми розповсюдження наркотичних засобів, використовуючи наркозалежних осіб.

Субкультура наркоманії має низку видів. Можемо говорити про субкультуру споживачів, субкультуру осіб, що збувають але не вживають наркотичні засоби, субкультуру осіб, що сприяють розповсюдженню наркотичні засоби. Однак найбільш «фактурною», глибинною є субкультура споживачів наркотиків, трансформована антисоціальним мисленням система цінностей, з установкою на отримання ейфорії, що вступає у протиріччя з соціальними та правовими нормами, що встановлені у суспільстві. Саме по собі вживання наркотичних засобів, нереалізованість у соціумі, потреба насиченого спілкування та отримання «кайфу», конфлікти у побуті, на роботі, у сім'ї, низька самооцінка особи, недоліки у спілкуванні, відхилення у

сприйнятті соціально-культурних та правових норм приводять особу у спільноту, де вона в подальшому розвивається асоціально та деструктивно.

Прикладом складової частини кримінальної культури, в нашому випадку «наркоманської субкультури», що не лише відрізняється від домінуючої культури, а і протистоїть їй у правовому полі та соціальній сфері є визначена стаття у кримінальному законодавстві України. Як передбачено ст. 316 КК, незаконне публічне вживання наркотичних засобів це – публічне або вчинене групою осіб незаконне вживання наркотичних засобів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян [1]. Як зазначає кримінально-правова характеристика: публічним є відкритий (очевидний для інших осіб) спосіб незаконного вживання наркотичних засобів. Це можуть бути: ін'єкція наркотику, куріння гашишу, опію, вживання макової соломи тощо [6, с 41]. Саме ці способи є прикладом антисоціальної поведінки, поведінки, що не відповідає соціальним нормам та є загрозою соціального порядку. У Кримінальному кодексі України ст. 316, це єдина стаття, що передбачає кримінальну відповідальність саме за «вживання» наркотичних засобів. У той же час разом з кримінальною караністю, незаконне публічне вживання наркотичних засобів є елементом «наркоманської субкультури». Її проявом привернути увагу однодумців, наглядною агітацією, що підкреслюється відкритістю вживання, оскільки вживання наркотичних засобів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів не являється головною умовою нетерпіння до наркоманської ломки чи деградованої поведінки наркозалежного. Це є дією, що виражає належність до наркоманської спільноти, привертає в першу чергу увагу подібних собі осіб. В той же час вживання наркотичних засобів в групі та ще й у громадському місці приносить більше задоволення ніж індивідуальне, оскільки вживання у групі є більш емоційним, особа переймається настроєм групи та передає групі частини свого настрою, при цьому група намагається віднайти в оточуючих пересічних громадянах, якусь рису, яка буде їх розважати.

Субкультура наркоманії має своїм фундаментом різке відторгнення й вигнання (*з суспільного життя, з кола членів родини та друзів*), тобто наркоман опиняється на самому дні суспільства, загнаний туди своїми ж батьками, поліцією, роботодавцями, соціальними службами. Єдине середовище, у якому він може якось функціонувати, – це споживачі наркотиків. Формується особлива «наркоманська субкультура» зі своїм специфічним способом життя, системою цінностей, мовою, атрибутами, установками, поняттями, міфами. Ця субкультура пом'якшує сприйняття того, на що люди поза її межами дивляться як на психічне відхилення або навіть кримінальну поведінку. Наркоманська субкультура – це антисистема і явище вкрай негативне, яке сприяє утягуванню до споживання наркотиків і наркоманії [2]. У спільноті споживачів наркотичних засобів девіантна поведінка є нормою.

Альберт Коен у масштабі невеликих соціальних груп розглянув

особливості культурних цінностей: у цих мікрогрупах може формуватись свого роду «мінікультура » (погляди, стереотипи поведінки, норми спілкування)-цей феномен отримав назву субкультури. Субкультурна теорія передусім розглядає групу як носія девіантних ідей, суспільство визнає поведінку людей, що належать до субкультур, як девіантну. На думку Коена існуюча соціальна структура викликає реакцію заперечення у представників субкультури. Делікти проявляються у членів субкультури для досягнення певного статусу, соціального стану та престижу [4]. Як бачимо, публічне вживання наркотиків для носіїв субкультури є нормою їх поведінки, та не являється такою для соціуму.

Представники теорії субкультур – А. Коен, Р. Клаурд, Л. Оулін, У. Міллер, Т. Фердінанд – пояснюють формування субкультур із загальних норм широкої культури, вивернутих навиворіт, і є проявом протесту, вирізняється неутилітарним, злісним, ненависницьким характером. Це продукт невдатників, розчарованих молодих людей, які не мають доступу до успіху в суспільстві, нормально жити, працювати (наркомани, токсикомани, прибічники різних релігійних сект і течій) [5, с. 83]. Незаконне публічне вживання наркотичних засобів можна розуміти і як протест і як норму поведінку, вивернуту навиворіт.

Відкрите вживання наркотичних засобів, можна порівняти з таким фізичним явищем, як капілярний ефект, при якому рідина проникає в предмет, «всмоктується» в нього, легко заповнюючи канали довільної форми, пористі тіла. Так і відкрите вживання наркотичних засобів є одним із способів проникнення наркоманської субкультури у суспільство, у якому останнім часом це не викликає належного обурення.

У той же час такі складові «наркоманської субкультури» як: наркосленг, що вживається за межами субкультури, графіті із зображенням наркотичних засобів та посилання на адресу у соціальних мережах де їх можна придбати, кінематограф, літературні твори, інтерв'ю з акторами, співаками та іншими публічними особами, що мали досвід вживання наркотичних засобів сприймається як норма.

Особа, що відкрито вживає наркотичні засоби, власне не бажає приховувати цей процес від суспільства, виявляючи свою байдужість до загальноприйнятих соціальних та правових норм, а подекуди і виявляючи відкритий протест суспільству своїми діями. Для деяких осіб, це спосіб самоствердитись, за умови, що цього результату досягти іншим чином не вдається. В той же час, ці дії є рекламою їх субкультури, що дуже вигідно для такої категорії злочинців, які займаються збутом наркотичних засобів, та у будь-який спосіб прагнуть збільшити на них попит, залучивши як змога більше учасників цього процесу.

Іноді наркотичні засоби починають вживати з цікавості(приладом може бути публічне вживання наркотичних засобів). Тому в зоні ризику перебувають молоді люди які мають проблеми у спілкуванні, самовираженні, особи з відсутністю інтересів та ті , що перебувають у депресивному стані.

Точної статистики не надасть жоден дослідник у питанні скільки саме

осіб наркозалежна особа «приведе у свою спільноту» використовуючи відкрито-демонстраційний спосіб вживання наркотичних засобів, проте такі негативні лідери поповнюють ряди споживачів наркотичних засобів, з цим не можливо не рахуватись.

Одного лише негативного прояву до складових «наркоманської субкультури» недостатньо. Потрібно створити ті умови соціального розвитку особистості, що дадуть їй можливість знайти себе, розкритись як індивідууму: отримання якісної освіти, кар'єрного зростання, використовуючи для цього інституту сім'ї, релігію, мистецтво, спорт, різноманітні хобі, міжнародні програми розвитку є прикладами позитивних цінностей.

Від сучасних реалій і місця у них «наркоманської субкультури» особистість не ізолювати, треба навчитись жити з усвідомленням того, що вона є, розуміти її сутність, у той же час не залишатись незалежним та не піддаватись її негативному впливові.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Левченко Ю.О. Фондова лекція з навчального курсу «Незаконний обіг наркотичних засобів та його профілактика»; Київ; 2015.-53 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/kkvp/lectures/lekc1-narkot.doc>. (дата звернення 19.12.2022)

3. Субкультура наркоманів як об'єкт кримінологічного аналізу: наукова стаття. Гладкова. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6026> (дата звернення 19.12.2022).

4. Теорії субкультур. Електронний ресурс. URL: <https://studies.in.ua/ru/kriminologiya-seminary/2287-sociologicheskoe-napravlenie-v-izuchenii-prichin-prestupnosti.html> (дата звернення 17.01.2023).

5. Кримінологія: навчальний посібник /С.А. Шалунгова, А.М. Орлеан, О.С. Скок, Т.В. Шевченко, Ю.М. Крамаренко, Г.В. Барабаш, Ю.В. Волошина, І.В. Шило; Дніпро; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 332 с.

6. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: посібник для підрозділів Національної поліції у схемах / С.Я. Бурда, П.С. Гарасим, Е.М. Кісілюк, Т.І. Созанський; Львів; Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 47 с.

КАРЯЖА Катерина

студентка 3 курсу спеціальності 081 Право Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: **МИКОЛЕНКО Олена**

професор кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, доктор юридичних наук, професор

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Термін «конфіденційне співробітництво» був вперше застосований на законодавчому рівні в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» ще в 1992 році. Тоді в законі була наявна лише вказівка, що конфіденційне співробітництво є повноваженням оперативних підрозділів при здійсненні оперативно-розшукової діяльності [1]. Після набрання чинності діючого Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України) у квітні 2012 року таке співробітництво було закріплене у ст. 275 КПК України, де регламентується можливість слідчого використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) [2]. На жаль, в обох ключових нормативних актах відсутнє поняття «конфіденційне співробітництво», що призводить до ускладнення розуміння такого терміну і тлумачення його правової природи. І це є проблемним моментом у дослідженні, тлумаченні та застосуванні цього інституту у кримінальному процесі. Тому вважаємо цілком правильною позицію О. В. Кириченко про необхідність законодавчої регламентації використання конфіденційного співробітництва. Оскільки, на його думку, це сприятиме систематизації правових норм щодо даного співробітництва та стане підґрунтям для розробки сучасних відомчих інструкцій правоохоронних органів стосовно залучення негласного апарату у протидії злочинності [3, с. 51]. Д. Б. Сергеева, враховуючи дійсно обмежений перелік випадків застосування конфіденційного співробітництва, передбачений ст. 272 КПК України, наголошує на тому, що таке співробітництво може бути використане при здійсненні таких НСРД як: спостереження за особою, річчю, місцем (ст. 269 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) та інші [4, с. 50]. Підтримуємо необхідність законодавчого закріплення поняття, випадків та правил застосування конфіденційного співробітництва або у КПК України, або у спеціальному законодавчому акті.

Наступним проблемним аспектом застосування конфіденційного співробітництва є відсутність регламентації суб'єкту, який може приймати участь у досудовому розслідуванні в якості такого співробітника. Частина 2 ст. 275 КПК України лише надає перелік осіб, яким забороняється бути

залученими до конфіденційного співробітництва, а саме: адвокатам, нотаріусам, медичним працівникам, священнослужителям, журналістам у випадку, якщо співробітництво призведе до розкриття конфіденційної інформації професійного характеру [2]. Аналізуючи положення даної норми можна прийти до висновку, що у якості конфіденційного співробітника може бути залучена будь-яка особа, що не підпадає під вичерпний перелік, наданий законодавцем. Проте потрібно зауважити, що вказівка на мінімальний вік особи, з якого можливе залучення її до співпраці зі слідчим чи оперативними підрозділами є вкрай важливою. С. М. Салтиков звертає увагу на необхідність залучення саме повнолітньої особи як конфіденційного співробітника, враховуючи положення КПК України, що регулюють процесуальний статус неповнолітньої особи у кримінальному провадженні [5, с. 145]. Проте ми вважаємо більш доцільну думку Тарасенко В.Є. щодо можливості залучення неповнолітніх до конфіденційного співробітництва за відсутності небезпеки для життя і здоров'я з метою попередження чи розкриття тяжких злочинів, вчинених неповнолітніми [6, с. 125-134]. З огляду на те, що загальний вік настання кримінальної відповідальності 16 років, вважаємо за можливе у окремих випадках надавати неповнолітнім особам право бути суб'єктами конфіденційних відносин.

Окрему дискусію викликає проблема співвідношення понять «конфіденційність» та «негласність» стосовно використання їх разом із співробітництвом. З приводу цього погоджуємося із М. Л. Гривовим та О. І. Козаченко, відповідно до погляду яких негласному співробітництву характерна ознака конспіративності, тобто приховування і самого факту соціальної взаємодії осіб, і безпосередньо приховування змісту такого співробітництва. Натомість конфіденційному співробітництву притаманним є лише приховування змісту інформаційного обміну, а замовчування самого факту взаємодії між суб'єктами необов'язкове. Конфіденційність є необхідною умовою негласного співробітництва, тоді як негласне співробітництво не є умовою існування першого. Тому в теорії конфіденційне співробітництво може здійснюватися будь-якими посадовими особами правоохоронних та інших державних органів без конспірації та спеціальної юридичної регламентації, а уповноваженими суб'єктами на вчинення негласного співробітництва можуть бути лише зазначені у КПК України та Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» державні органи та їх підрозділи, що мають відповідні сили, засоби та законні підстави для забезпечення конспірації співробітництва [7, с. 12]. Отже, не дивлячись на лінгвістичну схожість даних понять, вони не є синонімічними чи тотожними і мають принципово різне значення щодо засобів і суб'єктів здійснення.

Наостанок розглянемо найбільш спірне питання – співвідношення НСРД та конфіденційного співробітництва. Деякі науковці, як наприклад С. Р. Тагієв, вважають, що конфіденційне співробітництво є скоріше інструментарієм проведення певної НСРД, а не самостійною НСРД [8, с. 221]. В той самий час В. Г. Уваров пропонує зараховувати конфіденційне співробітництво до переліку НСРД, виключаючи при цьому його із системи слідчих дій з метою

отримання їм окремого закріплення поза межами процесуального законодавства [9, с. 168]. На нашу думку, конфіденційне співробітництво та НСРД мають певні відмінності між собою, а саме в тому, що НСРД застосовуються у випадку крайньої необхідності, а конфіденційне співробітництво відбувається на засадах добровільності. Істотною умовою проведення процесуальних дій є безпосередньо строки, які чітко визначені для здійснення НСРД за загальним правилом, протягом 2 місяців (ч. 1 ст. 249 КПК України) [2], а у випадку конфіденційного співробітництва строки в законодавстві не передбачені. З іншого боку зазначені інститути мають і спільні ознаки, а саме наявність тісного зв'язку з оперативно-розшуковою діяльністю (ст. 8 Закону України «Про ОРД» та п. 14 ст. 8 Закону України «Про ОРД») [1]; пов'язані з обмеженням конституційних прав, свобод та інтересів людини та громадянина.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що конфіденційне співробітництво на сьогоднішній день є досить неврегульованим на законодавчому рівні поняттям, оскільки не має чіткої дефініції, конкретного алгоритму здійснення. Також через віднесення такого співробітництва до повноважень і оперативних підрозділів, і слідчого, в науковій доктрині виникають неоднозначні міркування щодо недостатньої компетенції обох суб'єктів здійснювати таку процесуальну дію. Тому вважаємо необхідним встановити більш повне і зрозуміле нормативно-правове закріплення конфіденційного співробітництва, яке буде передбачати визначення, вимоги до особи як конфіденційного співробітника, вичерпний перелік випадків застосування цієї дії. Також пропонуємо визначити конкретного суб'єкта, який матиме повноваження здійснювати зазначене співробітництво, а саме надати таке право або оперативним підрозділам, або слідчому з метою удосконалення розуміння правової природи даного інституту.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 05.04.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.04.2023).
3. Кириченко О.В. Законодавче визначення конфіденційного співробітництва в Україні як один із напрямів удосконалення оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 16.11.2011). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внут. справ, 2012. С. 49 – 52.
4. Сергеева Д. Б. Негласне співробітництво у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 47 – 54.
5. Салтиков С. М. До питання визначення понятійного апарату при використанні конфіденційного співробітництва у кримінальному

провадженні. *Право і суспільство*. 2020. № 2, частина 3. С. 139 – 146.

6. Тарасенко В. Є. Інститут конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому праві: монографія. Луганськ, 2009. 176 с.

7. Грібов М. Л., Козаченко О. І. Співвідношення понять «конфіденційне співробітництво» та «негласне співробітництво». *Вісник кримінального судочинства*. 2019. №1. С. 8 – 17.

8. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2015. 440 с.

9. Уваров В. Г. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. 2016. № 2. С. 163 – 169.

КИСЕЛЬОВА Марина

молодший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України

РОЛЬ РЕФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ¹

Національна безпека в умовах військового стану в Україні охоплює широкий спектр важливих питань, що стосуються захисту людей, економіки та суверенітету країни. Усі ці аспекти вимагають уваги, координації та ресурсів для ефективного реагування на виклики, які виникають в умовах військового стану. Одним з пріоритетних напрямів державної політики у сфері національної безпеки є модернізація транспортної інфраструктури для гарантування безпеки громадян нашої країни.

Законом України «Про національну безпеку України» загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України [1, ч.5 ст. 3].

Відповідно до Стратегії національної безпеки України для гарантування достатку й безпеки громадян потрібні ресурси, які при залученні та ефективному використанні зовнішніх джерел можуть забезпечити стале і динамічне економічне зростання. Такими ресурсами є дороги, залізниці, трубопроводи, аеропорти, морські і річкові порти тощо, у тому числі через

---

¹ Тези наукового повідомлення підготовлені у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України.

механізми державно-приватного партнерства. Вони потребують прозорості приватизації з метою залучення внутрішніх та іноземних інвестицій в модернізацію і розвиток підприємств, сприянню зростанню продуктивності праці в економіці [2, ст. 53].

Наразі в Україні схвалена Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року. Ця стратегія визначає основні напрями покращення якості надання транспортних послуг, передбачає наближення рівня їх надання та розвитку інфраструктури до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, реагує на необхідність поліпшення системи управління, проведення адміністративної реформи та децентралізації повноважень центральних органів виконавчої влади, запровадження антикорупційної політики, корпоративного управління у державному секторі економіки. Метою Стратегії є створення інтегрованого до світової транспортної мережі безпечно функціонуючого та ефективного транспортного комплексу України, задоволення потреб населення у перевезеннях та покращення умов ведення бізнесу для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності національної економіки [3]. Однак ця стратегія була схвалена 30 травня 2018 р., оновлена у квітні 2021 р., тобто фактично за рік до війни, а отже вона не містить положень щодо напрямів реформування транспортної інфраструктури України для потреб війни.

Реформування транспортної інфраструктури під час військового стану повинно включати розробку та впровадження стратегій для її підтримки, відновлення, удосконалення, модернізації існуючих систем, створення нових способів транспортування, які можуть відповідати конкретним потребам і викликам, з якими країна зіткнулася під час війни. Крім того, передбачати заходи для зміцнення безпеки, захисту транспортної інфраструктури від можливих атак або збитків в результаті військових дій.

Реформування транспортної інфраструктури України під час війни має важливе значення, оскільки вона:

- є ключовим елементом для ефективного проведення військових операцій, оскільки є базою для мобілізації, розміщення та постачання військ, а також евакуацію цивільного населення з районів бойових дій;
- відіграє суттєву роль у підтримці економічної стабільності країни, забезпечуючи транспортування товарів та послуг, які є необхідними для роботи економіки, особливо під час війни;
- є важливою для забезпечення доступу до основних галузей діяльності держави, наприклад до освіти, медицини, тощо;
- є критично значущою для доставки гуманітарної допомоги, постачання продовольства, води, медичного обладнання та інших необхідних ресурсів;
- є фундаментальною для розбудови країни після війни, відновленні економіки.

Отже, реформування транспортної інфраструктури України під час військового стану – це не просто технічне, а стратегічне завдання, яке є пріоритетом під час реалізації державної політики у сфері національної

безпеки.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018. Дата оновлення: 31.03.2023. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020 від 14.09.2020. Дата оновлення 14.09.2020. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>.

3. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 430-р від 30.05.2018. Дата оновлення 07.04.2021. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>.

КОВАЛЕНКО Артем

професор кафедри поліцейської діяльності Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ І ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досудове розслідування кримінальних правопорушень є складною інтелектуальною пізнавальною діяльністю що потребує від слідчого, дізнавача й прокурора вміння аналізувати ситуацію, котра склалась у провадженні, та адекватно неї реагувати. Тактичні і процесуальні рішення уповноважених осіб є засобами впливу на таку ситуацію з метою досягнення проміжних та загальних завдань у кримінальному провадженні. Подібні рішення є свідомим вибором та реалізацією певної моделі поведінки. Від своєчасності і грамотності їх прийняття напряду залежить успішність кримінального провадження в цілому.

В умовах дії правового режиму воєнного стану, під час прийняття тактичних і процесуальних рішень у кримінальному провадженні уповноважені особи мають враховувати низку додаткових факторів. Серед них варто виокремити такі.

1. **Специфічні положення кримінального процесуального законодавства, що діють в умовах правового режиму воєнного стану.** У зв'язку зі збройною агресією російської федерації та введенням на всій території країни правового режиму воєнного стану, процесуальні й тактичні рішення у кримінальному провадженні мають прийматися з урахуванням положень Розділу IX-1 КПК України та інших спеціальних норм

кримінального процесуального законодавства. Зокрема, за наявності ризиків для життя й здоров'я учасників кримінального провадження, об'єктивної неможливості виконання повноважень слідчим суддею, наявності технічних проблем тощо може застосовуватися альтернативний порядок ініціювання й проведення обшуку, негласних (слідчих) розшукових дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, затримання особи, продовження строків досудового розслідування та інших процесуальних дій. Через це, уповноважені особи у кожному випадку прийняття тактичного чи процесуального рішення повинні оцінювати ситуацію, що має місце у кримінальному провадженні, на предмет відповідності обставинам, за яких застосовується спеціальний порядок кримінального провадження в умовах воєнного стану.

2. Безпека учасників кримінального провадження. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це означає що безпека учасників кримінального провадження завжди матиме вищий пріоритет порівняно з вирішенням завдань кримінального провадження. Приймаючи рішення про проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, обираючи час та місце їх проведення, перелік учасників і залучені технічні засоби уповноважені особи зобов'язані у першу чергу потурбуватися про особисту безпеку всіх учасників цих дій. Насамперед згадані проблеми виявляються у кримінальних провадженнях, що здійснюються у зонах ведення бойових дій, на прифронтових та деокупованих територіях. Приймаючи рішення про проведення будь-якої процесуальної дії поза приміщенням органу досудового розслідування (зокрема на відкритій місцевості) уповноважена особа має заздалегідь дізнатися де розташовані найближчі місця для укриття, медичні заклади, проконсультуватися з представниками Сил оборони щодо вірогідності обстрілів та інших атак з боку окупантів, вирішити питання щодо залучення спеціалістів-вибухотехніків для розмінування тощо. Утім, подібні питання можуть виникати і в тилкових регіонах нашої країни. Зокрема проблемним є рішення щодо зупинення або продовження проведення процесуальних дій у разі оголошення у відповідному регіоні повітряної тривоги. З одного боку, уповноважена особа має потурбуватися про безпеку всіх учасників процесуальної дії, негайно зупинити її проведення і забезпечити направлення усіх залучених осіб до найближчого укриття. З іншого – подібні зупинки можуть бути пов'язані із суттєвими тактичними ризиками, втратою слідів кримінального правопорушення, затягуванням процедур, надмірним обмеженням прав затриманих осіб тощо. Складним у даному аспекті є також рішення про залучення або незалучення понятих до проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи за наявності потенційної небезпеки для їхнього життя чи здоров'я. Видається, що у випадку оголошення повітряної тривоги під час проведення обшуку, залученим понятим має бути безальтернативно надана можливість покинути місце проведення процесуальної дії та пройти до найближчого укриття, що

ускладнить завершення відповідної дії. Тому вважаємо що положення абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України щодо можливості проведення обшуку, огляду житла без залучення понятих у разі введення воєнного стану мають розповсюджуватися й на відносно «безпечні» тилові регіони нашої держави.

3. Обмежені можливості збирання, дослідження й використання доказів. Наявні у кримінальному провадженні докази та доступні можливості їх отримання, перевірки і використання є однією із головних підстав прийняття тактичних і процесуальних рішень у кримінальному провадженні. У межах криміналістичної ситуалогії названі обставини прийнято вважати інформаційним критерієм слідчої ситуації, на модифікацію котрої і спрямовані відповідні рішення. Зокрема процесуальні рішення відповідно до ст. 94 КПК України мають прийматися виключно на основі оцінки кожного доказу з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупності зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку. У свою чергу тактичні рішення приймаються на основі аналізу доступної уповноваженій особі орієнтуючої і доказової інформації та формування завдань щодо отримання й перевірки інших відомостей, що мають значення для кримінального провадження. В умовах ведення бойових дій у багатьох регіонах країни та дії правового режиму воєнного стану можливості збирання, дослідження й використання доказів уповноваженими особами можуть бути суттєво обмежені через недоступність місць локалізації слідів кримінального правопорушення, вимушене переміщення в середині країни та за її межі потерпілих, свідків і підозрюваних тощо. Окрім внутрішнього по відношенню до слідчої ситуації інформаційного критерію на процес доказування у кримінальному провадженні можуть суттєво впливати також і зовнішні фактори пов'язані з дією воєнного стану. До них можна віднести стан матеріально технічного забезпечення органу досудового розслідування, рівень робочого навантаження, наявність електроживлення, функціонування інших правоохоронних органів (судів, прокуратури, судово-експертних установ) тощо. В описаних умовах під час прийняття тактичних і процесуальних рішень уповноважені особи мають враховувати наявні обмеження і ускладнення доказової діяльності, усвідомлювати та ефективно керувати тактичними ризиками, шукати альтернативні способи отримання, перевірки й використання доказової та орієнтуючої інформації у кримінальному провадженні.

Таким чином, варто підсумувати що правовий режим воєнного стану та суспільно-політичні умови що його супроводжують суттєво впливають на процес прийняття тактичних і процесуальних рішень у межах досудового розслідування кримінальних правопорушень. Під час прийняття таких рішень уповноваженим особам потрібно оцінювати ситуацію, що склалася, на предмет відповідності обставинам, за яких застосовується спеціальний порядок кримінального провадження в умовах воєнного стану, приділяти увагу забезпеченню безпеки учасників процесуальних дій та враховувати обставини, що ускладнюють збирання, дослідження й використання доказів.

КОВАЛЕНКО Марина

студентка 315/20-(П)-К навчальної групи факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ШУЛЬГА Андрій**

доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПІДХОДІВ

Тема забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною, оскільки воєнні конфлікти та загрози становлять серйозні виклики для держав та їх громадян. Забезпечення безпеки, запобігання кримінальних правопорушень, їх розкриття та забезпечення справедливого судочинства мають велике значення в умовах воєнного стану. Кримінально-процесуальний, оперативно-розшуковий та криміналістичний підходи грають ключову роль у забезпеченні національної безпеки в цих умовах.

Проблема полягає в тому, що в умовах воєнного стану кримінально-процесуальний, оперативно-розшуковий та криміналістичний підходи мають велике значення для забезпечення національної безпеки.

Кримінально-процесуальний підхід включає систему правових норм і процедур, які дозволяють ефективно розслідувати кримінальні правопорушення та забезпечити справедливе судочинство. У воєнних умовах це особливо важливо, оскільки розкриття та карання кримінальних правопорушень сприяє зниженню загрози та підтримує правопорядок [1].

Оперативно-розшуковий підхід передбачає використання розвідувально-розшукової діяльності для виявлення, запобігання та припинення кримінального правопорушення актів. В контексті воєнного стану цей підхід грає важливу роль у забезпеченні безпеки держави та захисту національних інтересів.

Криміналістичний підхід передбачає використання наукових методів та технік для збору, аналізу та інтерпретації доказів у кримінальних справах. Воєнний стан потребує використання криміналістичних знань та методів для розкриття кримінальних правопорушень, ідентифікації правопорушників та забезпечення юридичної відповідальності [2].

Значимість проблеми полягає в тому, що ефективне використання цих підходів допомагає забезпечити безпеку держави, захист національних інтересів та підтримку стабільності в умовах воєнного стану. Відповідне функціонування кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та криміналістичного підходів сприяє успішній воєнній діяльності та забезпечує

відчутну захист національної безпеки [3].

Для вирішення проблеми ролі кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та криміналістичного підходів у забезпеченні національної безпеки в умовах воєнного стану, можна вжити наступні заходи:

1. Забезпечення ефективної координації та співпраці між правоохоронними органами, військовими структурами та іншими відповідними організаціями. Це включає обмін інформацією, координацію дій, спільні оперативні заходи та взаємодію при розслідуванні кримінальних правопорушень.

2. Розвиток спеціалізованих підрозділів та лабораторій з кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та криміналістичного аналізу. Це дозволить залучити висококваліфікованих фахівців із спеціальних галузей для ефективного виконання завдань з розслідування та доказування кримінальних правопорушень у воєнний період.

3. Вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює кримінально-процесуальну, оперативно-розшукову та криміналістичну діяльність у воєнний час. Необхідно забезпечити належну адаптацію законодавства до особливостей воєнного стану, збереження прав громадян та забезпечення ефективності розслідування та судочинства [4].

4. Розробка та впровадження спеціалізованих програмних засобів для збору, аналізу та обробки інформації, які допомагатимуть у виявленні та прогнозуванні кримінальних правопорушних актів у воєнний період. Це може включати використання сучасних технологій, штучний інтелект та аналітичні інструменти для ефективного виявлення та протидії загрозам безпеці.

5. Підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів та військових структур у галузі кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та криміналістичного дослідження. Необхідно забезпечити доступ до актуальної освіти, тренінгів та спеціалізованих курсів, що дозволять підвищити їхні професійні навички та компетентність [5].

Ці заходи спрямовані на покращення ефективності використання кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та криміналістичного підходів у воєнних умовах, забезпечуючи національну безпеку та захист національних інтересів.

У забезпеченні національної безпеки в умовах воєнного стану роль кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та криміналістичного підходів є надзвичайно важливою. Використання цих підходів сприяє ефективному розкриттю кримінальних правопорушень, попередженню загроз та забезпеченню правопорядку. Застосування координації, співпраці між органами, розвитку спеціалізованих підрозділів та використання сучасних технологій є важливими факторами успішного забезпечення національної безпеки у воєнних умовах.

Список використаних джерел

1. Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Дуфенюк О. М. та ін.; за заг. ред. Хитри А. Я., Шехавцова Р. М., Луцика В. В. Кримінальний процес: підручник,

Львів: ЛьВДУВС, 2019. Ч. 1. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/kryminal-nyu-protses_LDUVS.pdf

2. Кисельов О.О. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах особливого періоду, надзвичайного та воєнного стану, 2022. URL: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/new_d0872702/2023/1/1/d.pdf

3. Указ Президента України, Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року «Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану» № 27/2023 від 23 січня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2023#Text>

4. Штеба Р. Ю. Теоретичні засади державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13751/1/Shtreba119.pdf>

5. Грищук О. Конституційні цінності та принципи в рішеннях Конституційного Суду України: особливості в умовах воєнного стану та загрози національній безпеці, 2022. URL: <https://ccu.gov.ua/publikaciya/oksana-gryshchuk-konstytuciyni-cinnosti-ta-pryncypu-v-rishennyah-konstytuciynogo-sudu>

КОВАЛЬОВ Костянтин

старший науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На тлі російської збройної агресії в Україні, загострення міжнародних конфліктів та збільшення напруження в інших регіонах світу виникає потреба в ефективному міжнародному співробітництві для забезпечення національної безпеки України. Особливо актуальними є питання правових аспектів міжнародного співробітництва в умовах воєнного стану.

Держава, як визначальний інститут політичної системи, основний гарант конституційного ладу виконує функції забезпечення національної безпеки через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. При цьому важлива роль у сфері нормативно-правового забезпечення національної безпеки в державі належить парламенту.

Отже, Верховна Рада України ухвалює закони, постанови та інші нормативно-правові акти, що визначають основи національної безпеки України, й таким чином здійснює законодавчі регулювання та контроль за діяльністю органів державної влади й посадових осіб щодо виконання ними повноважень у сфері національної безпеки. Крім того, визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення

надзвичайного й воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України [1].

Міжнародна спільнота стає на захист і підтримку тих держав світу, які визнають і міжнародні правові стандарти у сфері міжнародної та державної безпеки, прав людини, беззаперечно їх дотримуються, а також шанують цілісність і недоторканість суверенних держав світу.

Важливо акцентувати, що міжнародна безпека на сьогодні зазнає таких викликів і загроз: 1) внутрішньодержавні конфлікти та громадянські війни, 2) міждержавні конфлікти, 3) поширення зброї масового знищення та звичайних озброєнь, 4) організована злочинність, 5) тероризм та екстремізм, 6) глобальні конфлікти за доступ до обмежених ресурсів тощо. Особливо уваги міжнародної спільноти потребують такі загрози: міжнародний тероризм, екологічні проблеми, ядерна небезпека, етнічні та релігійні конфлікти, діяльність тоталітарних сект, неконтрольована міграція, організована злочинність [2].

З метою захисту своїх національних інтересів та забезпечення безпеки громадян Україна може співпрацювати з іншими міжнародними організаціями та державами. При цьому, міжнародне співробітництво має базуватися на принципах міжнародного права та обов'язково відповідати національному законодавству.

Одним із можливих способів міжнародного співробітництва є участь України у різноманітних міжнародних організаціях (НАТО, ОБСЄ, Рада Європи та інші), що опікуються питаннями забезпечення національної безпеки, що може сприяти спільному вирішенню питань забезпечення національної безпеки, обміну досвідом та практиками міжнародного співробітництва, а також отриманню фінансової та технічної допомоги від міжнародних партнерів для подолання наявних проблем у цій сфері.

Міжнародне співробітництво може мати різний формат як у формі двосторонніх відносин між державами, так і у вигляді співпраці в рамках різних міжнародних організацій.

Україна активно співпрацює з такими міжнародними організаціями, як Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Європейський союз та НАТО у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, а також у рамках програми Партнерство заради світу (Partnership for Peace) з країнами-членами НАТО в галузі оборони та безпеки. Така співпраця забезпечує можливість навчання та обмін досвідом у сфері забезпечення національної безпеки та підвищення професійної кваліфікації військовослужбовців та цивільних фахівців.

Взаємодія України з НАТО здійснюється на підставі Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 1997 року, в якій передбачено, що сторони базуватимуть свої відносини на принципах і зобов'язаннях згідно з міжнародним правом та міжнародними механізмами, включаючи Статут ООН, Хельсінкський Прикінцевий акт та документи ОБСЄ [3].

Україна бере участь у миротворчих місіях ООН, коли з 1992 року, після вступу нашої країни до складу ООН, Україна під егідою ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організаціях активно бере участь у миротворчих місіях різного рівня складності в багатьох куточках світу (Косово, Ліберія, Конго, Грузія, Таджикистан, Афганістан, Ліван тощо).

Концепція спільної європейської безпеки стала ефективною відповіддю країн-членів ЄС на глобальні та регіональні загрози. Європейська стратегія безпеки «Безпечна Європа у кращому світі» від 2003 року визначає, що загальною метою зовнішньої політики та політики безпеки ЄС є: захист загальних цінностей, фундаментальних інтересів та незалежності ЄС; підвищення рівня захищеності країн-членів Союзу всіма можливими засобами; збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки; сприяння міжнародній співпраці; розвиток і зміцнення принципів демократії та правових засад, шанобливе ставлення й повага до основних прав та свобод людини [4].

До інших важливих аспектів міжнародного співробітництва можна віднести співпрацю у сфері кібербезпеки та боротьби з тероризмом. Кібератаки та кіберзлочини можуть стати серйозною загрозою для національної безпеки й тому співпраця з міжнародними партнерами щодо протидії у вказаній сфері є дуже важливою, а результатом її можуть бути укладені міжнародні угоди та конвенції щодо боротьби з кіберзлочинністю та обміну інформацією про кіберзагрози.

Крім того, Україна має бути активним учасником таких організацій, як Європейська агенція з кібербезпеки (ENISA), Центр НАТО з кібербезпеки, Міжнародний союз телекомунікацій (ITU) та брати участь у створенні нових форматів співпраці, які дозволяють ефективніше боротися з кіберзагрозами.

На сьогодні, найбільшою загрозою для національної безпеки є тероризм. Україна приділяє велику увагу боротьбі з тероризмом та іншими формами екстремізму. З метою забезпечення національної безпеки та боротьби з тероризмом Україна бере участь у міжнародних програмах та ініціативах.

Однією з таких ініціатив є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 року), яка співпрацює з країнами у боротьбі з транснаціональною злочинністю, включаючи тероризм. Україна приєдналася до цієї Конвенції у 2003 році. Відповідно до цієї Конвенції країни-учасниці повинні співпрацювати у забезпеченні збору, обміну та аналізу інформації про транснаціональну злочинність та тероризм, у тому числі шляхом взаємодії правоохоронних органів.

Важливою є й співпраця з міжнародними організаціями з питань митного контролю та боротьби з контрабандою, де Україна повинна активно співпрацювати з Європейською агенцією з контролю за наркотиками (EMCDDA), Міжнародним союзом митних органів (WCO) та іншими організаціями, які здійснюють боротьбу з контрабандою.

Разом з цим, одним із елементів міжнародного співробітництва є взаємодія з міжнародними судами та трибуналами. Україна має бути готова до співпраці з Міжнародним кримінальним судом, який розглядає юрисдикцію у

справах про злочини проти світу, злочини проти людства та військові злочини, також й з Європейським судом з прав людини, який розглядає скарги громадян стосовно порушення їх прав та свобод.

Важливо також підтримувати та розвивати відносини із сусідніми державами та іншими державами-партнерами, зокрема шляхом укладання міжнародних договорів та угод.

Для ефективної співпраці з міжнародними партнерами варто забезпечити належний рівень підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин. В Україні вже є відповідні навчальні програми та курси, проте їх необхідно постійно модернізувати та підвищувати якість навчання.

Отже, правові аспекти міжнародного співробітництва у сфері забезпечення національної безпеки є ефективним елементом забезпечення безпеки та стабільності країни особливо в умовах воєнного стану. Україна активно взаємодіє з іншими країнами та міжнародними організаціями в рамках боротьби з тероризмом, забезпечення контролю за рухом зброї та наркотиків, боротьби з кіберзлочинністю, протидії торгівлі людьми, боротьби з організованою злочинністю та іншими формами екстремізму.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що важливим аспектом у забезпеченні національної безпеки в умовах воєнного стану є ефективне використання правових інструментів. До таких інструментів можна віднести введення надзвичайного стану, воєнного стану, військової мобілізації, обмеження прав та свобод громадян, а також застосування військового законодавства та правил міжнародного гуманітарного права. При цьому, необхідно дотримуватися міжнародних стандартів у галузі прав людини та забезпечувати відповідний захист прав громадян під час воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Степаненко Н.В., Безкровний А.В. Законодавчі основи забезпечення національної безпеки України URL: <https://lbku.krok.edu.ua> > view/ (дата звернення 12.05.2023).
2. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності / за ред. Т.С. Смовженко, З.Е. Скринник. Київ : УБС НБУ, 2015. С. 609.
3. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору: Міжнародний документ від 09.07.1997 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002 (дата звернення 12.05.2023).
4. Сухенко І.М., Тарнавська І.О. Стратегія безпеки ЄС у європейському медіа-контексті. Держава та регіони. 2013. № 1 (13). С. 178–181.

КОНСТАНТИНОВ Сергій

доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

Під час військових конфліктів та загрози національній безпеці, правоохоронні органи мають надзвичайно важливе завдання забезпечення правопорядку, протидії правопорушенням та військовим злочинами.

Правоохоронні органи, такі як Національна поліція, Служба безпеки, Національна гвардія, Державна прикордонна служба та інші спеціалізовані підрозділи відіграють ключову роль у підтриманні правопорядку та забезпеченні безпеки під час військових конфліктів. Ними здійснюється контроль за дотриманням законів України та норм міжнародного гуманітарного права, запобігання та розслідування злочинів, а також забезпечення захисту прав та інтересів громадян.

Одним із головних аспектів боротьби з правопорушеннями та військовими злочинами є попередження їх виникнення. Активні заходи, такі як інформаційна робота, проведення попереджувальних кампаній та навчання, спрямовані на вчасне виявлення потенційних загроз та запобігання їх реалізації. Правоохоронні органи повинні постійно моніторити ситуацію, аналізувати дані та інформацію з різних джерел з метою передбачення можливих правопорушень та злочинів, а також спілкуватися з населенням та надавати їм первинну психологічну підтримку.

Для успішної боротьби з правопорушеннями та військовими злочинами під час військових дій необхідно вдосконалювати підготовку правоохоронних органів, враховуючи особливості військового контексту. Це охоплює широкий спектр заходів, таких як підвищення кваліфікації персоналу, використання передових технологій та спеціального обладнання, поліпшення системи обміну інформацією між правоохоронними органами, співпраця з іншими державними та міжнародними установами, а також внесення змін до освітньої програми для підготовки фахівців у цій галузі, зокрема, за спеціальністю 081 «Право» [1].

У період військових конфліктів підготовка правоохоронців має вирішальне значення для забезпечення безпеки та збереження порядку в суспільстві. В умовах непередбачуваності та загрози війни, правоохоронні органи виконують ключову роль у збереженні законності та захисті прав громадян [2, с. 61-63]. Однак, підготовка правоохоронців в умовах військового конфлікту зустрічається з рядом проблем, які потрібно вирішити для забезпечення ефективної роботи цих органів під час війни.

Зокрема:

1. Одна з головних проблем, що виникають при підготовці правоохоронців у військовий час, полягає у недостатній спеціалізованості. Зазвичай, правоохоронні органи тренуються для забезпечення правопорядку в період миру, проте в умовах військового конфлікту потрібні зовсім інші

вміння та знання. Правоохоронці повинні володіти військовими тактичними навичками, розуміти особливості роботи в умовах бойових дій та ефективно співпрацювати зі збройними силами. Вони також повинні вміти працювати з населенням у прикордонних районах та територіях, що були звільнені, надавати початкову психологічну підтримку людям, які зазнали втрат у майні або близьких. Крім того, важливо ґрунтовно підготуватися до розслідування військових злочинів та злочинів, пов'язаних з війною.

2. Також однією зі значних проблем, з якими стикаються правоохоронні органи під час підготовки в умовах військового конфлікту, є недостатній ресурсний потенціал. В таких умовах, коли стандартні правоохоронні функції можуть бути обмеженими або недоступними, важливо мати достатній резерв людських, матеріальних та фінансових ресурсів для забезпечення діяльності правоохоронних органів. Це означає наявність достатньої кількості кваліфікованих та досвідчених кадрів, а також сучасного обладнання та техніки. Крім того, проблемою є переміщення навчальних закладів у безпечні регіони, залишаючи свої матеріально-технічні бази та ресурси на окупованих територіях.

3. Однією з важливих проблем, з якими стикаються правоохоронні органи в умовах військового конфлікту, є недостатня координація зі збройними силами. В таких умовах взаємодія та співпраця зі збройними силами мають вирішальне значення для забезпечення безпеки та виконання завдань. Це вимагає спеціальної підготовки, створення спільних командних структур та регулярних тренувань, щоб забезпечити ефективну співпрацю між цими двома компонентами.

4. У військовий час правоохоронці стикаються зі значним психологічним напруженням та стресом. Виконуючи свої обов'язки в умовах високого ризику, вони знаходяться під постійним тиском та стикаються з небезпекою для життя. Правоохоронці повинні швидко приймати рішення в складних ситуаціях та зіткнутися з реальними загрозами для життя оточуючих. Все це спричиняє значний рівень стресу та психологічного навантаження на них. Недостатня підготовка до психологічного стресу та недоступність підтримки можуть вплинути на рішення завдань у складних ситуаціях [3, с. 32-35].

Отже, для підготовки правоохоронців, особливо у військовий час, важливо мати міцну юридичну базу. Різні органи правоохоронної системи, такі як Національна поліція, Служба безпеки, Національна гвардія та Державна прикордонна служба, виконують різноманітні завдання, пов'язані з протидією злочинності, розслідуванням протиправних дій та забезпеченням громадського порядку. Ці обов'язки включають патрулювання, затримання порушників, збір доказів, підготовку матеріалів для судових справ та забезпечення безпеки на масових заходах.

Правоохоронці також здійснюють розслідування та збирання доказів. Вони проводять допити, розслідують злочини та готують матеріали для подальшого судового процесу. У всьому цьому процесі вони повинні дотримуватися принципів законності, захищати права людини та

забезпечувати справедливість.

Для успішного виконання цих завдань, правоохоронці повинні мати глибокі юридичні знання та вміння застосовувати їх на практиці. Особливо в прикордонних районах, правоохоронці часто виступають єдиними представниками влади і повинні приймати юридично обґрунтовані рішення.

Правоохоронні органи активно співпрацюють з іншими суб'єктами правової системи, такими як прокуратура, суди, адвокати та інші правові інституції. Вони забезпечують дотримання законності під час судових процесів, надають необхідні докази та інформацію, що допомагає ухвалити обґрунтовані рішення [4].

У військовий час правова підготовка правоохоронців набуває особливого значення, оскільки воєнний конфлікт викликає ряд юридичних викликів і проблем, що вимагають високої кваліфікації юристів. Для забезпечення ефективного функціонування та захисту інтересів держави необхідно вдосконалювати відомчу юридичну освіту гравців у сфері правопорядку та оборони, зокрема шляхом:

- Актуалізації освітніх програм для відповідності новим умовам.
- Підвищення кваліфікації та спеціалізації правоохоронців.
- Проведення практичних тренувань та симуляцій для набуття практичного досвіду.
- Здійснення міжнародного обміну досвідом з іншими країнами.
- Збільшення обсягу фізичної підготовки для забезпечення фізичної готовності правоохоронців.
- Забезпечення спеціалізованої підготовки, що включає навички воєнної тактики та роботи в умовах бойових дій.
- Підвищення рівня морально-психологічної стійкості правоохоронців.
- Зміцнення взаємодії з іншими силами безпеки для спільної роботи та координації.
- Використання сучасних технологій у процесі підготовки та виконання правоохоронних завдань.

Одним з головних напрямків покращення підготовки правоохоронців у військовий час є розвиток їхньої психологічної стійкості. У ситуаціях воєнного конфлікту, правоохоронці залучаються до складних та відповідальних завдань, пов'язаних зі збереженням безпеки, захистом прав громадян та забезпеченням порядку. Для успішного виконання цих завдань важливо мати психологічну готовність.

Воєнний час може бути непередбачуваним та емоційно напруженим. У таких умовах правоохоронці повинні мати високий рівень емоційної стабільності та вміння контролювати свої емоції під час стресових ситуацій. Тренування технік регулювання стресу, таких як дихальні вправи та медитація, можуть допомогти правоохоронцям зберігати емоційний баланс та зосереджуватися на ефективному виконанні своїх обов'язків. Розвиток психологічної стійкості є важливою складовою підготовки правоохоронців, щоб вони були готові до викликів та стресових ситуацій, які можуть

виникнути в умовах воєнного конфлікту.

Навички ефективного спілкування є важливим елементом психологічної підготовки правоохоронців. У військовий час вміння встановлювати зв'язок з громадянами, партнерами та іншими членами правоохоронних органів є критичним. Тренування комунікаційних навичок, таких як активне слухання, розуміння невербальних сигналів та побудова позитивної взаємодії, сприятимуть побудові довіри та успішному виконанню службових завдань правоохоронців.

Окрім того, надання психологічної підтримки є важливою складовою психологічної підготовки правоохоронців у військовий час. У результаті своєї служби правоохоронці можуть стикатися зі стресом, травмами та іншими психологічними навантаженнями. Проведення психологічних тренінгів, консультування психолога та наявність системи підтримки допоможуть правоохоронцям подолати стрес і зберегти психологічну стійкість. Це дозволить їм ефективніше впоратися зі складнощами та продовжувати свою службу з високою ефективністю.

У військовий час правоохоронці часто опиняються в ситуаціях, коли вони мають приймати важливі рішення і керувати групою людей. Розвиток лідерських якостей, таких як здатність швидко та обґрунтовано приймати рішення, мотивувати команду і координувати дії, є важливим аспектом психологічної підготовки правоохоронців у військових умовах. Тренування навичок лідерства сприятиме покращенню ефективності дій правоохоронців під час воєнних дій.

У військовий час правоохоронці можуть відчувати відчуженість та відсутність підтримки зі сторони своїх родин та близьких людей. Важливою складовою психологічної підготовки є створення умов для соціального контакту між правоохоронцями та їхніми родинами. Регулярне спілкування, підтримка та розуміння з боку колег і сім'ї допомагають знижувати рівень стресу і поліпшувати психологічний стан правоохоронців. Це сприяє збереженню психологічної стійкості і забезпечує кращу працездатність правоохоронців у складних умовах воєнних дій.

Отже, під час військових конфліктів юристи повинні мати високий рівень професійної підготовки та навичок. Покращення юридичної освіти є невід'ємною частиною забезпечення ефективного функціонування правових механізмів у воєнний період. Актуалізація навчальних програм, підвищення кваліфікації та спеціалізація, практичні тренування та симуляції, а також обмін досвідом міжнародно – це шляхи, які сприятимуть покращенню якості юридичної освіти та підготовки юристів під час військових дій. Впровадження цих заходів допоможе створити кваліфікованих та професійних юридичних фахівців, які зможуть ефективно захищати інтереси держави та підтримувати правопорядок у період війни.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 № 644 «Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого

(бакалаврського) бакалаврського рівня вищої освіти»
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>.

2. Загуменна Ю. О. Підготовка персоналу сектору безпеки і оборони як основа забезпечення національної безпеки України. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. 440.

3. Барко В. В., Барко В. І., Остапович В. П. Готовність керівників поліцейських підрозділів до підтримання психологічного здоров'я персоналу. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. 440 с.

4. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.

5. Хатія Деканоїдзе, Мадлен Хелашвілі. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Київ. 2018. 164 с.

КОПОТУН Ігор

головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Якщо сутність політики взагалі – боротьба за владу, то найбільш яскраво ця сутність проявляється в діяльності соціальних суб'єктів, що претендують на отримання, завоювання, утримання влади в межах окремої країни. В умовах демократії мова, в першу чергу, йде про діяльність в середині країни політичних партій і низку відповідних процедур (вибори, агітація, законотворча діяльність). В масштабах світового співтовариства суб'єктами міжнародної політики виступають незалежні держави, а в останній період також міжнародні союзи та організації (ООН, НАТО, ОПЕК тощо).

Політика набуває статусу державної політики, коли її суб'єктом виступає держава як соціальний інститут, як колективне уособлення всіх легітимних гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової) певної країни. Державна політика – це спрямування діяльності держави, визначення форм, завдань, змісту її діяльності.

Вітчизняні дослідники (В.Горбулін та А.Качинський) наголошують, що державна політика покликана своєчасно виявляти назрілі проблеми розвитку суспільства, установлювати причини їх виникнення, складності, суперечливість та знаходити шляхи розв'язання цих проблем. Фахівцями обґрунтовується концептуальне розуміння державної політики як багатокомпонентної, багатовимірної, багатогранної, динамічної системи, яка є базисом виміру суспільного життя з різнорівневими горизонтальними і вертикальними зв'язками, зовнішніми і внутрішніми впливами, структурними тисками і процесами (В.Тертичка).

Західні політологи звертають увагу на те, що державна політика включає: а) засоби за допомогою яких досягаються бажані результати; б) установи за допомогою яких обмежуються специфічні людські дії.

Спільним для більшості визначень державної політики є її розуміння в якості певного дороговказу як для тих, хто її втілює в життя, так і для тих, хто її дотримується. Не лише держава, а й будь-яка особа повинна мати свою політику, але державною ця політика стає не тому, що вона чинить якийсь вплив на суспільство, а тому що бере свій початок в уряді чи інших державних органах.

Дослідники відмічають три парадокси державної політики:

1. З одного боку, державна політика проголошується державними органами, які мають силу примусу і законне верховенство над поведінкою приватних осіб. З іншого боку – не всі державні агентства мають право видавати нормативні акти і нести за це відповідальність.

2. З одного боку державна політика означає наявність свідомого наміру, тобто передбачає що її творці знають чим є обрана ними політика, з іншого боку творці політики можуть не усвідомлювати своєї політики і свідомо її не обирати, бо вона може визначатися в процесі її здійснення несподіваним для законодавців способом, підпадати під вплив не залежно від думок і намірів її творців.

3. Державна політика включає не лише дію, а й утримання від неї, тобто з одного боку ДП означає цілеспрямоване втручання для змін на краще, з іншого – може полягати в продуманому залишенні справ у незмінному стані.

В цілому пропонується таке визначення поняття «державна політика» – це стабільна організована і цілеспрямована діяльність уряду (влади) стосовно певної проблеми, яка здійснюється ним безпосередньо і впливає на життя суспільства.

При аналізі державної політики певної країни дослідників насамперед цікавлять її концептуальні засади. Під останніми розуміють систему теоретично розроблених і законодавчо закріплених загальних принципів і пріоритетів управління державою, що фіксують стратегічні напрями економічної, соціальної, оборонної, національної, гуманітарної, екологічної та іншої внутрішньої, а також зовнішньої політики на найближчі роки й подальшу перспективу.

Щодо ефективності державної політики, то вона оцінюється рівнем поліпшення якості життя громадян та забезпечення національної безпеки.

В спеціальній літературі достатньо глибоко відпрацьовані питання типології державної політики. Така типологія може базуватися на різних критеріях: - за сферами суспільного життя (економічна, ідеологічна, духовна сфери); - за галузями спрямування (освіта, охорона здоров'я, спорт); – за часом здійснення (під час війни, під час кризи, після кризова і т.ін.); - за напрямками та аспектами (внутрішня; зовнішня; культурна (мовна); демографічна; національна; аграрна; воєнна, безпекова).

Нарешті, в демократичному суспільстві панує думка, що будь-яка державна політика повинна спрямовуватися передусім на забезпечення громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав людини, досягнення добробуту й розвиток населення.

Серед різних напрямків державної політики особливе місце належить державній політиці національної безпеки. Це поняття разом з поняттям «національна безпека» прийшли до нас із США. На думку американських фахівців, основні компоненти державної політики національної безпеки мають складатись з дипломатичних (зовнішня політика), економічних, інформаційних (розвідка), військових й моральних аспектів. Крім того чільне місце тут має посідати екологічний аспект.

Серед вітчизняних дослідників поширена думка, згідно якої вся сукупність аспектів державної політики складає державну політику національної безпеки (ДПНБ), адже кожна державна політична акція (включаючи пасивність та бездіяльність) позначається на національній безпеці держави позитивно або негативно (до речі, далеко не завжди можна точно визначити наперед, як само).

При такому підході увага акцентується на тому, що розглядаючи державну політику національної безпеки, слід говорити про інтегральну державну політику, тобто державну політику в цілому, без розкладу її на окремі складові і компоненти.

Ще однією відмінністю державної політики національної безпеки, яка відрізняє її від інших видів та напрямків державної політики, є те, що вона спрямована на захист національних інтересів і таким чином зачіпає практично всі сфери життя. Саме в цьому проявляється її сутність.

З огляду на вищесказане державна політика національної безпеки - це діяльність органів державної влади, громадських та інших організацій, яка спрямована на реалізацію національних інтересів (у тому числі їх захист), збереження цілісності об'єктивно диференційованого суспільства та досягнення на цій основі прогресивного суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку особи (громадянина), суспільства і держави

Зрозуміло, що кожна окрема країна має свої характерні особливості вироблення та реалізації державної політики національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». К. : НІСД, 2015. 684 с.

2. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2004. №3.

3. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України. *Страт. панорама*. 2005. № 3. С. 11-18.

4. Державна політика України в сфері реформування системи правоохоронних органів у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції: Науково-практичний посібник. В.А. Яценко, С.Л. Люлько, Г.В. Новицький та ін.; За заг. ред. академіка НАН України В. П. Горбуліна. К.: ДП "НВЦ "Євроатлантикінформ", 2006. 188 с.

КОРОБКІН Валерій

старший науковий співробітник відділу заходів захисту науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат технічних наук, доцент

ОВЧАРЕНКО Богдан

науковий співробітник відділу заходів захисту науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

УЧАСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕ ЕВАКУЙОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ

Збройна агресія рф, захват територій України російськими загарбниками виявив ряд суттєвих проблем щодо нормування діяльності підрозділів оперативно-рятувальних служб цивільного захисту (далі – ОРС ЦЗ) щодо життєзабезпечення не евакуйованого населення в районах можливих бойових дій, можливих обстрілів тощо. Насамперед у [1, 2] та інших нормативних актах не визначено поняття «не евакуйованого населення», [3] не визначає порядок дій на території мешкання не евакуйованого населення. Порядком проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій [4] визначено порядок фіксації фактів відмови фізичних осіб від обов'язкової евакуації. Тому особовий склад підрозділів ОРС ЦЗ повинен знати, що громадянин може відмовитись від евакуації (такі випадки, на жаль, непоодинокі) та порядок дій, що на сьогодні не унормовано.

На території міських, селищних та сільських територіальних громад організація життєзабезпечення не евакуйованого населення покладається на органи місцевого самоврядування. Разом з тим ОРС ЦЗ допомагає місцевим органам. З урахуванням накопиченого досвіду від початку збройної агресії рф у 2022 році підрозділи ОРС ЦЗ брали безпосередню участь в організації життєзабезпечення не евакуйованого населення та основними напрямками

такої роботи стали:

створення і підтримання умов, мінімально необхідних для збереження життя і здоров'я населення в зонах збройного конфлікту, що включає забезпечення водою (питною, технічною), продуктами харчування, предметами першої необхідності, виробами медичного призначення, лікарськими засобами тощо;

допомога місцевим органам влади та населенню щодо розвантаження гуманітарних вантажів, матеріалів для забезпечення не евакуйованого населення;

евакуація матеріальних цінностей, проведення огляду руйнувань житлових будинків та об'єктів інфраструктури, участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

допомога комунальним підприємствам теплових мереж (заповнення системи опалення водою для запуску котельні), надання генераторів для безперебійного постачання електроживлення, приготування їжі населенню;

проведення розмінування ліній електропередачі та іншої критичної інфраструктури;

проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням із врученням пам'яток з попередження загибелі та травмування людей на пожежах, при виявленні вибухонебезпечних предметів та дій населення під час бойових дій (обстрілів), надання усних консультації громадянам по факту їх звернення;

здійснення заходів щодо обстеження найпростіших укриттів та надання рекомендацій не евакуйованому населенню.

Для організації роботи щодо життєзабезпечення не евакуйованого населення особовий склад підрозділу ОРС ЦЗ повинен мати відповідну інформацію, а саме:

кількість населення, яке віднесено до не евакуйованого, що мешкає у зоні можливого збройного конфлікту, адреси місць мешкання, умови проживання (стан будинку, близькість до об'єктів критичної інфраструктури або до об'єктів, що можуть бути піддані обстрілам, місцям можливих бойових дій – «сірої зони» тощо), маршрути проїзду та їх безпечність;

наявність та стан матеріального резерву для проведення першочергових ремонтів та відновлення роботи пошкоджених об'єктів життєзабезпечення не евакуйованого населення;

наявність та можливість використання броньованого транспорту для виконання завдань в зоні мешкання не евакуйованого населення.

Конкретні заходи життєзабезпечення залежать від обстановки, що склалася, її масштабів, реально виниклих потреб не евакуйованого населення та інших факторів. У загальному випадку можна говорити про типові заходи різних видів життєзабезпечення.

Взаємовідносини працівників ОРС ЦЗ з не евакуйованим населенням здійснюються в реальному просторі у безпосередньому контакті при вирішенні складних професійних завдань, Одним з основних завдань ОРС ЦЗ з побудови відносин з не евакуйованим населенням повинна бути втілення в

повсякденній роботі принципу «Людина – понад усе» та «Довіра».

Попри очевидну небезпеку, деякі місцеві мешканці все ще вагаються та відмовляються від евакуації. Важливо щоб працівники з'ясували для себе, що люди залишають свої домівки не від доброго життя, іноді залишаються в кімнатах при обстрілах, де кілька разів за добу доводиться спускатися в сховища і чути звуки вибухів. Люди перебувають в стані шоку і стресу. Потрібно спілкуватися із ними, підтримати, вислухати та заспокоїти. Спілкування вкрай потрібне, воно допомагає прибрати всі непорозуміння.

При цьому одним з головних завдань є інформування людей про очевидні загрози та про фатальні наслідки, до яких може привести зволікання та відмова від евакуації. Треба проводити особисті бесіди, надавати листівки, інформаційні листи із врученням пам'яток з попередження загибелі та травмування людей на пожежах, при виявленні вибухонебезпечних предметів (мін, снарядів), пошкодженню газопроводу та дій населення під час бойових дій (обстрілів) тощо.

Під час бесід працівники повинні пояснювати існуючу небезпеку та наголошувати на виїзді у найбільш небезпечні регіони, особливо сім'ям з дітьми, людям похилого віку та маломобільним групам населення, знов і знов наполягати на обов'язковій евакуації. Важливим при наданні порад працівниками не евакуйованому населенню є рекомендації щодо підготовки оселі.

Дотримання особистої безпеки працівниками ОРС ЦЗ при наданні допомоги не евакуйованому населенню є окремим комплексом заходів на попередження гибелі та травмування працівників та повинен включати заходи: отримання дозволів на заїзд в зони мешкання не евакуйованого населення, забезпечення у достатній кількості індивідуальними медичними аптечками, засобами особистого захисту (бронежилетами, касками, броньований транспорт) без яких виконання службових обов'язків в зоні можливих обстрілів стає неможливим, тощо.

Вищезгадані питання щодо унормування діяльності працівників ОРС ЦЗ стосовно не евакуйованого населення, а також відповідна термінологія повинні бути визначені у нормативно-правових актах [1, 2, 3, 4] та інших.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України від 2.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 06.06.2023).

2. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 06.06.2023).

3. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж : наказ МВС України від 26.04.2018 № 340. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text> (дата звернення: 06.06.2023).

4. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.06.2023).

КОТЛЯР Діана

викладач кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови життя, в яких опинилась наша держава, змушують нас розглядати питання безпеки під іншим кутом зору. Якщо ще декілька місяців тому світ навколо нас, як нам здавалось, був безпечним, то сьогоднішні виклики несуть небезпеку значно більшу ніж в умовах мирного часу.

Щодня вбиваючи українців, держава-агресор не забуває і про проведення інформаційних атак на українське населення, прагнучи за допомогою фейкової інформації посіяти в суспільстві страх та панічні настрої, дестабілізувати політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні.

Ми є свідками того, як ведеться інформаційний вплив спрямований на свідомість людини. Об'єктом даного впливу є як окремі особи, групи осіб, так і цілі держави. Психологічний вплив здійснюється за допомогою засобів масової інформації, а підставою для використання такого впливу є легкість сприйняття та поверхневості. Створення масових інформаційних атак, ботів, фейків, як свідчать сучасні реалії, є дієвими інструментами для дезорієнтації суспільства, залякування, маніпулювання та паніки. Спеціально створені інформаційні ресурси привчають людину бездумно сприймати інформацію та вірити в неї. Все це створює відповідні загрози у сфері інформаційної безпеки держави.

Слово «загроза» в інформаційній безпеці означає, що будь-хто або будь-що підпадає під небезпеку будь-яких негативних впливів у сфері інформаційної діяльності. Загрози можуть бути внутрішніми, спричиненими суб'єктом інформаційних відносин через недостатню кваліфікованість, розуміння процесів і наслідків чи злочинним умислом, так і зовнішнім. Загрози включають в себе впливи, до яких можна віднести хакерство і бездіяльність уповноважених органів щодо виявлення та реакції на загрози; помилки у стратегії політичного курсу щодо системи прийняття законів та їх реалізації; рівень інформаційної культури суспільства та владного істеблшменту; соціально-економічний стан суспільства та держави. Та головною загрозою інформаційної безпеки с умовах воєнного стану

лишаються дезінформація та інформаційні операції, спрямовані на ліквідацію незалежності України [1].

З метою забезпечення інформаційної безпеки в Україні Указом Президента України від 25.02.2017 р. була затверджена «Доктрина інформаційної безпеки України» [2]. В сучасних умовах війни 18.03.2022 р. прийнято рішення РНБО «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», в якому визначено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки» [3]. Наразі в Україні функціонує також Центр протидії дезінформації при РНБО України, на сайті якого можна ознайомитись з актуальною інформацією та подіями в цій сфері.

Таким чином, головним інструментом боротьби України проти російської дезінформації під час воєнного стану є правда, яку потрібно доносити не лише до внутрішньої, а й до закордонної аудиторії.

Також велике значення мають медіакультура та медіаграмотність суспільства. Варто звернути увагу, що в умовах коли цілий комплекс інформації розрахований на маніпуляцію суспільною думкою, свідомістю людини та подається з використанням фізіологічних та психологічних методів та засобів її сприйняття, важливого значення набуває питання низького рівня інформаційної культури, що породжує зниження спроможності людини до критичного сприйняття, аналізу та оцінки отриманої інформації. В такому разі здатність до формування власної думки практично відсутня. Сьогодні активно використовується термін «емоційний фейк», коли використовуючи емоційно забарвлені слова поширюється інформація, що впливає на психіку людини і дозволяє нею маніпулювати. Тому пріоритетним завданням держави є сприяння формуванню інформаційної культури суспільства. Одним із елементів такої культури є здатність аналізувати інформацію та фільтрувати джерела її поширення.

Для прикладу, коли російські агресори завдали ракетного удару по житловому будинку в Одесі, у результаті якого загинуло вісім і поранено 18 людей, вони намагалися зняти з себе відповідальність за скоєне, поширивши спочатку фейк про те, що вразили військовий об'єкт, потім після його викриття військовий об'єкт перетворився на якусь нафтобазу. І цю брехню було викрито Одеською міською владою, яка опублікувала фото з місця трагедії. Тоді російські пропагандисти вигадали новий фейк про те, що житловий будинок став жертвою українських ППО. Однак і цей ворожий фейк був спростований фотографією будинку з характерними руйнуваннями від ракетних ударів [4]. Це вже далеко не перший фейк кремлівської пропаганди, «російська пропаганда вже намагалася неодноразово приховати свою причетність до масової загибелі українців. Яскравий приклад цьому – ракетний обстріл залізничного вокзалу в Краматорську, коли кремль спочатку радів знищенню «військової інфраструктури у Краматорську». Коли ж стала відома правда про вбивство пів сотні цивільних людей, то росіяни негайно видалили всі свої «новини» та звинуватили в усьому нашу державу» [1]. Для того щоб ворожа брехня не мала негативного впливу на населення, необхідно, за можливості,

викривати всі фейки, що запускаються в український інформаційний простір. Це дасть змогу громадянам не лише отримувати правдиву інформацію, а й відчувати підтримку влади, яка постійно з ними на зв'язку.

З огляду на зазначене, для того аби попередити та протидіяти сучасним інформаційним загрозам, необхідно не лише прийняти нормативну основу але й забезпечити функціонування інституційного механізму забезпечення інформаційної безпеки, в тому числі освітнього компоненту. Мова йде про послідовну системну діяльність державно-правових інституцій, які б ефективно реалізовували національні інтереси в інформаційній сфері, були б здатними не тільки вчасно реагувати на поширення інформаційних фейків та неправдивої інформації але й були б здатними загалом попереджувати інформаційні конфлікти та формувати інформаційну культуру суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) : підручник / В. В. Остроухов, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк та ін. К. : КНТ, 2010. 776 с.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/47/2017>.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19 березня 2022 року. № 152/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/152/2022>.

4. Росіяни намагалися видати обстріляний житловий будинок в Одесі за «військовий об'єкт» – Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://nv.ua/ukr/odesa/rosiyani-namagalis-vidatiobstrilyaniy-zhitloviy-budinok-v-odesi-za-viyskoviyob-yekt-50236728.html>.

КРАВЧЕНКО Ростислав

начальник відділу технічного регулювання науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

КОРОЛЬОВА Олена

провідний науковий співробітник відділу технічного регулювання науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат економічних наук, доцент

ХРОМЕНКОВ Дмитро

науковий співробітник відділу технічного регулювання науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ГУЛИК Юрій

науковий співробітник відділу технічного регулювання науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ІЛЬЧЕНКО Ніна

молодший науковий співробітник відділу технічного регулювання науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ УКРАЇНИ, В ЯКИХ УСТАНОВЛЕНА ТА РЕАЛІЗОВАНА ВІТЧИЗНЯНА КЛАСИФІКАЦІЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Закон України «Про надання будівельної продукції на ринку» це основний нормативно-правовий акт, дія якого поширюється на будівельну продукцію [1].

На сьогодні вітчизняна пожежна класифікація будівельної продукції поділяється за реакцією на вогонь, поширенням вогню та вогнестійкістю.

Класифікація будівельної продукції за реакцією на вогонь та поширенням вогню встановлена в ДБН В.1.1-7 [2]. Загалом, класифікація будівельної продукції за горючістю, займистістю та поширенням полум'я відрізняється від європейської та потребує прийняття рішення щодо доцільності застосування класифікації за займистістю наряду з класифікацією на горючість.

Класифікація за димоутворювальною здатністю також відрізняється від європейської. Стосовно класифікації за токсичністю летких продуктів

згоряння, то в ЄС відсутня гармонізована класифікація будівельної продукції. Тому в такому випадку допустимо застосування національних вимог.

Для кабелів, призначених для використання в системах електропроводки будівель, класифікацію за реакцією на вогонь і вогнестійкістю, встановлено в ДСТУ 4809 [3]. На сьогодні вже здійснено заходи щодо впровадження європейської пожежної класифікації кабелів у нову редакцію ДБН В.2.5-23 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Проектування електрообладнання об'єктів цивільного призначення». Проект цих державних будівельних норм знаходиться на стадії прийняття.

Класифікацію будівельної продукції за вогнестійкістю свого часу було встановлено в ДБН В.1.2-7 [4]. З прийняттям нової редакції цих державних будівельних норм таку класифікацію виключено.

Вітчизняна класифікація будівельної продукції за вогнестійкістю основана на європейській. У 2022 році вже завершено роботи щодо розроблення класифікаційних стандартів з пожежної безпеки будівельної продукції. У 2023 році будуть прийняті такі стандарти, а також переважна частина європейських стандартів. Зважаючи на зазначене, перегляд державних будівельних норм в частині вогнестійкості буде пов'язаний переважно з актуалізацією нормативних посилань та нормування нових класів за вогнестійкістю.

Класифікації за вогнестійкістю та поширенням вогню використовують для класифікації будинків та ступенем вогнестійкості. Згідно з європейськими стандартами EN 13830 та EN 1364-4 показники поширення вогню застосовують лише для навісних фасадів, якщо випробуванням піддають їхні фрагменти [5], [6]. Отже, має бути вирішене питання щодо застосування у подальшому класифікації будівельних конструкцій щодо поширення вогню.

На сьогодні вітчизняна пожежна класифікація будівельної продукції реалізована в 5 нормативно-правових актах з пожежної безпеки, зокрема в Правилах пожежної безпеки в Україні, Правилах улаштування електроустановок, у тому числі електрообладнання спеціальних установок, в самих ДБН В.1.1-7, а також ще в 32 державних будівельних нормах та ДСТУ 9192:2022 «Пожежна безпека. Проектування висотних громадських будівель з умовною висотою від 100 м до 150 м» [7].

Такі нормативно-правові акти та нормативні документи потребують перегляду в зв'язку з впровадженням нової пожежної класифікації будівельної продукції. Перелік цих державних будівельних норм може бути скорочений шляхом подавання пояснення літерно-цифрових позначень класів, наприклад, А1 – негорючі, А2 – важкогорючі, В, С, D, Е – горючі, F – легкогорючі.

На сьогодні європейська пожежна класифікація відрізняється від вітчизняної пожежної класифікації, як за методами визначення показників пожежної небезпеки будівельних матеріалів, так і за критеріями, що визначають відповідні групи цих показників.

На теперішній час в Україні впроваджено методом підтвердження ДСТУ EN 13501-1:2016 (EN 13501-1:2007+A1:2009, IDT) Пожежна класифікація будівельних виробів і будівельних конструкцій. Частина 1. Класифікація за

результатами випробувань щодо реакції на вогонь [8].

В Європейському Союзі розроблено нову редакцію EN 13501-1:2018 Fire classification of construction products and building elements - Part 1: Classification using data from reaction to fire tests [9], який в Україні не впроваджений.

Отже, для усунення зазначеної проблеми необхідно вітчизняну пожежну класифікацію будівельної продукції привести у відповідність до європейської.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про надання будівельної продукції на ринку» від 09.06.2022 №85-IX (Офіційний вісник України від 13.10.2020-2020 р., № 80, стор.7, стаття 2580, код акта 101120/2020)

2. ДБН В.1.1-7:2016 Пожежна безпека до об'єктів будівництва. Загальні вимоги - Чинний від 2017-06-01. – К.: Мінрегіон України, 2017. – (Державні будівельні норми)

3. ДСТУ 4809:2007 Ізольовані проводи та кабелі. Вимоги пожежної безпеки та методи випробування - Чинний від 2008-01-01. – К.: Держспоживстандарт України, 2008.

4. ДБН В.1.2-7:2021. Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека. Чинний від 2022-09-01. Вид. офіц. Київ : Міністерство розвитку громад та територій України, 2022.

5. ДСТУ Б EN 13830:2014 Фасади навісні. Технічні умови (EN 13830:2003, IDT) - Чинний від 2014-12-31 - ДП «Державний науково-дослідний інститут будівельних конструкцій» (НДІБК), 2014.

6. ДСТУ EN 1364-1:2022 Випробування не несучих будівельних конструкцій на вогнестійкість. Частина 1. Стіни (EN 1364-1:2015, IDT) - Чинний від 2022-12-27.

7. ДСТУ 9192:2022 Пожежна безпека. Проектування висотних громадських будівель з умовною висотою від 100 м до 150 м - Чинний від 2022-10-21 - Технічний комітет «Пожежна безпека та протипожежна техніка» (ТК 25).

8. ДСТУ EN 13501-1:2016 Пожежна класифікація будівельних виробів і будівельних конструкцій. Частина 1. Класифікація за результатами випробувань щодо реакції на вогонь (EN 13501-1:2007+A1:2009, IDT) - Чинний від 2016-08-11 - ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»).

9. EN 13501-1:2018 Fire classification of construction products and building elements – Part 1: Classification using data from reaction to fire tests – Document published on: 2019-01-14 – Brussels: CEN, 2019.

КУЗЬМЕНКО Сергій

професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення факультету №4 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Вперше термін «економічна безпека» був вжитий у 30-х роках минулого століття, де він розглядався як сукупність умов що забезпечують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства. Але офіційно термін «економічна безпека» було визначено тільки у 1985 році, коли на 40-й сесії Генеральної асамблеї ООН була прийнята резолюція «Про міжнародну економічну безпеку» [1].

Після розпаду СРСР і припинення блокового протистояння між НАТО і Організацією Варшавського договору можливість війни в Європі перестала розглядатися як реальна перспектива, внаслідок чого такий підхід до забезпечення національної безпеки набув пріоритетного характеру у безпековій політиці не тільки держав-членів ЄС, але й НАТО. І тільки розв'язана 24 лютого 2022 р. агресія росії проти України засвідчила передчасність зміни пріоритетів у безпековій політиці [3].

Протягом більшості етапів історичного розвитку економіка нашої держави ґрунтувалася на національній та самодостатній моделі, відповідно захист від зовнішньої конкуренції був важливим елементом державної економічної політики [2].

У провідних західних країнах концепція національної економічної безпеки являє собою теоретичну основу економічної політики країни. Вона утворюється спільними зусиллями вчених та фахівців, певних державних структур і відбиває погляди на сутність змін та шляхи захисту національних економічних інтересів. Будь-яка політична партія, що перебуває при владі, розробляє концепцію національної економічної безпеки як доктрину, що віддзеркалює її політичну волю і має конкретну ідеологічну спрямованість. Готовність уряду додержуватися цієї концепції у своїй практичній діяльності означає водночас його готовність нести відповідальність за результати її реалізації і за виконання взятих перед нацією зобов'язань у даній сфері [4].

Практично люба країна, якою б економічно розвиненою вона не була, жодним чином не застрахована від негативного впливу дестабілізуючих факторів. Але, як показує світовий досвід, ступінь негативної дії загроз економічній безпеці держави можна мінімізувати в разі наявності чіткого стратегічного плану розвитку національної економіки, в якому будуть визначені основні напрямки державної політики для усунення загроз економічній безпеці держави [5].

Тобто, якщо розвиток України як незалежної держави залежить від ефективного функціонування її економіки, то до першочергових завдань

держави належить такий вид діяльності, як забезпечення власної економічної безпеки, яка є визначальною в контексті існування і розвитку України [6].

Держава повинна забезпечити всі види захисту як своїх економічних інтересів, так і інтересів суспільних структур, громадян. При цьому головними принципами забезпечення захисту як процесу повинні бути: а) законність; б) додержання балансу інтересів держави, підприємств різних форм власності і фізичних осіб; в) їх взаємовідповідальність по забезпеченню захисту [7].

Розроблення державної стратегії економічної безпеки в сучасних умовах має включати комплексний аналіз її засад, визначення критеріїв і параметрів, що характеризують загальноекономічну кон'юнктуру [5].

Складовими економічної безпеки України є демократична, соціальна і правова модель держави, ринкова економіка, розвинута і досконала система права, чесна конкуренція, лібералізація внутрішньої і зовнішньої торгівлі, боротьба з корупцією, міжнародна економічна співпраця, інновації тощо [2].

Сталий розвиток національної економіки визнано одним із ключових напрямів реалізації пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки [5].

Відправною точкою у вирішенні цього питання для України стало затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки згідно із Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки» від 18 квітня 2023 р. № 328-р. [8].

Цей план складається із 21 пункта заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки.

Державна політика в галузі економічної безпеки повинна мати два взаємопов'язаних напрями – 1) розвиток і 2) безпека [9].

Розвиток економіки потребує державної підтримки міжнародного співробітництва у сфері високих технологій, правового забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках та підвищення рівня життя населення. Забезпечення безпеки, стабільності та економічного розвитку має велике значення для збільшення добробуту громадян, зміцнення національної ідентичності та здатності держави до захисту своїх інтересів [2].

На сьогодні економічні показники нашої держави є досить суперечливими. З одного боку, за останні роки, Україна досить успішно розвивала свою економіку та забезпечувала стабільність. З другого боку, зараз, Україна стикається з багатьма загрозами та викликами [2].

Пряму загрозу національній безпеці України становить агресивна політика Москви, проявом чого стала спочатку анексія Криму та військова окупація частини Донецької і Луганської областей, а з 24 лютого 2022 р. – розв'язана росією війна проти України. До військових загроз додалися загрози і виклики економічного характеру: – це втрата контролю над ключовими для економіки України об'єктами промисловості; масове знищення або пошкодження об'єктів енергетики та інфраструктури; виведення з обороту

сільськогосподарських земель; обмеження експорту через блокування азовських і чорноморських портів; зростання корупції; відтік капіталу; зниження рівня інвестицій; суттєве збільшення бюджетних видатків на безпеку і оборону, а також соціальну підтримку біженців [2].

Так, за даними Світового банку (СБ) «Війна в регіоні», ВВП України за підсумками 2022 р. знизився на 45,1 %, що відрізняється від попереднього прогнозу зростання на 3,2 % до вторгнення росії. Разом з тим СБ прогнозує, що в 2023 р. очікується зростання української економіки на 2,1 %.

Очевидно, що самотужки Україна зі своїми економічними проблемами не справиться, тому надзвичайно позитивним є залучення міжнародних фінансових інституцій, Європейського Союзу і окремих держав в рамках заходів з підтримки української економіки. Так, міжнародні партнери вже надали Україні майже один трильйон гривень у 2022 р., з них: США – 410 млрд грн, Євросоюз та його інституції разом із Європейським інвестиційним банком – 390 млрд грн, МВФ – 88 млрд грн, Світовий банк – 60 млрд грн, Японія – 17 млрд грн. і суми допомоги тільки збільшуються, адже на разі на календарі вже червень 2023 року. Світова спільнота нарешті зрозуміла агресивну сутність політики росії і все більше країн приєднуються до допомоги українському народові та запевняють надавати всіляку допомогу стільки, скільки це буде потрібно (США, Англія, Франція, Німеччина, Польща, Нідерланди, Литва та інші).

Але міжнародна фінансова допомога багато в чому залежить від ефективності боротьби України з корупцією та несприятливим інвестиційним кліматом, що негативно впливає на економічний розвиток країни.

Так, на думку Європейської Бізнес Асоціації, військова агресія росії проти України очікувано була основним фактором, що негативно вплинув на інвестиційний клімат, але друге місце зайняла корупція, на третьому місці опинилася слабка судова система. Невипадково надання Україні статусу країни-кандидата до ЄС пов'язано з очікуванням більшого прогресу у проведенні судової реформи та боротьбі з корупцією [2].

Пандемія COVID-19 та російська агресія дуже негативно вплинули на українську економіку. Впали обсяги зовнішньої торгівлі та інвестицій, погіршилися умови доступу до ринків праці, зросла інфляція та девальвація гривні, зменшився туристичний потік, збільшився зовнішній борг тощо. Наразі Уряд та вітчизняна бізнес-спільнота за підтримки міжнародних фінансових інституцій і держав-партнерів активно займаються пошуком шляхів виходу з цієї складної ситуації, адже в умовах сьогодення забезпечення економічної безпеки України є одним з пріоритетів державної політики [2].

Таким чином, у повоєнний період перед українським урядом перш за все постане проблема оновлення Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року та розробки стратегії сталого розвитку економіки України. При цьому вітчизняна стратегія реформ на повоєнний період обов'язково повинна враховувати бачення наших партнерів на відбудову України, зважаючи на те, що Комітет міністрів Ради Європи у тісній взаємодії з українською владою вже ухвалив план «Стійкість, відновлення та реконструкція» (2023–2026), а

Європейський Союз має намір розробити європейський «план Маршала» для відновлення України, концепція якого вже була оприлюднена Європейською Комісією 18 травня 2022 року.

Список використаних джерел

1. Генеральна асамблея ООН. URL: <http://www.un.org/ru/ga>
2. Єфремова К.В., Пасат М.О., Чижов Д.А. Проблеми забезпечення економічної безпеки України та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 34-37 URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/5.pdf
3. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В.В.», 2022. 148 с.
4. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / [Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.]. Х.: Право, 2009. 312 с.
5. Матковський А.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4. Том 3. С. 287-293 URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/03/2020-4t3-52.pdf>
6. Гнатенко В.С. Нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері економічної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/33.pdf
7. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / [Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.]. Х.: Право, 2009. 312 с.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки» від 18 квітня 2023 р. № 328-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2023-%D1%80#Text>
9. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності*. 2021. № 154. С. 8-36.

ЛЕВАДНИЙ Ігор

директор Департаменту персоналу Адміністрації Державної прикордонної служби України

БОРОВИК Олег

заступник начальника відділу організації освітньої та наукової діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України, доктор технічних наук, професор

НАУКОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЕРЖАВИ З УРАХУВАННЯМ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ І ВИКЛИКІВ

Сучасний світ характеризується глибинними та динамічними геополітичними, геоекономічними й геостратегічними трансформаціями. Унаслідок посилення політичної і соціально-економічної взаємозалежності міжнародних суб'єктів у ньому відбуваються процеси як глобалізації, так водночас і регіоналізації. Саме ці процеси на сьогодні є найвагомішими та перманентними факторами, що визначають особливості формування й реалізації безпекової політики більшості держав світу та міжнародних організацій.

В останній період прикордонний простір більшості західноєвропейських держав набув ознак динамічного соціально-політичного простору, переважно сповненого потенціалу для взаємодії та співробітництва між різними групами соціальних суб'єктів. Така тенденція характерна і для України на її західних кордонах. Однак, на відміну від тенденцій на заході держави, тенденції на інших її рубежах суттєво відрізняються. На них прикордонний простір у воєнно-політичному та соціально-економічному відношенні є «токсичним», агресивним і стохастичним. Причому стан і тенденції не є позитивними та прогнозованими у безпековому відношенні. Саме цим обумовлюється актуальність пошуку шляхів розбудови безпекового середовища держави, загалом, і в прикордонному просторі, зокрема.

Структурно-функціональна система забезпечення безпеки держави регламентується низкою нормативно-правових актів, зокрема [1-3].

Зважаючи на наявність в останній період і на даний час серйозних проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки держави, питання пошуку відповідних шляхів і механізмів є актуальними на сьогодні. Саме цим пояснюється значна увага науковців цим аспектам. Заслужують на особливу увагу праці [4-5]. У цих роботах розглянуто широкий спектр питань безпеки сучасного світу, національної та воєнної безпеки держави, основ воєнної стратегії і перспектив її розвитку, вироблення й прийняття стратегічних рішень у воєнній сфері, підготовки держави до оборони, стратегічного планування як функції державного управління, планування розвитку та застосування збройних сил, нормативно-правових засад національної безпеки.

Питанням забезпечення безпеки України в її прикордонному просторі

присвячено також значну кількість наукових праць, зокрема [6-8]. У зазначених роботах здійснено оцінку сучасного стану прикордонного безпекового середовища України, стану теоретичного дослідження проблем безпеки державного кордону як складової національної безпеки, правового та організаційного забезпечення функціонування системи суб'єктів у сфері безпеки державного кордону в Україні. Також проаналізовано сучасні тенденції розвитку системи управління прикордонною безпекою (ПБ) тощо.

Проте, незважаючи на значну увагу науковців питанням пошуку напрямів і механізмів забезпечення безпеки держави, у наведених роботах недостатньо досліджено вплив ПБ на розвиток безпекового середовища держави. Саме цим пояснюється актуальність систематизації базових передумов для наукового обґрунтування напрямів розбудови системи ПБ як механізму розвитку безпекового середовища держави.

Для досягнення визначеної мети авторам вбачається за доцільне: детермінувати поняття безпекового середовища держави та окремих аспектів його розвитку, національної, державної, воєнної, прикордонної безпеки та безпеки державного кордону; оцінити систему забезпечення прикордонної безпеки у структурно-функціональному відношенні; оцінити контекст прикордонної безпеки через призму безпекового середовища; визначити доцільний підхід до оцінювання стану прикордонної безпеки та розподілу завдань із її забезпечення за різними суб'єктами; провести ретроспективний аналіз механізмів забезпечення прикордонної безпеки через призму історичного розвитку прикордонного відомства.

Реалізація цих завдань проведена авторами в рамках реалізації проекту розвитку безпекового середовища держави, який реалізується під егідою Міністерства внутрішніх справ України. У результаті відповідної роботи авторами систематизовано базові передумови для наукового обґрунтування напрямів розбудови системи ПБ як механізму розвитку безпекового середовища держави та зроблено такі висновки.

З набуттям Україною незалежності її прикордонна політика спрямовується на забезпечення територіальної цілісності, створення власної системи охорони та захисту державного кордону по всьому периметру держави.

Формування системи ПБ відбувалося під впливом низки умов і чинників, серед яких: становлення України як незалежної держави, обрання нею стратегічного курсу на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО; географічне розташування України на сході об'єднаної Європи та проходження її територією 4 із 10 міжнародних транспортних (панєвропейських) коридорів (у перспективі заплановане відкриття ще 3 коридорів), наявність безпосереднього виходу до двох морів; гібридна та повномасштабна збройна агресія з боку РФ і контрольованих нею тимчасово окупованих територій України та Республіки Молдови; специфіка реалізації «м'яких» загроз; кількість джерел і швидкість надходження різномірної інформації про події та процеси у прикордонному просторі перманентно зростають; зростає рівень інтегрованості суб'єктів забезпечення ПБ і розвиток

міждержавного та міжнародного співробітництва у прикордонній сфері; функціональна складність прикордонної інституції України еволюціонує поетапно: мілітарне – правоохоронне – правоохоронно-мілітарне спрямування; підвищується увага до потреби балансування життєво важливих інтересів різних суб'єктів у прикордонній сфері; визначення стратегічних напрямів забезпечення ПБ України здійснюється на найвищому державному рівні в рамках Комплексного огляду сектору безпеки та оборони, розроблення проєкту Концептуальних засад реформування системи правоохоронних органів і Концепції реформування кримінальної юстиції України, Концепцій та Стратегії інтегрованого управління кордонами, за участі компетентних інституцій ЄС, США та міжнародних безпекових організацій. При цьому ініціатором змін з питань забезпечення ПБ та координатором їх запровадження, як правило, є прикордонне відомство України.

Для подальшого розвитку системи ПБ України важливе значення мають такі заходи: деокупація тимчасово окупованих територій України та Республіки Молдови, завершення збройного конфлікту з РФ, відновлення контролю над державним кордоном та прикордонними територіями з особливим статусом, їх розмінування, а також посилення роботи з місцевим населенням прикордоння; нормативно-правове врегулювання у сфері ПБ; розвиток прикордонної інституції з урахуванням територіальних і функціональних особливостей виконання завдань; запровадження європейських стандартів забезпечення ПБ, необхідних для успішної євроінтеграції держави (зокрема, формування дієвого механізму моніторингу та управління станом ПБ, сумісного з надсистемами, що функціонують в системі забезпечення національної безпеки України та прикордонної безпеки ЄС). Крім того, при формуванні підходів щодо розвитку системи ПБ необхідно враховувати досвід нових членів ЄС стосовно їх підготовки до вступу в ЄС та приєднання до Шенгенської угоди. Зокрема, цей процес передбачає опрацювання спільної стратегії щодо розбудови майбутнього зовнішнього кордону європейського співтовариства, запровадження якої має здійснюватися при регулярному моніторингу оціночної місії ЄС. При цьому, оцінюються не тільки прикордонні інституції, а й усі урядові структури, що забезпечують ПБ. При оцінюванні особлива увага приділяється закріпленню та чіткому розмежуванню завдань щодо захисту національних інтересів та виконанню міжнародних зобов'язань у прикордонній сфері.

Рівень гарантування ПБ залежить від якості функціонування національної, регіональної і глобальної систем ПБ. У свою чергу, якість функціонування цих систем можна забезпечити: консолідацією потенціалів органів державної влади, міжнародних безпекових організацій і носіїв інтересів у прикордонній сфері; наявністю ефективних механізмів моніторингу, прогнозування та реагування на реальні та потенційні загрози; впровадженням високих стандартів управління безпекою.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018

№ 2469-VIII.

2. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020.

3. Концепція забезпечення національної системи стійкості: Указ Президента України від 27.09.2021 № 479/2021.

4. Міжнародні відносини та зовнішня політика України: підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. - К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. - 328 с.

5. Основи стратегії національної безпеки та оборони держави. Підручник / [О. П. Дузь-Крятченко, Ю. В. Пунда, В. П. Грищенко та ін.]; за заг. ред. А. М. Сиротенка. - 4-е вид., перероб. і доп. - К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. - 444 с.

6. Шинкарук О. М., Лисий М. І., Купрієнко Д. А., Бабій Ю. О., Ігнатсьєв А. М., Ананьїн О. В. Сучасний стан прикордонного безпекового середовища України. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил* / головний редактор Васюта К. С. Харків, 2019. № 3 (61). С. 135–145.

7. Прикордонна безпека України: навчальний посібник / В. О. Назаренко, В. М. Серватюк, О. М. Ставицький та ін. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2018. – 360 с.

8. Нікіфоренко В. С. Стан теоретичного дослідження проблем безпеки державного кордону як складової національної безпеки. *Правові новели* : науковий юридичний журнал / головний редактор Воронін Я. Г. 2018. Вип. 5. С. 185–193.

ЛЕКАРЬ Сергій

професор кафедри фіскального адміністрування Державного податкового університету, доктор юридичних наук, професор, заслужений економіст України

ДОСВІД НЕГЛАСНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В ІНШИХ КРАЇНАХ

Ефективність «негласної діяльності» в кримінальному процесі вже доведено практикою роботи правоохоронних органів як пострадянських країн, так і європейських, а також США, де можливість проведення слідчих дій негласного характеру закріплено на законодавчому рівні. Ми виокремлюємо наявні у світовій практиці організаційні моделі негласного розслідування економічних злочинів:

– перший варіант – «поліцейський» підхід, коли ці функції інтегровані в діяльність поліцейських органів як один з напрямків діяльності. Ця модель застосовується у Бельгії, Чехії, Данії, Фінляндії, Франції, Японії, Люксембурзі, Мексиці, Норвегії, Словаччині і Словенії. У Данії та Норвегії поліція поєднує

функції протидії традиційній злочинності, а також порушенням податкового, митного законодавства, відмиванню брудних грошей. Податкові та митні служби в цих країнах не мають правоохоронних повноважень і здійснюють тільки фіскальне адміністрування. У всіх зазначених країнах поліція здійснює функції фінансової розвідки. Решта моделей дають приклади широкого розподілу повноважень. У Люксембурзі, Фінляндії, Франції, Чехії економічними розслідуваннями займається поліція, податкова служба здійснює адміністрування, а митна служба має власні правоохоронні повноваження. Різниця між цими країнами полягає в тому, що в Люксембурзі і Фінляндії фінансова розвідка віднесена до компетенції поліції, а у Франції та Чехії – міністерства фінансів;

– другий варіант – «служба фінансових розслідувань» підпорядкована Міністерству фінансів, має вигляд інституціональної інтеграції і полягає в об'єднанні «фіскальних органів» в якості правоохоронних в рамках однієї адміністративної структури. Таку модель мають Австрія, Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Іспанія, а за межами Європи – Південна Африка. В певних країнах фіскальна служба відповідає за проведення розслідувань під керівництвом генерального прокурора. Ця модель застосовується в Австрії, Чилі, Нідерландах, Португалії, Швеції, Іспанії і США (нині в Іспанії розслідування економічних злочинів проводиться під керівництвом допитуючого судді);

– третій варіант – проведення фінансових розслідувань спеціалізованим органом, що не підпорядкований Міністерству фінансів. Ця модель застосовується у Великій Британії, Греції, Грузії, Ісландії, Литві, Казахстані, Туреччині. Практично до цієї моделі можна віднести і Італію. Фінансова гвардія (Guardia di Finanza) Італії адміністративно підпорядкована Міністерству економіки і фінансів (у цьому ж міністерству підпорядкований орган фінансової розвідки, але він не входить до структури Фінансової гвардії), її основними функціями є попередження, виявлення і розслідування економічних злочинів. Хоча підрозділи Фінансової гвардії певною мірою діють автономно, однак координують свої розслідування з відповідними структурами поліції в рамках здійснення оперативних і слідчих заходів. Головна відмінна риса правоохоронної діяльності в Італії у сфері боротьби зі злочинністю – це широка компетенція Фінансової гвардії саме у протидії економічним злочинам. Про це свідчить як структура Фінансової гвардії, так і компетенція офіцерів. Щодо структури, то до складу Фінансової гвардії входять три спеціальних підрозділи – центральне управління податкової поліції; спеціальне управління валютної поліції; центральне слідче управління по боротьбі з організованою злочинністю у сфері економіки. Щодо компетенції, то офіцери Фінансової гвардії наділені фіскальними та контролюючими функціями податкових інспекцій і правами поліції в частині здійснення оперативних заходів та кримінального розслідування, а також можуть проводити цивільно-податкові розслідування та перевірки у рамках своїх адміністративних повноважень, проводити розслідування як незалежно, так і під керівництвом генерального прокурора.

Таким чином, органи «фінансових розслідувань» (до компетенції яких віднесені оперативно-розшукова діяльність та досудове розслідування економічних злочинів в ряді країн) за своєю сутністю становлять спеціалізовані поліцейські служби. До компетенції зазначених органів відносяться зокрема: негласне спостереження, опитування свідків із оточення підозрюваної особи, перлюстрація поштових відправлень і прослуховування телефонних розмов, залучення платних інформаторів тощо. Класифікація суб'єктів, які мають право застосовувати негласні слідчі (розшукові) дії під час розслідування економічних злочинів, ґрунтується на віднесенні органів «фінансових розслідувань» до правоохоронних і наділення їх певною компетенцією щодо проведення негласної роботи.

ЛІТУН Олег

заступник начальника Кіровоградського управління Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України

ПРОТИДІЯ СПЕЦІАЛЬНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ОПЕРАЦІЯМ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення сталого розвитку інформаційного простору України та його захист від інформаційних загроз є важливим завданням держави, яке набуває особливого значення під час дії особливого правового режиму воєнного стану. В умовах ведення російською федерацією агресивних військових дій, одним із способів деструктивного впливу, який може використовуватись ворогом, є дестабілізація соціально-політичної ситуації та ускладнення процесу прийняття політичних рішень шляхом поширення інформації, яка дискредитує органи державної влади. Сукупність інформаційних заходів, спрямованих на досягнення політичних та військових цілей, а також подолання опору та втрату довіри населення утворюють так звані спеціальні інформаційні операції, які мають тривалу історію становлення та розвитку як в Україні, так і за її межами.

Відповідно до керівних документів Північноатлантичного Альянсу, схвалених 1999 року, інформаційні операції визначаються як дії, що починаються з метою вплинути на прийняття рішень щодо підтримки політичних і військових цілей шляхом впливу на інформацію, інформаційні процеси і системи управління противника при одночасному захисті власної інформації та інформаційних систем. В стратегічній концепції Альянсу велика увага приділяється загрозам у інформаційній сфері. Зокрема, в частині II «Стратегічні перспективи. Проблеми та ризики у сфері безпеки» підкреслено, що противники можуть спробувати використати зростаючу залежність Альянсу від інформаційних систем шляхом проведення інформаційних операцій, які мають наметі зруйнувати ці системи. У частині IV «Рекомендації

щодо сил Альянсу. Стратегія застосування збройних сил Альянсу» зазначено, що для комплексного розвитку цього потенціалу, спроможного забезпечити проведення багатонаціональних операцій, необхідно досягти інформаційної переваги [1, с. 111-121]. Розвиток оборонного потенціалу країни як підґрунтя на якому має будуватись система національної безпеки повинен враховувати потенційні інформаційні ризики, які можуть завдавати деструктивний вплив на низку суспільних відносин, зокрема у сфері захисту територіальної цілісності та суверенітету країни.

Так, в Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 зазначено, що державний суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад та інші життєво важливі національні інтереси мають бути захищені також від невоєнних загроз з боку російської федерації та інших держав, зокрема спроб спровокувати внутрішні конфлікти. Із урахуванням наведеного, в документі визначено, що одним із пріоритетних завдань правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є: активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді [2].

В умовах повномасштабного вторгнення у кримінальному законодавстві, крізь призму заборонених діянь, фактично, було деталізовано перелік видів спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на сприяння ворогу в укріпленні своїх позицій. До таких операцій доцільно віднести такі діяння як: публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій (ч. 2 ст. 109 Кримінального кодексу України (далі – КК України)), публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утворення тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111-1 КК України), здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (ч. 3 ст. 111-1 КК України), організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак

державної зради, активна участь у таких заходах (ч. 6 ст. 111-1 КК України), передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства (ч. 1 ст. 114 КК України), несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК України) тощо.

Отже, із урахуванням наведеного переліку діянь, які входять у зміст спеціальних інформаційних операцій, є підстава вважати, що такі операції можуть полягати у: 1) сприянні поширенню дезінформації, спрямованої на дестабілізацію політичної ситуації в країні; 2) поширенні інформації, скерованої на популяризацію діяльності ворога; 3) несанкціонованому поширенні інформації про військову діяльність Збройних Сил України з метою підтримки ворога; 4) вчиненні кібертероризму з метою порушення роботи національних інформаційно-телекомунікаційних систем; 5) отриманні несанкціонованого доступу до інформації з обмеженим доступом, а також інформації, яка вважається службовою або відноситься до категорії державної таємниці.

Таким чином, проведення дослідження надає можливість констатувати, що *протидія спеціальним інформаційним операціям має забезпечуватись шляхом*: 1) впровадження заходів захисту персональних даних, які відповідатимуть стандартам, визначеним в міжнародних та європейських рекомендаціях; 2) створення стратегії запобігання кібертероризму; 3) налагодження та впровадження конфіденційних систем зв'язку між секторами безпеки та оборони країни; 4) забезпечення інтегрованості систем комунікації; 5) забезпечення системного посилення кримінальної відповідальності за вчинення дій, пов'язаних із посяганням на інформаційну безпеку, особливо – в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану; 6) забезпечення системної участі України у програмах НАТО, спрямованих на підвищення якості забезпечення інформаційної безпеки від кримінально протиправних посягань.

Список використаних джерел

1. Шевченко О. Інформаційно-психологічні операції: концептуальні підходи НАТО і провідних країн світу. *Соціальна психологія*. 2004. № 2 (4). С. 111–121.

2. Стратегія національної безпеки України: затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

ЛУК'ЯНЧИКОВ Євген

професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», доктор юридичних наук, професор

ЛУК'ЯНЧИКОВ Борис

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кандидат юридичних наук, доцент

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ЗА МИСЛЕНИМ ОБРАЗОМ

За даними керівника департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, Офісу генпрокурора Юрія Белоусова станом на 14 березня цього року в Україні зареєстрували 71 147 воєнних злочинів, вчинених росіянами з початку повномасштабного вторгнення. За цей час в ході розслідування ідентифікували 293 особи, встановили їх причетність до вчинення воєнного злочину і повідомили про підозру [1].

Однією із форм ідентифікації осіб, що вчинили воєнні злочини є їх ототожнення за мисленим образом, який відбився і зберігся в пам'яті тих, хто був безпосереднім спостерігачем такої події. Такий процес ідентифікації, у кримінальному провадженні, відбувається під час проведення слідчої (розшукової) дії – пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК). Зважаючи на складний характер цієї слідчої дії та можливість настання небажаних для слідчого наслідків (діяльність в умовах професійного ризику), вона потребує ретельної підготовки. Пред'явленню для впізнання завжди має передувати допит особи, яка сприймала особу, що вчинила злочин, запам'ятала її і висловила бажання і можливість впізнати, якщо побачить знову. Незважаючи на те, що в ст. 228 КПК зазначається про «опитування» особи, слід розуміти це як один із прийомів отримання інформації від особи в процесі її допиту. Саме в процесі допиту слідчий з'ясовує коло обставин, які дозволять прийняти правильне процесуальне рішення про можливість та доцільність проведення пред'явлення особи для впізнання з метою її ототожнення. Не слід намагатися підміняти допит інтерв'юванням, як це намагаються пропонувати деякі автори [2, с. 167-171]. Допит як слідча (розшукова) дія надійний та перевірений практикою, передбачений законом спосіб отримання інформації (відомостей, фактичних даних) для формування судових доказів. Наше обґрунтування щодо недоцільності підміняти його процесуальним інтерв'ю більш докладно викладено в науковій статті [3, с. 57-62].

Процесуальні та організаційні питання підготовки і проведення ідентифікації особи за її уявним образом докладно висвітлюються в навчальній та науковій літературі. У цьому повідомленні зосередимо увагу на

особливостях, які слід враховувати при пред'явленні для впізнання під час розслідування воєнних злочинів.

Зазвичай мова йде про тяжкі насильницькі злочини проти особи, вчинення яких справляє суттєвий психологічний вплив на особу, яка стає їх очевидцем. Тому в ході допиту такої особи необхідно з'ясувати: в яких умовах відбувалося спостереження, час доби та його тривалість; фізичний та психічний стан спостерігача; наявність особливих ознак у злочинця; хто ще міг бути очевидцем цієї події тощо. Особливу увагу слід приділити з'ясуванню прикмет злочинця та можливості впізнати його у подальшому. Психологами доведено, що описати ознаки людини значно складніше ніж впізнати її під час пред'явлення для впізнання. Тому не слід відмовлятися від пред'явлення для впізнання у тих випадках, коли особа не може назвати прикмети злочинця, проте впевнено заявляє про можливість його впізнати, якщо побачить.

Під час допиту особі необхідно роз'яснити, в якому порядку, зазвичай, проводиться слідча дія. Інколи особа вважає, що такий процес відбувається приховано від того, кого пред'являють для впізнання. Не кожна особа психологічно готова до зустрічі віч-на-віч з тим, хто чинив насильство над нею або вчиняв інші небезпечні дії. Впізнаючий може розгубитися, зникнути і внаслідок сильного хвилювання або почуття страху заявити, що серед представлених осіб не має того, хто вчинив злочин. Подібні почуття у впізнаючого можуть виникати під час розслідування воєнних злочинів. На дану обставину ще раніше звертала увагу І. Басиста та зазначала, що неможливо подолати страх у особи перед можливою помстою з боку оточення підозрюваного, по-друге, страх особи перед безпосереднім візуальним контактом із злочинцем [4, с. 117].

Якщо у слідчого виникають такі сумніви, слід обрати такий порядок пред'явлення для впізнання, який убезпечить впізнаючого від безпосереднього контакту з особою, яку пред'являють для впізнання і психологічного впливу, а можливо і тиску на неї.

Звичайно, щоб уникнути психологічного впливу на впізнаючого можна провести ідентифікацію особи за фотознімками або відеозображеннями. Проте це має бути у виняткових випадках, якщо об'єктивно відсутня можливість пред'явити для впізнання особу в натурі. Будь-яка копія (фото, відеозображення) не можуть дорівнювати оригіналу, відображати всі його ознаки, як це відбувається під час безпосереднього сприйняття об'єкта спостерігачем. В практиці був випадок, коли потерпілий за фотознімком впізнав злочинця. Після затримання підозрюваного, останній заперечував причетність до злочину. Під час пред'явлення його серед інших осіб (чинний КПК таку можливість, з невідомих обставин, виключає ч. 6 ст. 228), потерпілий заявив, що нападника серед них він не впізнає.

Одним із способів запобігти психологічному впливу на впізнаючого є пред'явлення особи для впізнання в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання не бачить, а у разі необхідності і не чує (голос змінюється) того, хто впізнає. Спочатку такий порядок пред'явлення для впізнання розглядався як один із заходів забезпечення безпеки особи, яка бере участь у провадженні.

Саме тому в ч. 4 ст. 174 КПК України 1960 року такі випадки відносилися до «виняткових». Розробники чинного КПК в ч. 4 ст. 228 слушно не акцентують увагу на їх винятковість, а наголошують, що метою такого порядку пред'явлення для впізнання є «забезпечення безпеки особи, яка впізнає». Незважаючи на суттєві зміни в редакції аналізуємої норми, автори науково-практичного коментаря, надаючи роз'яснення положень частини 4 статті 228 зазначають, що «проведення такого впізнання можливе лише у виняткових випадках, що зумовлені наявністю загрози для особи, яка впізнає, з боку того, кого мають впізнавати, чи його оточення» [5, с. 502].

Подібне тлумачення чинної норми не повною мірою відповідає її буквальному припису, з якого, на нашу думку, не випадково вилучили припис про «виняткові випадки». Раніше ми зазначали, що зустріч віч-на-віч особи, яка впізнає з особою, яка вчинила злочин, у багатьох випадках завдає негативного психологічного впливу на впізнаючого, може призвести до небажаних наслідків. Особливого значення це набуває під час розслідування злочинів вчинених в умовах воєнного стану, пов'язаних з насильством, жорстокістю та іншими посяганнями проти особи. Слушною для таких випадків слід визнати рекомендацію В. Г. Гончаренка, що проведення впізнання поза візуального спостереження того, кого впізнають слід зробити загальним правилом, бо воно повністю забезпечуватиме визначених вимог науковості та надійності [6, с. 550].

На завершення слід зазначити наступне:

1. Пред'явленню для впізнання має передувати допит особи, а не незрозуміле опитування або інтерв'ювання, що має знайти відображення в ч. 1 ст. 228 КПК.

2. Пред'явлення для впізнання може проводитися і в тих випадках, коли особа не може описати ознаки об'єкта, який сприймала раніше проте впевнено заявляє про можливість його впізнати, якщо побачить знову. Це повною мірою відповідає науковим положенням психології.

3. Під час допиту особи, яка буде впізнати слід з'ясовувати її готовність зустрітися з особою, що підозрюється у вчиненні злочину віч-на-віч. Для убезпечення негативного психологічного впливу на впізнаючого, пред'явлення для впізнання проводити поза візуального спостереження з боку особи, яку пред'являють для впізнання.

Список використаних джерел

1. <https://suspilne.media/413421-v-ukraini-zareestruvali-ponad-71-tisacu-voennih-zlociniv-z-pocatku-vtorgnenna-rf-ofis-genprokurora/> (Дата звернення 30.05.2023 р.)

2. Кубарев І. В., Барган С. С. Про «стратегічне використання доказів» у разі викриття обману (зарубіжні дослідження). *Правовий часопис Донбасу*. № 4(81) ч. 2, 2022. С. 167-171. <https://orcid.org/0000-0002-1706-0355>

3. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Чи вичерпано можливості допиту як способу формування доказів у кримінальному провадженні. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. №3(51)(2021). С. 57-62.

4. Басиста І. В. Актуальні проблеми пред'явлення для впізнання поза візуального спостереження. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2004. № 1. С. 117-121.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.

6. Гончаренко В. Г. Вибране. К. : Прецедент, 2011. 791 с.

ЛУЦЕНКО Тетяна

доцент кафедри наглядово-профілактичної діяльності факультету цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, кандидат наук з державного управління, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті 43 Конституції України сформульовано основні засади принципу свободи праці, зокрема наголошується на тому, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Також наголошується, що використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російських військ на територію нашої держави, президентом України було запроваджено воєнний стан.

В Указі Президента України № 64 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану» визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [3].

Щодо сфери праці, то обмеження насамперед стосуються запровадження трудової повинності. Питання встановлення трудової повинності врегульовано Законом України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [2] та Порядком залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753 [4].

Так, згідно статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного

стану», в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, певні заходи правового режиму воєнного стану, зокрема запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб.

Трудова повинність поширюється на всіх працездатних осіб, у тому числі на осіб, які не підлягають призову на військову службу, які насамперед, за віком і станом здоров'я не мають обмежень до роботи в умовах воєнного стану, а саме:

- зареєстровані безробітні та інші незайняті особи, зокрема внутрішньо переміщені;
- працівники за умови погодження з керівниками функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств, що не залучені до виконання мобілізаційних завдань (замовлень) та не зараховані до складу об'єктових формувань цивільного захисту, - у порядку переведення;
- особи, зайняті в особистому селянському господарстві;
- студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів;
- особи, які забезпечують себе роботою самостійно [4].

Водночас трудова повинність не поширюється на працездатних осіб, що залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і заброньовані за підприємствами у період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також осіб, залучених до здійснення заходів національного спротиву.

Окрім цього, забороняється залучати до трудової повинності неповнолітніх, жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я.

Трудова повинність за своєю природою є примусовою працею, але не вважається такою лише тому, що Конституція України прямо вказує на те, що не є примусовою працею робота та служба під час дії воєнного і надзвичайного

стану.

Замфірова Т.А. щодо вирішення цього протиріччя, вважає за доцільне в Конституції визнати встановлення трудової повинності в умовах воєнного стану як примусової праці, а дію принципу свободи праці в таких умовах – обмеженою, що виправдовується, на її погляд, самим фактом воєнного стану: особи обмежуються у праві на працю та в праві не працювати взагалі лише тому, що від їхньої праці залежить обороноздатність держави. Такий підхід дав би змогу певною мірою запобігти веденню агресивної політики держави щодо вказаного принципу в означених умовах [5].

Ми підтримуємо думку науковців, які вважають, що введення в статті 43 основного закону України цих виключень, не змінює самої сутності примусової праці, якою є трудова повинність, і примусова праця від цього не стане добровільною. Процевський О.І. з цього приводу зазначав: «Повинність у будь-якій формі посягає на свободу волі людини, а тому перш за все принижує її гідність. Трудова повинність за своєю сутністю є примусовою чи обов'язковою роботою, яка в принципі заборонена Конституцією України» [6]. Враховуючи, що Україна обрала шлях до Євросоюзу, не можна застосовувати примус, як метод державного управління, тому дійсно, з нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини в умовах дії воєнного стану, потрібно вилучити трудову повинність з переліку заходів, які застосовуються під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. В Указі Президента України № 64 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
4. Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF>
5. Замфірова Т.А. Забезпечення принципу свободи праці в умовах воєнного стану. *Підприємництво, господарство і право*. №4/2017. С.77-80.
6. Процевський О.І. Заборона примусової праці як складова принципу свободи праці.: О.І. Процевський. Вибрані твори / упоряд.: В.О. Процевський, Р.І. Шабанов, О.О. Коваленко., Харків, 2018. 260 с. (С.97- 111).

МАЗЯР Олег

старший викладач кафедри військової підготовки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, підполковник у відставці

ЗАПОЛОВСЬКИЙ Микола

асистент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кандидат філологічних наук

РОБОТА КОМАНДИРА МЕХАНІЗОВАНОГО ВІДДІЛЕННЯ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАСТУПУ З ПОЛОЖЕННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ЗІТКНЕННЯ З ПРОТИВНИКОМ

Вступ. Мета доповіді – розглянути особливості діяльності командира механізованого відділення при організації наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником.

У ході дослідження теми було поставлено наступні завдання:

- 1) описати порядок ведення наступу механізованого відділення;
- 2) розглянути порядок роботи командира відділення після отримання бойового завдання на наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником.

Матеріалом пошуку слугували Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України [1], а також довідник командира механізованого відділення (на БТР, БМП) [2].

Основна частина. Як відомо, в наступальному бою механізованому відділенню вказуються об'єкт атаки і напрямок продовження наступу.

Об'єктом атаки механізованого відділення, як правило, є жива сила, а також танки, гармати, ПТРК (протитанкові ракетні комплекси), кулемети й інші вогневі засоби противника, що розташовані в першій траншеї і у найближчій глибині перед фронтом наступу відділення. Напрямок продовження наступу відділення визначається так, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання роти.

Відділення наступає у складі взводу у першій або другій бойовій лінії. Бойовий порядок відділення, яке наступає у пішому порядку, складається з бойової лінії та БМП (бойової машини піхоти) або БТР (бронетранспортера), що діє за особовим складом на відстані 100-200 м, на одному з флангів відділення або безпосередньо у бойовій лінії.

Військовослужбовці у бойовій лінії діють з інтервалом 6-8 м (8-12 кроків), для зручності ведення вогню і кращого використання місцевості (місцевих предметів) вони можуть висуватися вперед або зміщатися вбік, не порушуючи загального фронту наступу і не заважаючи діям сусідів.

З метою підвищення ефективності виконання завдань у наступальному бою при діях у траншеях, ходах сполучення, а також в особливих умовах ведення бою у відділенні можуть створюватися бойові групи («двійки», «трійки»), які ведуть наступ з інтервалом між собою 20-25 м, а між солдатами

в них – 3-5 м. Бойові групи можуть діяти в лінію, уступом або в дві лінії.

При бойовому зіткненні вогонь ведеться з ходу і з коротких зупинок, при цьому командир відділення зобов'язаний встановити такий порядок просування і ведення вогню, щоб не припинявся рух відділення у цілому: кулеметник і частина стрільців (вогнева група або одна з бойових груп) веде вогонь, а інші (маневрена група або решта бойових груп) – просуваються вперед; потім ті, що просунулися, відкривають вогонь, забезпечуючи просування тих, що залишилися позаду.

БМП (БТР) діє за бойовим порядком відділення на відстані 100-200 м і своїм вогнем підтримує просування особового складу. Відкриті ділянки місцевості, що прострілюються противником, відділення долає перебіжками усім складом відділення одночасно або послідовно бойовими групами, які переміщуються по черзі під прикриттям вогню груп, які вже висунулися на вказаний командиром відділення рубіж; закриту місцевість – у бойовій лінії прискореним кроком.

З отриманням бойового завдання командир відділення організовує підготовку наступу. Він повинен: з'ясувати його; оцінити обстановку; провести бойовий розрахунок, визначити завдання особовому складу та віддати бойовий наказ; організувати підготовку відділення до виконання завдання; перевірити знання завдань особовим складом, його забезпеченість усім необхідним; доповісти командирі взводу про готовність відділення до наступу.

Під час з'ясування завдання командир відділення повинен зрозуміти: завдання взводу, відділення; порядок виконання завдання; завдання сусідів; час готовності до наступу.

Під час оцінки обстановки командир відділення повинен вивчити противника: зрозуміти накреслення переднього краю (траншеї, ходу сполучення) перед фронтом наступу відділення і його віддалення від вихідної позиції (рубежу переходу в атаку); склад об'єкта атаки (обслуга кулемета, протитанкового ракетного комплексу, група піхоти, БМП (БТР), танк, інші вогневі засоби) і його розташування, у тому числі вогневих засобів на флангах і в глибині об'єкта атаки.

При вивченні місцевості командир відділення визначає вигідні підступи до об'єкта атаки, наявність загороджень, природних перешкод і проходів у них, її доступність для дій у пішому порядку і на БМП (БТР), захисні і маскуючі властивості, умови спостереження і ведення вогню до і під час наступу.

Проводячи бойовий розрахунок, командир відділення повинен: призначити спостерігача за противником, зв'язківця до командира взводу і порядок виконання раптово виникаючих завдань; призначити піднощика боєприпасів; визначити склад бойових «двійок» («трійок», тактичних груп) і їх старших, порядок їх розміщення у БМП (БТР) і в бойовому порядку.

Визначаючи завдання особовому складу, командир відділення намічає: розміщення кожного солдата в бойовому порядку відділення (бойових груп в бойовому порядку відділення); цілі для ураження вогнем стрілецької зброї і

БМП (БТР), порядок їх руху; порядок висування відділення до проходу в мінно-вибуховому загородженні і його подолання; порядок спішування, розгортання і ведення вогню під час переходу в атаку, в ході атаки та дії під час бою в глибині; порядок взаємодії та взаємної підтримки вогнем, способи і сигнали управління.

Після віддання бойового наказу командир проводить підготовку відділення до виконання завдання, що включає: розміщення особового складу, що прибув, за посадами, підготовку особового складу до виконання завдання, а озброєння – до бойового застосування, поповнення ракет і боеприпасів, технічне обслуговування БМП (БТР), виконання завдань інженерного обладнання вихідної позиції (місця розташування).

У ході підготовки командир відділення перевіряє: знання особовим складом бойового завдання і способів дій у наступі, сигналів і порядку дій за ними; готовність матеріальної частини та озброєння бойової машини до бою; наявність встановленого запасу боеприпасів, пального, продовольства та інших матеріальних засобів. Виявлені недоліки усуваються на місці.

Про готовність до наступу у встановлений час командир відділення доповідає командирі взводу.

Висновки. Таким чином, від якісної роботи командира механізованого відділення залежить успішність виконання бойового завдання, поставленого цьому підрозділу, зокрема, наступальних дій при безпосередньому зіткненні з противником.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді особливостей ведення наступальних дій механізованого відділення в особливих умовах: вночі, взимку та в лісі.

Список використаних джерел

1. Бойовий статут сухопутних військ Збройних сил України. Ч. III. (Взвод, відділення, екіпаж танка) [Електронний ресурс]. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 470 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/boyoviy-statut-sukhoputnikh-viysk-zbroynikh-sil-ukraini-chastina-3-vzvod-viddilennya-ekipazh-tank%D0%B0.pdf> (дата звернення 04.06.2023).

2. Довідник командира механізованого відділення (на БТР, БМП) [Електронний ресурс]. Київ, 2015. 92 с. URL: https://issuu.com/national_guard_of_ukraine/docs/manual_commander_of_mechanized_depa/1 (дата звернення 04.06.2023).

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ

Безсумнівно вагому роль у визначенні Державного бюро розслідувань України (далі – ДБР України) в системі державних органів має незалежність першого, оскільки буквально визначає конкретне місце в ієрархії органів державної влади та впливає як на формування його компетенції, так і на реалізації повноважень. Тому, не дивно, що незалежність – одна з головних ознак діяльності ДБР України була закріплена як засада організації та діяльності вказаного органу. Поряд з незалежністю у ст. 3 Закону України «Про державне бюро розслідувань» закріплено й інші принципи роботи ДБР України, зокрема принцип законності (п. 2). Під законністю прийнято розуміти неухильне дотримання чинного законодавства певним суб'єктом [0, с. 397]. В такому розумінні принцип законності опосередковано закріплено в ч. 2 ст. 19 Конституції України в контексті діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [0]. Між тим в теорії права законність розглядається не тільки як принцип, а і як методи чи режим [0, с. 444]. Наприклад, П.М. Рабінович зазначає, що законність – «це режим відповідності суспільних відносин законам, підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті їх неухильного здійснення всіма суб'єктами права» [0, с. 104]. І.Д. Шумляєва характеризує законність як метод, внаслідок реалізації якого формується певний режим у суспільстві, що зобов'язує всіх учасників суспільних відносин виконувати положення правових актів [0, с. 95].

Вкрай своєрідною виглядає позиція С.Є. Федорова, який робить висновок про те, що законність є не принципом, а основною метою, котра передбачає прагнення до безумовного дотримання приписів нормативно-правових актів, а звідси режимом існування та розвитку суспільних відносин [0, с. 151, 152]. Ми не можемо однозначно погодитись із наведеною тезою, адже сама по собі мета дотримання законності в суспільстві є занадто абстрактною та недосяжною, тому що кожен день здійснюється численна кількість правопорушень, наявність яких перешкоджає утвердженню законності. Більш того розглядаючи законність в такому контексті необхідно говорити про неї як про багатоаспектну категорію різних соціальних сфер, що саме по собі штучно розширює її зміст. Тому, ми не будемо відступати від класичних поглядів у праві, де законність означає основоположний принцип права, сутність якого розкривається через загальну вимогу дотримання положень чинного законодавства, яка поширюється на всіх суб'єктів правовідносин [0, с. 255], а в першу чергу – державні органи, для яких він є

«основним та беззаперечним при виконанні ними та їх посадовими особами своїх обов'язків у відповідності до чинного законодавства» [0, с. 50]. Слід наголосити на важливості втілення принципу законності та діяльності державних органів, оскільки це фактично дозволяє: забезпечити їх ефективну діяльність; мінімізувати вчинення правопорушень із боку посадових осіб; сформувати позитивний імідж органу та позитивно впливає на рівень довіри громадян до нього, а також сприяє розбудові якісної взаємодії між державними органами та громадськістю.

Зміст принципу законності в діяльності державних органів найчастіше розкривається через сукупність наступних правил: пріоритет юридичної сили законів над іншими нормативно-правовими актами; обов'язкове виконання законів тими суб'єктами, на яких він поширюється та рівність нормативних положень; безумовне дотримання вимог законодавства посадовими особами; «неприпустимість протиставлення законності та доцільності в діяльності державних органів; невідворотність покарання за вчинення правопорушення» [0 с. 519]; державні органи повинні приймати управлінські та інші рішення, що не суперечать чинному законодавству в межах своєї компетенції; контроль і нагляд здійснюється виключно в межах правових процедур на підставі визначених в законодавстві способів і методів [0, с. 447]. Треба відмітити, що всі перелічені правила так чи інакше узгоджуються з провідною ідеєю принципу законності: неухильне дотримання положень законів і підзаконних актів уповноваженими суб'єктами, під час виконання функцій держави. При цьому вказане правило стосується не тільки самого органу, а його посадових осіб, адже значною мірою реалізація цього принципу залежить не стільки від юридичної особи (державного органу), скільки від його працівників. Зокрема, О.Ю. Дрозд досліджуючи засади діяльності ДБР України, зазначає, що принцип законності знаходить своє виявлення в наступних аспектах: по-перше, співробітники вказаного органу повинні виконувати свої професійні обов'язки відповідно до букви закону, в тому числі норм процесуального права, адже в разі їх недодержання будь-які діяння можуть бути оскаржені; по-друге, посадові особи ДБР України не мають права виконувати злочинні чи незаконні накази та розпорядження, адже в протилежному випадку вони будуть притягнуті до юридичної відповідальності; по-третє, в жодному випадку не дозволяється порушувати норми законодавства, навіть у тому випадку якщо в цьому є службова необхідність або доцільність; по-четверте, службові особи ДБР України не мають права в будь-який спосіб втручатись у роботу інших органів або посадових осіб; по-п'яте, підзвітність і підконтрольність діяльності ДБР України уповноваженим суб'єктам [0, с. 253].

Показово, на нашу думку, є і те, що принцип законності закріплено не тільки в профільному нормативно-правовому акті, що регламентує діяльність ДБР України, а і у п. 2.1 Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань затверджених наказом ДБР України від 16.01.2021 № 30 та зобов'язує працівників: 1) дотримуватись норм Конституції України та інших законів, положень відомчих наказів і інших організаційно-розпорядчих документів (положення, інструкції тощо); 2) вчасно та якісно виконувати

законні накази, розпорядження, доручення та вказівки керівництва; 3) в разі виникнення умов, які можуть сприяти «скоєнню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, працівник ДБР України має покладатися виключно на офіційні роз'яснення з питань застосування положень відповідних нормативно-правових актів» [0].

Таким чином, законність в діяльності органів та посадових осіб ДБР України характеризується дуалізмом: з одного боку ДБР України та його працівники повинні виконувати поставлені завдання у межах і на підставі норм чинного законодавства, не порушуючи права, свободи, інтереси громадян, інших осіб і процедурні аспекти, а з іншого – працівники повинні неухильно дотримуватись правових актів, що регламентують їх професійну діяльність, в тому числі організаційно-розпорядчих актів і правил професійної етики, які спрямовані на добросовісне виконання співробітниками своїх обов'язків і недопущення вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Список використаних джерел

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Конституція України 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 27.05.2023).
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
4. Рабинович М. П. Основи загальної теорії права та держави. К., 1994. 104 с.
5. Шумляєва І. Д. Забезпечення дотримання принципів верховенства права та законності в діяльності публічної адміністрації: термінологічний аналіз. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 2. С. 91-98.
6. Федоров С. Є. Принцип законності державного фінансового контролю: зміна парадигми. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 148-154.
7. Скрябін О. М., Санакоєв Д. Б. Особливості реалізації принципу законності в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1 (110). С. 253-257.
8. Войтович Н. П. Принцип законності при застосуванні адміністративних стягнень. *Літописець*. 2023. Вип. 18. С. 49-52.
9. Загальна теорія держави і права: підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко [та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

11. Дрозд О. Ю. Принципи організації та діяльності ДБР. *Підприємництво господарство і право*. 2020. № 3. С. 251-257.

12. Про введення в дію Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань: наказ Державного бюро розслідувань України від 16.01.2021 № 30. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/kodeks-etiki/doc015.PDF> (дата звернення 15.06.2023).

МАЛЮК Василь

кандидат юридичних наук

МОТИВАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

При виявленні та припиненні конкретного кримінального правопорушення державні інтереси та інтереси особи не збігаються. Обов'язок держави полягає у застосуванні регламентованих законом засобів з метою виявлення ознак кримінального правопорушення, встановлення винуватого у його вчиненні притягнення його до відповідальності. Що стосується громадянина, то надання допомоги правоохоронним органам у виконанні їх функцій щодо протидії злочинності може входити у протиріччя з особистими інтересами, що полягають у збереженні наявних у громадянина благ, інтересів, їх недоторканності та непорушності. Індивід може і повинен бути зацікавлений у наданні допомоги компетентним органам у виконанні їх державних обов'язків, проте не можна цю особисту зацікавленість розглядати як обов'язок. У певних сферах держава сприяє та заохочує осіб повідомляти про можливі факти кримінальних правопорушень, наприклад – регламентована процедура повідомлень особами (викривачами) про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, усно та письмово, у тому числі через спеціальні телефонні лінії, офіційні вебсайти, засоби електронного зв'язку, засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо. Умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», забезпечують викривачам спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, для чого в кожному з зазначених органів визначено особу спеціально уповноважену для запобігання корупції (на зазначену особу покладено обов'язки отримання та попередньої перевірки інформації від викривачів). Тобто детально регламентована процедура отримання від осіб (в тому числі і анонімно) інформації про окремий вид кримінальних правопорушень – корупційні правопорушення. Стосовно інших кримінальних правопорушень – процедури повідомлення про факти їх вчинення, перевірки та використання інформації, отриманої від конфідентів, і взагалі робота з

конфідентами регламентується виключно підзаконними нормативними актами з обмеженим доступом.

Стислі строки перевірки, необхідність швидкого прийняття рішення щодо використання такої інформації, ефективність її використання вимагає оперативної оцінки психологічних мотивів осіб, які надають інформацію про вчинення кримінальних правопорушень.

Враховуючи зазначене вважаємо за доцільне виділити основні аспекти мотивації таких осіб, які складають наступні рівні:

Перший рівень – бажання попередити покарання, тобто моральні принципи слугують інструментом прагнення уникнути неприємностей (таким мотивом може керуватися особа, яка сама приймала участь у вчиненні кримінального правопорушення, але з певних міркувань вирішила уникнути покарання шляхом отримання статусу конфідента).

Другий рівень – груба форма моральної оцінки, яка мотивована потребою у задоволенні власних бажань (таким мотивом може керуватися особа, яка використовує інформацію про кримінальне правопорушення з метою усунення конкурента, в тому числі і у кримінальному середовищі).

Третій рівень – мотивацією слугує бажання уникнути відторгнення з колективу, соціальної групи, соціуму осіб, які знаходяться на відповідному рівні морального розвитку і не сприймають кримінальну поведінку як норму).

Четвертий рівень – якість морального розвитку обумовлює появу абсолютного імперативу, що не підлягає критиці (аксіома) та проявляється у формі відповідного беззаперечного визнання владної структури (а не закону).

П'ятий рівень – мотивацією слугує усвідомлена та активна потреба поважати соціальний порядок та підтримувати юридично визначені правила поведінки – відповідно закон обертається на моральний імператив (бездумне виконання законів).

Шостий рівень – особи приймають моральні рішення ґрунтуючись на власній совісті і намагаючись поєднувати свої рішення з певними етичними нормами, навіть у тому випадку, коли їх рішення вступають у протиріччя з існуючими законами.

Сьомий рівень – особи фізично та психологічно неспроможні приймати інші рішення, ніж ті, що ґрунтуються на універсальних етичних імперативах.

Окрім цього існує ряд осіб, які не знаходять місця у такій класифікації, оскільки не дійшли у своєму моральному розвитку до стадії ухилення від покарання, якщо їх бажання диктують їм інше. Так само проблеми інших людей не значать для них нічого – клінічний термін – «соціопат».

Останні зміни до законодавства, зокрема (антикорупційного) обумовлюють появу ще одного мотиву – корисливого, оскільки наприклад, право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину. Розмір винагороди визначається судом у межах 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від

злочину. Розмір винагороди не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

Таким чином, зазначені мотиви та їх класифікація може бути використана для підвищення ефективності функціонування інституту конфідентів.

МИРОНОВ Юрій

старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ, ЯКІ РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні»[1] в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року. Відповідно до положень статті 24 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [2] у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

Підрозділи Національної поліції України діють згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [3]. В регламентації повноважень органів / підрозділів Національної поліції в умовах воєнного стану особливе місце займають Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [4] та Закон України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-IX [5].

Попередньо проведений нами аналіз дозволяє зазначити те, що складовими національного спротиву є територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву. Метою національного спротиву є підвищення обороноздатності держави, надання обороні України всеохоплюючого характеру, сприяння забезпеченню готовності громадян України до національного спротиву. Під рухом опору слід розуміти рух опору систему воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії проти України [5].

Під силами і засобами руху опору визначаються сили і засоби сил безпеки та сил оборони, які залучаються до здійснення заходів з організації, підготовки та виконання завдань руху опору, а також окремі особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору [5]. Одночасно, Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII до сил сили безпеки відносить правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України, а до сил оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [4].

До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [4].

Чинні норми Закону України «Про основи національного спротиву» передбачають необхідність підрозділам Національної поліції взаємодіяти з органами управління силами і засобами, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони в системі національного спротиву, зокрема щодо участі:

- у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій;
- у підготовці громадян України до національного спротиву;
- у забезпеченні умов для безпечного функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та органів військового управління;
- в охороні та обороні важливих об'єктів і комунікацій, інших критично важливих об'єктів інфраструктури, визначених Кабінетом Міністрів України, та об'єктів обласного, районного, сільського, селищного, міського значення, районного у містах рад, сільських, селищних, порушення функціонування та виведення з ладу яких становлять загрозу для життєдіяльності населення;
- участь у здійсненні заходів щодо тимчасової заборони або

обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зон/районів надзвичайних ситуацій та/або ведення воєнних (бойових) дій;

- у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах;

- у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в разі його введення на всій території України або в окремих її місцевостях;

- у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами, іншими збройними формуваннями агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;

- в інформаційних заходах, спрямованих на підвищення рівня обороноздатності держави та на протидію інформаційним операціям агресора (противника);

- у наданні населенню правових послуг у порядку, передбаченому Законом України «Про безоплатну правову допомогу» 2 червня 2011 року № 3460-VI [5].

В умовах протидії повномасштабній агресії росії актуалізувалися завдання підрозділів Національної поліції щодо пошуку і фіксація фактичних даних про розвідувально-підривною діяльність спеціальних служб країни-агресора з метою забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави. Безпосередньо підрозділи Національної поліції України у складі сил безпеки та оборони залучаються до проведення стабілізаційних та безпекових заходів. Так стабілізаційні заходи проводяться на деокупованих територіях, а безпекові (контррозвідувальні) заходи на територіях областей, які не були під окупацією.

Отже, згідно положень чинних законодавчих актів України Національна поліція, як правоохоронний орган відносяться до сил безпеки та оборони України.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 (редакція від 19.05.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (редакція від 15.04.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

5. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

МИСЛИВА Оксана

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції

ТІНІН Дмитро

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, майор поліції

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану ставлять перед правоохоронцями особливі завдання та вимагають належної підготовки. Тактико-спеціальна підготовка стає невід'ємною складовою процесу формування ефективних правоохоронних органів у період воєнних дій. Вона спрямована на розвиток та удосконалення тактичних та спеціальних навичок, які дозволяють забезпечити безпеку, здоров'я та життя громадян, а також самого правоохоронця в умовах конфліктів та загроз для національної безпеки.

Якщо розглядати роботу українського поліцейського, напряму пов'язану із виконанням його службових обов'язків, тоді ми отримуємо перелік необхідних йому складових, якими вони повинні бути забезпечені. До них потрібно віднести: новітнє забезпечення та нормативно-правова база, що його регулюватиме [1]. Окрім цього, правоохоронець повинен опанувати тактико-спеціальну підготовку, яка включає в себе тактичну компетентність та спеціальні знання.

Виконання поліцією службових завдань припускає потрапляння в умови різного ступеню ризику на місці події, і застосування сили, і спецзасобів, і вогневий контакт з правопорушником під час затримання, у тому числі, зупинку ТЗ – тобто ситуації в яких поліцейський за законодавством зобов'язаний надати невідкладну домедичну допомогу постраждалому або надати взаємо- чи самопомогу у разі травмування чи поранення [2, с.53].

Тактична компетентність та спеціальні знання правоохоронців є ключовими факторами успішного виконання їх професійних обов'язків у складних ситуаціях, які виникають під час воєнного стану. Вимоги до них включають не лише знання законодавства та правопорядку, але й володіння тактичними прийомами, стратегічним мисленням, оперативним реагуванням та майстерністю в застосуванні спеціальних засобів [3, с.143].

Основна мета тактико-спеціальної підготовки полягає в тому, щоб правоохоронці могли ефективно діяти в умовах воєнного стану, уникаючи непотрібних жертв серед мирних громадян та забезпечуючи національну безпеку.

У даному контексті важливо зазначити, що тактико-спеціальна

підготовка правоохоронців в умовах воєнного стану необхідна не лише для забезпечення правопорядку та безпеки громадян, але й для збереження суверенітету та територіальної цілісності держави. Вона допомагає підвищити ефективність правоохоронних органів у веденні бойових дій, контролі над територією та реагуванні на можливі загрози з боку ворожих сил.

Вдосконалення тактико-спеціальної підготовки правоохоронців в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим завданням для забезпечення ефективності та успішності їх професійної діяльності в умовах конфлікту. Оскільки воєнний стан вимагає від правоохоронців особливої готовності та реагування на загрози національній безпеці, необхідно ретельно аналізувати сучасні тенденції та виклики у сфері правопорядку, а також навчатися на основі досвіду попередніх конфліктів.

Перш за все, вдосконалення тактико-спеціальної підготовки передбачає постійне оновлення знань та навичок правоохоронців у сфері тактики, стратегії та спеціальних прийомів. Це включає вивчення сучасних методів бойових дій, розвиток оперативного мислення, навичок планування та координації дій у складних ситуаціях. Також важливим аспектом є навчання та тренування з використання сучасного обладнання та технологій, які допомагають підвищити ефективність та точність дій правоохоронців [3, с.146].

Крім того, важливо враховувати специфіку умов воєнного стану, зокрема загрози з боку ворожих сил та можливість ведення бойових дій у міських та гірських районах. Враховуючи це, правоохоронці повинні бути підготовлені до ведення бойових операцій, включаючи тактику зайняття та оборони позицій, руху в умовах обмеженої видимості та використання прихованих маршрутів.

Зокрема, важливо акцентувати увагу на спільних навчаннях та тренуваннях із залученням інших військових частин, зокрема збройних сил, для покращення взаємодії та спільного планування операцій. Це дозволить створити єдиний інтегрований підхід до забезпечення безпеки та виконання завдань у воєнних умовах.

Крім того, важливо забезпечити систематичність та постійність підвищення кваліфікації правоохоронців у тактико-спеціальних аспектах, включаючи організацію спеціалізованих курсів, семінарів та тренінгів. Такі заходи дозволять підтримувати високий рівень професійної майстерності правоохоронців та адаптувати їх до змінюючихся умов воєнного конфлікту [4, с.210].

Умови воєнного стану призводять до зміни підходів, які застосовують поліція та військові на блокпостах. В даній ситуації їх взаємодія та спільна робота мають на меті забезпечення безпеки та контролю на території в умовах воєнного стану. До основних аспектів тактики співробітництва поліції та військових на блокпостах в умовах воєнного стану потрібно віднести:

– строге командування та координація. Керівництво здійснюється військовими офіцерами, які відповідають за безпеку та контроль на блокпостах. Командування повинно бути чітким та централізованим для

ефективного виконання завдань.

– оснащення та підготовка. Поліція та військові повинні мати високу якість зброї, спеціального обладнання та засобів зв'язку для ефективного контролю на блокпостах. Перед введенням воєнного стану проводиться необхідна підготовка, включаючи спільні навчання та тренування.

– спільне патрулювання. Поліцейські та військові можуть працювати разом у складі спільних патрулів для забезпечення безпеки та контролю на блокпостах. Це сприяє підвищенню присутності сил правопорядку та підвищенню рівня безпеки.

– обмін інформацією. Поліція та військові повинні плідно співпрацювати щодо обміну розвідувальною інформацією та даними про потенційні загрози. Це допомагає вчасно виявляти можливі порушення та реагувати на них.

– взаємодопомога. Поліція та військові повинні бути готовими надавати підтримку один одному у разі необхідності. Це може включати спільні операції, взаємне покриття та реагування на складні ситуації.

– система посиленого контролю. В умовах воєнного стану поліція та військові можуть застосовувати більш жорсткі методи контролю, включаючи перевірку документів, особистий огляд та використання технічних засобів для виявлення заборонених предметів або матеріалів.

– інформування громадян. Поліція та військові повинні забезпечити ефективне інформування громадян про правила та обмеження, пов'язані з воєнним станом. Це може бути здійснене через публічні заяви, оголошення та соціальні медіа.

Загалом, вдосконалення тактико-спеціальної підготовки правоохоронців в умовах воєнного стану є невід'ємною складовою процесу забезпечення національної безпеки та ефективності правоохоронних органів. Це вимагає систематичних навчань, тренувань та використання сучасних технологій, а також забезпечення співпраці та взаємодії з іншими військовими частинами для збереження національної стабільності.

Отже, тактико-спеціальна підготовка правоохоронців в умовах воєнного стану є необхідною складовою для забезпечення національної безпеки та успішного виконання їх професійних обов'язків. Умови воєнного стану вимагають від правоохоронців та військовослужбовців мобілізації усіх своїх ресурсів та навичок, а також вміння адаптуватись до швидкозмінюючої ситуації та приймати рішення в умовах нестабільності та небезпеки. Ефективна підготовка дозволяє забезпечити оптимальне використання доступних ресурсів та здібностей, збільшує шанси на досягнення успіху та знижує ризик для життя та здоров'я працівників правоохоронних та військових органів.

Список використаних джерел

1. Тінін Д. Удосконалення умов праці поліцейського в умовах сьогодення. The 15 th International scientific and practical conference “Modern

scientific research: achievements, innovations and development prospects”(August 14-16, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 426 p. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4356/MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-ACHIEVEMENTS-INNOVATIONS...-14-16.08.22%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20301.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=410> (дата звернення 25.06.2023).

2. Мислива О.О. Проблематика професійної освіти офлайн під час воєнного стану. *Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану* : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 53-54.

3. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. О.Г. Комісаров, А.О. Собакаръ, Е.Ю. Соболю, О.С. Юнін та ін; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.

4. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посібник / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

МИХАЙЛОВ Віктор

старший науковий співробітник сектора пожежної безпеки об'єктів та технологій Науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, доктор педагогічних наук, доцент

НІКУЛІН Олександр

головний науковий співробітник Науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, доктор технічних наук

ЛУЦЕНКО Юрій

начальник сектора пожежної безпеки об'єктів та технологій Науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат технічних наук

ДОБРЯК Дмитро

науковий співробітник сектора пожежної безпеки об'єктів та технологій Науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

КРАВЧЕНКО Наталія

молодший науковий співробітник відділу нормативно-технічного забезпечення Науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Освіта є безперервним процесом, який дає змогу реалізувати складні завдання забезпечення високої суспільної значущості захисту здоров'я та життя людей, середовища їхнього проживання, збереження безперервності функціонування об'єктів критичної інфраструктури, економічного й суспільно-політичного розвитку країни. Створення і функціонування системи безперервної освіти об'єктивно пов'язане з розвитком та ефективністю освіти дорослих, фахівців, які мають вищу освіту, певний професійний та життєвий досвід [1].

Розвиток безперервної освіти формується під певним впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, зокрема організаційно-правових основ. У Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу обґрунтовано її концепцію, побудовану на принципах взаємодії різних рівнів і видів системи освіти, професійної підготовки, підвищення кваліфікації [2, с. 10]. Ширшого розвитку

безперервна освіта набула після прийняття Інчхонської декларації – «Освіта-2030: забезпечення загальної інклюзивної і справедливої освіти та навчання впродовж усього життя». Відтак на міжнародному рівні наголошено на необхідності створення можливостей для якісного навчання особистості впродовж усього життя для належного оволодіння функціональними навичками з метою підвищення ефективності надання послуг на користь суспільства [3]. У сформульованій Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» простежуються цілі і завдання щодо комплексного й неподільного забезпечення зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного. Варто звернути увагу на Ціль № 4, що характеризує забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [4; с. 2/38, 15/38]. Положення безперервної освіти для сталого розвитку знайшли своє відображення в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», спрямованій на досягнення зростання рівня та якості життя населення, дотримання конституційних прав і свобод людини й громадянина [5].

Невід'ємним складником безперервної освіти є післядипломна освіта, покликана виконувати комплекс завдань, спрямованих на постійне підвищення рівня професійної компетентності фахівців відповідно до сучасних потреб суспільства і держави. Законом України «Про освіту» визначено, що післядипломна освіта передбачає набуття нових та вдосконалення набутих раніше компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду і включає, зокрема підвищення кваліфікації фахівців [6].

Сучасна система післядипломної освіти галузі цивільної безпеки охоплює заклади вищої освіти та установи, освітній процес у яких ґрунтується на засадах безперервності професійного становлення та розвитку фахівців з питань цивільної безпеки, що передбачає наступність навчання на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період.

З огляду на актуальність розв'язання проблем з цивільної безпеки післядипломна освіта означених фахівців регулюється низкою інших нормативно-правових документів, зокрема Кодексом цивільного захисту України, який регулює навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, а також галузевих нормативних актів. У Кодексі цивільного захисту України зазначається, що особи, які призначаються на посади середнього і старшого начальницького складу служби цивільного захисту, проходять перепідготовку (або спеціалізацію) та підвищення кваліфікації у відповідних навчальних закладах цивільного захисту [7]. Побудова універсального дизайну у сфері галузевої освіти визначається основними положеннями Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій [8]. У цьому документі йдеться про дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну

придатність для використання всіма особами.

За роки незалежності України система післядипломної освіти галузі цивільної безпеки динамічно розвивалась разом із національною системою в країні, що засвідчується суттєвими нормативно-правовими, інституційними, організаційно-управлінськими, кадровими, технологічними змінами. Учені зазначають про певні новації, спрямовані на вдосконалення системи підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки. Зокрема, відбулася трансформація закладів вищої освіти та установ галузі цивільної безпеки, що дозволило подолати ідеологічну заангажованість радянського типу і перейти до цілісної, системної підтримки професійного розвитку фахівців. Серед найбільш значущих теоретичних розробок також наводяться: введення загальних, профільних і регіональних складників у зміст підвищення кваліфікації; виділення в системі підвищення кваліфікації освітньої, інформаційної та консультативної функцій; урахування інтересів, підготовленості й психологічних особливостей учасників освітнього процесу [9, с. 125].

Проте, вивчення організаційно-правових основ розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки зумовлює висновок щодо достатності регламентації на правовому рівні системи післядипломної освіти в галузі цивільної безпеки за умов сьогодення. Принагідно зауважити, що загрози мирного часу і війна мають подібні наслідки, і розрізняються лише інтенсивністю й масштабом, тому поділ загроз для населення на мирні та військові вважається зайвим. Відповідальність за «негайну» безпеку громадян нині, в умовах проведення військових дій на території України у більшості випадків покладається на місцеві органи влади, які мали б бути наділені достатніми повноваженнями, зокрема щоб управляти всіма наявними на місцях ресурсами.

Такий підхід запроваджено у Федеративній Республіці Німеччині, де завдання з питань цивільної безпеки, що виконуються під час надзвичайної ситуації природного або техногенного характеру, передбачені і для реагування у разі військових дій [10]. Основою цивільної безпеки в Німеччині є здатність людей захистити себе і допомогти один одному до прибуття кваліфікованої допомоги, яка зазвичай організовується державою. Після завершення другої світової війни в Німеччині з'явилися децентралізовані структури, призначені для захисту та допомоги людям при надзвичайних ситуаціях, які й нині, відповідно до основних принципів організації місцевого самоврядування, зберігають за собою високий рівень самостійності. Тому відповідальність за захист населення та допомогу в разі виникнення надзвичайних ситуацій покладено на федеральні землі, а повноваження центрального рівня поширюються лише на оборону країни. Заснувавши в 2004 році Федеральну службу цивільного захисту та допомоги при катастрофах Федеративної Республіки Німеччини, федеральні завдання перемістились на надання адміністративної допомоги з протидії надзвичайним ситуаціям. Таким чином, на виконання Федерального закону про цивільний захист встановлено правові основи щодо протидії надзвичайним ситуаціям, засновані за принципом

субсидіарності [11].

Отже, хоча в нашій країні зроблено чимало спроб для підвищення стійкості до природних і техногенних небезпек через ініціативи з розбудови потенціалу та розвитку сфери цивільного захисту, у тому числі й на місцевому рівні, все ж акцентується увага щодо осмислення субсидіарності як правового поняття з урахуванням існуючих воєнно-політичних загроз і викликів. Запорукою ефективної діяльності та успішної реалізації політики держави у сфері цивільного захисту є, зокрема організаційно-правова регламентація розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки у післядипломній освіті, з урахуванням сьогоденних організаційних і правових принципів, наявних можливостей на місцевому рівні.

Список використаних джерел

1. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні засади функціонування системи післядипломної освіти освітян в Україні. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1999. 472 с.

2. A Memorandum on Lifelong Learning : commission staff working paper : Brussels, 30.10.2000 / Commission of the European Communities.. Brussels, 2000. 36 p. URL: https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

3. Incheon Declaration: Education 2030: Towards Inclusive and Equitable Quality Education and Lifelong Learning for All : World Education Forum, Incheon, Korea R, 2015. 5 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233137>

4. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року [електронний ресурс] : резолюція 2015 / Генеральна Асамблея ООН. URL: <https://2030talks.blog/2020/10/25/sd-agenda/>

5. Цілі сталого розвитку. МОН України : офіц сайт. <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku>

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.06.2017. Верховна Рада України. Законодавство України : офіц. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради, 2013. № 34–35, ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

8. Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.01.2017 р. № 61-р. Офіційний вісник України. 2017. 14.02.2017 № 13. С. 38.

9. Михайлов В. М. Підвищення кваліфікації керівників структурних підрозділів органів влади з питань цивільної безпеки у вітчизняній педагогічній літературі. Вісник післядипломної освіти. 2020. Вип. 11(40). С. 119–135. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11\(40\)](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11(40))

10. Михайлов В. М., Демків А. М., Аналіз проблеми навчання фахівців з питань цивільної безпеки у зарубіжних наукових джерелах. Вісник післядипломної освіти. «Серія «Педагогічні науки». 2020. Т.12. №41. С. 145-

165.

11. Meyer-Teschendorf K.-G. Stand der Diskussion um eine Neuordnung des Zivil- und Katastrophenschutzes. *Katastrophenrecht: Grundlagen und Perspektiven* / Klopfer M. (ed.). Baden-Baden : Nomos, 2008.

12. Михайлов В., Андрієнко М., Гаман П. Напрями підвищення ефективності державного управління у сфері цивільного захисту України в контексті європейського досвіду. *Наукові перспективи*. 2021. №. 10 (16). С. 152-161. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10\(16\)-152-161](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10(16)-152-161)

МОВЧАН Роман

професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, професор

РУБАЩЕНКО Микола

доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДИВЕРСІЮ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

22 травня 2023 р. на розсуд фахівців була представлена чергова версія розроблюваного робочою групою з питань розвитку кримінального права проєкту нового Кримінального кодексу України (далі – проєкт КК). Серед багатьох інших нововведень, у цьому документі була запропонована і відмінна від його попередника – чинного Кримінального кодексу України (далі – КК) – модель кримінально-правової протидії диверсії, науковому осмисленню якої і буде присвячене це дослідження.

Отже, відповідно до ст. 9.1.11 проєкту КК (диверсія) особа, яка з метою спричинення шкоди державній безпеці: 1) знищила чи пошкодила об'єкт критичної інфраструктури, 2) здійснила радіоактивне забруднення, 3) здійснила масове отруєння людей, 4) поширила епідемію, 5) спричинила масове захворювання об'єктів тваринного чи рослинного світу, 6) зі зброєю напала на військову частину, військову установу чи військовий корабель або 7) підняла бунт у військовій частині, військовій установі чи на військовому кораблі, – вчинила злочин 5 ступеня. Коментуючи запропонований варіант, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступні дискусійні положення згаданої проєктованої норми.

По-перше, щодо конструкції складу диверсії та її караності. Насамперед впадає в око різкий дисонанс – пропонується змінити існуючу конструкцію складу диверсії з усіченого на матеріальний («знищила», «здійснила», «поширила», «спричинила», «напала» і «підняла») та одночасно пом'якшити її караність. Наразі вчинення диверсії (основний склад), як і готування чи

замах на неї, карається позбавленням волі на строк від 10 до 15 років (навіть з урахуванням положень ч. 4 ст. 68 КК). Натомість проектом КК особу, яка вчинила диверсію, пропонується карати ув'язненням на строк від 4 до 6 років, закінчений замах на диверсію – від 3 до 4 років (зниження на 1 ступінь), а готування до диверсії – штрафом або ув'язненням на строк від 1 до 2 років (зниження на 3 ступені). Ба більше: з урахуванням ч. 6 ст. 2.5.9 проекту КК та того, що в практичній площині більшість диверсій кваліфіковано як вчинені на стадії готування чи замаху, проєкт КК перетворює основний масив диверсій з особливо тяжких в нетяжкі злочини, обумовлюючи в майбутньому застосування зворотної дії таких змін. З такими трансформаціями погодитися важко.

Робоча група може оперувати тим аргументом, що передбачені пунктами 1–7 ст. 9.1.11 види диверсій у разі їхнього вчинення будуть кваліфікуватися за сукупністю з іншими статтями Особливої частини КК, що в підсумку має обумовити застосування положень про обов'язкове складання покарання за ст. 3.3.6 проекту КК. Проте, по-перше, принцип складання в підсумку не дозволяє перекрити недолік низької караності, так як визначає певні межі складання. По-друге, більшість із тих злочинів, які ймовірно могли б кваліфікуватися за сукупністю, є злочинами меншого чи такого самого ступеня тяжкості, або ж сукупності не утворюють. Справедливість наших тверджень підтверджується і релевантним іноземним досвідом, вивчивши який, ми переконалися в тому, що в інших країнах закінченими злочинами визнаються дії, спрямовані на досягнення відповідних злочинних цілей (усічений склад), незалежно від того, чи були досягнуті останні (статті 106–107 КК Болгарії, ст. 89 КК Латвії та ін.).

По-друге, щодо дій, спрямованих на масове знищення людей чи заподіяння шкоди їх здоров'ю. Породжує критику й непередбачення такого виду диверсії, яка спрямована на: а) масове вбивство людей та б) масове заподіяння шкоди здоров'ю людей. Причиною цього ймовірно є те, що в разі їхнього охоплення ст. 9.1.11 вочевидь потрібно буде змінювати ступінь тяжкості аж до 7-го чи навіть 9-го, що не дозволяє обраний розробниками підхід до побудови базових ступенів. Як наслідок, ігнорується єдина (однакова) природа всіх диверсійних актів, а їхні можливі різновиди при кваліфікації штучно розриваються між статтями з різних розділів Особливої частини та з різною диференціацією відповідальності. Так, якщо з метою спричинення шкоди державній безпеці особа масово отруєє людей чи поширює епідемію, то це визнається диверсією і злочином проти державної безпеки, але якщо з тією самою метою масово заподіюється шкода здоров'ю людей в інший спосіб чи відбуваються масове знищення людей, то це перестає бути диверсією, і, що найголовніше, раптом перестає спричиняти шкоду державній безпеці, як соціальній цінності.

По-третє, щодо визнання формою диверсії також і порушення режиму функціонування критичної інфраструктури. У п. 1 ст. 9.1.11 фактично віддзеркалюється аналогічна за змістом форма об'єктивної сторони диверсії за ст. 113 КК. Зокрема, йдеться про те, що в цій нормі так само вказується лише

на «знищення» та «пошкодження», однак не об'єктів, що мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а об'єкта критичної інфраструктури.

Заміна архаїчних об'єктів тим, визначення якого міститься в Законі України «Про критичну інфраструктуру», загалом можна привітати. Однак, враховуючи специфіку об'єктів інфраструктури, істотну шкоду відносно державної безпеки може завдати не лише їхнє знищення або пошкодження, а й такий наслідок, як передбачене у Законі України «Про критичну інфраструктуру» порушення «режиму функціонування критичної інфраструктури» – тобто визначені оператором умови та вимоги до функціонування критичної інфраструктури залежно від стану і динаміки розвитку ситуації (штатний режим функціонування; режим функціонування у кризовій ситуації; режим відновлення), не всі прояви якого охоплюються згаданими вище поняттями «знищення» та «пошкодження».

Таким чином, окрім «знищення» та «пошкодження» відповідних об'єктів, у ст. 9.1.11 проекту КК має йти і про «порушення режиму функціонування критичної інфраструктури». Це дозволило б, зокрема, кваліфікувати за аналізованою статтею і дії, направлені на порушення штатного режиму функціонування такого об'єкта (у тому числі зриву та/або блокування роботи, та/або несанкціонованого управління його ресурсами), які ставлять під загрозу його захищеність, але не є пошкодженням чи знищенням. Подібний приклад реалізований у ст. 329 КК Португалії.

По-четверте, щодо диференціації відповідальності за окремі прояви посягань на критичну інфраструктуру. Пропонуємо звернути увагу на те, що регулюючим законодавством передбачено чотири категорії критичності об'єктів критичної інфраструктури: а) I категорія – особливо важливі об'єкти, які мають загальнодержавне значення, значний вплив на інші об'єкти критичної інфраструктури та порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації державного значення; б) II категорія – життєво важливі об'єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації регіонального значення; в) III категорія – важливі об'єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації місцевого значення; г) IV категорія – необхідні об'єкти, порушення функціонування яких призведе до виникнення кризової ситуації локального значення.

Ураховуючи природу диверсії, варто було б розглянути можливість диференціації відповідальності за її вчинення залежно від категорії критичності об'єкта і посилити відповідальність, принаймні, за посягання на об'єкти I категорії критичності (як варіант – посилення на один ступінь тяжкості посягань на об'єкти II та III категорії критичності, а на два – посягань на об'єкти I категорії критичності). Досвід подібної диференціації ми можемо спостерігати у статтях 106–107 КК Болгарії.

По-п'яте, п. 6 ч. 2 ст. 9.1.11 передбачено диверсію у формі збройного нападу на військові частину, установу чи корабель. Саме собою визнання такого діяння, вчиненого з метою спричинення шкоди державній

(національній) безпеці, диверсією, застережень не викликає. Водночас породжує питання, чому напад на військовий літак чи залізничний ешелон з військовою технікою також не охоплюється цією формою диверсії (на відміну від нападу на корабель)?

МОРГУН Марія

поліцейський полку поліції особливого призначення 2

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В змісті сучасних викликів, в межах яких відбувається становлення та розвиток України, важливу роль відіграє праця із забезпечення прав та свобод громадян, забезпечення національної безпеки та розробка стратегії щодо відновлення та розбудови держави. Звертаючись до визначення провідних термінів, що досліджуються, зазначимо, що інтерес складають поняття «національна безпека», «загрози національній безпеці», «воєнний стан».

Відповідно до визначення термінів у Законі України «Про національну безпеку України»:

1. Загрози національній безпеці України – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України;

2. Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Потенційна загроза стала реальною о 05 годині 30 хвилин 24 лютого 2022 року, коли через військову агресію Російської Федерації в Україні було запроваджено положення воєнного стану, що діє й понині (наразі продовжено до 18 серпня 2023 року) [4].

У відповідності до змісту до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан є «... періодом правового режиму, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки...» [2].

Новели охопили різні сфери діяльності, зокрема, відбулися новації у кримінально-процесуальному, оперативно-розшуковому та криміналістичному забезпеченні національної безпеки.

1. У зв'язку із введенням воєнного стану за період, що охоплює межі

з 3 березня 2022 року по нинішній час до КПК України були внесені 17 змін та доповнень. Особливої уваги заслуговує Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року – 2201-ІХ [3]. В цьому Законі визначені особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану в розділі ІХ «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» (ст. 615 визначає деталі особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану). У вказаному Законі також передбачені зміни щодо підслідності та діяльності суду.

2. Статтею 10 зазначеного Закону встановлено, що у період воєнного стану не можуть бути припинені повноваження, зокрема органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування [3]. В змісті реорганізації етапів оперативно-розшукової діяльності важливого змісту набувають такі складові:

- цивільна спрямованість діяльності;
- повнота та об'єктивність реалізації оперативно-розшукової діяльності;
- становлення всебічного розуміння та швидкості з урахуванням економії часу, сил, засобів та ефективного застосування прийомів роботи з доказами.

Важливу роль відіграє встановлення:

- схеми злочинних зв'язків між членами різноманітних угруповань тощо, у кримінальному провадженні за яким реалізуються планування оперативно-розшукової діяльності;
- формування різноманітних матриць або таблиць, які складаються з різних підстав та слугують для формування певного, очерченого вектору діяльності.

Пріоритетну роль у забезпеченні національної безпеки в умовах впровадження воєнного стану відіграє:

- повне охоплення напрямів роботи –наступність, етапність впровадження змін, масштабність взаємодії;
- координація та взаємозв'язок діяльності різних підрозділів – велика увага приділяється наявності взаємодій між різними ланками;
- адаптивність управлінської моделі до змінних соціально-економічних умов, відкритість, що дозволяє суб'єктам управління своєчасно вводити в існуючу систему нові структури, відмовлятися від застарілих тенденцій діяльності;
- оптимальне для цієї моделі залучення кваліфікованих фахівців, у тому числі з-поміж громадськості до прийняття управлінських рішень [5].

3. В контексті реалізації криміналістичного забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану важливого змісту набуває діяльність із процесуальної фіксації: підпалів, погромів, атак та/або інших дій, що спрямовані на масове знищення цивільних громадян; руйнування та/або пошкодження об'єктів оборонного або народо-господарського значення; вчинення дій, що несуть пряму чи опосередковану шкоду суверенітету,

територіальній недоторканності, обороноздатності, загальній безпеці України (державній, економічній, інформаційній).

Проте, наразі залишаються невирішеними питання щодо:

- усунення існуючих проблем у векторі процесуальної фіксації воєнних злочинів у відповідності до міжнародного їх визначення;
- складнощів у збиранні доказів та формування доказової бази, що була б визнана за міжнародними нормами та стандартами;
- обґрунтування кримінальних правопорушень з метою направлення їх до Міжнародного кримінального суду, що розташований у Гаазі (оскільки правопорушення не мають строку давнини) [5].

Встановлено, що ціле коло впроваджених новел у змісті кримінально-правових норм орієнтовані перш за все на встановлення або посилення існуючої відповідальності за злочини що вчинені під час війни. Незважаючи на те, що не всі «прогалини» наразі усунуті, обраний напрямок діяльності сприяє забезпеченню національної безпеки, захисту прав та свобод української нації на вітчизняному та міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну безпеку України» (у чинній редакції). URL. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (у чинній редакції). URL. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року – 2201-IX (у чинній редакції) URL. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text>
4. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL. : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
5. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 453 с.

МОРОЗ Оксана

доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету № 3 Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОСТОВСЬКА Катерина

начальник навчально-методичного центру Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вторгнення Росії в Україну змусило мільйони людей, переважно жінок і дітей, покинути країну або вони стали переміщеними в межах кордонів України, що останнім часом призвело до однієї з найбільших гуманітарних криз в Європі. Хаос, породжений конфліктом, експоненціально збільшив ризик торгівлі людьми та експлуатації, особливо найбільш вразливих осіб. Ризик торгівлі людьми та експлуатації За оцінками Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), з початку війни 24 лютого понад 5,5 млн осіб втекли з України, шукаючи притулку в сусідніх країнах, переважно в Польщі, Угорщині, Молдові, Румунії та Словаччині, і понад 7,7 мільйона були внутрішньо переміщені. Масштаби руйнувань і жертв серед цивільного населення, спричинені війною, призвели до однієї з найбільших європейських гуманітарних криз останнім часом. За оцінками ЮНІСЕФ, від війни в Україні постраждали не менше ніж 7,5 млн дітей. Оскільки чоловікам у віці від 18 до 60 років не дозволяється виїжджати з країни, за кордоном шукають захисту переважно жінки та діти. Завдяки активізації Директиви про тимчасовий захист, яка надає негайний захист та права тим, хто прибуває до Європейського Союзу (ЄС) з України, в українців практично немає стимулів звертатися за допомогою до незаконних перевізників мігрантів. Однак жінки й діти, особливо без супроводу, все ще піддаються більшому ризику насильства і зловживань, включно з торгівлею людьми, контрабандою та незаконним усиновленням. Фактично ще до війни українці при перевезеннях в ЄС часто ставали жертвами торгівлі людьми, здійсненої злочинними мережами, що діяли між Україною, країнами Європи та Центральної Азії. Крім того, велика кількість дітей-сиріт та дітей, народжених від сурогатних матерів в Україні, яких не забрали батьки, також стикаються з підвищеним ризиком викрадення або примусового усиновлення. Через масове переміщення й хаос також очікується збільшення кількості зниклих дітей. Міжнародна організація з міграції (МОМ) попереджає про високий ризик торгівлі людьми та сексуальної експлуатації населення, що перебуває в біді, а також про фінансову незахищеність деяких дітей без супроводу та жінок, які були розлучені зі своїми партнерами та віддалені від мереж підтримки. Багато дітей позбавлені батьківської опіки тому, що з початку російського вторгнення вони були розлучені зі своїми сім'ями або жили в закладах інституційного догляду

чи школах-інтернатах. Тому, вітаючи підтримку людей, які пропонують транспорт та житло, асоціації, що працюють на місцях, закликають до скоординованих дій для інформування, реєстрації й супроводу жінок та дітей і перевірки потенційних приймаючих сторін. Бідні люди, які не хочуть бути мобілізованими, також можуть стати потенційною мішенню торговців людьми. Управління ООН з питань наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) закликала посилити зусилля щодо боротьби з торгівлею людьми, включно з раннім виявленням та попередженням пов'язаної злочинної діяльності, а також визначенням та захистом жертв. Eurochild надає щоденні звіти про ймовірні порушення прав дітей. Для дітей, які залишилися в країні, це охоплюватиме, серед іншого, вбивства та поранення, відсутність належного доступу до медичної допомоги, торгівлю людьми та відсутність доступу до освіти. ЮНІСЕФ опублікував поради відповідним органам влади, працівникам гуманітарних організацій та волонтерам щодо захисту дітей-переселенців та біженців в Україні та за її межами від торгівлі людьми, дитячої праці, сексуальної експлуатації, незаконного усиновлення та контрабанди за обтяжуючих обставин. ЮНІСЕФ також попередив, що дівчатка-переселенки знаходяться в зоні підвищеного ризику гендерного насильства. Дії ЄС щодо захисту людей у групі ризику, які тікають з України ЄС, активізувавши Директиву про тимчасовий захист (Директива 2001/55/ЄС) та запустивши програми екстреної допомоги, які охоплюють основні потреби та пропонують допомогу на кордонах ЄС, негайно втрутився, щоб допомогти цивільним особам, які постраждали від війни в Україні. 16 березня Єврокомісія висунула оперативні керівні принципи для підтримки держав-членів у застосуванні директиви, включно зі спеціальними розділами про дітей, неповнолітніх без супроводу та торгівлю людьми [1].

Комісія наполегливо заохочує держави-члени запровадити адекватні запобіжні заходи для осіб, які втікають з України. Вони містять надання інформації про ризики торгівлі людьми, підвищення обізнаності серед провідних фахівців, які можуть вступити в контакт з потенційними жертвами, навчання та інструкції, надані відповідним правоохоронним та прикордонним органам, а також вдосконалення раннього виявлення, допомоги та підтримки жертв. Комісія підкреслює, що захист дітей-мігрантів, які прибувають з України, є головним пріоритетом для ЄС, і що особливу увагу слід приділити неповнолітнім без супроводу, дітям, розлученим із сім'єю, та дітям-сиротам. 23 березня Єврокомісія спонукувала держави-члени знову бути «особливо пильними» щодо дітей, які можуть стати жертвами торгівлі чи бути викраденими, підкреслюючи важливість ідентифікації та реєстрації. На позачерговому засіданні Ради юстиції та внутрішніх справ 28 березня Єврокомісія представила план із 10 пунктів про посилення європейської координації щодо приймання людей, які втікають від війни в Україні. План включатиме стандартні операційні процедури та єдині керівні принципи щодо приймання та підтримки дітей. Єврокомісія також має розробити конкретні процедури передачі неповнолітніх без супроводу. Спільний план боротьби з торгівлею людьми, заснований на стратегії ЄС щодо протидії торгівлі людьми

(2021–2025), спрямований на вирішення питань, пов'язаних з ризиками торгівлі людьми, та забезпечування підтримки потенційних жертв. Також було розглянуто ряд відповідних заходів, включно зі створенням єдиної системи реєстрації за підтримки eu-LISA. З початку вторгнення також активно діє Координатор ЄС з протидії торгівлі людьми, підтримуючи тісний контакт з мережею національних координаторів по боротьбі з торгівлею людьми та Європолом. Останній активно бере участь у робочій групі з протидії торгівлі людьми та залучив експертів й запрошених співробітників для підтримки місцевих правоохоронних органів у державах-членах ЄС, що межують з Україною. Комісія також закликала використовувати кошти ЄС для запобігання торгівлі людьми. Група експертів Ради Європи із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА) також попереджає про ризик стати жертвами торгівлі людьми та експлуатації, з яким стикаються люди, що рятуються від збройного конфлікту в Україні. Вже є повідомлення про те, що торговці людьми націлені на дітей без супроводу, які тікають з України. Після поспішної евакуації дитячих будинків та інтернатів сімейного типу багато таких дітей на даний момент вважаються зниклими безвісти. Крім того, 4 травня ГРЕТА також опублікувала керівництво з відповідними рекомендаціями [1].

Масштабна агресія російської федерації стала фоном для вчинення окупантами низки воєнних злочинів, зокрема й депортації української молоді. Як писала Асоціація Реінтеграції Криму (АРК), ця агресія погіршила як ситуацію з правами дітей в окупованому Криму, так і створила нові виклики для дітей у зоні бойових дій та в новоокупованих районах Херсонської, Запорізької, Донецької та інших областей України. Вже 28 лютого 2022 р. структури ООН вимагали від росії припинити порушення прав українських дітей, ці вимоги були агресором цілком проігноровані [2]. Аналіз відповідної діяльності окупантів РФ і їх посібників дозволив АРК стверджувати, що їх дії повністю підпадають під склад злочину геноциду, а саме пункту «е» статті II відповідної Конвенції: «насильницька передача дітей із однієї людської групи до іншої» [3]. Окупанти частково визнавали свою злочинну діяльність щодо депортації жителів Херсонщини до Криму та через окупований півострів у власне Росію. АРК писало, що депортованих громадян України окупанти готові утримувати в Криму, крім явних колаборантів, лише тимчасово, до перевезення до РФ, і в основному в Джанкої та Євпаторії [4]. АРК повідомляло, що з літа 2022 року російські загарбники зробили колись курортну Євпаторію своєрідним «центром» для цих злочинних процесів. Зокрема у Євпаторії окупанти сконцентрували у вересні до 2 тисяч злочинно «евакуйованих» дітей, на базі захоплених в 2014 році українських відомчих дитячих санаторіїв: «Дружба», «Здравніца», «Лучістий», «Мрія» та «Чайка». Приблизно з листопада 2022 р. діти перебували у складних побутових умовах, мали істотні проблеми із харчуванням та теплими речами [5].

Також у 2022 р. було опубліковано Доповідь Спецдоповідача з питання про сучасні форми расизму, расової дискримінації, ксенофобії, пов'язаної з цим нетерпимості A/HRC/50/61. Спецдоповідач ООН відобразив у ній

описані АРК катастрофічні збитки, завдані Україні, та зокрема вказала на викрадення та депортації, які вчинюють російські загарбники. У Доповіді А/HRC/50/61 відображене ймовірність, що уряд РФ готується провести злочинну масову депортацію кримськотатарського населення з окупованого Криму [6]. Слід також навести схвалену 26 січня 2023 р. резолюцію Парламентської асамблеї Ради Європи «Правові та правозахисні аспекти агресії російської федерації проти України» 2482 (2023) [7]. Цей акт відносить до злочинів агресора насильницькі зникнення; викрадення; зґвалтування та інші форми сексуального насильства; незаконне позбавлення волі цивільних; насильницьке переміщення та депортацію громадян України, у тому числі дітей, у РФ або на окуповані РФ території; примусову незаконну «паспортизацію». Є вагомими підстави вважати, вказує ПАРЕ, що багато цих порушень є серйозними порушеннями Женевських конвенцій і військовим злочинам, а деякі є злочинами проти людяності в рамках широкомасштабних, систематичних нападів на громадянське населення України [8, с. 242].

Тому ПАРЕ зазначила в резолюції, що з'являється все більше свідчень того, що російська офіційна риторика, яка використовується для «виправдання» повномасштабного вторгнення та агресії проти України, так званого процесу «деукраїнізації», носить характер публічного підбурювання до геноциду та розкриває геноцидний намір знищити українську національну групу як таку чи хоча б її частину.

У статті 17 резолюції ПАРЕ також закликала українську владу приділити особливу увагу активізації всіх відповідних процедур для збору інформації та забезпечення безпечного повернення насильно переміщених українських дітей з Росії та з окупованих Росією територій.

Таким чином питання кваліфікації злочинної депортації та викрадення агресором українських дітей має стати підґрунтям для нових досліджень.

Список використаних джерел

1. Війна Росії проти України: ризик торгівлі людьми. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS_ATA\(2022\)729410_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS_ATA(2022)729410_XL.pdf)
2. Всесвітній день дитини та порушення прав дітей у Криму. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/activity_ua/2022/11/20/vsesvitnij-dendytyny-ta-porushennya-prav-ditej-u-krymu/
3. Злочинна маріонетка окупаційних «органів» та мільйони на органах. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/investigations_ua/2023/01/12/zlochynna-marionetka-okupacziynyh-organiv-ta-miljony-na-organah/
4. Злочинна депортація до окупованого Криму: нові тенденції. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/news_ua/2022/11/08/zlochynnadeportacziya-do-okupovanogo-krymu-novi-tendencziyi/
5. Окупанти почали готувати Євпаторію до «складної зими». ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/news_ua/2022/11/07/okupanty-pochalygotuvaty-jevpatoryu-do-skladnoyi-zymy/

6. Російський неонацизм досліджувався у Доповіді ООН на прикладі Криму. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/activity_ua/2022/12/19/rosijskyj-neonacyzm-doslidzhuvavsya-u-dopovidi-oon-na-prykladikrymu/

7. Нова фундаментальна резолюція ПАРЄ про агресію росії. Б. Бабін. ARC. URL: https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2023/01/26/novafundamentalna-rezolyucziya-parye-pro-agresiyu-rosiyi/

8. Сідоренко Ю. М. Окупований Крим та злочинні депортації російськими загарбниками української молоді. «Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції»: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 року). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 322 с. (С. 241-244).

НАГОРНА Олена

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГАЛЕГА Анастасія

курсант 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ НЕНОРМОВАНОГО РОБОЧОГО ЧАСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану є надзвичайним періодом в житті країни, коли порушується звичний порядок та норми функціонування суспільства. Однією з ключових сфер, що зазнають значних змін, є робочий час та його регулювання. В умовах воєнного стану спостерігаються особливості ненормованого робочого часу, які мають значний вплив на життя громадян та функціонування суспільства в цілому.

Відсутність чіткого регулювання робочого часу є однією з основних особливостей ненормованого режиму під час воєнного стану. Така ситуація виникає через необхідність мобілізації ресурсів та зусиль для забезпечення безпеки та оборони країни.

Ненормований робочий час також призводить до змін у режимі відпочинку та сну працівників. У зв'язку з нестабільною ситуацією, працівники змушені працювати в непередбачуваний час, включаючи нічні зміни та підвищену тривалість робочого дня. Це може призвести до втоми, погіршення фізичного та психологічного стану працівників та зростання ризику виникнення нещасних випадків на виробництві [1].

Ненормований робочий час в умовах воєнного стану також має великий вплив на соціальну сферу життя громадян. Багато людей, особливо ті, хто працює у важких умовах, можуть зазнавати стресу, втрати зв'язку зі своєю сім'єю та близькими, а також можуть стикатися з проблемами здоров'я.

Порушення звичайного режиму роботи може також призвести до зниження продуктивності та якості виконаної роботи.

Суть ненормованого типу робочого дня полягає в тому, що роботодавець має право вимагати від працівника понаднормової роботи після закінчення робочого часу. При цьому працівник не отримує оплату за понаднормову роботу та тривалість часу, протягом якої роботодавець може затримати його на роботі, також не регулюється трудовим законодавством. Як бачите, такий правовий підхід повністю показує принцип безумовного домінування інтересів держави по відношенню до прав особистості за радянських часів. Очевидно, що в сучасній правовій державі такий стан речей не можна вважати прийнятним [2, с. 123].

Робочий час – найважливіша умова кожного трудового договору. Піклуючись про працівника, держава встановила максимальну тривалість роботи, щоб не допустити надмірної втоми і дати час на відновлення. Однак сьогодні стало популярним використання робочої сили з ненормованим робочим часом. Під виглядом цієї фрази роботодавець має можливість використовувати працю співробітника практично цілодобово, сім днів на тиждень, а іноді і без відпустки, і працівник не отримує компенсацію за таку роботу.

При цьому робота в умовах ненормованого робочого дня передбачає наявність таких обставин, за наявності яких працівник буде змушений виконувати роботу понад норму. Ці обставини часто неможливо передбачити або прорахувати заздалегідь. А при наявності певних обставин тривалість робочого часу збільшується і виходить за рамки основного виду робочого часу [3, с. 98].

Основними особливостями ненормованого робочого часу в умовах воєнного стану є:

1. Підвищена інтенсивність та тривалість роботи. Продовження робочого часу, збільшення числа змін та виконання завдань поза звичайним графіком можуть бути необхідними для забезпечення ефективного функціонування оборонних структур та інших важливих секторів.

2. Нестабільність графіка роботи. Воєнний стан може вимагати швидких змін у розподілі робочого часу та складності його планування. Працівники можуть бути змушені працювати в нерегулярні години, включаючи нічний час та вихідні дні.

3. Емоційне та фізичне навантаження. Воєнний стан може викликати посилену напругу та стресові ситуації, які впливають на працівників. Це може призвести до зростання ризику виникнення втоми, зниження продуктивності та загрози для здоров'я.

4. Необхідність дотримання безпекових норм. В умовах воєнного стану, дотримання безпекових протоколів є особливо важливим. Процедури безпеки та обмеження доступу до певних зон можуть впливати на організацію робочого часу та його розподіл.

Вважаємо важливим звернути увагу на те, що хоча в теорії трудового права більшість вчених стверджує, що ненормований робочий день не може

перевищувати 40 годин на тиждень, в законі це чітко не прописано. Такий стан справ дозволяє деяким вченим зробити висновок про те, що КЗпП прямо не забороняє встановлення ненормованого режиму роботи на тривалий термін, та роботодавці, в свою чергу, встановлюють ненормований робочий день на свій розсуд і використовують працю деяких співробітників, іноді майже 24 години на добу [4, с.76].

Такий стан речей є неприпустимим, адже сили людського тіла не безмежні, і будь-кому, навіть самому енергійному і працездатному робітнику, потрібен час, щоб виспатися і набратися сил. Однак чинне трудове законодавство не встановлює ні максимальну кількість випадків притягнення працівників до додаткової роботи протягом ненормованого робочого дня, ні максимальну тривалість цього виду робочого дня.

Отже, умови воєнного стану створюють особливі виклики для організації праці, зокрема вимагають ненормованого робочого часу. Особливості ненормованого робочого часу включають підвищену інтенсивність та тривалість роботи, нестабільність графіка, емоційне та фізичне навантаження, а також дотримання безпекових норм. Дослідження цих особливостей є важливим для забезпечення ефективного функціонування оборонних структур та інших важливих секторів під час воєнного стану. Розробка ефективних стратегій управління робочим часом та забезпечення благополуччя працівників є ключовим завданням у таких складних умовах. Наше розуміння особливостей ненормованого робочого часу допоможе поліпшити організацію робочого процесу та забезпечити національну безпеку під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Лаврінєнко О.В. Робочий час, його склад та види у контексті аналізу положень проекту нового трудового кодексу України. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Efp/2010_1/Lavrinenko.pdf (дата звернення 21.06.2023 р.)
2. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків: Вид-во 2022. 376 с.
3. Трудове право України: підручник. За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.
4. Дмитрук І.М. Трудове право України: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Видавничий дім «Гельветика». 2017. 145 с.

НАЗИМКО Єгор

*перший проректор Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ПОНОМАРЬОВА Тетяна

*завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним
правопорушенням факультету № 3 Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

РОЗВИТОК ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА З ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Організація безпекового середовища, особливо, коли держава функціонує в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану, потребує у встановленні нових взаємовідносин із міжнародними та міжурядовими організаціями, зокрема тими, які мають військово-політичний характер. Безпекові виклики, пов'язані із військовою агресією російської федерації, які постали перед Україною у 2022 році, надали можливість переоцінити державні пріоритети та змінити підходи до оцінки якості забезпечення національної безпеки та перспектив удосконалення цього механізму.

У 2020 році Указом Президента України № 392/2020 було затверджено Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», в якій було визначено, що пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є: відстоювання незалежності і державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська і євроатлантична інтеграція. Одним із напрямів, необхідних для реалізації перелічених орієнтирів в документі передбачено розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО [1]. Однак, сучасна економіко-політична ситуація свідчить про те, що за два роки рішучих кроків майже не було зроблено. Водночас, варто відмітити, що станом на 2022 рік існує достатня кількість нормативних актів та міжнародних договорів, які забезпечують правовідносини між Україною та НАТО.

Так, зокрема, у Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору від 9 липня 1997 р. визначено, що Консультації між Україною та НАТО стосуватимуться питань, які становлять спільний інтерес, зокрема: політичних питань та питань, що стосуються безпеки, зокрема розвитку євроатлантичної безпеки та стабільності, включаючи безпеку України; запобігання конфліктам, управління кризами, підтримання миру, врегулювання конфліктів та

гуманітарних операцій, беручи до уваги роль ООН та ОБСЄ у цій галузі; політичних та оборонних аспектів нерозповсюдження ядерної біологічної та хімічної зброї; контролю над озброєннями та роззброєння, включаючи питання, що стосуються Договору про звичайні збройні сили в Європі (Договору про ЗЗСЄ), Договору про відкрите небо та заходів зміцнення довіри і безпеки за Віденським Документом 1994 р.; експорту озброєнь та передачі супутніх технологій; боротьби з контрабандою наркотиків та тероризмом [2]. Наразі більшість пріоритетних напрямів, за якими доцільно налагодити співробітництво, знаходяться у площині посилення оборонного потенціалу країни, зокрема в частині удосконалення взаємодії та міжвідомчої координації між секторами безпеки та оборони. Доцільно відмітити, що стабілізація політичної ситуації в Україні потребує залучення суміжних ресурсів, що дозволить якісно привести оборонну політику до вимог, які висуваються міжнародною спільнотою. Елементом механізму налагодження особливого партнерства України з НАТО є удосконалення процесу імплементації стандартів Організації Північноатлантичного договору в процедуру захисту прав та свобод громадян.

У Декларації про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північноатлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року зазначено, що відповідно до внесених до Хартії про особливе партнерство доповнень, Україна відіграватиме провідну роль у: контролі за процесом, початок якому було покладено на Бухарестському саміті НАТО; поглибленні постійного політичного діалогу та співробітництва між НАТО та Україною на всіх необхідних рівнях; сприянні зусиллям України, спрямованим на продовження політичних, економічних та оборонних реформ у контексті її євроатлантичних прагнень, метою яких є членство в НАТО, концентруючи увагу на ключових демократичних та інституційних перетвореннях [3]. Розширення сфери взаємодії України та НАТО також може відбуватись шляхом залучення країни до сучасних безпекових проєктів Альянсу. Зокрема, необхідно відмітити, що наразі Україна є одним із провідних партнерів НАТО в частині наукового співробітництва (з 1991 року наша країна бере участь у проєктах програми НАТО «Наука заради миру»). Серед інших ініціатив, українськими вченими було зроблено внесок у забезпечення енергетичної та ядерної безпеки, боротьби з тероризмом та незаконним обігом вогнепальної зброї та вибухових речовин тощо. Отже, фактично способи співробітництва із Альянсом можна диференціювати на такі: 1) участь у науково-технічному забезпеченні реалізації безпекових проєктів та операцій із підтримки миру; 2) участь в оборонно-промисловому забезпеченні політики НАТО; 3) участь у формуванні нормативно-правової бази, метою якої є унормування відносин між Україною та НАТО, а також фіксація політичного діалогу; 4) вирішення безпекових проблем, пов'язаних із військовою агресією російської федерації проти України.

Таким чином, проведені дослідження дає змогу констатувати, що *пріоритетними напрямками удосконалення механізму налагодження особливого партнерства України із Організацією Північноатлантичного*

договору є такі: 1) забезпечення та практичне сприяння процесу вдосконалення та реструктуризації військової освіти; 2) спільна участь у реформуванні секторів безпеки і оборони з метою забезпечення можливості держави створити принципово новий підхід до стратегічного забезпечення оборонного та безпекового реформування (із урахуванням сучасних викликів, зумовлених військовою агресією російської федерації); 3) укріплення позиції України в оборонно-технічному співробітництві, що у подальшому сприятиме реформуванню та розвитку оборонно-промислового комплексу країни; 4) сприяння Україні операціям з підтримання миру, які проводяться НАТО в інших державах; 5) підтримка та сприяння розбудові потенціалу стратегічної комунікації (зокрема, забезпечення своєчасного та вичерпного інформування громадянського суспільства про місію, цілі та завдання НАТО, а також про напрями співробітництва України та Альянсу); 6) налагодження координації та політичного діалогу між Україною та Альянсом, а також міжвідомчої координації між суб'єктами реалізації оборонної політики в Україні та НАТО); 7) розвиток спроможностей українських інституцій з питань забезпечення організаційної культури та доброчесності при використанні оборонних ресурсів; 8) укріплення оборонного потенціалу країни, здатного забезпечити захист та належне функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України № 392/2020 від 14.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
2. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору від 9 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text
3. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північноатлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ Владислав

доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРИМІНАЛІСТІВ І СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

З початку війни завдяки спільним зусиллям Президента України, Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України приведені в дію легітимні міжнародно-правові механізми, у першу чергу, Міжнародний

кримінальний суд і Раду Безпеки ООН, для притягнення рф за порушення міжнародного гуманітарного права та скоєння військових злочинів в Україні. При цьому, на територіях України, звільнених із під окупації російської армії (Буча, Гостомель, Ірпінь і ін.), уже сьогодні вдається реалізовувати спеціальний механізм правосуддя, що полягає в спільній роботі національних та міжнародних фахівців: експертів, слідчих, прокурорів та суддів зі збору об'єктивних і неупереджених доказів грубого порушення міжнародних законів і звичаїв ведення рф війни в Україні.

У зв'язку з цими трагічними обставинами слід необхідно згадати роль криміналістики та судової експертизи в міжнародному співробітництві в розслідуванні злочинів [1]. Так, члени Литовського товариства криміналістів, Польського товариства криміналістів та Міжнародного конгресу криміналістів (Україна), 04.03.2022 р. звернулись до мирової наукової спільноти для об'єднання зусиль європейських вчених і практиків для забезпечення безпеки та миру Європейського континенту [2]. Вони закликають колег докласти всіх зусиль, щоб зупинити агресію проти України як найближчої сусідньої держави, допомогти нашим братам і сестрам в Україні подолати труднощі війни, показати, як важливо бути справжніми друзями, бути зараз разом. За нашу і вашу свободу, за наше спільне майбутнє в ЄС, за наші спільні плани та прагнення. В Україні атакують і бомбардують не лише військові частини, але й варварськи руйнують критичну інфраструктуру, зокрема житлові квартали, гинуть мирні жителі та навіть діти. Порушуються основні принципи міжнародного співробітництва та норми міжнародного права. Український народ захищає не лише свою країну, націю, а й незалежність інших європейських держав, а також фундаментальні принципи міжнародного права: демократію, права і свободи людини, верховенство права та нашу спільну безпеку на даний момент і назавжди, майбутнє всього людства.

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України (далі КНДІСЕ) перебуває у міжнародних зв'язках з науковими установами, навчальними закладами зарубіжних країн, міжнародними та неурядовими організаціями відповідно до ст. 24 Закону України «Про судову експертизу», проводячи спільні конференції, симпозіуми, семінари та здійснює обмін спеціалістами в рамках міжнародних проектів та програм та поза межами відповідних програм. У 2017 році КНДІСЕ став членом Європейської мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI) [3]. Зауважимо, що Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (м. Харків) став членом Європейської мережі судово-експертних установ у 2018 році [4].

Постійні контакти експертів КНДІСЕ в рамках роботи робочих груп ENFSI дозволяють отримувати актуальну інформацію про нові досягнення в експертній галузі, обмінюватися досвідом з колегами та привносити кращі досягнення в практику роботи КНДІСЕ. У 2019 року КНДІСЕ став першою установою серед експертних науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, що приймає участь у програмі обміну CEPOL –

Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL – European Union Agency for Law Enforcement Training) [5]. CEPOL надає можливість ставати учасниками програми обміну судовим експертам й фахівцям КНДІСЕ, які стали активними учасниками програми обміну та навчання на освітній платформі Leed CEPOL. CEPOL сприяє співпраці та обміну знаннями серед працівників правоохоронних органів ЄС (у тому числі і третіх країн), а тепер вже й судово-експертних установ, з питань, які впливають із пріоритетів ЄС у сфері безпеки, зокрема в частині Політики ЄС у сфері боротьби з організованою злочинністю. У країнах, які співпрацюють з CEPOL, діють Національні підрозділи CEPOL (національні контактні пункти). Пріоритетом у міжнародній діяльності КНДІСЕ є також залучення інструменту ТАІЕХ (Technical Assistance Information Exchange). Це вид зовнішньої допомоги, що надається Європейською Комісією для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*. У рамках інструменту ТАІЕХ експертами КНДІСЕ здійснюються навчальні візити, що надають змогу вивчати досвід країни-члена ЄС, організовуються та проводяться семінари та робочі зустрічі з відповідними партнерами країн-членів ЄС у галузі судової експертизи.

Експерти КНДІСЕ приймають участь у Проєкті «Дія-ЄС: Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж героїнового маршруту» EU-АСТ (EU Action Against Drugs and Organised Crime). З 2017 року фахівці Інституту залучені до активної роботи Робочої Групи проєкту EU-АСТ. В рамках роботи даного проєкту фахівці КНДІСЕ проводять спільні науково-практичні заходи, семінари, вебінари та здійснюють навчальні візити до країн ЄС щодо покращення взаємодії в межах проєкту EU-АСТ та вивчення передового досвіду.

Починаючи з 2020 року експерти Київського науково-дослідного інституту судових експертиз стали учасниками програми International Quality Assurance Programme (IQAP) International Collaborative Exercises (ICE) UNODC. Управління ООН з наркотиків і злочинності – спеціалізована установа ООН, що займається боротьбою з поширенням наркотиків і пов'язаною з ними злочинністю. Програма міжнародних спільних завдань (ICE) спрямована на те, щоб допомогти лабораторіям з тестування на наркотики в усьому світі оцінити свою роботу й прийняти коригуючі заходи, коли це необхідно.

Крім вищезазначених програм, працівники КНДІСЕ постійно обмінюються досвідом з фахівцями різних країн світу, в тому числі шляхом проведення робочих зустрічей. Так у 2019 році представники КНДІСЕ були запрошені у INTERPOL, а у 2018 році брали участь (єдині серед всіх експертних установ України) у конференції Європейської академії криміналістичних наук (EAFS), що проходила в Ліоні, Франція. В рамках співробітництва з іншими судово-експертними установами України та світу

КНДІСЕ були підписанні численні договори про співробітництво.

Активна діяльність Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України у галузі міжнародної інтеграції та партнерські стосунки в рамках досягнутих домовленостей дозволяють втілювати міжнародні стандарти в роботу установи, сприяють більш ефективному вирішенню складних теоретичних та практичних завдань, сприяють обміну інформаційними ресурсами, забезпечують високу якість проведення експертиз.

Список використаних джерел

1. Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

2. URL: <https://crimcongress.com/news/звернення/>

3. European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu/>

4. Делегація ХНДІСЕ на щорічній зустрічі ENFSI у місті Будапешт (2018). URL: <https://www.facebook.com/InstitutBokariususa/posts/1679122298868644>.

5. КНДІСЕ: Міжнародна діяльність. URL: <https://kndise.gov.ua/mizhnarodna-diyalnist/>

НЕЗЕЛЕННИКОВА Уляна

курсант навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ПАВЛОВА Наталя**

доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Безперервне та цілодобове виконання завдань Національної поліції України є основоположним принципом її діяльності, що закріплений у Законі України «Про Національну поліцію» [1]. З початком повномасштабної війни на території нашої держави даний принцип не втрачає своєї суті. Так, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», у статті 10 зазначено, що навіть у період дії воєнного стану, повноваження державних органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування

неприпустиме [2].

Забезпечення системного захисту України від загроз національної безпеки залежить від розвитку як окремих складових сектору безпеки і оборони, так і загалом такого сектору. Національна поліція України, як одна із складових сектору безпеки і оборони, забезпечує громадську безпеку, підтримує порядок, захищає права та свободи громадян, інтереси суспільства і держави, бореться зі злочинністю та надає визначені законом послуги допомоги людям, які через особисті, економічні, соціальні причини або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [3]. Реалізація державної політики у сфері охорони прав та свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і правопорядку, а також надання поліцейських послуг потребує сталого розвитку, реформування та постійного оновлення такого напрямку діяльності. Але, в умовах воєнного стану, здійснення навіть елементарних обов'язків, щодо забезпечення прав та обов'язків громадян, розкриття кримінальних правопорушень тощо, потребує подвійних зусиль.

Найгостріше питання сьогодення у діяльності органів досудового розслідування є належна фіксація та документування воєнних злочинів слідчими та дізнавачами. З початку воєнних дій, слідчі, дізнавачі, що перебувають на місці події вже імплементували у свою рутину базові знання з фіксації епізодів воєнних злочинів відповідно до українського та міжнародного законодавства. Посилення заходів безпеки себе та інших учасників огляду місця події, особливості збору об'єктів, що мають вищий рівень небезпеки, наприклад, уламки від боєприпасів різних видів, збір ґрунту на місці прильотів крилатих ракет, вимір утворених воронки, внаслідок влучань тощо.

Багато новин про кримінально протиправні діяння збройних сил російської федерації стосовно цивільного населення та військових нашої держави на тимчасово окупованих територіях або там, де ведуться активні бойові дії ми дізнаємося від людей, які безпосередньо там перебувають, а саме, через фото або відео, які публікуються у соціальні мережі та стають відомими на широкий загал. Такі кримінальні правопорушення мають ознаки, як військових злочинів, що регламентовані Кримінальним Кодексом України, так і воєнні злочини, що регламентовані Римським Статутом, і який надає право Міжнародному кримінальному суду розглядати питання стосовно: геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочини агресії. Проте, імплементация даного Статуту в кримінальне законодавства України наразі не відбувається, хоча наразі, це єдиний механізм притягнення до відповідальності керівництва російської федерації за всі дії, що вчиняються стосовно та на території України військовими російської федерації.

На практиці, зараз розповсюджується використання відкритих джерел для доказування воєнних злочинів, порушення прав людини та гуманітарного права. Протокол Берклі — рекомендаційний документ, який у 2020 році представили Центр прав людини Університету Берклі в Каліфорнії та Офіс Верховного комісара ООН з прав людини. Він окреслює мінімальні стандарти

для пошуку, збирання, зберігання, перевірки та аналізу відкритих джерел, і може слугувати практичним посібником для адвокатів, журналістів та дослідників. Закріплені стандарти є основою будь-якого OSINT-проєкту, тобто розвідки на основі відкритих джерел [4]. Ним вже керуються Офіс Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами, серед яких авторитетна організація Bellingcat, під час збирання доказів про кримінальні правопорушення армією російської федерації. Зазначений протокол передбачає методи, процедури, що забезпечать збір, аналіз та збереження відкритих даних з дотриманням професійних принципів, серед яких: підзвітність, об'єктивність та компетентність, відповідність нормам права та заходам безпеки; методологічні принципи: точність, збереження та захист даних; етичні міркування: захист гідності усіх осіб, залучених до розслідування, забезпечення скромності, інклюзивності, незалежності, прозорості. Як зазначає Експертний центр з прав людини, Протокол Берклі рекомендований для фіксування воєнних злочинів, і дотримання цих принципів підвищує визнання доказів допустимими. Однак, Протокол Берклі не є частиною законодавства України, що унеможлиблює визнання доказів допустимими та належними, через те, що у відповідності до норм процесуального законодавства України, тільки суб'єкт кримінального процесу має право збирати докази у кримінальному провадженні, у той же час, як Міжнародний кримінальний суд дозволяє це робити будь-якій людині.

Кримінальний процесуальний кодекс України зазнавав багаторазових змін, і має визначені поняття та види електронних доказів, серед яких, у відповідності до статті 99 Кримінального процесуального кодексу України, документ, що зберігає інформацію, яка зафіксована за допомогою письмових знаків, звуку, зображення, відомості, що можуть бути використані як докази: фото, аудіо, відео, комп'ютерні дані, носії інформації, що зафіксовані технічними засобами. Електронний документ або електронний доказ є відображенням оригінального документу [5]. Хоча, і з інститутом електронних доказів в Кримінального процесуального кодексу України є проблеми через недостатність внесених змін, які б чітко визначали поняття та види електронних доказів, а також доповнення переліку процесуальних джерел доказів, і розмежування поняття електронного документа як офіційного документа та інших документів, які подаються в електронній формі. Протокол Берклі пропонує 6 етапів розслідування: онлайн-запити — пошук, тобто виявлення інформації та його джерела за допомогою загальних або розширених методологій пошуку і моніторинг інформації; попередня оцінка — забезпечення збору лише тих даних, що відповідають меті розслідування, без порушення права на приватне життя приватних осіб; збір — є актом заволодіння інформацією в Інтернеті за допомогою знімка екрана, конвертації у PDF або інші методи збору; збереження — забезпечити доступність, достовірність, збереження інформації протягом тривалого часу, щоб зібраний елемент залишався зрозумілим, з достатнім підтвердженням його справжності; перевірка — може проводитися як і з використанням відкритих джерел, так і аналіз інформації із закритих джерел; слідчий аналіз — має на

меті перегляд та інтерпретацію фактичної інформації для опрацювання істотних висновків, що мають значення для прийняття рішення у справі. Такий процес розслідування вимагає постійного документування своєї діяльності на кожному етапі, задля забезпечення прозорості розслідування та відтворення ланцюгів знаходження та збереження інформації.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що запровадження до національного законодавства такого інструменту як Протокол Берклі є доречним, тому що, по-перше, це дає змогу отримати доступ до великої кількості даних, зібраних з різних, незалежних джерел; по-друге, за допомогою застосування Протоколу Берклі досудове розслідування зможе врахувати дані, отримані від людей, які мають змогу безпосередньо фіксувати кримінальні правопорушення вчинені у результаті збройної агресії російської федерації проти України. Такий механізм документування та фіксації, у разі його запровадження у законодавство України, дасть змогу пришвидшити збір доказів, щоб всі причетні до злочинів вчинених проти народу України постали перед міжнародним трибуналом.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n2> (дата звернення: 08.06.2023).
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 07.06.2023).
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n2> (дата звернення: 08.06.2023).
4. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. Практичний посібник. Центр з прав людини Юридична школа Каліфорнійського університету в Берклі. Об'єднані нації права людини. Управління Верховного Комісара. 2020. Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 08.06.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5253> (дата звернення: 08.06.2023).

ОРЛОВСЬКА Наталя

професор кафедри кримінального і адміністративного права Одеського національного морського університету, доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Запровадження цивільного контролю є загальною вимогою до демократичних держав. Це безпосередньо впливає з Кодексу поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки, який було ухвалено ОБСЄ у 1994 р. [3]. У значній мірі таке бачення було пов'язано з намаганням стримати військових від нелегітимних дій і не допустити втручання силових структур у політичні процеси. Привертає увагу, що більшість положень щодо цивільного контролю у згаданому Кодексі та значна кількість досліджень цивільного контролю над збройними силами присвячена створенню таких механізмів, які б унеможливили військовий переворот або занадто значну роль військових у політичному житті країни. Зокрема, це є надзвичайно актуальною проблемою для демократичних держав, які знаходяться під високою загрозою міжнародного збройного конфлікту (наприклад, для Південній Кореї [4]). Однак щодо України більш адекватним є бачення тих фахівців, які підкреслюють, що сучасне розуміння цивільного контролю означає здійснення волі обраного керівництва країни над збройними силами [5].

На побудову системи цивільного контролю впливає цілий ряд факторів: від історичних традицій до наявності збройного конфлікту. Деякі з дослідників наголошують, що визначальною є форма державного правління, відповідно до якої головна ланка цивільного контролю (головним агентом) виступає або президент, або парламент (чи кабінет міністрів, сформований парламентом) [2, с.3]. У Законі України «Про національну безпеку України» [6] підкреслюється, що в нашій державі запроваджено систему цивільного контролю, яка складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського нагляду (ч.1 ст.4).

Однак чи є доцільним цивільний контроль в умовах відсічі збройної агресії? Які його види та форми можуть відігравати позитивну роль, не створюючи перешкод для діяльності Сил оборони?

На нашу думку, нагальність, зростаюча складність, технічний характер питань безпеки реально обмежують можливості цивільного контролю. У цьому плані звернемо увагу, що ЗСУ завжди користувалися стабільно високою довірою громадян порівняно з іншими державними та громадськими інституціями. Зокрема, якщо розглядати період з 2016 по 2023 рр., то найнижчий показник було зафіксовано у 2018 р. - 57,2% довіряли військовим. Останнє довоєнне опитування (літо 2021 р.) засвідчило значний відрив ЗСУ

від інших силових структур: їм висловило довіру 68,3% громадян. Для порівняння: наступною за рівнем довіри стала ДПСУ – 55% [1]. З початком збройної агресії рівень довіри до ЗСУ знаходиться у межах 93-96%. Загалом таке ставлення до збройних сил в цілому є притаманним країні, яка знаходиться у тривалому збройному конфлікті. Для прикладу, в Туреччині, яка вже кілька десятків років є стороною внутрішніх та міжнародних конфліктів, рівень довіри до військових коливається від 88% до 94% [2, с.4].

В Україні високий рівень довіри суспільства до Сил оборони є важливим суспільно-політичним фактором. Наприклад, він визначає апелювання до військових при вирішенні суто цивільних проблем (наприклад, у випадках обурення несправедливими рішеннями судів або органів виконавчої влади). Поряд із цим суспільство гостро реагує на факти корупції у сфері оборони, порушення соціально-економічних прав військовослужбовців тощо. При цьому привертає увагу, що у значній кількості випадків виявлення відповідних фактів здійснюється зусиллями інститутів громадянського суспільства, а правоохоронні та інші уповноважені державні органи «підключаються» згодом. Яскравими прикладами цього стали порушення антикорупційного законодавства низкою військових посадових осіб при публічних закупівлях, недобросовісне розпорядження майном, отриманим від волонтерів, командирів військових частин тощо. Така взаємозалученість громадянського суспільства та Сил оборони до вирішення гострих проблем в умовах воєнного стану актуалізує питання саме громадського нагляду як складової цивільного контролю.

Ст. 10 Закону України «Про національну безпеку України» визначає, що громадяни України можуть брати участь у такому нагляді через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому законодавством України. Якщо ж брати види громадського нагляду, то вони переважно зведені до проведення досліджень, участі у дискусіях та слуханнях, проведенні громадських експертиз законопроектів тощо.

Однак з початком широкомасштабного вторгнення РФ бачимо, що громадські ініціативи явно вийшли за межі законодавчо визначених форм та видів громадського нагляду. У першу чергу, актуальними є антикорупційні заходи та питання інформаційного впливу. При цьому є надважливою індивідуальна позиція окремих представників громадськості (блогерів, волонтерів тощо).

Таким чином, вбачається, що в умовах агресивної війни особливого значення набуває громадський нагляд як різновид цивільного контролю. При цьому його форми та види виходять за межі діючих нормативних положень: зменшується значення звернень до органів влади, «центри прийняття рішень» формуються через горизонтальні, а не вертикальні зв'язки. Такий досвід самоорганізації населення, запровадження нових форм та видів громадського контролю є надзвичайно важливим в умовах воєнного стану і, вочевидь, стане суттєвим фактором повоєнної розбудови України.

Список використаних джерел

1. Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки / Організація з безпеки і співробітництва в Європі, 3 грудня 1994. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/9/253046.pdf> (дата звернення: 20.06.2023)
2. Kim K.-J. The Soldier and the State in South Korea: Crafting Democratic Civilian Control of the Military. *Journal of International and Area Studies*. 2014. № 21(2). P. 119-131.
3. Kuehn D., Croissant A. Routes to Reform: Civil-Military Relations and Democracy in the Third Wave. Oxford University Press, 2023.
4. Özbudun E. Democratic Control of Armed Forces Civilian Control of The Military: Why And What? / European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Strasbourg, 2007. 7 p.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII (в ред. від 24.02.2023) / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023)
6. Як змінювався рівень довіри українців до силових та правоохоронних органів / Слово і діло: аналітичний портал, 21 червня 2023 р. URL: <http://surl.li/imieue> (дата звернення: 23.06.2023)

ОСІНСЬКИЙ Олег

слухач факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ЛЯШУК Роман

професор кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИМУСОВОГО ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ЗА МЕЖІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ОРГАНАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і

свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України від 24.02.2022 №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» терміном на 90 днів по всій території України введено правовий режим воєнного стану який продовжений у визначеному законом порядку та діє станом на сьогодні, обмежно конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [2-9].

Основний Закон України визначає, що в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України серед яких право на життя, гідність, особисту недоторканість [10]. Початок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України суттєво вплинув на реалізацію основоположних прав людини та громадянина, створив негативний вплив на правове становище іноземців та осіб без громадянства у частині що стосується можливості законного перебування на території України та виїзду за межі території нашої держави.

Законодавство про правовий статус іноземців та осіб без громадянства визначає кілька підстав для законного перебування/проживання на території України для іноземців та осіб без громадянства: 1) іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, - іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством чи міжнародним договором України порядку в'їхали в Україну та постійно або тимчасово проживають на її території, або тимчасово перебувають в Україні; 2) іноземці та особи без громадянства, які тимчасово перебувають на території України, - іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України протягом дії візи або на період, установлений законодавством чи міжнародним договором України, або якщо строк їх перебування на території України продовжено в установленому порядку; 3) іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, - іноземці та особи без громадянства, які отримали посвідку на постійне проживання, якщо інше не встановлено законом [11].

Станом на сьогодні в Україні перебувають іноземці та особи без громадянства, які не мають законних підстав для перебування на території України або втратили такі підстави внаслідок обставин непереборної сили та не можуть законним шляхом покинути територію України. У разі відсутності законних підстав перебування на території України, порушення законодавства про державний кордон України, органами охорони державного кордону стосовно іноземців та осіб без громадянства можуть застосовуватися заходи «примусового повернення» та «примусового видворення».

Терміни «примусове повернення» та «примусове видворення» означають систему адміністративно-правових заходів, спрямованих на

примушування іноземців, які незаконно перебувають в Україні, покинути територію України всупереч їх волі і бажанню [12].

Примусове повернення здійснюється за рішенням органу охорони державного кордону стосовно іноземців, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України та передбачає оформлення відповідних документів, доведенням цього рішення до іноземця та взяттям з нього зобов'язання про добровільний виїзд з України у визначений у рішенні строк, а також здійснення подальшого контролю за фактичним виконанням іноземцем цього рішення. У разі прийняття рішення про примусове повернення іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, таким особам у паспортному документі проставляється відмітка про скасування візи, вилучаються документи, що підтверджують законні підстави перебування в Україні, та вживаються заходи щодо скасування посвідки на тимчасове проживання в Україні або скасування дозволу на імміграцію в Україну та посвідки на постійне проживання в Україні. Примусове повернення не застосовується до іноземців та осіб без громадянства, які не мають документів, що посвідчують особу та дають право на виїзд з України (такі іноземці та особи без громадянства затримуються у встановленому законом порядку з метою ідентифікації, документування та забезпечення передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію або примусового видворення відповідно до цього Закону).

Примусове видворення іноземця або особи без громадянства за межі території України здійснюється за рішенням органів охорони державного кордону, якщо такі особи затримані за незаконне перетинання (спробу незаконного перетинання) державного кордону України або є обґрунтовані підстави вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятиметься від виконання рішення про примусове повернення, або якщо така особа не виконала у встановлений строк без поважних причин рішення про примусове повернення, а також в інших передбачених законом випадках. Іноземці та особи без громадянства, які не мають законних підстав для перебування на території України, затримані в установленому порядку та підлягають примусовому видворенню за межі України, у тому числі прийняті відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію, розміщуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, протягом строку, необхідного для їх ідентифікації та забезпечення примусового видворення (реадмісії) за межі України, але не більш як на вісімнадцять місяців [4].

Разом з тим, рішення про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства в умовах правового режиму воєнного стану фактично не мають практичного механізму виконання, що зумовлено наступними причинами: 1) відсутністю прямого сполучення до країн громадянської належності іноземців-правопорушників (у зв'язку з військовим вторгненням російської федерації, згідно з вимогами Повітряного кодексу України та Положенням про використання повітряного простору України, органами Об'єднаної цивільно-

військової системи та Державіаслужбою України вжито заходів щодо закриття повітряного простору України для цивільних користувачів повітряного простору); 2) відсутністю багатьох дипломатичних представництв та консульських установ на території України, тимчасовим призупиненням діяльності зазначених установ у зв'язку із веденням активних бойових дій на території нашої держави, що практично унеможлиблює здійснення процедури ідентифікації та документування іноземців-правопорушників; 3) посилення візової політики країнами Європейського Союзу, Республікою Молдовою стосовно громадян країн міграційного ризику, що виключає можливість здійснення транзитного проїзду громадян відносно яких прийнято рішення про примусове видворення [13].

Слід зауважити, що дана проблематика створює певні загрози у сфері охорони та безпеки державного кордону, спонукає іноземців та осіб без громадянства які незаконно перебувають на території України порушувати встановлений порядок перетинання державного кордону, активізує діяльність протиправних елементів які використовують дану ситуацію та вразливість зазначеної категорії громадян для здійснення незаконного переправлення осіб через державний кордон, торгівлі людьми які опинилися у безвихідній ситуації.

Окрім того, вищевикладена проблематика обмежує основоположні права та свободи людини. Відповідно до пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року, ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР, кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом: законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом; законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції. Захід затримання іноземця та особи без громадянства з метою ідентифікації та/або забезпечення примусового видворення за межі території України фактично не відіграє своєї необхідної ролі, зобов'язує іноземців та осіб без громадянства які незаконно знаходяться на території України перебувати в пунктах тимчасового перебування фактично не виконавши покладений на них обов'язок покинути територію України [14].

Отже, у зв'язку із введенням правового режиму воєнного стану по всій території України рішення прийнятті органами охорони державного кордону про «примусове видворення» іноземців та осіб без громадянства фактично не мають практичного механізму виконання, іноземці-правопорушники змушені порушувати визначений порядок перетинання державного кордону (поза визначеними пунктами пропуску) або перебувати у пунктах тимчасового перебування іноземців без подальшої можливості виїзду за межі території

України. Порядок виконання рішень про примусове видворення прийнятих органами охорони державного кордону потребує вдосконалення на період дії правового режиму воєнного стану.

Серед шляхів вирішення даної проблематики, подолання негативних явищ, удосконалення здійснення процедури примусового видворення варто запропонувати: ініціювання створення з країнами Європейського Союзу та Республікою Молдовою спільних міжнародних договорів щодо забезпечення транзитного проїзду іноземців які незаконно перебувають на території України (виключно на період правового режиму воєнного стану), залучення міжнародних урядових та неурядових організацій до вирішення висвітленої проблематики, створення спеціальних робочих груп із числа військовослужбовців Державної прикордонної служби України із спеціальними теоретичними знаннями та практичними навичками, які будуть здійснювати процедуру документування іноземців-правопорушників, заходи взаємодії із дипломатичними представництвами та консульськими установами в іноземних державах (включаючи практичні виїзди до таких установ), заходи із забезпечення примусового видворення із території України до країни громадянської належності іноземців-правопорушників які незаконно перебувають на території України.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 № 133/2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#n5>
4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 18.04.2022 № 259/2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#n5>
5. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 17.05.2022 № 341/2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#n5>
6. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 12.08.2022 № 573/2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573/2022#n5>
7. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 07.11.2022 № 757/2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757/2022#n5>
8. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 06.02.2023 № 58/2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58/2023#n5>
9. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 01.05.2023 № 254/2023. URL

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/2023#n6>

10. Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

11. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

12. Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України від 23.04.2012 № 353/271/150. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-12#Text>

13. Інтернет сайт uksatse.ua: Оголошення про закриття повітряного простору України від 24.02.2022 // Інтернет ресурс: URL <https://uksatse.ua/index.php?act=Part&CODE=247&id=772>

14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

ПАЛІЙ Максим

доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ ТА ЦЕРКОВНИХ ІНСТИТУТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Російський напад згуртував українське суспільство у справі захисту територій нашої держави, забезпеченні її національної безпеки та суверенітету. Релігійні організації також не стоять осторонь цих процесів. Багато представників різних конфесій, не тільки християнських, а й іудейських та мусульманських, пішли на фронт, ще більша їх частина регулярно виділяє кошти для ЗСУ, стала волонтерами та молитовними ходатаями за перемогу України. Віряни організують плетіння маскувальних сіток, пакують якісне харчування для бійців на передову та допомагають евакуації біженців. Активно розвивається капеланське служіння у війську, яке полягає не тільки у задоволенні духовних потреб наших воїнів, а і у постійній психологічній та гуманітарній допомозі. Храми, монастирі, інші церковні приміщення стали центрами зосередження гуманітарної допомоги та прихистком для численних внутрішньо переміщених осіб. Для останніх прихожани відкрили двері своїх маєтків, домів та квартир. Релігійні реабілітаційні центри активно приймають переселенців, що страждають алкогольною та/або наркотичною залежністю. Церкви активно використовують свої зв'язки за кордоном, щоб забезпечити

належне влаштування біженців з нашої країни.

Взаємодія державних та церковних інституцій стала мати безпосередній та неформальний характер. Впали перепони, які заважали такій взаємодії у вигляді надання переваг одній конфесії перед іншою. Місцеві державні структури надають телефони і адреси структур релігійних і ті, хто змушений тікати від війни, мають певний вибір куди саме звернутися за допомогою. Представники Церков стали проходити різноманітні психологічні курси для допомоги людям у кризових ситуаціях.

Проповіді почали мати патріотичний характер. Загалом серед релігійних організацій все менше звучить російська мова та зростає застосування української. Всеукраїнська рада церков та релігійних організацій підтримала законопроект про заборону в Україні діяльності російських релігійних осередків.

Релігійні діячі випускають буклети та книги релігійно-політичного змісту, наприклад: «Бог не залишив Україну» [1].

Особливо цікавими є звернення, дискусії та онлайн дебати між представниками споріднених конфесій як в Україні, так і в РФ. Значна кількість релігійних діячів нашої країни змінили свої пацифістські погляди на воєнно-патріотичні.

Загалом, згідно з авторитетними дослідженнями із початком повномасштабної російської агресії респонденти, відповідаючи на запитання «Які завдання є першочерговими для релігійних об'єднань під час війни?», найчастіше називають надання психологічної допомоги (54%), допомогу Збройним силам України (45,5%) та допомогу у вирішенні соціальних і матеріальних проблем громадян (39,5%). Ще 28% називають залучення міжнародної уваги та допомоги Україні, 23% — допомогу внутрішньо переміщеним особам, 18% — пом'якшення наслідків руйнування міст, сіл, соціальної та транспортної інфраструктури, 4% — забезпечення потреб українських біженців за кордоном. При цьому 48% опитаних відповіли, що їм відомо про випадки, коли релігійні громади (будь-якої релігійної належності) після початку широкомасштабної війни Росії проти України надавали допомогу Збройним Силам України, 43,5% — коли релігійні громади надавали матеріальну допомогу біженцям, 40% — надавали прихисток біженцям, 33% — залучали чи розподіляли гуманітарну допомогу з-за кордону, 27% — облаштовували у приміщеннях храмів бомбосховища (найчастіше — у Східному регіоні (34%), 24% — надавали допомогу медичним та соціальним закладам, 24% — надавали допомогу жителям деокупованих і прифронтових територій, 21% — допомагали в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами. 74% членів релігійних громад відповідають, що релігійна громада, до якої вони належать, з початку широкомасштабної війни Росії проти України надавала матеріальну допомогу біженцям, 73,5% — надавала допомогу Збройним Силам України, 59% — надавала прихисток біженцям, 41% — залучала чи розподіляла гуманітарну допомогу з-за кордону, 38% — надавала допомогу медичним та соціальним закладам, 35% — надавала допомогу

жителів деокупованих і прифронтових територій, 28% — облаштувала у приміщенні храму бомбосховище, 27% — допомагала в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами [2]. Таким чином можна стверджувати, що релігійні організації сьогодні стали невід'ємною частиною громадянського суспільства та значною силою у забезпеченні національної безпеки нашої держави. В контексті взаємодії потребує координації та заохочення окреслена вище діяльність релігійних інститутів, тобто центральний орган державної влади у справах релігій має моніторити зазначену діяльність, висвітлювати і заохочувати за її здійснення. Адже релігійні організації, місії, братства переважно звітують про свою діяльність в мережі інтернет на відповідних сайтах, у соціальних мережах і відеороликах, наводять цифри скільком людям або яким саме чином їм вдалось допомогти. Зокрема, капеланський батальйон «Маріуполь» зібрав кошти за програмою «100 авто для ЗСУ» і на цей час перевиконав цю програму, направивши 109 автомобілів [3].

Дистанція між школою та Церквою теж скоротилася. Для учнів 11 класу розповсюджуються матеріали «Релігія, церкви й релігійні організації та війна» [4].

Вищі навчальні заклади проводять конференції з проблем релігії та війни в Україні, зокрема у в Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя відбувся Круглий стіл «Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні» [5].

При цьому триває російський наступ на релігійну свободу в Україні, як повідомляє Інститут релігійної свободи щонайменше 270 релігійних споруд, духовних навчальних закладів і священних місць (кладовищ, меморіалів тощо) зазнали руйнувань унаслідок російської агресії проти України – їх повністю знищено або пошкоджено. І якщо раніше російська окупаційна влада виганяла українських віруючих із їхніх церков і молитовних будинків, то зараз Росія знищує духовну спадщину України ракетними ударами, обстрілами та пограбуванням релігійних споруд, що неможливо виправдати військовою необхідністю [6]. Виходячи з зазначеного та в контексті взаємодії, державні програми з післявоєнного відновлення України мають включати в себе і релігійні споруди.

Загалом, на нашу думку, державні органи, використовуючи в тому числі і державні наукові установи та заклади освіти, мають досліджувати та сприяти розвитку патріотичних релігійних організацій, надавати їм державні нагороди, цілеспрямовано та систематично висвітлювати у ЗМІ їх звернення, акції, благодійну, волонтерську діяльність, допомогу ЗСУ та біженцям тощо.

Список використаних джерел

1. «Бог не залишив Україну»: презентація книжки-свідчення Блаженнішого Святослава у Вроцлаві URL: <https://ugcc.ua/data/bog-ne-zalyshyv-ukrainu-prezentatsiya-knyzhky-svidchennya-blazhennishogo-svyatoslava-u-vrotslavi-2854/> (дата звернення 22.06.2023)

2. Війна і Церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022р.

(листопад 2022р.). Разумков центр URL:
<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/viina-i-tserkva-tserkovnoreligiina-sytuatsiia-v-ukraini-2022r-lystopad-2022r> (дата звернення 22.06.2023)

3. Церква Добрих Змін Маріуполь URL:
<https://www.facebook.com/militarychaplains/>

4. Релігія, церкви й релігійні організації та війна URL:
<https://vseosvita.ua/library/prymusove-pereseleattia-hromadian-ukrainy-do-rf-humanitarna-pidtrymka-bizhentsiv-v-krainakh-ies-relihiia-tserkvy-i-relihiini-orhanizatsii-ta-viina-diia-644032.html> (дата звернення 22.06.2023).

5. Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні CREDO: <https://credo.pro/2022/12/336295>

6. Російський наступ на релігійну свободу в Україні. Інститут релігійної свободи. 22 вересня 2022 року URL: <https://www.irs.in.ua/p/118>

ПЕКАРСЬКИЙ Сергій

заступник декана факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII зазначає, що дії Російської Федерації на території України грубо порушують принципи та норми міжнародного права [1]. Датою початку тимчасової окупації російською федерацією окремих територій України є 19 лютого 2014 року [1, ст. 1]. Збройна агресія російської федерації розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових відомств російської федерації, а також шляхом організації та підтримки терористичної діяльності. З 24 лютого 2022 року збройна агресія переросла в повномасштабне збройне вторгнення на суверенну територію України.

Отже, під тимчасово окупованою російською федерацією територією України визнаються частини території України, в межах яких збройні формування російської федерації та окупаційна адміністрація російської федерації встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування російської федерації встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації російської федерації. Тимчасово окупована територія, згідно міжнародних норм та законодавства України визнається як невід’ємна частина території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України [1].

Під деокупацією розуміємо комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань російської федерації і окупаційної адміністрації російської федерації та встановлення загального ефективного контролю України на цій території тобто повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території [1, п. 3 ст. 1¹].

Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2022 р. № 1021 затверджено «Положення про Координаційний штаб з питань деокупованих територій» [2]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1219-р затверджено «План дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад» [3].

Після проведення Збройними силами України деокупації в населені пункти заходять підрозділи Національної поліції, які залучаються у складі сил безпеки та оборони до проведення стабілізаційних заходів та спрямовують свої зусилля на:

- здійснення заходів з виявлення та документування фактів використання символіки, визначеної Законом України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 року № 2265-ІХ, а також на здійснення заходів з знищення такої символіки [4]. Згідно з положень пункту 5 статті 2 зазначеного законодавчого акту символіка воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну вважається використаною, якщо вона розміщена:

1) на носіях, поверхнях публічного простору, у тому числі рекламних засобах (носії зовнішньої, внутрішньої реклами), транспортних засобах, а також у друкованих матеріалах (плакатах, листівках тощо), на одязі тощо;

2) у місцях проведення масових заходів політичного, освітнього, релігійного, культурного, наукового або іншого характеру, розважальних заходів та заходів для дітей;

3) в агітаційних матеріалах, крім матеріалів, спрямованих на протидію збройній агресії російської федерації проти України;

4) у рекламі на телебаченні, радіо, в засобах масової інформації, мережі Інтернет;

5) у повідомленнях у соціальних мережах у мережі Інтернет;

6) у творах (фільмах, передачах, відеоблогах тощо), інших об'єктах авторського права і (або) суміжних прав, створених після 24.02.2022 року [4];

- здійснення заходів з очищення (розмінування) територій населених пунктів, об'єктів життєзабезпечення населення, гасіння пожеж, розбирання завалів тощо;

- вжиття заходів спільно з відповідними підрозділами СБУ для виявлення осіб, причетних до колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору;

- підтримання спільно з підрозділами державної прикордонної служби прикордонного режиму в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах шляхом:

1) надання підтримки у створенні громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, здійснення координації їх діяльності;

2) організації, спрямування та здійснення контролю за повсякденною (оперативною) діяльністю громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону;

- забезпечення повернення, а у разі неможливості забезпечення відновлення наявної документації щодо власників зареєстрованої зброї;

- здійснення приймання, зберігання вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв;

- вжиття заходів до встановлення місця перебування безвісти зниклих осіб, зокрема за особливих обставин;

- виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування;

- проведення обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення переміщення дітей до безпечних районів з тимчасовим влаштуванням до сімейних форм виховання;

- забезпечення виявлення осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та надання їм соціальної допомоги;

- проведення перевірки законності перебування на території України громадян держави-агресора, а також інших іноземців, осіб без громадянства та прийняття за її результатами рішень, передбачених Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року № 3773-VI;

- участь, спільно з відповідними підрозділами Міноборони, МВС, ДСНС, НГУ, у спеціальних вибухотехнічних роботах;

- забезпечення, спільно з прокуратурою та співробітниками Мін'юсту, ведення обліку фактів порушення прав і свобод цивільного населення внаслідок збройної агресії російської федерації проти України відповідно до принципів і норм міжнародного права;

- здійснення, спільно з СБУ, НГУ, прокуратурою, військовими (державними) адміністраціями, військовими адміністраціями населених пунктів, заходів з пошуку загиблих та постраждалих, транспортування тіл (останків) загиблих;

- вжиття заходів для виявлення фактів порушення особистих прав і свобод людини і громадянина, зокрема рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, документування таких правопорушень і прийняття рішень відповідно до законодавства.

Окрім того, необхідно зазначити доцільність залучення поліцейських до заходів ДСНС щодо виявлення та позначення районів, що зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження, інших

небезпечних проявів, а також здійснення комплексу заходів з метою ліквідації відповідних небезпек.

Отже, висновуємо, що стабілізаційні заходи – це певний комплексний реінтеграційний процес, який здійснюється на деокупованій території і передбачає гуманітарне розмінування, забезпечення правопорядку, відновлення діяльності державних органів та повернення соціального захисту населення.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII (редакція від 02.06.2023). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.

2. Положення про Координаційний штаб з питань деокупованих територій: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2022 р. № 1021 (редакція від 18.05.2023). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2022-n#Text>.

3. План дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1219-р (редакція від 13.06.2023). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2022-r#Text>.

4. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX (редакція від 31.03.2023). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

ПИЛИПЕНКО Євгенія

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший дослідник

ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 4 СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Указом Президента України № 64/2022 24 лютого 2022 року у зв'язку із військовою агресією росії проти України на всій території нашої держави був введений воєнний стан [1]. Воєнний стан, відповідно до Закону України «Про

правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Виходячи із визначення воєнного стану, однією з причин його введення є забезпечення національної безпеки (захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [3]). Збройна агресія росії проти України, на жаль, супроводжується тимчасовою окупацією території нашої держави (частини території, в межах яких збройні формування рф та окупаційна адміністрація встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування рф встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації [4]). На тимчасово окупованих територіях рф не тільки встановлює свою окупаційну владу, але й вчиняє безліч тяжких та особливо тяжких злочинів, передбачених кримінальним законодавством України. На жаль, трапляються випадки співпраці місцевого населення окупованих територій з окупаційною владою країни-агресора, тобто рф, що дає змогу окупантам ще більше вчиняти протиправних дій проти нашої держави. Запобігти цьому покликане встановлення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, у тому числі за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (ч. 4 ст. 111-1 КК України) [5].

Враховуючи, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами (ст. 50 КК України) [5], то покарання за злочин, у тому числі передбачений ч. 4 ст. 111-1 КК України має відповідати тяжкості діяння та потенційних наслідків, що можуть настати.

На сьогодні за вчинення злочину, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України визначене покарання у вигляді штрафу до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з

конфіскацією майна [5].

Розмір штрафу до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та строк позбавлення волі від трьох до п'яти років (як основного виду покарання) за класифікацією кримінальних правопорушень, передбаченою ст. 12 КК України, відповідають нетяжкому злочину [5].

Хоча, чи можна назвати передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, злочином невеликої тяжкості? Здійснення колабораційної діяльності, у тому числі, що передбачена ч. 4 ст. 111-1 КК України, відноситься до злочинів проти основ національної безпеки України [5], зокрема, проти державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України (життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [3]). Вчинення такої діяльності у державі безумовно приведе до незворотних тяжких наслідків як для країни в цілому, так і для суспільства чи певного індивіда зокрема. Вчинення колабораційної діяльності на території України призводить до окупації, допомагає воєнному вторгненню країни-агресора, руйнуванню населених пунктів та інфраструктури, а також призводить до геноциду та масових вбивств українців. У зв'язку з цим, злочини, пов'язані із колабораційною діяльністю, є злочинами тяжкими та особливо тяжкими, адже саме такі злочини призводять до незворотних тяжких та особливо тяжких наслідків, а отже і санкції частин статті, що встановлюють відповідальність за колабораційну діяльність, у тому числі ч. 4 ст. 111-1 КК України, мають відповідати санкціям тяжких та особливо тяжких злочинів. У зв'язку із цим, є доречним посилити санкцію ч. 4 ст. 111-1 КК України та викласти її у такій редакції: *«караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна»*.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 19.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 15.06.2023).

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Дата оновлення: 02.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 15.06.2023).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n223> (дата звернення: 15.06.2023).

ПОЛЯКОВ Ігор

*здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ЛЮДВІК Валентин

*доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент*

ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕЗЕРТИРСТВА

Дезертирство, яке також називають дезерцією, є актом самовільного залишення місця військової служби або військової частини з метою ухилитися від дальшої служби. Це також означає нез'явлення на службу у випадках призначення, переведення, відрядження, відпустки або після перебування у лікувальному закладі.

Дезертирство вважається порушенням військових обов'язків і є одним зі злочинів, пов'язаних із несенням офіційної військової служби. У випадку, коли дезертирство стається під час воєнного конфлікту, законодавство деяких країн може кваліфікувати цей вчинок як зраду Батьківщині.

Наслідки дезертирства можуть бути серйозними. Військовослужбовець, який дезертував, може бути притягнутий до військового суду і засуджений до різних покарань, включаючи позбавлення волі. Також можуть бути застосовані адміністративні санкції, які можуть включати звільнення зі служби, позбавлення військових почестей та інші дисциплінарні заходи [1, с. 9].

Варто зазначити, що деякі випадки дезертирства можуть бути обґрунтованими особистими чи моральними переконаннями. Проте, це не звільняє військовослужбовця від відповідальності перед військовим законодавством своєї країни [2, с. 8].

Дезертирство під час військових конфліктів може бути спричинене різними факторами. Однією з них є ідеологічна невідповідність між військовослужбовцем і особовим складом, де він перебуває. Якщо у військовослужбовця виникають сумніви чи незгоди з ідеологією або цілями

військової організації, він може вирішити дезертувати, щоб уникнути подальшої участі в цих діях [3, с. 9].

Також однією з причин дезертирства може бути відсутність проведення ефективної ідеологічної або мотиваційної підготовки військовослужбовця. Якщо військова організація не забезпечує належного рівня моральної та психологічної підтримки своїм особовим складом, це може призвести до зневіри та бажання дезертувати.

Страх перед пораненням або смертю також може впливати на рішення військовослужбовця дезертувати. В ситуаціях інтенсивних бойових дій, коли ризик поранення або смерті є великим, деякі військовослужбовці можуть вирішити залишити свою позицію, щоб зберегти своє життя [3, с. 13].

У певних випадках, дезертирство може бути пов'язане з обіцяними, але неотриманими неформальними виплатами, особливо в контексті незаконних угруповань або бойовиків. Якщо військовослужбовці не отримують обіцяну компенсацію за свою участь в таких групах, вони можуть вирішити дезертувати, шукаючи кращі умови або фінансову вигоду в іншому місці [2, с. 15].

Також деякі військовослужбовці можуть виявити моральну слабкість або переосмислити свої цінності під час військових дій, що може привести до бажання дезертувати. Прикладом такого дезертирства є ситуація, коли терористичні угруповання під час операції Антитерористичної операції в Україні стали мішенню для внутрішнього дезертирства, що спричинило подальше зростання конфлікту та втручання окупаційних сил з боку Росії [2, с. 66].

Дезертирство є порушенням встановленого законодавством України порядку проходження військової служби. Суб'єктом цього злочину може бути лише особа, яка перебуває на військовій службі. Об'єктивна сторона дезертирства полягає в самовільному залишенні військової частини або місця служби, а також в нез'явленні на службу в разі призначення, переведення, відрядження, відпустки або з лікувального закладу. Важливо зазначити, що під час дезертирства особа залишається військовослужбовцем.

Суб'єктивна сторона дезертирства характеризується прямим умислом. Винний має намір ухилитися від військової служби назавжди, а не тимчасово. Це розрізняє дезертирство від тимчасової відсутності або інших обставин, які можуть зумовити нез'явлення на службу.

Крім того, існують кваліфіковані види дезертирства. Перший з них - вчинення дезертирства зі зброєю. Це стосується ситуації, коли дезертир має при собі зброю, незалежно від її типу. Другий кваліфікований вид - дезертирство, вчинене за попередньою змовою групою осіб. Це означає, що два або більше військовослужбовців домовилися про дезертирство заздалегідь. Третій вид - дезертирство, вчинене в умовах воєнного стану чи бойової обстановки. В таких ситуаціях дезертирство може мати серйозні наслідки для військової діяльності та безпеки країни [3, с. 17].

Враховуючи всі ці причини дезертирства, важливо забезпечити належні умови для військовослужбовців, включаючи ефективну ідеологічну

підготовку, моральну та психологічну підтримку, а також забезпечення належних умов життя та винагороди за їхню службу. Це допоможе зменшити ризик дезертирства та підтримати військову дисципліну та ефективність.

У кінцевому підсумку, дезертирство є серйозним порушенням військової дисципліни та може мати значні наслідки для військовослужбовця, який вчинив цей крок. Законодавство різних країн різним чином реагує на цей злочин, проте загальноприйнятим є те, що дезертирство розглядається як серйозне порушення військових обов'язків та вимагає відповідного правового втручання.

Список використаних джерел

1. Дубовик К. В. Особливості кваліфікації дезертирства в умовах воєнного стану. 2022 р.

2. Зозуля І. В., Довгань О.І. Війна та дезертирство: засади правового регулювання в Україні. 2022 р.

3. Павловська А. А. Питання кваліфікації самовільного залишення військової частини та дезертирства в умовах воєнного стану. 2022 р.

ПРИЩЕПА Олександр

старший викладач Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції»

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ

У зв'язку з військовою агресією РФ, Президентом України на підставі Указу «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022 [1], який згодом було затверджено Законом України № 2102-IX від 24.02.2022 року, на всій території України було введено правовий режим воєнного стану.

Як наслідок, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, Указом Президента передбачалося обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України [2]. Зокрема, стаття 33 Конституції України, що гарантує свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, підпадає під обмеження правового режиму воєнного стану і так чи інакше пов'язана із обмеженнями, що встановлює комендантська година.

Комендантська година направлена на забезпечення безпеки громадян: вона має на меті зменшити кількість жертв і ризиків для жителів, які можуть потрапити в небезпечні ситуації, наприклад, внаслідок вибухів, обстрілів, тощо. Крім того вона забезпечує національну безпеку: підтримує порядок в умовах війни, зменшує кількість можливих терористичних актів, злочинів та інших небезпечних подій.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3] визначає поняття «комендантська година» як заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень.

Більш повно правовий режим запровадження «комендантської години» регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 573 від 08.07.2020 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» [4]. Зокрема в ній визначено, що комендантська година запроваджується шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією (у разі її утворення). Зазначеним наказом призначається комендант, визначаються час, протягом якого діє комендантська година, межі території їх запровадження, способи здійснення заходів щодо підтримання правопорядку, порядок руху транспорту, порядок створення, функціонування, місцезнаходження комендатури та її склад.

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів.

Для забезпечення контролю за здійсненням заходів під час запровадження комендантської години створюється система пропускового режиму та за рішенням коменданта (за погодженням з військовим командуванням) особам видаються перепустки. Контроль за дотриманням особами комендантської години та спеціального режиму світломаскування здійснюється патрулями, які підпорядковуються коменданту.

Патрулем, який здійснює контроль за дотриманням комендантської години, визначається спільний рухомий наряд, до складу якого входять поліцейські Національної поліції та військовослужбовці Збройних Сил і можуть залучатися військовослужбовці Національної гвардії та Держприкордонслужби, який виконує покладені на нього обов'язки на маршруті патрулювання, визначеному комендантом на території, де запроваджено комендантську годину.

Проаналізувавши положення яке регулює права патрулів, які здійснюють контроль за дотриманням комендантської години, можна дійти висновку що вони мають право здійснювати перевірку документів для встановлення особи, яка порушила вимоги комендантської години, а у разі відмови особи від пред'явлення документів, які підтверджують її особу або відсутності цих документів, вони мають право затримати та доставити порушників до відділу Національної поліції для подальшого встановлення особи.

Притягнути ж до адміністративної відповідальності порушника можливо тільки за умови злісної непокори законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків або військовослужбовця у зв'язку з його участю в охороні громадського порядку, що на даний час кваліфікується як ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). В такому випадку працівники Національної поліції мають право скласти протокол та

направляють матеріали до суду.

Однак проблема притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 185 КУпАП полягатиме в тому, що дана справа розглядається виключно в присутності особи (ч.2 ст. 268 КУпАП) та протягом однієї доби (ч.2 ст. 277 КУпАП). Доставити ж правопорушника до суду під час дії комендантської години є неможливим. В таких випадках протокол поліцейського буде направлено на доопрацювання для забезпечення явки особи, що притягається до адміністративної відповідальності до суду [5].

Проаналізувавши судову практику, де порушення вимог комендантської години було кваліфіковано за ст. 185 КУпАП, можна зробити висновок, що більшість таких справ закриваються судами за відсутністю складу правопорушення. Серед основних причин закриття справ є те, що поліцейські не входять до складу патрулів, які контролюють забезпечення комендантської години або відсутність достатніх доказів по справі [6].

Притягнути ж до адміністративної відповідальності за сам факт порушення вимог комендантської години на даний час неможливо, так як в КУпАП на даний час відповідно правова норма залишається відсутньою.

Інколи в ЗМІ або соціальних мережах, особливо на початку повномасштабного вторгнення РФ, можна було побачити матеріали як до порушників комендантської години представники патрулів застосовують різні заходи виховного характеру, наприклад присідання [7], віджимання, вручення повісток [8], тощо. Слід одразу зазначити, що такі заходи не передбачені діючим законодавством, можуть порушувати права особи та громадянина і нести відповідальність уже для посадових осіб.

Таким чином існує реальна потреба щодо включення в КУпАП положень які б передбачали конкретну адміністративну відповідальність за порушення вимог комендантської години, адже відсутність такої норми в подальшому негативно впливатиме дотримання громадського порядку і безпеки держави в цілому.

Комендантська година є одним з важливих інструментів управління громадським порядком в умовах широкомасштабної війни, особливо коли національна безпека є вагомим питанням для держави. Тому питання режиму комендантської години повинно мати реальну юридичну силу. Це порушення може мати реальні наслідки, які стосуються здоров'я та життя людей.

На сьогоднішній день до Верховної Ради подано вже декілька законопроектів, наприклад №7356 від 09.05.2022 [9] та № 8096 [10] від 04.10.2022, які передбачають пряму адміністративну відповідальність за порушення вимог комендантської години шляхом включення до КУпАП нової статті 210-2 «Порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану». Однак станом на сьогодні ці законопроекти і досі опрацьовуються в комітетах, а їх практична реалізація залишається під великим питанням.

Таким чином, можемо констатувати, що проблема адміністративної відповідальності за порушення вимог комендантської години досі врегульована не належно, оскільки в законодавстві України відсутня чітка правова норма яка б передбачала настання адміністративної відповідальності

чи застосування інших заходів до порушника.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 18.06.2023).
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.06.2023).
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.06.2023).
4. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 573 від 8 липня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.06.2023).
5. Справа № 759/9115/22 від 09.09.2022, Святошинський районний суд м. Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106294878>
6. Справа № 755/4020/22 від 01.08.2022, Дніпровський районний суд м. Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105721272>
7. У Києві оригінально «покарали» порушників комендантської години URL: <http://surl.li/idvci> (дата звернення: 18.06.2023).
8. Отримайте, розпишіться: вечірка в Києві закінчилася у воєнкоматі URL: <http://surl.li/idvem> (дата звернення: 18.06.2023).
9. Проект Закону № 7356 від 09.05.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39569> (дата звернення: 18.06.2023).
10. Проект Закону № 7356 від 04.10.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40574> (дата звернення: 18.06.2023).

РАГІМЛІ Захра

курсант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: БЕРЕЗНЯК Василь

завідувач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Враховуючи особливу актуальність цього питання щодо колаборації в контексті збройної агресії російської федерації в Україні, кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність є важливим інструментом

відстоювання національних інтересів та відновлення правопорядку на тимчасово окупованих територіях. Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року, Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» було встановлено воєнний стан на території країни, що надало владі додаткові повноваження для забезпечення національної безпеки та боротьби з колабораційною діяльністю [1].

В умовах збройної агресії і незаконної окупації тимчасово окупованої території деякі громадяни України можуть виявляти колабораційну поведінку, підтримуючи державу-агресора та сприяючи незаконним органам влади. Це може бути наслідком різних факторів, таких як політичні переконання, економічні інтереси, інформаційна пропаганда або навіть загроза життю та безпеці. Проте, важливо зазначити, що така колабораційна діяльність є протиправною та порушує національні інтереси, суверенітет та безпеку нашої країни.

Протягом 2022 року було викрито та розпочато 3851 кримінальних проваджень за статтею 111-1 КК України (Колабораційна діяльність) та винесено 350 вироків по цим справам [2].

Україна вжила кримінально-правові заходи для припинення та притягнення до відповідальності осіб, які беруть участь у колабораційній діяльності. Було прийнято ряд законодавчих актів та змін до існуючих законів для посилення контролю над такою діяльністю, включаючи введення жорстких кримінальних санкцій, а саме введена стаття 111-1 Кримінального кодексу України з метою забезпечення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Ця стаття в КК України передбачає кримінальну відповідальність для громадян України, які сприяють агресору та незаконно окупованим органам влади на тимчасово окупованій території.

Основні положення статті 111-1 Кримінального кодексу України можуть включати наступне: 1) під колабораційною діяльністю розуміється активне сприяння громадянами України ворожому державному утворенню або незаконним органам влади, які контролюють тимчасово окуповану територію; 2) особлива небезпека колабораційної діяльності полягає в насильницькому зміцненні позицій агресора, підірванні національної безпеки та державного суверенітету України; 3) передбачені кримінальні санкції для колабораціоністів можуть включати покарання від найменшого – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої до найбільш суворого – позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої [3].

Важливо наголосити, що згідно з цією статтею, особа вважається колаборантом, якщо вона добровільно співпрацює з окупаційною адміністрацією та вчиняє дії, спрямовані на шкоду національній безпеці України. Важливим елементом складу цього кримінального правопорушення

є «добровільність» вчинення колабораційної діяльності. Це означає, що особа повинна свідомо та добровільно вступати в співпрацю з окупантами та здійснювати відповідні дії. Якщо особа змушена вчиняти колабораційну діяльність під фізичним або психічним примусом, внаслідок якого вона не могла керувати своїми вчинками то склад кримінального правопорушення відсутній. У такому випадку, особі може бути надано статус потерпілого або свідка, а зловмисника, який змушував її до співпраці, можуть притягнути до кримінальної відповідальності.

Також необхідно з'ясувати, яка країна вважається «державою-агресором» та що мається на увазі під висловлюванням «окупована територія», що зазначено в статті 111-1 КК України, але в якій не міститься прямого визначення цих термінів. Згідно з українським законодавством та політичними рішеннями, державою-агресором вважається держава, яка окупувала частину території України або вчиняє агресію проти України, і була визнана такою Верховною Радою України. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та Постанова Верховної Ради України від 27 січня 2015 року № 129-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання російської федерації державою-агресором» підтверджують визнання російської федерації державою-агресором.

Згідно з Указом Президента України, тимчасово окупованими вважаються території, які були захоплені державою-агресором з 24 лютого 2022 року. Крім того, Указом Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» визначено конкретні території, які були тимчасово окуповані з 2014 року, а території АРК та м. Севастополь визнані тимчасово окупованими російською федерацією Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року [4].

Важливо також наголосити на тому, що слід відмежовувати колабораційну діяльність від суміжних складів кримінальних правопорушень, зокрема державної зради (ст. 111 КК України) та Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 КК України). Колабораційна діяльність від державної зради розмежовується тим, що вона вчиняється на користь держави-агресора, тоді як державна зрада може бути спрямована на користь будь-якої держави. Другою рисою відмінності є те, що колабораційна діяльність передбачає активне співробітництво особи з державою-агресором або її представниками на тимчасово окупованій території. Ці дії зазвичай вчиняються в умовах здійсненої окупації або агресії, тоді як у разі державної зради (стаття 111 КК України) особа може вчинити зраду на користь будь-якої держави, незалежно від наявності окупації або агресії. Третьою відмінною

ресою виступає час учинення діяння - державна зрада вчиняється до окупації території, тоді як колабораційна діяльність відбувається після окупації території. Слід відмежовувати заперечення тимчасової окупації частини території України (ч. 1 ст. 436-2 КК) та виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься зазначене заперечення (ч. 2 ст. 436-2 КК) від публічного заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України (ч. 1 ст. 111 КК) за такими ознаками: 1) У статті 436-2 КК України не має прямої згадки про публічність, яка є ознакою, притаманною статті 111-1 КК України; 2) Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України, може бути будь-яка особа, а суб'єктом злочину, передбаченого ст. 436-2 КК України, є спеціальний суб'єкт - громадянин України; 3) Відповідно до ч. 1 ст. 111-1 КК України, заперечення здійснюється у формі співпраці з державою-агресором та має на меті спричинити шкоду Україні, її патріотам чи союзникам, а для злочину, передбаченого ст. 436-2 КК України, відсутні обов'язкові ознаки співпраці з державою-агресором та мети спричинити шкоду Україні, її патріотам чи союзникам [5].

Таким чином, підсумковуючи вище зазначене, можна зробити такий висновок, що встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність є важливим кроком для захисту держави та її суверенітету. Колабораційна діяльність, яка сприяє окупантам та ставить під загрозу національну безпеку, є серйозним кримінальним порушенням. Встановлення кримінальної відповідальності за такі дії допомагає боротися з цією проблемою та забезпечує захист інтересів України. Зміни до Кримінального кодексу України, щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, мають на меті ефективно протидіяти таким діям і забезпечувати національну безпеку та додержання конституційного ладу.

Згуртованість суспільства та підтримка національних інтересів є надзвичайно важливими в цей нелегкий період для України. Продовження мобілізації громадян, політичної підтримки та міжнародної співпраці можуть допомогти забезпечити перемогу України і відновлення миру та стабільності.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022: станом на 19.05.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, Статистика – Офіс Генерального прокурора. 2022. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Станом на 28.04.2023р. Ст. 131., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3862>

4. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях: Указ Президента України від 07 лют. 2019 р. № 32/2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text>

5. Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-VII#Text>

6. Лисько Т. М., Літвінчук Б. С. «Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: аналіз судової практики» // Зб.наук.пр. / Національний авіаційний університет. Київ: Юридичний вісник 1 (66) , 2023. С. 66. (Дата звернення: 25.05.2023р.)

РУБАН Артем

доцент кафедри наглядово-профілактичної діяльності факультету цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, кандидат наук з державного управління

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СПЕЦИФІКА РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

Епідемії, техногенні катастрофи, соціальна нестабільність, екстремізм і тероризм, незаконна міграція, піратство, організована злочинність – всі ці явища виникають в тому випадку, якщо держава в силу якихось причин не справляється зі своїми функціями й обов'язками. Відповідно, міжнародний тероризм і злочинність, нелегальні потоки міграції, поширення наркотичних речовин і зброї, зокрема, зброї масового ураження, глобальні екологічні проблеми, дефіцит ресурсів, локальні конфлікти етнічного й релігійного характеру, різні соціальні проблеми несуть загрозу сучасній державі, зокрема, Україні. Все це породжує безліч дискусій, принципів, стратегій, як ефективно будувати державну політику щодо забезпечення національної безпеки на сучасному етапі стосовно забезпечення національної безпеки [1; 3].

З огляду на суттєве підвищення темпів міжнародного життя виникла об'єктивна необхідність:

- постійно адаптувати дії міжнародної спільноти до мінливої ситуації;
- більш цілеспрямовано і скоординовано мобілізувати всі компоненти системи ООН, зусилля всіх держав, регіональних організацій, громадянського суспільства та приватного сектора на повсякденну колективну роботу з пошуку ефективних відповідей на загрози та виклики сучасності [1; 2; 5].

Держава як основний суб'єкт державної політики в сфері забезпечення національної безпеки організовує, реалізує і гарантує виконання комплексу наступних заходів:

- прогнозує та попереджує випадки настання та розвитку надзвичайних ситуацій;
- розробляє наукові методи виявлення і дослідження небезпек і загроз природного і техногенного походження, розкриття причин і закономірностей їх виникнення;

- формує загальнодержавну систему комплексного моніторингу, контролю, нагляду, прогнозування, попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій;

- забезпечує реалізацію загальнодержавних програм цільового і науково-технічного спрямування з проблем забезпечення національної безпеки;

- виконує державний нагляд і експертизу, оцінює їх ефективність стосовно вирішення питань безпеки людини, території України й економічних об'єктів від катастроф природного і техногенного походження [1; 4].

Таким чином, впровадження комплексу заходів, орієнтованих на активізацію процесів забезпечення національної безпеки в межах державної політики щодо забезпечення національної безпеки здійснюється за допомогою механізму держави із залученням до цього процесу недержавних організацій та окремих індивідів.

При цьому органи щодо забезпечення національної безпеки України є державно-владними органами, які включають систему оперативних підрозділів і посадових осіб, спеціально створених для охорони зовнішньої і внутрішньої безпеки держави, які забезпечують стабільність цілісності території, суверенітету та конституційного ладу держави, що, в свою чергу є гарантом реалізації громадських конституційних прав, і діють на підставі закону та в суворій відповідності до нього.

Адаптуючи зміст державної інноваційної політики до процесів державного управління у сфері національної безпеки, слід зазначити, що найважливішими його напрямками повинні бути такі:

- пріоритет досліджень і розробок прикладного характеру для сфери національної безпеки України;

- активізація проведення наукових розробок відносно застосування науки і технологій у сфері забезпечення національної безпеки України;

- формування інноваційної національної системи й її агрегування зі сферою національної безпеки України [1; 5];

- інноваційний розвиток системи підготовки кадрів для сфери національної безпеки України;

- використання результатів інтеграції освіти і науки в інтересах сфери національної безпеки України;

- розвиток міжнародного співробітництва в науково-технічному контексті стосовно питань національної безпеки [1-4].

При цьому ключовими напрямками сучасної державної політики України стосовно забезпечення національної безпеки повинні бути наступні:

- регулярне планове вдосконалення соціально-економічних умов забезпеченості життя громадян України;

- формування та постійне вдосконалення результативної й оптимальної системи прогнозування і попередження випадків настання та розвитку надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження;

- державне забезпечення охорони життя і здоров'я населення, що знаходиться в зоні впливу екстремальних вражаючих факторів або опинилися в зоні катастрофи;

- державна підтримка населення, що опинилося в зоні катастрофи або є евакуйованим з місця катастрофи, у фінансовому та психологічному контенті [1; 4].

Список використаних джерел

1. Рубан А. В. Розвиток державної політики щодо забезпечення національної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2019. Вип. 1 (10). С. 60–64 (Серія «Державне управління»).
2. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). Київ : НАДУ, 2011. 730 с.
3. Сунгуровський М. В. Методологічний підхід до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2001. № 3-4. С. 43–53.
4. Цілі сталого розвитку 2016-2030 [Електронний ресурс] // Представництво ООН в Україні. Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
5. Рубан А. В. Формування дієвих механізмів вирішення проблем державного регулювання у сфері національної безпеки. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 11. С. 141–143.

РУБАН Катерина

заступник начальника тренінгового центру Головного управління Національної поліції в Херсонській області, кандидат юридичних наук

ГОЛИШ Ігор

начальник тренінгового центру Головного управління Національної поліції в Херсонській області

НОВІ ВИМОГИ ДО ТАКТИЧНО-ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА СКЛАДОВА ЗМІЦНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ УКРАЇНИ

Ведення на території України воєнних дій через повномасштабне вторгнення військ РФ вимагає змін у службовій підготовці поліцейських, особливо тих, які виконують службові завдання в районах наближених до лінії зіткнення та тих, що були нещодавно деокуповані. З огляду на нетиповість завдань, які доводиться здійснювати працівникам поліції, а також екстремальність умов, в яких необхідно їх виконувати, очевидними стають і нові вимоги у навчанні за напрямками тактичної та вогневої підготовки особового складу. На даний момент базовими нормативно-правовими актами, які регулюють ці вимоги є Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України затверджене наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 (зі змінами внесеними наказами МВС України № 51 від

21.01.2020 та № 412 від 05.07.2022) (далі Положення) [1], типова програма навчальних зборів для поліцейських, які залучаються для виконання службових завдань з відсічі та стримування збройної агресії російської федерації проти України затверджена НПУ 2022 року (далі Типова програма). Відповідно до Положення складовими тактичної підготовки є тактика дій - навчання, спрямоване на формування в поліцейського необхідних знань, умінь та навичок з вибору найбільш ефективного і безпечного алгоритму взаємодії (індивідуально, у парі або у складі групи) з особою (особами), щодо якої (яких) здійснюються поліцейські заходи; тактика самозахисту та особистої безпеки (далі - тактика самозахисту) - навчання, спрямоване на формування в поліцейського необхідних знань, умінь та навичок щодо ефективного застосування в ситуаціях із різним ступенем ризику прийомів боротьби, спеціальних засобів, зброї та способів подолання природних і штучних перешкод.

Особливо нові вимоги мають стосуватися таких аспектів навчання з тактичної підготовки, за якими має відбуватися набуття та вдосконалення поліцейськими навичок як: збирання, узагальнення та аналізу інформації про оперативну обстановку, прогнозування розвитку подій, прийняття раціональних управлінських рішень (далі «Оперативна обстановка»); припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, застосування та використання зброї в службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження) (далі «Використання зброї»).

Тактична підготовка за напрямом «Оперативна обстановка» має охоплювати набуття поліцейськими навичок щодо комунікації між колегами та з представниками інших правоохоронних органів і збройних формувань на деокупованих територіях. Як показав досвід несення служби поліцейськими в населених пунктах Херсонської області звільнених від країни-агресора, такі навички довелося здобувати безпосередньо під час служби, не маючи до цього спеціальної підготовки. При цьому виявилась низка проблемних питань, зокрема у таких ділянках:

1. Опитування осіб на деокупованих територіях, яке вимагало орієнтування на місцевості, дотримання заходів безпеки та врахування особливостей комунікації між собою, іншими підрозділами, працівники яких одночасно працювали у тих самих місцях. Під час проведення зазначених заходів виявилось досить проблемним відсутність елементарних навичок комунікації, коли співробітники СБУ та поліції повторно опитували одних і тих самих людей, бо кожен збирав свою інформацію, без співпраці, що в результаті мало низьку ефективність та високу повільність у досягненні цілей завдань.

2. Збір і обробка інформації, відсутність потрібного для цього завчасного розподілу ролей. При цьому виявився брак досвіду щодо використання сучасних гаджетів, різниця у дотриманні правил подворового обходу під час входження до деокупованого населеного пункту із проведенням такого обходу у місці скоєння злочину. Не вистачало своєчасних узагальнень та звітів по

отриманій інформації. Крім того значні перешкоди становили погодні умови, що проявлялось, зокрема, у неможливості скласти паперові документи під сильним дощем, та відсутністю альтернативи переведення цих документів у цифровий формат, який дозволив би використовувати сучасні пристрої (планшети, мобільні телефони тощо) для виконання поставлених завдань по збору та обробці інформації.

3. Огляд приміщень за добровільною згодою осіб. Відсутність напрацьованої тактики огляду будівель у двійках, трійках, оскільки необхідно страхувати, здійснювати прикриття, але не всі це розуміють і вміють.

4. Надання домедичної допомоги з урахуванням зимової форми та наявної екіпіровки поліцейського.

5. Алгоритм дій наряду на блокпості під час артилерійського обстрілу.

За вказаними проблемними питаннями варто розробляти окремі методичні матеріали щодо тактичних дій поліцейських, які залучаються для виконання службових завдань на деокупованих територіях України, ураховуючи специфіку службової діяльності та регіон обслуговування, як це дозволяється здійснювати органам (підрозділам) поліції, закладам, установам поліції та впроваджувати в систему службової підготовки після погодження з кадровим підрозділом центрального органу відповідно до Положення.

Окремим напрямком, який також слід реалізовувати за новими вимогами, є вогнева підготовка працівників поліції, що згідно з вимогами Положення становить комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо. Особливо актуальним є не те, що вдосконалення, а спочатку набуття навичок ураження рухомих цілей у повітрі типу дронів та безпілотних летальних апаратів (БПЛА). Зокрема, існує потреба передбачити окрему тему у Типовій програмі з вогневої підготовки: «Ураження рухомих цілей у повітрі (дрон, БПЛА та ін.)». Такі навички потрібні поліцейському для виконання службових завдань з відсічі та стримування збройної агресії російської федерації проти України, оскільки дозволять знешкоджувати зазначені повітряні об'єкти.

Практична частина заняття має включати напрацювання умінь уражати з вогнепальної зброї небезпечні літальні пристрої та визначати точку прицілювання по рухомому об'єктові у повітрі, розрахування змін у лінії вогню, що суттєво відрізняється від статичних цілей на поверхні ґрунту. При цьому безпосередньо під час стрільби по БПЛА існує різниця щодо обрання точки прицілювання, приміром у положенні зависання, чи навпаки на попередження, наведенням перехрестя сітки прицілу в центр цілі.

Коригування стрільби за висотою та напрямком здійснюють винесення точки прицілювання в бік, протилежний трасам, на величину відхилення центру групування трас. Вогонь по трасах застосовується тоді, коли немає часу для визначення величини попередження на рух цілі та для здійснення наведення в ціль за допомогою прицілу. Той, хто стріляє, відкриває вогонь, направляючи

ствол кулемета, автомата трохи вперед за напрямком руху цілі, спостерігає за положенням трас куль щодо цілі та, не припиняючи стрільби, повертає зброю так, щоб траси проходили через ціль.

Практична вправа зі стрільби з автомата під час навчань має охоплювати відпрацювання навичок ведення вогню по рухомій вгорі над стрільцем мішені.

Враховуючи, що під час виконання бойових завдань поліцейському можуть знадобитися навички з ураження рухомих цілей в повітрі вночі, відповідно, що відпрацювання практичних вправ має бути наближене до умов темряви, використання тепловізорів, лазерних указок, які б дозволяли виявляти зазначені об'єкти та визначати їх ймовірний напрямок руху із можливістю ведення вогню на випередження.

Крім того, у зв'язку із складністю вражати такі цілі самостійно, існує потреба у проведенні практичних стрільб у складі групи поліцейських 3-4 працівника як склад наряду, з розподілом ролей серед них на спостерігача-керувальника вогню і безпосередніх стрільців.

Отже, нові реалії сьогодення, які склалися в наслідок воєнних дій на території України, вимагають змінювати окремі напрямки службової підготовки поліцейських, які мають бути готовими до виконання своїх повноважень з охорони та зміцнення публічної безпеки і порядку як на деокупованих територіях, так в населених пунктах наближених до лінії зіткнення, а також під час ракетних атак ворога. Нові вимоги до тактично-вогневої підготовки працівників поліції направлені на напрацювання та вдосконалення навичок з проведення стабілізаційних заходів із населенням, виявлення зрадників та колаборантів, злагодженості дій при несенні служби на контрольно-пропускних пунктах (блокпостах), та уміння виявляти і знешкоджувати рухомі цілі у повітрі (дрон, БПЛА та ін.).

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26.01.2016 р. № 50: станом на 16 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 21.06.2023).

САВІНОВА Тетяна

аспірантка Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з початком повномасштабного вторгнення рф на територію України відбулося суттєве руйнування укладу життя усього населення нашої держави, різко змінились економічні умови та спроможність людей, їх соціальні ролі та взаємовідносини, у тому числі й всередині родини.

Відповідно, проблема домашнього насильства та ефективного реагування на його прояви не втратила своєї актуальності [1].

На початку війни у 2022 році проблеми домашнього насильства применшувались, оскільки всі життєві проблеми в суспільстві відійшли на другий план. На сьогоднішній день ситуація поліпшується, зокрема активно працюють та реагують органи Національної поліції, «Гарячі лінії» з надання допомоги постраждалим від домашнього насильства. Досі залишилась проблема на територіях, що є окупованими або, де ведуться активні бойові дії і, відповідно, є складнощі в реагуванні на випадки домашнього насильства.

На урядовому засіданні було наголошено, що кількість звернень українців щодо домашнього насильства за п'ять місяців 2023 року зросла на 39,8% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Це певною мірою природний наслідок триваючої повномасштабної війни. Постійний стрес, гнів, втрата житла, роботи, розділеність родин впливають на зростання напруженості, недовіри в сім'ях, що може переростати в домашнє насильство. Нагальною є потреба в застосуванні комплексних програм навчання тренерів для роботи з родинами, а також важливість дотримання гендерної чутливості у роботі правоохоронних органів з постраждалими.

Також є необхідність у внесенні змін до законодавства, що регулює питання запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема:

поширення Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі до 2025 року;

оновлення Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

ухвалення законодавчих змін для вдосконалення реагування на випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі щодо громадян України за кордоном тощо [2].

Домашнє насильство в умовах війни набирає нових форм прояву та стає ще більш жорстокішим, але через наявність інших завдань, пов'язаних війною, таке явище як домашнє насильство стає менш помітним, а потерпілі залишаються незахищеними. Водночас, за жодних обставин насильство не може бути виправданим, а тому існує потреба ефективно реагувати на таке явище та вчасно надавати потерпілим допомогу [3].

Представниці ГО «Ла Страда-Україна» звертають увагу на ризики погіршення ситуації з домашнім насильством після закінчення війни через такі фактори: – посттравматичний синдром, що може виникнути у військових, демобілізованих після повномасштабної війни. Якщо знехтувати їхньою якісною реабілітацією, вони можуть вихлюпнути свої емоції та біль на членів своїх сімей, тому вже зараз повинна бути продумана професійна допомога для військовослужбовців, які повернуться з війни додому; – непростий психоемоційний стан і в тих українських родинах, члени яких сьогодні не перебувають на передовій – там теж може загостритися домашнє насильство. Відповідно, потреби в наданні комплексної допомоги і послуг постраждалим суттєво зросли [1].

Наразі, дуже гостро стоїть питання щодо контролю та надання допомоги

особам, котрі перебувають на непідконтрольних територіях України, не можна точно здійснити підрахунок звернень постраждалих та простежити динаміку вчинення домашнього насильства, аби надати допомогу.

В умовах війни ситуація із домашнім насильством загострюється. Оскільки такі негативні фактори як зниження рівня доходів, втрата житла, безробіття стають причинами конфліктів та насильства, а у випадку, коли родина опиняється у новій громаді, такі випадки ще більше замовчуються. При проведенні опитування на Національній гарячій лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації потерпілих було виявлено, що 40 з 202 жінок стали жертвами вперше під час війни.

Попри війну на території України, наша держава проводить Всеукраїнську кампанію «16 днів проти насильства» з метою привернення уваги до проблеми подолання усіх форм насильства, як осіб хто зазнав насильства, так і тих, хто був свідком. Адже проблема домашнього насильства в умовах війни стала більш актуальною, аніж в довоєнний час.

На сьогоднішній день в Україні створено різні спеціалізовані служби, що мають на меті надати допомогу потерпілим від домашнього насильства, а саме: притулки для потерпілих, центри медико-соціальної реабілітації, кол-центри з питань запобігання та протидії домашньому насильству, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги тощо [4].

Необхідно пам'ятати про важливість проблеми домашнього насильства у будь-який час, адже незахищені верстви населення потребують допомоги як з боку органів державної влади, так і від пересічних громадян. На сьогоднішній день велика кількість вчинених домашніх насильств залишилась прихованою безпосереднього на непідконтрольних територіях, або ж раніше окупованих територіях України. Саме тому, необхідно пам'ятати про актуальність цієї проблематики та бути готовим до надання допомоги постраждалим.

Список використаних джерел

1. Блага А.Б., Адащик А.С. Динаміка домашнього насильства в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 355-358. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/86.pdf.

2. Сорока Ю. В Україні за п'ять місяців майже на 40 % збільшилась кількість випадків домашнього насильства. *Ukraine World News*. URL: <https://uworld.news/news/v-ukraini-za-5-misiatsiv-1003438.html>

3. Аналіз судової практики стосовно відповідальності за домашнє насильство під час війни. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/12/28/analiz-sudovoyi-praktyky-stosovno-vidpovidalnosti-za-domashnye-nasylstvo-pid-chas-vijny/>

4. Менджул М.В. Принцип заборони насильства в сім'ї: впровадження Європейських та міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 591-994. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/105.pdf>

САВЕНКО Анастасія

здобувач вищої освіти II курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: ГАЛЕНКО Юлія

викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

COOPERATION WITH INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN TERMS OF ENSURING NATIONAL SECURITY

International cooperation creates conditions for the participation of states in solving common problems and provides more opportunities for solving the problems they face at the national level. For developing countries, such cooperation is not only means of strengthening their positions in the international stage and implementing significant influence on regional and global processes, but also a source of compensation for the lack of national resources (financial, economic or political), necessary for the implementation of domestic and foreign policies. At the same time, states have additional obligations and must be prepared to face possible risks and new challenges associated with their implementation or non-implementation for various reasons (political, resource-based, organizational).

International relations have undergone fundamental changes: the struggle for global and regional leadership has acquired new features. Not only the best assets of humanity, but also economic, political and social upheavals spread through global networks of trade, economic, political, informational and cultural connections. Once the most threatening contradictions between states were based on the principle of “home-foreign”; however, they have transformed into cross-border challenges, which cannot be coped with alone and are built on outdated foundations.

The vast majority of international organizations works in relatively limited and independent spheres (financial, economic, security, humanitarian, environmental, etc.), do not demand unity of value principles, forms, methods of governance of their members and do not touch the most controversial issue – state sovereignty. In order to increase their legitimacy and effectiveness in solving urgent problems, they are interested in as many members as possible, without solving issues of development guidelines for them. At the same time, one of the main tasks of integration entities is to determine the development prospects of the organization and its members, who voluntarily agreed to transfer a part of sovereignty to supranational bodies, giving them the appropriate powers.

The main criteria for making decisions about joining countries into unions and accepting new members remain the commonality or at least non-contradiction of the following factors:

- values, interests, strategic goals and approaches to their implementation;
- assessments of security threats, their sources, carriers as well as

approaches to preventing and countering threats;

- needs and opportunities in creating a common resource base, intentions to fairly distribute resources and collective political responsibility.

Creating a new alliance or joining an existing international organization with a good reputation is a necessary condition, but does not automatically guarantee a country's success in achieving its collective and individual goals. Assessments of the consequences of joining a particular organization are conditional, since the realization of benefits and neutralization of risks depend primarily on the activities of the government and its partners.

Ukraine cooperates with international organizations in various formats and capacities (full member, candidate for membership, partner, observer, contributor). Membership in 75 international organizations can serve as confirmation of good intentions of the political leadership of the state to cooperate “with all interested partners, avoiding dependence on individual states, groups of states or international structures” [2].

Ukraine is an active contributor to joint measures of strengthening international stability and security; it participates in many international missions (five in the UNO, two in the EU, three in NATO, one in Transnistria on the basis of the international agreement). In 2012, Ukraine's overall contribution into international conflict resolution increased through expanding the contingent in four UN and one NATO missions. 2013 was distinguished by the chairmanship of Ukraine in the OSCE and Black Sea Economic Cooperation (BSEC). Intensive cooperation with NATO continues on the basis of annual national programs of cooperation with the Alliance. The Association Agreement with the EU is being signed.

At the same time, Ukraine has high chances to ensure its national security (including economic, energy and environmental security) and strengthen its own ability to face modern challenges and threats through international cooperation mechanisms and due to the support of international organizations and partner countries. External advisory, technical and financial assistance (grant funding or loans on preferential terms) is also necessary for the implementation of a wide range of structural, socio-economic and political reform projects of strategic importance.

For the further development of Ukraine, it is substantial to define strategic goals that determine the development of society from a certain point of view, such as values, standards of living and national interests. Existing global examples of such values and interests, localized in international alliances, can serve as a geopolitical reference point for Ukraine, motivating it to develop deeper partnership and integration.

References

1. Law of Ukraine “On the Basics of National Security of Ukraine”.
  2. Law of Ukraine “On the Principles of Domestic and Foreign Policy”.
- Website of the Ministry of Foreign Affairs: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/io-register>.

САЛМАНОВА Олена

завідувач кафедри адміністративного права та процесу факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України

МЕЛКУМОВ Сергій

курсант 2 курсу (група Ф1-21-204) факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ЗНАЧЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Незважаючи на складні для України часи, ефективність службової діяльності Національної поліції України наряду залежить від якості і своєчасності прийнятих МВС України нормативно-правових актів. Звісно, нормотворча діяльність у МВС України є напрямком діяльності структурних підрозділів апарату МВС, що здійснюється завстановленою законодавством процедурою з метою підготовки та прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання службової діяльності усіх органів системи МВС України. При цьому, правову основу нормотворчої діяльності цього міністерства становлять нормативно-правові акти різної юридичної сили. Не важливе місце у нормотворчій діяльності займає прийняття відомчих нормативних документів.

Сам по собі процес створення та видання нормативно-правових актів МВС України, які стосуються функціонування органів Національної поліції, являє собою діяльність, яка здійснюється за певними стадіями: 1) встановлення необхідності видати нормативний акт або внести зміни й доповнення у чинний акт, зважаючи на завдання, які стоять перед міністерством; 2) визначення розробників проекту нормативного документа; 3) підготовка проекту акта; 4) узгодження проекту нормативно-правового акту із зацікавленими службами; 5) подання проекту нормативного документа керівництву міністерства; 6) розгляд проекту; 7) прийняття рішення за представленим проектом; 8) видання акту (після чого такий акт, як правило, стає юридично значимим документом) [1].

Відповідно, створення нормативно-правових актів МВС України є складним багатоетапним процесом, який потребує значної уваги та кропіткої роботи усіх учасників нормотворчого процесу на всіх відповідних стадіях. Саме тому положеннями Інструкції нормотворчості МВС організація та здійснення такої діяльності визнаються відповідальною діяльністю, тому в структурних підрозділах МВС України керівники цих підрозділів несуть персональну відповідальність за своєчасну та якісну підготовку проектів нормативно-правових актів МВС, їх подання на державну реєстрацію до Міністерства юстиції. Разом з тим, в структурних підрозділах МВС здійснюються систематизовані обліки відомчих нормативних актів, що

регулюють напрями діяльності підрозділу, їх перегляд і приведення у відповідність до єдиного електронного реєстру нормативно-правових актів МВС, узагальнюється практика застосування та виконання нормативних актів й, відповідно, здійснюється їх удосконалення з метою підвищення ефективності правового регулювання напрямів діяльності органів системи МВС України.

Слід зауважити, що результатом такого складного процесу нормотворчої діяльності МВС України виступають, зокрема, нормативно-правові акти, що є: офіційними письмовими документами, які приймаються міністерством, як суб'єктом нормотворення, згідно з визначеною законодавством процедурою та встановленою формою; актами, спрямованими на регулювання відповідних суспільних відносин; актами, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування. Окрім того нормативно-правові акти МВС України характеризуються управлінською природою. Як зазначає Я. І. Ленгер, вони, з однієї сторони, є результатом управлінських рішень, а з іншої – виступають в якості одного з інструментів в руках управляючої підсистеми і є важливою складовою юридичного механізму втілення у життя державної політики у відповідній галузі [2, с. 16].

Міністерством видаються такі нормативні акти: 1) накази – це нормативно-правовий акт, що видається з найбільш важливих питань функціонування МВС, НПУ і спрямований на забезпечення виконання їх основних завдань і функцій, правове регулювання різних напрямків оперативно-службової діяльності, проходження служби у МВС тощо; 2) положення або статuti – нормативні акти, що визначають правові засади організації діяльності структурних підрозділів МВС, закладів вищої освіти, науково-дослідних установ, підприємств та установ забезпечення МВС; 3) інструкції та правила - нормативні акти, що регулюють основні види організаційної, науково-технічної, фінансової, оперативно-службової діяльності структурних підрозділів МВС і порядок її здійснення конкретними працівниками (поліцейськими, військовослужбовцями тощо); 4) настанові – нормативні акти, у яких викладаються норми, що регламентують порядок дій конкретних структурних підрозділів МВС у певній ситуації, спрямованих на реалізацію та виконання відповідних завдань та функцій.

Аналізуючи сутність та правовий характер вказаних видів нормативно-правових актів МВС України, можемо дійти висновку, що міністерство, видаючи кожен з цих видів правових актів, якщо такі прямо чи опосередковано будуть стосуватись поліції та поліцейської діяльності, суміжних сфер діяльності поліції, зможе прямо чи опосередковано впливати на діяльність Національної поліції, враховуючи також і правотворчу діяльність поліції.

Загалом, говорячи про роль і значення нормотворчої діяльності МВС України для правотворчої діяльності Національної поліції України, слід звернути увагу на те, що в рамках координаційної діяльності Міністр внутрішніх справ України повинен забезпечувати нормативно-правове регулювання діяльності поліції (зокрема, розробляючи та видаючи власні

накази), погоджувати та подавати на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені поліцією та МВС України проекти законів, актів Кабінету Міністрів України з питань діяльності поліції. У зв'язку із цим, варто наголосити на тому, що МВС не лише може, а й повинно здійснювати вплив на правотворчу діяльність Національної поліції з метою оптимізації та підвищення ефективності такої діяльності поліції.

Особливої уваги в питанні визначення значимості нормативно-правових актів МВС України для правотворчої діяльності Національної поліції України заслуговує нормотворчість міністерства в ході координаційної діяльності на підставі статей Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII та Положення «Про Національну поліцію» [3]. В процесі координаційної діяльності МВС розробляє для Національної поліції України плани проектних робіт [4], якими поліція керується у процесі здійснення власної нормотворчої діяльності. Виходячи із цього, вважаємо, що таку координаційну роль МВС для поліції важко переоцінити, позаяк, як слушно зазначає Д.В. Журавльов, обсяги нормопроектних робіт свідчать про «основну, координуючу та визначальну роль центральних органів виконавчої влади у сфері нормотворчої діяльності та формуванні національного правового поля [5, с. 86]».

Окрім того, важливе значення для правотворчої діяльності Національної поліції України мають ті нормативні акти МВС України, що спрямовані на виконання міжнародних договорів України, що належать до сфер діяльності поліції. Міжнародно-правові акти, що зобов'язалась дотримуватись та виконувати наша держава і які містять норми про поліцію та поліцейську діяльність, впливають на нормотворчу діяльність НПУ через нормативні акти МВС внаслідок того, що: а) в нормативно-правових актах міністерства, що прямо чи опосередковано регулюють діяльність поліції, з'являються такі міжнародно-правові норми, в результаті чого правові акти поліції будуть визнаватись такими, що повинні будуть приведені у відповідність до вказаних положень; б) міністерство видає відповідні програми, плани, стратегії реалізації таких міжнародно-правових положень, які вважаються прямою вказівкою МВС (як правило, плановою, з визначенням виконавців, періодів та прогнозуванням очікуваних результатів) до НПУ щодо приведення власних правових актів поліції у відповідність до програмних змін [6, с. 121].

Таким чином, роль та значення НПА МВС України для правотворчої діяльності НПУ полягають в тому, що такі акти міністерства: а) становлять основу правової бази, на підставі та в рамках якої створюються правові акти поліції, з урахуванням того, що саме нормативно-правовими актами МВС, на відміну від актів Президента та Уряду, прямо здійснюється спеціальний та профільний регуляторний вплив на сфери, в яких повноважна надавати поліцейські послуги НПУ; б) в окремих випадках прямо визначають межі та порядок здійснення нормотворчих повноважень Національною поліцією.

Список використаних джерел

1. Петришин О. В. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин,

С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2015. 368 с.

2. Ленгер Я. І., Бисага Ю. Ю. Нормотворчість в контексті реформування права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 1. С. 14-19.

3. Про затвердження Положення про Національну поліцію : Постанова КМУ від 28.10.2015 № 877. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704>.

4. Про затвердження Плану діяльності МВС з підготовки проєктів регуляторних актів на 2021 рік : Наказ МВС України від 14.12.2020 р. № 859. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS991>

5. Журавльов Д.В. Правові форми діяльності центральних органів виконавчої влади України. *Публічне право*. 2013. № 1 (9). С. 84-89.

6. Салманова Е.Ю. Роль и значение нормативно-правовых актов МВД Украины для правотворческой деятельности Национальной полиции Украины. *Legea si viata (Закон и жизнь)*. Молдова. 2016. № 7/2. С. 119-124.

САМІЛЮ Андрій

начальник кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту навчально-наукового інституту пожежної та техногенної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат юридичних наук, доцент

САДОЛІНСЬКИЙ Ілля

курсант першого курсу навчально-наукового інституту пожежної та техногенної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Національна безпека є важливою функцією кожної країни, спрямована на гарантування сприятливих умов життя, продуктивної діяльності громадян і державних установ, захист життєво важливих інтересів людства і суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Національна безпека, як зазначено у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», виступає як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам».

Детальніше про політику безпеки України в умовах військового стану можна сказати наступне:

Захист національної безпеки та територіальної цілісності: Основним завданням політики безпеки України в умовах військового стану є захистити країну від зовнішньої агресії та інших загроз. Це включає підтримку інтегритету території, боротьбу з незаконною анексією, контроль за

кордонами та зміцнення обороноздатності.

Зміцнення обороноздатності: Україна вкладає значні зусилля у підвищення своєї обороноздатності шляхом модернізації військових сил, підвищення рівня підготовки та оснащення армії сучасними засобами військової техніки. Зокрема, проводяться реформи у сфері оборонної промисловості та військової логістики.

Міжнародна підтримка: Україна активно працює над залученням міжнародної підтримки у забезпеченні своєї безпеки. Країна співпрацює з партнерами та союзниками, зокрема з Європейським Союзом, НАТО та США, з метою отримання політичної, фінансової та військової підтримки.

Розвиток стратегічних партнерств: Україна ставить перед собою завдання розвитку та зміцнення стратегічних партнерств з країнами, які підтримують її суверенітет та безпеку. Це включає розширення військово-технічного співробітництва, обмін досвідом та взаємну допомогу в області безпеки.

Контроль над озброєнням та дотримання договорів: Україна активно діє на міжнародній арені з метою зміцнення контролю над озброєнням та недопущення поширення ядерної, хімічної та біологічної зброї. Країна приділяє увагу дотриманню договорів та міжнародних норм, зокрема Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ), Хартії Організації Об'єднаних Націй (ООН) та інших міжнародних правових інструментів.

Пріоритетним завданням є реформування Збройних сил України для досягнення їх нової якості – ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням і військовою технікою, спроможних забезпечити оборону держави.

Реформування правоохоронних органів, спеціальних служб і розвідувальних органів України, спрямоване на забезпечення їх ефективного функціонування на основі загальноєвропейських норм, а також принципів державності, патріотизму, компетентності, демілітаризації, координації, результативної взаємодії, чіткого розподілу завдань і усунення дублювання функцій, запровадження нових цивільно-військових відносин.

Реформа Служби безпеки України має на меті позбавлення цього органу невластивих йому правоохоронних і слідчих функцій, перетворення на спеціальний орган контррозвідувального гарантування державної безпеки, захисту конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу від посягань спеціальних служб іноземних держав, боротьби з тероризмом.

Реформа Державної прикордонної служби буде здійснюватися у напрямі підвищення можливостей цього органу для охорони та забезпечення недоторканності державного кордону, суверенних прав України в її виключній економічній зоні шляхом створення мобільних механізованих підрозділів та формування повноцінного мобільного загону швидкого реагування.

Відновлення територіальної цілісності Української держави, верховенства права на всій її території, реінтеграція тимчасово окупованих та неконтрольованих територій є першочерговими пріоритетами політики

національної безпеки.

Отже, національна безпека є своєрідним синтезом інтересів і потреб усіх соціальних суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національної безпеки України». *Урядовий кур'єр*. 2003. 30 липня.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 387/2015.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII.
4. Закон України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 року № 1934-XII.
5. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV.
6. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII.

ТАРАСЕНКО Олег

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЕЛЕМЕНТІВ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Для успішного вирішення задач протидії злочинності, важливо, щоб оперативно-розшукова характеристика злочинів охоплювала якнайбільше ознак, на основі яких можна було б визначити порядок дій працівників оперативних підрозділів при виявленні злочинів та в процесі їх фіксації з метою обрання найбільш ефективних оперативно-розшукових заходів і методики їх проведення. Оперативно-розшукова характеристика злочинів є важливим зв'язуючим елементом між теорією ОРД та практичною діяльністю оперативних підрозділів та створює передумови їх ефективної діяльності з попередження та розкриття злочинів.

Оперативно-розшукова характеристика залежить від кримінально-правових аспектів певних складів злочинів, така тенденція пов'язана з тим, що оперативні працівники при розкритті злочину прагнуть фіксувати факти, які підтверджують наявність в діях особи та наслідках таких дій елементів складів злочинів, передбачених конкретними статтями Кримінального кодексу. Кримінально-правові ознаки є вихідними для оперативно-розшукової характеристики злочинів, адже якщо немає ознак складу злочину, то не може бути і мови про оперативно-розшукову характеристику. Але разом з тим, в

оперативно-розшуковій характеристиці злочинів кримінально-правові ознаки мають трохи інше значення, чим у кримінальному праві. Так, наприклад, якщо за окремими статтями особливої частини КК України мотив злочинної поведінки, повторність вчинення злочину розглядаються як кваліфікуючі ознаки чи обтяжуючі провину обставини, то з погляду оперативно-розшукової характеристики знання цих ознак дозволить правильно визначити спосіб дій злочинця, намітити заходи щодо фіксації злочинних дій чи визначити заходи профілактичного впливу. Слідчий, проводячи слідчі дії в межах кримінального провадження, має певну мету – зафіксувати наявність в діях особи елементи того складу, за яким висувається обвинувачення. Оперативний працівник, здійснюючи оперативно-розшукові заходи, також намагається зафіксувати наявність в діях особи елементів складу конкретного злочину. Тому можна констатувати наявність взаємозв'язку між елементами оперативно-розшукової характеристики та елементами складу злочинів.

Об'єкт злочину має значення для оперативно-розшукової характеристики, оскільки відповідно нього визначаються сфери злочинного зазіхання. Оперативних працівників в першу чергу цікавить безпосередній об'єкт складу злочину, оскільки саме він є основним орієнтиром при виявленні ознак злочинів.

Об'єктивна сторона визначає відображення події злочину у фізичному світі (зовнішньому для особи середовищі) і з позиції оперативно-розшукової характеристики визначається як оперативно-значима поведінка (спосіб вчинення злочину) є центральним елементом оперативно-розшукової характеристики злочинів та головною передумовою оперативного а потім і процесуального пізнання фактів та обставин, пов'язаних з підготовкою та вчиненням конкретного злочину, встановлення винуватості та ступеню причетності до нього тих або інших осіб, визначення напрямку пошуку та фіксації даних, що мають доказове значення.

Суб'єкт злочину відображається в оперативно-розшуковій характеристиці як особа-носій оперативно значимої поведінки. Значення для оперативно-розшукової характеристики особистості злочинця мають такі значимі ознаки, як освіта, професійна підготовка, кримінальне минуле, поведінка в побуті, відношення до праці, наявність соціально корисних і негативних зв'язків, особливі схильності, інтереси тощо. Ці ознаки враховуються при обранні сил, засобів і методів, застосовуваних у ході фіксації злочинних дій особи, при здійсненні профілактичного впливу.

Суб'єктивна сторона має значення для визначення відношення особи до своїх дій, вона частково відображається як в характеристиці особи злочинця, так і при встановленні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, Окрім цього, від суб'єктивного відношення особи до своїх дій залежить віднесення її до певної категорії – осіб, які готують, вчинюють злочин, або до осіб, які обізнані з фактом вчинення злочину, осіб, які можуть розглядатися як потерпілі.

ТАТАРЕНКО Світлана

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Успішність розкриття, розслідування та судового розгляду будь-якого кримінального правопорушення багато в чому залежить від правильного і професійного процесуального оформлення його початкового етапу, а також виконання завдань кримінального провадження, які властиві цьому етапу [1, с. 93]. Початковий етап розслідування кримінальних правопорушень регламентований кримінальним процесуальним законодавством і передбачає виявлення кримінального правопорушення, збирання доказів, що свідчать про його вчинення і необхідності внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та початку кримінального провадження. З точки зору криміналістики, на даному етапі важливим є фіксація інформації, що вказує на обставини вчинення кримінального правопорушення та особу, яка його вчинила.

На думку О.А. Самойленко першим етапом розслідування потрібно вважати традиційний початковий етап, що триває з моменту внесення інформації про кримінальне правопорушення до ЄРДР до моменту висунення принаймні одній особі законної й обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення (одного або декількох). На початковому етапі обов'язковими для виконання є такі завдання:

- встановлення відсутності або наявності події кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

- встановлення складу кримінального правопорушення (час, місце, спосіб, мета, мотив, повторність, вчинення групою осіб або організованою групою, наслідки й інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

- встановлення фактичних даних, які вказують на конкретну особу, що могла вчинити кримінальне правопорушення (форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення особою, стосовно якої вирішують питання щодо вручення їй повідомлення про підозру);

- забезпечення здійснення кримінального провадження [2, с. 417].

В цілому, погоджуючись з науковцем, зауважимо, що досудове розслідування відповідно до ст. 214 КПК України починається з моменту внесення відомостей до ЄРДР, проте, на нашу думку, у криміналістичному значенні початковий етап розслідування бере свій початок з моменту проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та фіксації інформації про вчинення кримінального правопорушення. На думку О.В. Одерія, визначаючи межі (відправну точку) початкового етапу досудового розслідування, необхідно виходити з тієї слідчої ситуації, яка склалась. Так, якщо внесенню

відомостей до ЄРДР передуює проведення огляду місця події, початком слід уважати момент прийняття рішення про проведення цієї слідчої (розшукової) дії, у всіх інших випадках – момент унесення відомостей до ЄРДР. Що стосується його закінчення, то завершальним моментом можна вважати процедуру пред'явлення підозри особі в порядку ст. 278 КПК України [3, с. 262].

В узагальненому вигляді до основних завдань початкового етапу розслідування можна віднести такі:

- 1) установлення місця, часу й обстановки злочину, його сутності, а також виявлення, фіксація та вилучення його слідів – джерел доказів;
- 2) збирання доказів, які з високою ймовірністю вказують на особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення;
- 3) установлення, розшук і затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину (складання повідомлення про підозру).

Крім названих основних, на цьому етапі розслідування починається вирішення й таких завдань, як, наприклад, визначення розміру заподіяної матеріальної шкоди, вжиття заходів щодо забезпечення її відшкодування та деяких інших [4, с. 12].

Початковий етап розслідування займає у структурі слідчої діяльності виключно важливе, ключове місце, оскільки саме тут закладається фундамент для встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення, винуватості конкретної особи, виявляється і збирається значна кількість доказів. Організація розслідування на цьому етапі передбачає переважно роботу із наявною інформацією, її опрацювання та оцінку. В результаті цієї діяльності відбувається висунення версій та визначення завдань розслідування: ухвалюються відповідні рішення, забезпечується їх виконання. Водночас практика свідчить, що саме початок досудового розслідування й викликає складність по категорії кримінальних проваджень, що розглядається. Їх специфіка за багатьма складами злочинів вже з самого початку потребує залучення спеціалістів (інколи багатьох і практично відразу) з різних галузей знань [5, с. 177]. Це пояснюється необхідністю встановлення розміру матеріальної шкоди, завданої в результаті вчинення кримінального правопорушення, а також характеру суспільно небезпечних наслідків, які настали.

На нашу думку, початковий етап розслідування кримінальних правопорушень проти довілля охоплює:

- 1) виявлення протиправних дій, прийняття заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення та збір первинного матеріалу;
- 2) внесення відомостей до ЄРДР;
- 3) формування типових слідчих ситуацій та версій;
- 4) планування досудового розслідування;
- 5) проведення слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі

проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. № 1. 2015. С. 93-103. URL: http://vkslaw.univ.kiev.ua/images/verstka/1_2015_Pogoreckiy.pdf

2. Самойленко О. А. Значення початкового етапу розслідування злочинів в криміналістичних методиках (за матеріалами практики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі). *Правове життя сучасної України : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.)* / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 416–419. URL: <https://hdl.handle.net/11300/21540>

3. Одерій О. В. Теоретичне осмислення початкового етапу досудового розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 4. С. 258-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2015_4_32.

4. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2 / [А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.]; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.

5. Одерій О.В. Початок досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довілля: теоретико-організаційний аспект / Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. Криміналістика и судебная экспертиза. № 59. 2014. С. 177-187

ТЕСЛЕНКО Олександр

начальник відділу моделювання пожеж та надзвичайних ситуацій науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ДОЦЕНКО Олександр

старший науковий співробітник відділу моделювання пожеж та надзвичайних ситуацій науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ЦИМБАЛІСТИЙ Сергій

науковий співробітник відділу моделювання пожеж та надзвичайних ситуацій науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

КРИКУН Олександр

науковий співробітник відділу моделювання пожеж та надзвичайних ситуацій науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОЇ ШТАТНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ІНСПЕКТОРСЬКОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАПОБІГАННЯ НАДЗВИЧАЙНИМ СИТУАЦІЯМ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Реалізація державної політики та державний нагляд у сферах пожежної і техногенної безпеки в Україні покладено на Державну службу України з надзвичайних ситуацій, яка на даний час формує нову організаційно-штатну структуру своїх органів управління та підрозділів. Однак одним з невирішених завдань залишається проведення оптимізації структури органів державного нагляду з питань пожежної і техногенної безпеки з врахуванням глибокого аналізу та оцінки наявних обсягів робіт і трудомісткості праці інспекторів державного нагляду.

В роботах [1, 2] розглянуто підходи та методи оптимізації організаційно-штатних структур і чисельності працівників організацій, а саме: нормативний, аналітичний, дослідно-статистичний та інші. Наприклад, нормативний метод передбачає розрахунок загальної чисельності працівників на основі обсягу виробництва і передбачає нормування витрат робочого часу працівників, відповідно до структури робіт.

В [3] відображено загальні питання розрахунку чисельності апарату управління та технічних працівників. В ньому узагальнюється накопичений досвід нормування праці і відмічається, що для нормування праці використовуються дослідницькі методи, які засновані на безпосередньому вивченні організаційної структури і витрат праці, та розрахункові методи.

Аналіз організації профілактичної роботи працівників наведений в роботах [2, 4-6], де проведено обґрунтування чисельності робітників, визначено працевитрати на проведення пожежно-технічних обстежень об'єктів, що дозволяє розрахувати час, необхідний для обстеження всіх об'єктів конкретного району, міста, та визначити необхідну штатну чисельність підрозділів, що займаються пожежно-профілактичною роботою.

Відповідно до основних завдань [7] нормативи чисельності державних інспекторів з нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки повинні базуватися на статистичному аналізі чисельності працівників, складності робіт, їх різноманітності, обсягу планових перевірок об'єктів, обсягу робіт пов'язаних з адміністративно-правовою, нормативно-технічною діяльністю, ведення обліку пожеж та їх наслідків, агітаційно-масової роботи з населенням та ін., які об'єктивно впливають на трудомісткість виконання робіт і реалізацію функцій інспекторського складу.

Одним з недоліків обґрунтування необхідної чисельності інспекторського складу підрозділів запобігання надзвичайним ситуаціям є розгалужена специфіка та багатогранність.

Необхідно відмітити, що визначення оптимальної чисельності співробітників можливе за умови формулювання та розв'язання оптимізаційної задачі. Таку задачу можна сформулювати за умови наявності усереднених норм працевитрат на перевірку об'єктів різних типів. Від кількості типів об'єктів, які підлягають перевірці, залежить розмірність задачі та вибір методу її розв'язання.

На даний час в Україні недостатньо проводяться наукові дослідження з питань наглядової діяльності державних органів управління. Як наслідок відсутній комплексний підхід до вирішення нагальних питань пожежно-профілактичної роботи щодо створення нормативно-правового механізму і його запровадження в існуючих економічних умовах. У цей же час зазначені дослідження доволі перспективні, вони нададуть реальні можливості здійснити пошук конкретних шляхів запобігання пожежам і тяжким наслідкам від них.

Список використаних джерел

1. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник / О.В. Альбоцій, М.В. Болотських, М.М. Кулешов [та ін.]. Харків.: УЦЗ України, 2009. 370 с.

2. Бухало С.М. Организация планирования и управление деятельностью пром. предприятий / С.М. Бухало . Киев: Выща школа, 2004. 305 с.

3. Звіт за темою: «Провести дослідження та розробити методику розрахунку необхідної штатної чисельності працівників Державного пожежного нагляду для населених пунктів України» УкрНДІПБ МВС України, 1996 р.

4. В. Бегун «Вимірювання ризику за бальною системою є суттєвою помилкою управління, яка призведе до великої шкоди», Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Пожежна та техногенна безпека», №1, 2019,

С. 6-7.

5. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877 –V.

6. Є. Горовець «У цивілізованих країнах навіть планові перевірки бізнесу, який генерує значний ризик, проводять без попереднього повідомлення», Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Пожежна та техногенна безпека», №8, 2018, С. 4-5.

7. Положення про Державну інспекцію техногенної безпеки України. Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 392/2011.

ТИХЕНКО Ярослав

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ТИМОФЄЄВ Володимир**
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

В результаті військового вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року було введено правовий режим воєнного стану на всій території країни. Це призвело до особливого режиму функціонування органів державної влади, включаючи поліцію. У зв'язку з воєнним станом перед поліцією з'явилися нові завдання, які не були притаманні їм у мирний час, через активні бойові дії, окупацію територій та воєнні злочини. Юридична відповідність за ці злочини передбачена як національним, так і міжнародним законодавством. У зв'язку з цим, поліція повинна надавати особливу увагу оперативному та своєчасному наданню якісних послуг у сфері охорони та захисту прав громадян під час воєнного стану. «Від нас залежало життя, спокій та безпека місцевих мешканців. Адже підступність росіян вражала: вони замінували навіть кошик з живим кошеним», – згадує поліцейський [1].

Варто наголосити що робота Національної поліції на тимчасово окупованих та деокупованих територіях вагомо відрізняється від роботи у мирний час, адже поліцейські повинні бути обачливими і відповідальними, так як їхні дії не повинні допомагати ворогу вести війну. А також, поліцейським необхідно пристосовуватись до нового режиму несення служби, які властиві у період воєнного часу, дотримуватися всіх законів та міжнародно-правових актів, щоб не нашкодити собі та особам, які потребують їхньої допомоги [2].

Основні загрози безпеці поліцейського на деокупованих територіях

пов'язані з можливістю нападу з боку нелегальних збройних формувань, терористичних організацій та загроза ворожих артобстрілів, а також завжди присутня небезпека підірватися на мінах та попасти на розтяжку. Необхідно звернути увагу на те, що діяльність поліції в умовах правового режиму воєнного стану є вкрай складною, оскільки поліцейські працюють у підвищеному ризику та емоційному напруженні. Це підкреслює необхідність чіткого визначення алгоритму дій поліцейських під час активних бойових дій та на деокупованих територіях в національних нормативно-правових актах [3].

Варто зазначити, що поліцейські, які працюють на деокупованих територіях, повинні мати спеціальну підготовку, враховуючи вищезазначені проблеми. Вони повинні знати, як поводитись в небезпечних ситуаціях, які заходи примусу вони можуть вжити, якщо це необхідно.

Окрім того, можна розглянути можливість використання новітніх технологій для забезпечення безпеки поліцейських, зокрема, використання дронів для збору розвідувальної інформації, а також дистанційного керування зброєю для зниження ризику поранення. Наслідком використання зброї поліції можуть бути різноманітні поранення.

Також, поліцейські на деокупованих територіях повинні мати належні захистні засоби, такі як бронежилети, шоломи, захисні окуляри та інші предмети оснащення. Це допоможе зменшити можливість отримання травм та поранень. Найбільш поширеними є вогнепальні поранення, такі як кульові поранення та поранення від осколків.

Для того, щоб забезпечити особисту безпеку поліцейського на деокупованих територіях, необхідно мати високоякісне обладнання. Це може включати в себе технічні засоби спостереження, засоби зв'язку та інші засоби, які допоможуть поліцейському. Дослідження технічних та технологічних засобів захисту поліцейських на деокупованих територіях також є важливим напрямком дослідження. Наприклад, робота М. Мендельсона та інших дослідників [4] розглядає ефективність захисних костюмів та інших технічних засобів захисту від вибухових пристроїв. Дослідження в цьому напрямку можуть допомогти вдосконалити технічні та технологічні засоби захисту та забезпечити більшу безпеку для поліцейських.

Іншим важливим аспектом є збереження спокою та зосередженості в екстремальних ситуаціях. На деокупованих територіях небезпека може чатувати на кожному кроці, тому поліцейський повинен бути готовим до будь-якого розвитку подій. Для збереження спокою та зосередженості допоможуть спеціальні тренування та вправи, які допомагають зняти стрес та зосередитися на важливих деталях.

Таким чином, регулювання несення служби поліцейського на деокупованих територіях є однією з важливих проблем в діяльності правоохоронних органів. Наукові дослідження та практичний досвід підтверджують, що збереження особистої безпеки поліцейських на деокупованих територіях вимагає від них високої професійної майстерності та мужності. Поліцейські повинні бути навчені технікам самозахисту та мати необхідну екіпіровку, а також бути морально та фізично готовими до

виконання своїх обов'язків. Поліцейські переконані, що як би важко не було – Україна переможе. Тож разом із побратимами роблять усе, щоби війна закінчилася, а їх діти жили в мирній державі.

Список використаних джерел:

1. Поліцейські-герої допомагають людям на деокупованих територіях. За матеріалами з сайту Національної поліції України. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/new-ua/politseiski-heroi-dopomahaiut-liudiam-na-deokupovanykh-terytoriiakh.html> (дата звернення: 8.04.2023)

2. Гунько К., Тінін Д. (2022). Коло повноважень поліцейського в умовах тимчасової окупації. *Матеріали конференцій МЦНД*, (16.12.2022; Вінниця, Україна), 106–107. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/363>

3. Безпалова О. І. Особливості діяльності Національної поліції щодо забезпечення прав громадян під час воєнного стану в Україні. Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану: *тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2022 р.)*. Вінниця: ХНУВС, 2022.–С. 25-27, 2022.

4. Мендельсон М., Лі В., Лі С. та ін. Ефективність захисних костюмів та інших технічних засобів захисту від стрільних та вибухових пристроїв. Матеріали конференції з проблем безпеки "Security-2020". – Київ, 2020. – С. 102-106.

ТИШЛЕК Микола

декан факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Незважаючи на більше, ніж рік перебування України у стані війни, кадрова політика Національної поліції за таких умов перебуває досі на стадії свого становлення. Водночас вже зараз можна визначити загальні властивості, яким вона має відповідати за таких особливих умов. До них відносять: стратегічний характер, комплексність, професіоналізм кадрів, спеціалізація кадрів, безперервність, координація.

Стратегічний характер передбачає виконання керівниками прогностичної функції у сфері кадрового забезпечення на довготривалій проміжок часу. Тобто прийняття кадрових рішень керівниками всіх рівнів має відбуватися з урахуванням обставин та ситуації, які відбуваються під час введення воєнного стану, а також подій та перспектив, які можуть відбутися у майбутньому (наприклад, формування кадрового резерву тощо).

Комплексність передбачає врахування усіх напрямків кадрового забезпечення, а також усіх обставин військової ситуації з метою прийняття найбільш вірного рішення керівниками. Тобто керівник має дивитися на ситуацію в цілому в державі та окремому випадку під час вирішення кадрових питань у тому числі. Професіоналізм кадрів передбачає роботу з наявним потенціалом кадрів, а за необхідності та за можливості підвищення їх професійного рівня, тобто навички володіння вогнепальною зброєю, фізична підготовка, психологічна підготовка, тощо. А залежно від професійного рівня кожного поліцейського вже визначається його місце та роль у діяльності Національної поліції.

Спеціалізація кадрів під час війни передбачає можливість формування на базі органу або підрозділу Національної поліції спеціальних груп, які формуватимуться з найбільш підготовлених для ведення бойових дій кадрів, для відбиття нападів на будівлю органу або підрозділу Національної поліції, пошук та затримання диверсантів, виконання інших значущих у військовий час завдань та функцій.

Безперервність кадрової політики – це її загальна особливість, але під час запровадження воєнного стану вона також актуальна. Циклічність кадрової політики саме і обумовлює її безперервність. Під час введення воєнного стану реалізація кадрової політики не припиняється, а здійснюється у звичайному режимі з урахуванням обставин в державі.

Координація кадрової політики в умовах війни визначається узгодженням рішень, що приймаються керівниками рівнів в одному напрямі і для досягнення однієї мети – ефективного виконанні службових обов'язків; збереженням загальнодержавних тенденцій; у взаємодії з органами та підрозділами поліції, яких стосується прийняте керівником рішення [1, с. 322].

Отже, з огляду на викладене з урахуванням змін, внесених у законодавство України у зв'язку із введенням в Україні правового режиму воєнного стану, можемо виділити такі особливості кадрової політики Національної поліції України під час дії названого спеціального адміністративно-правового режиму в залежності від напрямів впливу адміністративної діяльності поліції:

1. Особливості внутрішньо-організаційної діяльності Національної поліції:

- спрощений порядок присвоєння спеціальних звань [2];
- спрощений порядок носіння однострою, а саме: як виключення, дозволяється не розмішувати ідентифікаційний номер або спеціальний жетон на засобах індивідуального захисту, а також не мати з собою спеціальний жетон під час реалізації службових повноважень поліцейськими в умовах дії режиму воєнного стану [3];
- не здійснюються ряд етапів проходження служби, зокрема атестування: в умовах війни переміщення за посадами відбувається згідно рішення керівників в поліції [3].
- окремо акцентовано на законодавчому рівні на тому, що призовники, які несуть службу в Національній поліції, можуть відстрочити призов на весь

термін служби в поліції [3];

– розширено підстави для припинення служби в поліції у зв'язку із поширеними фактами зникнення безвісті поліцейських в умовах війни: законне рішення суду про визнання поліцейського безвісно відсутнім чи оголошення померлим тепер є однією з таких підстав [3];

– надано поліцейським додаткові гарантії медичного забезпечення на безоплатній основі [3].

– виокремлений новий вид дисциплінарного провадження – службове розслідування щодо поліцейських під час дії воєнного стану [3];

2. Особливості зовнішньо-організаційної діяльності Національної поліції:

– повноваження поліції розширені в частині взаємодії з Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин [4], що є актуальним в рамках збільшеної кількості кримінальних проваджень;

– розширені повноваження поліцейських в частині застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї [3];

– спрощений порядок повідомлення безпосереднього керівника про застосування поліцейських заходів примусу: за наявності можливості, з урахуванням обставин, усно або за допомогою засобів зв'язку; лише про випадки застосування вогнепальної зброї, завдання ушкоджень, каліцтва особам, які здійснюють збройну агресію проти нашої держави [3];

– на період воєнного стану припиняється здійснення громадського контролю за діяльністю поліції, а саме: щорічне звітування про діяльність поліції; можливість висловлення недовіри керівникам поліції; регулярні відкриті зустрічі керівників поліції та представників місцевого самоврядування; участь громадськості у спільному розгляді скарг на дії чи бездіяльність працівників поліції [3].

На нашу думку, подальші напрями удосконалення кадрового забезпечення як в системі Міністерства внутрішніх справ України, так і в Національній поліції України повинні бути спрямовані на вироблення дієвих механізмів соціально-психологічної адаптації та менторингу поліцейських, які брали безпосередню участь у бойових діях, зазнали поранення чи травмування.

Список використаних джерел

1. Дрок І. С. Кадрова політика Національної поліції України в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Випуск 70. С. 318-323.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2151-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#n6> (дата звернення: 15.04.2023).

3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон

України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n31> (дата звернення: 15.04.2023).

4. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 14.04.2022 № 2191-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#n165> (дата звернення: 15.04.2023).

ТІНІН Дмитро

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, майор поліції

ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ДІТЬМИ НА МІСЦІ ПОДІЇ ПІСЛЯ РАКЕТНОГО ОБСТРІЛУ

Високий рівень тактичної підкованості правоохоронців забезпечується через систематичне та інтенсивне навчання. Вимоги до тактичної підготовки з кожним днем зростають. Беручи до уваги воєнний стан потрібно відзначити, що кожна неординарна ситуація, що відбулась, знаходить закріплення в певному алгоритмі дій. А відповідно й навчання правоохоронців повинно бути адаптованим до нових змін й на постійній основі вдосконалювати вже існуючі форми та вишукувати нові методи навчання [1, с. 102].

Ракетний обстріл є серйозною проблемою в сучасному суспільстві. Особливо болісно це зачіпає тих, хто живе в безпосередній близькості з місцем постійного прильоту ракет. Діти, які живуть поряд з ракетними обстрілами, можуть відчувати відчай і страх, адже діти в усьому доволі вразливі. Однак, втручання з боку спеціалістів може допомогти зменшити психологічні травми у дітей та забезпечити їм певний рівень безпеки.

Діти можуть бути серйозно травмовані внаслідок теперішніх військових дій. Їхні реакції на події можуть відрізнятися від реакцій дорослих, адже діти та підлітки можуть відчувати великий стрес, страх та безпомічність. Дослідження показують, що діти часто реагують на екстремальні події агресивніше, частіше відчувають тривогу та боязнь, а також можуть довгий час страждати від посттравматичного стресу.

Посттравматичний стрес (далі – ПТСР) як один з можливих психологічних наслідків перенесення травматичної події виникає приблизно у 20% осіб, (навіть за відсутності фізичного травмування, поранення), супроводжуючись як різними психічними розладами, так і психосоматичними порушеннями. Загальні закономірності щодо виникнення та розвитку ПТСР залежать від того, які саме травматичні події стали причиною психологічних і психосоматичних порушень. Провідну роль відіграє екстремальність, вихід за

межі звичайних переживань, інтенсивності рівня страху за своє життя, жаху та відчуття безпорадності [2, с. 105].

Посттравматичний стрес у дітей - це реакція на подію або ситуацію, яка була тривожною або страшною. Це може бути причиною серйозних психічних і фізичних проблем для дитини. Прикладами травматичних досвідів у дітей можуть бути:

- пригода або аварія;
- розлучення родичів або смерть когось близького;
- придушення або війна та ін.

Систематику основних психопатологічних феноменів можливо побудувати таким чином, що хворий знов і знов переживає психотравмуючі обставини, а саме у вигляді:

– нав'язливих спогадів (наприклад, короткочасне і яскраве повторне переживання перенесеного «flashback», нічні кошмари – «*ravor nocturna*»); – обтяжливих сновидінь;

– перезбудження;

– емоційного збіднення та ін. [3, с. 15].

Деякі діти можуть відчувати страх навіть тоді, коли не були свідками прямої дії обстрілів. Самий факт того, що трапився вибух, може викликати у дітей почуття страху та неспокою. Діти можуть відчувати відчай, оскільки їм складно зрозуміти та пояснити, чому трапилася подібна ситуація. Однак, діти також можуть відчувати турботу та підтримку у важкий момент. Вони можуть шукати стежку, яка допоможе їм заспокоїтися та пережити труднощі. В цьому випадку, служба психологічної підтримки на місці події після ракетного обстрілу відіграє важливу роль.

Таким чином, робота поліції з дітьми на місці влучання ракети є особливо важливим і вимагає від працівників Національної поліції високої відповідальності та професійності.

Робота поліції з дітьми на місці події після ракетних обстрілів передбачає проведення оперативно-розшукових заходів з метою встановлення і затримання особи, яка скоїла злочин, а також забезпечення безпеки дітей та надання їм необхідної допомоги.

Також, до обов'язків поліції на місці обстрілу належить збір доказів та ведення документації згідно з вимогами кримінально-процесуального законодавства. Однак, коли на місці вчинення воєнного злочину з'являється дитина, ці завдання набувають особливої вагомості. В таких ситуаціях, працівники поліції повинні спрямовувати всі свої зусилля на забезпечення безпеки дитини та зменшення можливих наслідків травми або стресу. Для цього поліцейські повинні мати спеціальну підготовку з питань роботи з дітьми та знати психологічні особливості роботи з неповнолітніми.

Надзвичайно важливою в цьому контексті виявляються відділи ювенальної превенції щодо запобігання вчиненню правопорушень дітьми та проявам небезпеки відносно них. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України № 1044 від 12 грудня 2017 року визначає особливості організації роботи, завдання та повноваження

підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [4].

Відповідно до законодавства, при виявленні дитини на місці події після ракетного обстрілу, працівники поліції повинні негайно інформувати про це батьків або законних представників дитини, а також передавати дитину під опіку цих осіб. При цьому, винятком є випадки, коли інформування батьків або передача дитини під опіку цих осіб може становити загрозу життю або здоров'ю дитини. У таких випадках дитина передається на опіку органу соціальної захисту населення або іншому дорослому, компетентній фізичній особі.

Сучасна концепція сьогоденної Національної поліції України передбачає партнерство, довіру, спілкування та діалог між поліцією та громадянами. А отже, професіоналізм поліцейського будуватиме довіру населення до такої правоохоронної системи. Крім того, довіра громадян до Національної поліції, як до правоохоронної системи, безпосередньо залежить від успіху поліції у сфері захисту громадян, а також від рівня взаємодії громадськості з правоохоронними органами [5, с. 134; 6].

Приходимо до висновку, що діти, які знаходяться на місці обстрілів, можуть відчувати великий стрес та страх. Однак, поліцейські та служба психологічної підтримки може допомогти їм пережити труднощі та захистити їхні інтереси. Спеціалісти, які працюють з дітьми, можуть забезпечити дітям засоби виявлення та захисту в майбутньому. Робота працівників правоохоронних органів з дітьми на місці події після ракетного обстрілу відіграє важливу роль у зменшенні ефектів від кримінальної діяльності та підтримці дітей у важкий час їхнього життя.

Список використаних джерел

1. Тінін Д. Шляхи удосконалення рівня підготовки кадрів сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>
2. Корольчук О.Л. Посттравматичний стресовий розлад як новий виклик сучасній Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 17/2016. С.104-111
3. Михайлов Б.В., Чугунов В.В., Курило В.О., Саржевський С.Н. Посттравматичні стресові розлади : Навчальний посібник / Під заг. ред. проф. Б. В. Михайлова. – Вид. 2-е, перероблене та доповнене. – Х. : ХМАПО, 2014. – 223 с.
4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19 грудня 2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>
5. Тінін Д. Г. Формування довіри населення як основний напрям оцінки ефективної роботи Національної поліції України. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021) / упор.: Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць*. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 172 с. https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4008/1/05_11_2021.pdf#page

=134

6. Гулько К. О., Тимофєєв В. П. Щодо проблеми загрози національній безпеці та основні напрями протидії їм. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу*. <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-29.09.pdf#page=108>

ТІТОВА Анастасія

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ТИМОФЄЄВ Володимир**

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА» З УРАХУВАННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ

Дисципліна «Вогнева підготовка» відіграє важливу роль у підготовці поліцейських. Ефективне проведення практичних занять з даної дисципліни є ключовим фактором для формування навичок стрільби, координації дій та підвищення загальної бойової готовності. Урахування воєнного стану та постійне удосконалення методики є необхідними для забезпечення максимальної ефективності навчання.

На сьогоднішній день існує багато різноманітних підходів до проведення практичних занять з вогневої підготовки. Однак, з огляду на воєнний стан, необхідно вдосконалити існуючі методики та розробити нові, що відповідають вимогам сучасного бойового середовища.

Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [1].

Поліцейським доводиться стикатися з екстремальними і напруженими ситуаціями, які вимагають негайної реакції, особливо в умовах обмеженого часу. Одним з видів таких ситуацій є необхідність застосування вогнепальної зброї. У таких ситуаціях поліцейським доводиться швидко оцінювати ситуацію, робити вирішальні рішення та діяти відповідно до професійних стандартів і законодавства.

Основні напрями удосконалення методики:

Врахування особливостей воєнного стану: Розробка спеціальних сценаріїв та вправ, що наближують до реальних умов воєнного конфлікту. Врахування таких факторів, як обмежена видимість, підвищений рівень стресу та тиску, швидкість прийняття рішень, дозволить створити реалістичне навчальне середовище, де поліцейські зможуть набути необхідних навичок.

Використання сучасних технологій: Використання віртуальної реальності, симуляторів та інших інтерактивних технологій дозволяє створити безпечне середовище для тренування, де поліцейські можуть відтворити реальні бойові умови та навчитися ефективно взаємодіяти з оточуючим середовищем.

Електронний стрілецький тренажер є спеціалізованим комплексом, що використовується для створення симуляцій реальних умов стрільби з різних типів вогнепальної зброї. Він надає можливість виконувати всі основні етапи техніки стрільби, включаючи: витягання пістолет із кобури, зняття зброї із запобіжника, зведення курка, прицілювання та спуску курка з бойового взводу. Використання електронного стрілецького тренажера дозволяє здійснювати тренування без використання набоїв, але зберігає наочність і зрозумілість процесу навчання.

«При використанні електронних стрілецьких тренажерів у методиці викладання вогневої підготовки в освітніх організаціях МВС поряд з відпрацюванням окремих елементів удосконалюється техніка стрільби загалом, одночасно розвиваються необхідні стрілку фізичні та психічні якості» [2].

Незалежно від того, що використання електронних тренажерів має свої переваги і недоліки, постійний контроль з боку викладача залишається одним з найважливіших аспектів у методиці викладання вогневої підготовки.

Супровід і контроль з боку викладача гарантує, що поліцейські належним чином використовують електронні тренажери і отримують максимальну користь з тренувань. Викладач може спостерігати за процесом тренування, аналізувати техніку стрільби, правильність виконання дій та реагування на симульовані ситуації. Це дозволяє виявляти помилки та недоліки, які потребують корекції і додаткової підготовки.

Психологічна підготовка: Введення елементів психологічної підготовки у практичні заняття дозволяє поліцейським розвивати психологічну стійкість та здатність приймати рішення в умовах небезпеки. Застосування технік психологічного тренінгу та розробка психологічних стратегій допомагають зберегти спокій та ефективно діяти навіть під високим стресом.

Психологічна підготовка курсантів різних навчальних закладів із специфічними умовами навчання хвилювала та була темою обговорення багатьох психологів. Водночас, розвиток бойового духу у майбутніх працівників поліції та спеціальних підрозділів постійно залишався актуальним. Формування бойового духу воїнів та працівників поліції безпосередньо впливає із морально-психологічної підготовки. „Народ, який не має бойового духу, не може вигравати війни протягом століть” - ця теза була відома ще із давніх-давен [3].

Отже, удосконалення методики проведення практичних занять з дисципліни «Вогнева підготовка» з урахуванням воєнного стану є необхідним для забезпечення високого рівня підготовки поліцейських до роботи в екстремальних умовах. Використання електронних стрілецьких тренажерів інтегрує реалістичність та безпеку, надаючи можливість практикувати різні аспекти стрільби з різних видів зброї. Це дозволяє поліцейським розвивати навички прийняття швидких та обґрунтованих рішень, покращувати координацію рухів і здатність до точного прицілювання.

Список використаних джерел

1. Тінін, Д. (2022). Шляхи удосконалення рівня підготовки кадрів сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>.

2. Омельченко, А. А. (2022, October). Зміни у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. In *The 7 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”*(October 2-4, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2022. 1320 p. (p. 1237). URL: https://www.researchgate.net/profile/M-Rumiantsev/publication/364225030_MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-2-41022/links/633fd803ff870c55ce094323/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-2-41022.pdf#page=1237

3. Байрак, К. С., & Тимофєєв, В. П. (2022, September). Підвищення рівня психологічної стійкості курсантів навчальних закладів із специфічними умовами навчання (під час занять з вогневої та тактико-спеціальної підготовки). In *The 15 th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects”*(September 21-23, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. 397 p. (p. 355). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/SCIENCE-INNOVATIONS-AND-EDUCATION-PROBLEMS-AND-PROSPECTS-21-23.09.22.pdf#page=355>

ТКАЧУК Сергій

здобувач ступеня «доктор філософії» Донецького національного університету імені Василя Стуса

Науковий керівник: **КОВАЛЬ Ірина**

декан юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, професор

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОНТРАФАКЦІЮ В ОНЛАЙН ТОРГІВЛІ ЯК СКЛADOVA ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Правове забезпечення економічної безпеки держави виконує важливу роль у збереженні і стабільному розвитку суверенності держави та процвітання нації. У змінних умовах сучасного світу, де економічні фактори виявляються дедалі більш визначальними, ефективна система правових норм та механізмів, спрямованих на захист економічних інтересів країни, стає невід'ємною складовою національної безпеки. Розглядаючи питання про правове забезпечення економічної безпеки держави як однієї із складових національної безпеки, необхідно врахувати й деякі аспекти застосування господарсько-правової відповідальності за контрафакцію. Відсутність ефективного правового регулювання у сфері боротьби з контрафакцією, в тому числі на онлайн-платформах, може становити загрозу економічній безпеці держави, порушуючи інтелектуальну власність, національну економіку та конкурентну взаємодію.

В контексті господарсько-правової відповідальності за контрафакцію важливим є вивчення досвіду закордонних судів щодо протидії контрафакції на онлайн-площадках. Так, у знаковому рішенні суд Європейського Союзу (ЄС) постановив, що онлайн-ринки можуть нести відповідальність за підробки, продані третіми сторонами. Рішення було винесено в об'єднаних справах *Louboutin/Amazon* (C-148/21 і C-184-21) після звернення судів Люксембургу та Брюсселя, які шукали вказівок щодо того, коли онлайн-ринки можуть бути визнані безпосередньо відповідальними за рекламу та доставку контрафактних товарів, розміщених на їхніх платформах третіми особами [1]. Також відмічається, що Європейський Союз і, нещодавно, Канада, почали розглядати питання про відповідальність орендодавця за роздрібну торгівлю підробками. У квітні 2017 року Вищий суд Онтаріо у справі *Louis Vuitton проти Зекріа Вакілзади*, дозволив власнику бренду подати позов про співучасть у порушенні проти орендодавців, які володіли та керували блошиним ринком. Власнику бренду дозволили стверджувати, що орендодавці знали про контрафактні товари, які продаються на їхніх блошиних ринках через поліцейські арешти та листи про припинення, але, незважаючи на цю інформацію, продовжували дозволяти продавцям-порушникам вести бізнес на ринках. Цей випадок, перший у своєму роді в Канаді, свідчить про те, що відповідальність орендодавця може бути

життєздатною юридичною теорією, яку власники брендів повинні розглянути в найближчому майбутньому [2].

На основі наведених прикладів слід зазначити, що в Україні також актуальним є питання відповідальності онлайн-площадок за контрафакцію, зокрема, в контексті доставки та розповсюдження контрафактних товарів, що можуть бути розміщені третіми особами на їхніх платформах, наприклад: Hotline.ua, OLX, prom.ua, E-Katalog. Це становить виклик для національного законодавства та судової практики, оскільки, як вбачається, інші юрисдикції розглядають аналогічні питання та знаходять способи застосування відповідальності за контрафактну торгівлю в сфері електронної комерції.

Можливість застосування відповідальності онлайн-площадок за контрафакцію потребує ретельного обґрунтування. Онлайн-площадки відіграють активну роль у процесі продажу товарів і послуг третіми особами, забезпечують інфраструктуру, механізми платежів, комунікацію між продавцями та покупцями. Крім того, онлайн-площадки виступають як посередники між продавцями і покупцями, надаючи їм певні гарантії та довіру, тому вони мають певний рівень контролю та впливу на процес реалізації товарів, у зв'язку з цим, виникає питання про те, наскільки вони мають нести відповідальність за розповсюдження контрафактних товарів, що розміщуються та розповсюджуються на їхніх платформах, тим більше коли це відбувається свідомо з розумінням щодо незаконності товару. Тому на сучасному етапі розвитку електронної комерції виникає необхідність дослідження правового регулювання, встановлення чітких норм та правил відповідальності за контрафакцію у згаданій сфері.

В більшості випадків контрафакція є позадоговірним правопорушенням, тому слід врахувати, що позадоговірна господарсько-правова відповідальність настає за порушення обов'язків, що виникають з інших (недоговірних) підстав, і реалізується через застосування відшкодування збитків і адміністративно-господарських санкцій [3, с.282]. В залежності від розміру (обсягу) господарсько-правова відповідальність може бути: солідарною, часткова, субсидіарна [4].

Певні положення щодо солідарної, субсидіарної відповідальності знайшли своє закріплення у чинному законодавстві, наприклад, ст.ст. 107, 109, 119, 543, 619 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), ст.ст. 126, 373 Господарського кодексу України (далі – ГК України). Солідарна або субсидіарна відповідальність настає лише у випадках, прямо передбачених законом чи договором.

Крім загального способу захисту «відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди» (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України), одним із спеціальних способів захисту правовласника є положення п. 5 ч. 2 ст. 432 ЦК України, що передбачає можливість застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення.

З приводу застосування солідарної або субсидіарної відповідальності в сфері контрафакції можливо взяти за основу положення ст. 1190 ЦК України, яка передбачає, що особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим. За заявою потерпілого суд може визначити відповідальність осіб, які спільно завдали шкоди, у частці відповідно до ступеня їхньої вини.

Як відмічається в літературі, реалізація відповідальності означає перетерпівання правопорушником несприятливих економічних наслідків. Іншими словами, якщо немає перетерпівання цих наслідків, немає і відповідальності [5, с. 212]. Тобто, реалізація господарсько-правової відповідальності за контрафакцію має відбуватися, головним чином, у несенні правопорушником негативних економічних наслідків та відновлення потерпілому становища.

Запровадження в сфері боротьби із контрафакцією різних видів обсягу господарсько-правової відповідальності може позитивно вплинути на попередження та протидію контрафакції. Так, можливість запровадження солідарної відповідальності для вище окресленого кола суб'єктів розповсюджувачів товарів нарівні із правопорушником контрафакції (безпосереднім виробником контрафакту), може означати, що кожен учасник ланцюжка контрафакції несе повну відповідальність за свої дії, це буде демонструвати суворість у боротьбі з контрафакцією, спонукаючи всіх учасників ринку обігу товарів щодо дотримання законодавства в сфері протидії контрафакції. У деяких випадках, особливо коли контрафактний товар або послуга виробляються ускладненими мережами, або коли головний правопорушник контрафакції не може бути виявлений та притягнутий до відповідальності, може бути застосована субсидіарна відповідальність, тобто інші учасники, які брали участь у контрафакції або здобули вигоду від неї, можуть нести відповідальність шляхом усунення шкоди завданої потерпілій стороні.

Відповідальність онлайн-платформ та інших розповсюджувачів товару за контрафакцію є актуальним питанням. Застосування конструкцій солідарної та субсидіарної господарсько-правової відповідальності в сфері онлайн торгівлі контрафактним товарами є позитивним напрямком, що відповідно потребує подальшої наукової розробки з метою створення дієвого механізму правового регулювання. Впровадження нових видів господарсько-правової відповідальності в сфері боротьби з контрафакцією матиме позитивний вплив на ефективність запобігання та протидії контрафакції. Це сприятиме зміцненню механізмів відповідальності, створенню відповідних стримувальних факторів та належного регулювання в сфері обігу контрафактних товарів, що в свою чергу впливатиме на забезпечення ефективної охорони прав інтелектуальної власності, захисту споживачів та зміцненню економічної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Online marketplaces can be held liable for counterfeits sold by third parties.

Burges Salmon LLP. Web: Law Business Research. <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=df70c4e7-70de-4c05-af1e-ca26606e7b5e> [on English] (дата звернення 26.06.2023).

2. C. Erik Johnson, Debra Mazurkevich. Counterfeit Goods in Retail Markets and landlord liability. The brand protection professional. 2017, vol.2, number 3. Web: Michigan State University Board of Trustees. 2021. URL : <https://bpp.msu.edu/magazine/countefeit-goods-in-retail-markets-and-landlord-liability-september2017/> [on English] (дата звернення 26.06.2023).

3. Господарське право: практикум. А.Г. Бобкова (кер.авт.кол.),Ю.О. Моїсеєв, Ю.М. Павлюченко та ін. ; за заг.ред А.Г. Бобкової. Харків : Право, 2018. 592 с.

4. Перунова О.М., Селезень С.В. Поняття та види господарсько-правової відповідальності. Підприємницьке (господарське) законодавство. Конспект лекцій, Харків, ХНАДУ, 2009. URL : <https://buklib.net/books/37863> (дата звернення 26.06.2023).

5. Господарське право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти. В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, Н. В. Погорецька та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В.П. Жушмана. Харків : Право, 2005. 384 с.

ТРЕГУБ Олександр

виконуючий обов'язки старшого наукового співробітника Інституту економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України, кандидат юридичних наук

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вільний доступ до екологічної інформації (інформації про стан довкілля) гарантується на конституційному рівні і має важливе значення для реалізації кожною людиною права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема й в особливих умовах правового режиму воєнного стану.

На практиці доступ до певних видів екологічної інформації може бути ускладненим або навіть неможливим, що перешкоджає участі громадськості в прийнятті екологічної значущих рішень, іншим чином обмежує можливості її впливу на формування та реалізацію екологічної політики.

Чинне законодавство України в досліджуваній сфері не забезпечує на належному рівні доступ до відповідної інформації через неузгодженість різних норм, відсутність конкретизації загальних приписів та інші недоліки.

Проблеми правого регулювання у сфері доступу до екологічної інформації є предметом дослідження Г.В. Анісімової, У.В. Антонюк, Н.І. Бровко, Ю.Л. Власенко, Л.М. Гришко, Т.І. Демчук, Н.В. Ільків, Т.В. Морозовської та інших правознавців. Попри значні теоретико-прикладні

напрацювання, низка правових питань у цій сфері залишається актуальною та потребує подальшого розроблення в контексті особливостей правового режиму воєнного стану.

Викладене підтверджує доцільність проведення цього дослідження, *мета* якого – проаналізувати стан організаційно-правового забезпечення доступу до екологічної інформації в умовах воєнного стану та обґрунтувати у загальних рисах шляхи розв’язання виявлених проблем.

Ст. 50 Конституції України гарантує кожному право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Основний Закон України проголошує, що така інформація не може бути ніким засекречена. Водночас це право, як власне і засадниче право на безпечне для життя і здоров’я довкілля, не входять до кола прав, що не можуть бути обмежені під час воєнного або надзвичайного стану (ст. 64 Конституції України). Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та окремі науковці вважають обмеження права вільного доступу до інформації про стан довкілля в умовах воєнного стану недоцільним, адже своєчасне отримання громадськістю публічної екологічної інформації дозволяє врятувати життя та здоров’я людей, а також запобігти негативним наслідкам для довкілля [1; 2, с. 616–617].

З одного боку, цей підхід є абсолютно справедливим, адже держава зобов’язана робити все від неї залежне для того, щоб не запроваджувати не виправданих, непропорційних обмежень відповідного права та не вдаватися до зловживання правовим режимом воєнного стану. У цьому сенсі привертає увагу пункт 3 Указу Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який взагалі не передбачає обмеження екологічних прав, встановлених ст. 50 Конституції України.

З іншого боку, сама юридична можливість обмеження конституційних екологічних прав під час дії воєнного стану впливає з основних законів інших європейських країн. Наприклад, ст. 233 Конституції Польської Республіки дозволяє обмежувати право кожного на інформацію про стан довкілля і про його охорону в період дії воєнного або виняткового стану. До того ж це питання певною мірою зачіпається у Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція), стороною якої є і Україна. Пункт 4 ст. 4 цієї Конвенції дозволяє відмовити у запиті про надання екологічної інформації, якщо її оприлюднення може негативно вплинути на міжнародні відносини, національну оборону або державну безпеку.

Ще одним проблемним моментом є відсутність у законодавстві єдиного підходу щодо визначення меж доступу до екологічної інформації. Ст. 9 Закону України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлює право кожного громадянина на вільний доступ до екологічної інформації та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом. Одне з таких обмежень згадується у ст. 13 Закону України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ «Про інформацію», відповідно до якої

інформація про стан довкілля, крім інформації про місце розташування військових об'єктів, не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом. Вочевидь, наведений виняток діє як у воєнний, так і в мирний час.

Потрібно відзначити, що в пункті 4 ст. 4 Орхуської Конвенції наводиться набагато ширший перелік підстав для відмови в наданні екологічної інформації, які охоплюють можливий негативний вплив її оприлюднення на відправлення правосуддя, конфіденційність комерційної та промислової інформації, права інтелектуальної власності, конфіденційність персональних даних, навколишнє середовище, якого стосується інформація, та інші випадки. Водночас Конвенція підтверджує право кожної сторони забезпечувати ширший доступ до інформації порівняно з її положеннями (пункт 5 ст. 3).

Удосконаленню законодавства в сфері доступу до екологічної інформації присвячено Закон України від 20.03.2023 р. № 2973-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля», який має набрати чинності через шість місяців з дня скасування чи припинення воєнного стану. Цей Закон розглядає екологічну інформацію як таку, що не належить до інформації з обмеженим доступом. Однак представлений підхід не кореспондує нормам Орхуської Конвенції, Закону України «Про інформацію», інших законодавчих актів і є скоріше декларативним.

Н.І. Бровко пропонує закріпити в ст. 50 Конституції України норму про те, що «право доступу до екологічної інформації гарантується державою та може бути обмежене у передбачених законом випадках» [3, с. 25]. На думку дослідниці, обмеження доступу до екологічної інформації є обґрунтованим у разі необхідності забезпечення національної безпеки, оборони, розслідування чи запобігання злочинам, збереження видів, що є рідкісними або перебувають під загрозою вимирання, та за умови, що шкода від оприлюднення цієї інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [4, с. 13–14].

Отже, питання винятків із загального правила про вільний доступ до екологічної інформації залишається дискусійним та потребує розв'язання як на теоретичному, так і на законодавчому рівні.

Варто також наголосити на важливих новелах Закону України від 20.03.2023 р. № 2973-IX щодо засад доступу до екологічної інформації, хоча відтермінування моменту набрання ним чинності на невизначений строк не дозволяє покращити ситуацію до завершення воєнного стану.

Зокрема, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» буде доповнено новою ст. 25-1 «Екологічне інформування», яке має здійснюватися окремо від інформаційного забезпечення управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. На відміну від отримання екологічної інформації за запитом на інформацію, що передбачає передусім активну позицію самого громадянина, особливістю екологічного інформування є ключова роль розпорядників інформації у створенні, збиранні, зберіганні, оновленні та вільному доступі до відповідної інформації [5, с. 11]. В умовах воєнного часу значення екологічного інформування істотно зростає,

адже від цього залежить можливість легкого й оперативного доступу до достовірної та повної інформації усіма зацікавленими особами.

Відповідно до частини 5 ст. 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка ще не набрала чинності, екологічне інформування здійснюється органами державної влади та іншими розпорядниками інформації через підготовку та оприлюднення щорічної Національної доповіді про стан довкілля в Україні, щорічне інформування державними адміністраціями населення про стан довкілля на відповідних територіях, негайне інформування про надзвичайні екологічні ситуації, надання вільного доступу до екологічної інформації у списках, реєстрах, архівах та інших джерелах, а також іншими вказаними у відповідній статті шляхами. Водночас перелік шляхів екологічного інформування доцільно залишити відкритим, оскільки законодавством можуть визначатися додаткові шляхи забезпечення населення відповідною інформацією.

Список використаних джерел

1. Особливості реалізації права на доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів та предметів побуту в умовах воєнного стану. *Офіційний веб-портал Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*. 13.04.2022. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/rozyasnennya-shchodododержannya-prava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022.docx>. (дата звернення: 24.06.2023)
2. Антонюк У.В. Право на екологічну інформацію в Україні в умовах воєнного стану: окремі аспекти. *Scientific research in the modern world: Proceedings of the 4th International scientific and practical conference (Toronto, Canada, 9-11 February 2023)*. Toronto: Perfect Publishing, 2023. Р. 614–617.
3. Бровко Н.І. Право на екологічну інформацію як складова конституційного права людини на інформацію. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 55. С. 23–26.
4. Бровко Н.І. Проблемні питання реалізації права на екологічну інформацію. *Основні права людини і громадянина в умовах глобалізації: Матеріали всеукр. круглого столу (м. Київ, 23 листопада 2022 р.)*. Київ, 2022. С. 12–16.
5. Морозовська Т. Трактуння поняття «право на екологічну інформацію». *Віче*. 2010. № 4. С. 10–12.

УСТИМЕНКО Володимир

директор Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К.Мамутова НАН України», доктор юридичних наук, професор, член Президії Національної академії наук України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Права людини в юридичній літературі традиційно розглядаються як її певні можливості, які необхідні для існування та розвитку в конкретно-історичних умовах. Вони об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства (економічним, духовним, соціальним) і мають бути загальними та рівними для всіх людей [1, с. 134]. Важливим є те, що реалізація більшості прав людини, особливо в соціально-економічній сфері, неможлива або значно ускладнена у разі відсутності або недостатності матеріальної бази, економічних умов, фінансових та інших ресурсів. Також значний вплив на рівень реалізації прав та законних інтересів усіх суб'єктів права складає стан економіки як країни, так і світу загалом (чи окремих його складових).

Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю країни. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2]. В період повномасштабної агресії російської федерації проти нашої країни людиноцентрична спрямованість українського суспільства, всіх державних інституцій проявилася в більшій мірі, ніж в довоєнний час. Це характеризується, окрім зафіксованих законодавством цивілізаційних цінностей, також широким волонтерським рухом, розкриттям найкращих людських якостей наших співгромадян, підвищенням рівнем національної свідомості, духовності, відношенням до полеглих у війні.

Загальновідомий перелік соціальних і економічних прав, що є предметом цього дослідження відображений у Загальній декларації прав людини, ухваленій Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10.12.1948 року. Подальша конкретизація їх відбулася у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 року, прийнятому цією ж найповажнішою міжнародною інституцією. Про виконання своїх обов'язків, відповідно до цього пакта, наша країна кожні п'ять років готує національну доповідь. Міністерство соціальної політики України у 2019 році повідомило про чергову таку доповідь [3].

Україна послідовно закріплює і впроваджує глобальні цінності щодо прав людини в Конституції і законодавстві України. До них відносяться:

- право власності на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
- право на підприємницьку діяльність;
- право на соціальний захист;

- право на охорону здоров'я;
- право на безпечне для життя та здоров'я довкілля;
- право вільного доступу до інформації про стан довкілля;
- право на освіту;
- право на компенсацію збитків, завданих державою;
- право знати свої права і обов'язки.

Діючий Закон України «Про національну безпеку України» (далі – Закон № 2469-VIII) [4] розглядає національну безпеку України як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз і зосереджений, здебільшого, на правовому регулюванні відносин у секторі оборони, збереження громадського порядку, діяльності оборонно-промислового комплексу.

Даний Закон, як вбачається, вірно зазначає серед фундаментальних національних інтересів необхідність зростання рівня і якості життя населення і інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий правовий простір, якому притаманна повага до соціальних та економічних прав, наявність механізмів їх забезпечення. І це дуже добре. Але слід звернути увагу на відсутність в досліджуваному законодавчому акті правових конструкцій, що дозволяли би ідентифікувати ознаки та межі стану, при якому національна безпека може бути оцінена як достатня чи навпаки, коли щось загрожує її рівню або має місце відсутність забезпечення останньої.

Важливо акцентувати увагу на змісті Закону України «Про основи національної безпеки України» [5], який був визнаний таким, що втратив чинність на підставі Закону № 2469-VIII 21 червня 2018 року. В ньому були інституалізовані важливі, на наш погляд, елементи забезпечення економічних та соціальних прав громадян. Зокрема, загрозовими для економічної сфери позначалися, серед іншого:

- істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;
- нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави, відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;
- неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій;
- критичний стан з продовольчим забезпеченням населення;
- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків та інші.

Можна із впевненістю стверджувати, що подальша інституалізація методів і правил чіткого визначення параметрів перелічених загроз «примушували» би державні органи не тільки визначати такі загрози, а і реагувати на них, запроваджуючи стабілізаційні засоби.

Безумовно, позитивним було б визначення рівня загроз у соціальній сфері, пов'язаних з невідповідністю програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетом; загострення демографічної кризи (з якою ми зараз стикнулися вочевидь); подолання бідності (рівень якої у порівнянні з довоєнними часами зріс удвічі).

Таким чином, можна стверджувати, що національне законодавство України у сфері національної безпеки має містити положення щодо загроз головній цінності держави і суспільства – людині і громадянину, і досвід нівелювання загроз реалізації соціальних та економічних прав людини в безпековому законодавстві є помилковим.

Список використаних джерел

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – К. 1994. – 236 с.
2. Конституція України : Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>.
3. Мінсоцполітики підготувало для Комітету ООН Національну доповідь щодо дотримання прав людини: URL: <https://www.msp.gov.ua/news/17884/html>.
4. Про національну безпеку : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
5. Про основи національної безпеки : Закон України 19 червня 2003 року № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

ФЕЩУК Юрій

заступник начальника науково-дослідного центру протипожежного захисту – начальник відділу нормативно-технічного забезпечення Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат технічних наук

СІЗІКОВ Олександр

провідний науковий співробітник відділу нормативно-технічного забезпечення науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

ГОЛКОВА Світлана

науковий співробітник відділу нормативно-технічного забезпечення науково-дослідного центру протипожежного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

ВСТАНОВЛЕННЯ СУТТЄВИХ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ В ДЕРЖАВІ

Відповідно до підпункту 2 пункту 4 статті 7² Закону України «Про будівельні норми» [1] однією із основних вимог до будівель і споруд є забезпечення пожежної безпеки, а саме – будівлі або споруди повинні бути запроектовані і побудовані таким чином, щоб у разі виникнення пожежі: протягом визначеного проміжку часу зберігалася несуча здатність конструкцій; було обмежено виникнення та поширення вогню і диму всередині будівлі чи споруди; було обмежено поширення вогню на сусідні будівлі і споруди; була забезпечена можливість евакуації людей або їх порятунок в інший спосіб; враховувалася безпека рятувальників.

З прийняттям Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку» [2], який набув чинності 01.01.2023 з'явилося таке поняття як «суттєві експлуатаційні характеристики», що виражається в рівнях або класах або в описі.

На даний час розроблений ДБН В.1.2-7:2021 «Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека» [3] та введений в дію з 01.09.2022, який визначає основні положення основної вимоги щодо забезпечення пожежної безпеки відповідно до Закону України «Про будівельні норми». Однак в цих державних будівельних нормах частково розкрито поняття «суттєві експлуатаційні характеристики» лише до збереження несучої здатності конструкцій будівель або споруд. У зв'язку з цим, виникає необхідність у встановленні суттєвих експлуатаційних характеристик та пов'язаних з ними порогових рівнів показників будівельної продукції до інших положень якими досягається основна вимога до будівель і споруд щодо пожежної безпеки, що

не розкриті в ДБН В.1.2-7:2021 [3].

В умовах воєнного стану розкриття суттєвих експлуатаційних характеристик будівельної продукції є особливо актуальним, оскільки в умовах бойових дій житлові і громадські будівлі та споруди населених пунктів постійно піддаються обстрілам. Саме науково-обґрунтоване розкриття таких характеристик створить передумови для збереження життя людей.

Вище приведена актуальність існуючих прогалін в нормативно-правовій базі створила передумови до постановки науково-дослідної роботи щодо встановлення суттєвих характеристик, показників будівельної продукції, які пов'язані з основною вимогою щодо забезпечення пожежної безпеки, визначеною законодавством. Метою якою є обґрунтування суттєвих експлуатаційних характеристик будівельної продукції, які пов'язані з основною вимогою щодо забезпечення пожежної безпеки будівель і споруд та вираження їх в рівнях або класах, або описах.

Отже, виявлені прогаліни у вітчизняній нормативно-правовій базі створили передумови для постановки відповідної науково-дослідної роботи, результатом якої значно підвищить рівень пожежної безпеки в державі, що в свою чергу збереже людські життя та матеріальні цінності.

Список використаних джерел

1. Про будівельні норми: Закон України від 05.11.2009 р. № 1704-VI: станом на 12 травня 2022 р.
2. Про надання будівельної продукції на ринку: Закон України від 02.09.2020 № 850-IX: станом на 12 травня 2022 р..
3. ДБН В.1.2-7:2021. Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека. Чинний від 2022-09-01. Вид. офіц. Київ : Міністерство розвитку громад та територій України, 2022. 17 с.

ХАЛЬОТА Андрій

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

ГАВРИЛЮК Людмила

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший дослідник

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Згідно зі ст. 17 Конституції України забезпечення інформаційної безпеки

є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу [1]. Під інформаційною безпекою слід розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому забезпечується запобігання нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації. Актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних визначені в Стратегії інформаційної безпеки, яку затверджено Указом Президента України від 28 грудня 2021 року №685/2021.

Інформаційна безпека не зводиться виключно до захисту від несанкціонованого доступу до інформації, оскільки суб'єкт інформаційних відносин може зазнати матеріальних та/або моральних збитків не тільки від несанкціонованого доступу, але й від несправності інформаційної системи, що викликана через перерву в її роботі. Більш того, для багатьох суб'єктів інформаційних відносин власне захист від несанкціонованого доступу до інформації стоїть за важливістю зовсім не на першому місці. Більш важливо забезпечити інформаційну безпеку суб'єктів інформаційних відносин шляхом удосконалення продуктивності та захищеності інформаційних систем і інфраструктури, що їх підтримує.

Під системою забезпечення інформаційної безпеки слід розуміти комплекс взаємопов'язаних елементів (інструментів, процедур тощо), що реалізується державними та недержавними інституціями для забезпечення високого рівня захищеності та стійкості від дестабілізуючих, деструктивних інформаційних впливів і загроз в основних сферах життєдіяльності людини, суспільства та держави. Метою системи забезпечення інформаційної безпеки є створення в Україні розвиненого національного інформаційного простору для забезпечення захищеності інтересів людини, держави і суспільства в інформаційному просторі.

Забезпечення інформаційної безпеки України має здійснюватися за такими принципами: свобода збирання, зберігання, використання та поширення інформації; достовірність, повнота та неупередженість інформації; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; гармонізація особистих, суспільних і державних інтересів; запобігання правопорушенням в інформаційній сфері та кіберпросторі; економічна доцільність; гармонізація українського законодавства в інформаційній сфері з міжнародним; пріоритетність національної інформаційної продукції.

Механізм інформаційної безпеки визначається суб'єктами забезпечення такої безпеки відповідно до повноважень, наданих їм законодавством України, і зумовлюється конкретною ситуацією в інформаційній сфері. Зокрема, суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки є система державних і недержавних інституцій, консультативно-дорадчих органів, а також громадян

України об'єднаних спільною метою щодо захисту національних інтересів у визначеній сфері, до яких відносяться: Президент України; Рада національної безпеки і оборони України; Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки, яка діє при РНБО України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; правоохоронні, розвідувальні і контррозвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності; Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до закону; Національний банк України; підприємства, установи та організації, віднесені до об'єктів критичної інфраструктури; суб'єкти господарювання, громадяни України та об'єднання громадян, інші особи, які провадять діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформаційними ресурсами, інформаційними електронними послугами, здійсненням електронних правочинів, електронними комунікаціями, захистом інформації та кіберзахистом.

Сукупність організаційно-правових, інформаційних та науково-методичних засобів, що використовуються уповноваженими суб'єктами для охорони та захисту інформаційної безпеки особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також для удосконалення ефективності інформаційної протидії та боротьби з деструктивних інформаційних впливами слід розуміти як механізм забезпечення інформаційної безпеки.

Діяльність суб'єктів щодо забезпечення інформаційної безпеки має бути зосереджена на конструктивному поєднанні діяльності держави, громадянського суспільства і людини за такими напрямками:

протидія інформаційним загрозам щодо дезінформації та інформаційних операцій;

забезпечення розвитку української культури та утвердження української громадянської ідентичності;

підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства;

забезпечення дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу вираження своїх поглядів і переконань, захист приватного життя, доступ до об'єктивної та достовірної інформації, а також забезпечення захисту прав журналістів, гарантування їх безпеки під час виконання професійних обов'язків, протидія поширенню незаконного контенту;

інформаційна реінтеграція громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях та на прилеглих до них територіях України, до загальноукраїнського інформаційного простору, а також відновлення їх права на інформацію, що дає їм змогу підтримувати зв'язок з Україною;

створення ефективної системи стратегічних комунікацій;

розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.05.2023)
2. Стратегія інформаційної безпеки: затв. Указом Президента України від 28 грудня 2021 року №685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069#:~:text=%D0%A1%D1%8> (дата звернення: 20.05.2023)

ХУТАК Аміна

здобувачка вищої освіти 4 курсу спеціальності 081 «Право» Навчально-наукового гуманітарного інституту Одеського національного морського університету

ПАЛАМАРЧУК Галина

старший викладач кафедри кримінального та адміністративного права Одеського національного морського університету, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ЗМІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНОГЕННОМУ ПОТЕНЦІАЛУ СУСПІЛЬСТВА

Засоби масової інформації (далі – ЗМІ) відіграють важливу роль у системі запобігання кримінальній делінквентності, оскільки вони можуть забезпечувати інформування суспільства про правопорушення, особливо кримінального характеру, які вчиняються у суспільстві, їхні наслідки та способи їх запобігання. Така роль ЗМІ у суспільстві значним чином впливає і на збереження та зміцнення публічної безпеки і порядку як напряду забезпечення національної безпеки.

Важливою функцією ЗМІ є висвітлення подій, пов'язаних із станом кримінальної делінквентності у суспільстві. Журналісти можуть повідомляти про правопорушення, які вчиняються в місті або регіоні, про те, яких заходів вживають правоохоронні органи і про результати їхніх дій. Ця інформація може допомогти громадянам бути уважними й обережними, а також допомогти правоохоронним органам краще організувати роботу з боротьби зі злочинністю загалом [1]. Особливої актуальності ця теза набуває в часи воєнного стану.

Слід підкреслити, що особливо важливим є те, що ЗМІ інформують громадськість про нові тенденції розвитку загальнокриміногенного стану суспільства, можливих нових проявах кримінальної делінквентності. Така інформація забезпечить можливість для громадян і правоохоронних органів розробляти нові стратегії запобігання кримінальній делінквентності у суспільстві, а також сприятиме зміцненню публічної безпеки і порядку у

суспільстві.

Крім того, значна роль ЗМІ і у тому, що вони можуть давати публічний розголос різним резонансним обставинам, різного роду гучним справам, корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, стосовно осіб, які постраждали від таких правопорушень, від загарбників, тощо [2]. Вони можуть надавати форум для обговорення проблем, пов'язаних із криміногенною обстановкою, допомагати громадськості розуміти причини і наслідки тих чи інших кримінальних правопорушень.

Існує багато гучних справ, пов'язаних із роллю ЗМІ в системі запобігання злочинності. Деякі з них включають:

- справа "Найк Черрі": 2019 року репер Найк Черрі випустив відеокліп на свою пісню "Сім'я", у якому він розповідав про свої злочинні діяння в минулому. Кліп викликав широкий резонанс і був розцінений як похвала злочину. Багато людей висловили своє невдоволення, що ЗМІ можуть просувати насильство і злочинність через музику і відео [3];

- Справа "Бостонський бомбардувальник": у 2013 році брати Царнаєви скоїли теракт у Бостоні, унаслідок якого загинули троє людей і понад 260 осіб дістали поранення. ЗМІ були залучені в ситуацію, забезпечуючи висвітлення подій у прямому ефірі та на сторінках газет. Деякі критики стверджували, що ЗМІ перейшли межу, показуючи подробиці теракту і можливо сприяючи створенню паніки та страху в суспільстві [3];

- справа "Гарві Вайнштейн": у 2017 році журналісти The New York Times і The New Yorker опублікували статті, в яких вони звинуватили продюсера Гарві Вайнштейна в сексуальних домаганнях і насильстві. ЗМІ були ключовим фактором у розкритті цієї історії і призвели до того, що багато жертв, які раніше не наважувалися виступати, змогли поділитися своїми історіями і отримати підтримку. Цей випадок підкреслив важливість ЗМІ в розкритті прихованих злочинів і підтримці жертв [4];

- Справа "Ерік Гарнер": 2014 року громадянин Нью-Йорка Ерік Гарнер помер від удушення, коли поліцейський застосував заборонений прийом, щоб заарештувати його за підозру в незаконному продажі сигарет. Запис інциденту було опубліковано в ЗМІ, і він викликав суспільний резонанс [4].

Незважаючи на позитивні риси, вважається за необхідне виділити певні негативні психологічні риси ролі ЗМІ у кримінології. Кримінологія – наука, що вивчає кримінальну делінквентність, як явище загалом, його причини та наслідки, осіб, які мають делінквентну та девіантну поведінку, а також запобіжний комплекс цьому явищу. З цієї перспективи можна виокремити кілька негативних психологічних рис, пов'язаних із роллю ЗМІ:

- Сенсаціонізм. ЗМІ можуть прагнути привернути увагу і підвищити свою аудиторію шляхом створення сенсаційних заголовків і розповіді про кримінальні правопорушення. Це може призвести до спотворення фактів, спрощення складних проблем і подання інформації в шокуючому, але необ'єктивному контексті. Такий підхід може формувати негативне уявлення про рівень криміногенності та створювати зайву паніку серед суспільства [5].

- Вплив на громадську думку. ЗМІ мають силу формувати громадську думку та сприйняття кримінальній делінквентності. Вони можуть створювати стереотипи та упередження, що ґрунтуються на расовій, етнічній або соціальній приналежності підозрюваних або правопорушників. Це може призводити до соціальної дискримінації та нерівного поводження з боку правоохоронних органів і суспільства загалом.

- Привабливість кримінальних правопорушень. Іноді ЗМІ можуть ненавмисно створювати привабливість до кримінальних правопорушень. Вони можуть фокусуватися на жорстоких або незвичних кримінальних правопорушеннях, що може породжувати ефект "копіювання", коли деякі люди намагаються повторити такі діяння, щоб привернути увагу або досягти популярності. Цей феномен називається "ефектом контагіозності" [5].

- Порушення презумпції невинуватості. У процесі інформування про кримінальні правопорушення ЗМІ інколи можуть передбачати судові рішення, висловлюючи винуватість або невинуватість підозрюваного до закінчення судового процесу. Це може створювати упереджене ставлення громадськості та чинити тиск на судову систему, що може порушувати принцип презумпції невинуватості [6].

Таким чином, з наведеного можна зробити висновок, що ЗМІ можуть допомогти запобігти розповсюдження криміногенної обстановки у суспільстві, забезпечуючи інформування громадськості, а також сприяти більш ефективному рівню запобігання кримінальній делінквентності у суспільстві та забезпечити, тим самим, належний рівень публічної безпеки, зокрема. А наведені гучні випадки показують, що роль ЗМІ в системі попередження кримінальної делінквентності є дуже важливою. ЗМІ можуть допомогти розкрити вчинені кримінальні правопорушення і привернути увагу до проблем у суспільстві, але вони також можуть створювати проблеми, якщо вони не ретельно перевіряють інформацію і не стежать за тим, щоб не просувати насильство, зокрема. Тому ЗМІ повинні діяти відповідально і професійно у своїй роботі, щоб домогтися найкращих результатів у запобіганні кримінальній делінквентності у суспільстві, підтримці правопорядку та зміцненню публічної безпеки як напряму забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел

1. McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. Sage Publications. URL: https://books.google.com/books/about/McQuail_s_Mass_Communication_Theory.html?id=CvcvLsDxhvEC
2. Jewkes, Y. (2015). *Media and Crime*. Sage Publications. URL: <https://researchportal.bath.ac.uk/en/publications/media-and-crime-2>
3. Jewkes, Y., & Yar, M. (2010). *Handbook of Internet Crime*. Willan Publishing. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781843929338/handbook-internet-crime-yvonne-jewkes-majid-yar>
4. Surette, R. (2017). *Media, Crime, and Criminal Justice: Images, Realities,*

and Policies. Cengage Learning. URL: <https://www.cengage.com/c/media-crime-and-criminal-justice-5e-surette/9781285459059>

5. Greer, C., & McLaughlin, E. (2018). The Routledge Companion to Media and Crime. Routledge. URL: <https://dokumen.pub/the-routledge-companion-to-media-and-scandal-0815387598-9780815387596-1351172980-9781351172981.html>

6. Newburn, T., & Hayman, S. (2002). Policing, Surveillance, and Social Control: CCTV and Police Monitoring of Suspects. Willan Publishing. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/policing-surveillance-and-social-control-cctv-and-police-monitoring>

ЧЕРВІНЧУК Андрій

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший дослідник

ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ З ПРАВИМ РОЗТАШУВАННЯ КЕРМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поряд з іншими загрозами національним інтересам України дорожньо-транспортний травматизм залишається однією з найпоширеніших причин смертей та каліцтв людей навіть в умовах воєнного стану. Протягом 4 місяців 2023 року внаслідок ДТП в Україні загинуло 852 особи та отримали травми 7548 людей [1].

Попри всю свою масштабність, комплексність та надзвичайну гостроту, питання безпеки дорожнього руху доки не знайшли належного відображення у вітчизняному законодавстві. Вони не згадуються ні в переліку національних інтересів, ні серед основних політичних пріоритетів, ані при оцінці ключових загроз для особи, суспільства, держави. Це досить серйозна «прогалина», особливо, враховуючи, що реальна соціальна та економічна шкода від дорожньо-транспортної аварійності на кілька порядків перевершує збитки (втрати), обумовлені іншими негативними явищами, котрим законодавець приділяє найпильнішу увагу [2].

Для запобігання вчинення автомобільних пригод необхідне дотримання загальновідомої моделі безпечного дорожнього середовища, що складається із трьох головних елементів: дороги, транспортного засобу та людини як учасника руху. Основоположним принципом дорожнього руху є розмежування транспортних потоків, звідки випливають особливості проектування автомобільних доріг, конструктивні особливості транспортних засобів та законодавчо встановлені правила поведінки учасників дорожнього руху.

Для визначення способу роз'їзду зустрічних транспортних потоків у світі використовується лівосторонній та правосторонній рух. В автомобілях водійське місце зазвичай розташоване з боку зустрічного потоку, відповідно – ліворуч при правосторонньому русі і праворуч при лівосторонньому.

В Україні, як і в більшості європейських країн, встановлено правосторонній рух транспортних засобів. Тому, згідно Правил дорожнього руху, нерейкові транспортні засоби повинні рухатися якнайближче до правого краю проїзної частини, а пішоходи, рухаючись по тротуарах і пішохідних доріжках, триматися правого боку.

Для безпечного виконання маневрів до автомобілів, що експлуатуються на вулично-дорожній мережі національним законодавством висуваються вимоги. Так, відповідно до статті 29 Закону України «Про дорожній рух» До участі у дорожньому русі допускаються транспортні засоби, конструкція і технічний стан яких відповідають вимогам діючих в Україні правил, нормативів, що мають сертифікат на відповідність цим вимогам, укомплектовані у встановленому порядку, а у разі, якщо транспортний засіб згідно з цим Законом підлягає обов'язковому технічному контролю, пройшов такий контроль. Не допускається участь у дорожньому русі транспортних засобів з правим розташуванням керма.

Водночас в умовах запровадженого в Україні правового режиму воєнного стану внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави 24.02.2022 року, дорожній рух на території України фактично став відрізнятися від встановлених правил для мирного часу, а матеріально-технічне забезпечення Сил оборони потребує постійного оновлення парку автотransпортних засобів через їх систематичне пошкодження та знищення в умовах ведення бойових дій. Поповнення автопарку здійснюється здебільшого за рахунок ввезення на територію України транспортних засобів, що були в експлуатації в інших країнах, зокрема й тих, де встановлено лівосторонній рух, а автомобілі мають правостороннє розташування керма.

З метою врегулювання правових підстав для експлуатації транспортних засобів з правим розташування керма в умовах правового режиму воєнного стану суб'єкти законодавчої ініціативи запропонували ряд законопроектів: «Про внесення змін до статті 29 Закону України «Про дорожній рух» щодо допуску участі у дорожньому русі транспортних засобів з правим розташуванням керма в період дії воєнного стану» (реєстр. № 9182 від 04.04.2023); «Про внесення змін до статті 29 Закону України «Про дорожній рух» щодо врегулювання питання участі у дорожньому русі транспортних засобів з правим розташуванням керма, які використовуються при здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації» (реєстр. № 9182-1 від 06.04.2023) та «про внесення змін до статті 29 Закону України «Про дорожній рух» щодо надання дозволу військовослужбовцям у період дії правового режиму воєнного стану використовувати у дорожньому русі транспортні засоби з правим розташуванням керма» (реєстр. № 9238 від 25.04.2023). Суть

зазначених законопроектів полягає в тому, аби в період дії воєнного стану та протягом 90 днів після його скасування дозволити участь у дорожньому русі транспортних засобів з правим розташуванням керма, які були отримані військовими частинами Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України як благодійна допомога, міжнародна технічна допомога, або за міждержавними угодами на інших умовах, та керування якими здійснюється військовослужбовцями під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Норми Закону України «Про дорожній рух» як загального закону регулюють найбільш значимі, типові, усталені відносини в суспільстві, мають загальний характер і містять первинні норми права. Закон має загальний характер і не повинен враховувати особливостей життєвих випадків у регульованій ним сфері суспільних відносин.

Натомість для регламентації обмеженої (спеціальної) сфери суспільних відносин видаються спеціальні закони, до яких належить зокрема й Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Зважаючи, що запропоновані зміни до Закону України «Про дорожній рух» стосуються виключно правового режиму воєнного стану, врегулювання суспільних відносин у сфері експлуатації транспортних засобів з правим розташуванням керма в цей період доцільніше здійснювати нормами спеціального Закону України «Про правовий режим воєнного стану». З цією метою статтю 12-1 «Діяльність Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану» зазначеного Закону потрібно доповнити пунктом б наступного змісту:

1. Кабінет Міністрів України в разі введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: ...

б) встановлює особливі умови допуску транспортних засобів до участі у дорожньому русі та допуску осіб до керування транспортними засобами, необхідні для зміцнення обороноздатності та національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Статистика аварійності за 2023 рік. Офіційний сайт Департаменту патрульної поліції Національної поліції України. URL: <http://patrol.police.gov.ua/ru/statystyka/> (дата звернення 16.06.2023).

2. Рудик М.М. Безпека дорожнього руху як складова національної безпеки. Юридичний науковий електронний журнал. 2023 № 2. С. 449. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/105>.

ЧЕРНОБРОВ Віолетта

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, рядова поліції

Науковий керівник: **ГАБОРЕЦЬ Ольга**

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗМІЦНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА РОЗВІДКА

Забезпечення публічної безпеки та порядку є одним з ключових аспектів національної безпеки. У сучасному світі, де технологічний прогрес швидко розвивається, а кримінальні загрози набувають нових форм і вимог, інноваційні підходи стають необхідними для зміцнення публічної безпеки та порядку. Технології та розвідка грають важливу роль у впровадженні новітніх методів і стратегій, спрямованих на ефективне протидію кримінальним правопорушенням та забезпечення безпеки громадян.

Сьогодні розвиток інформаційних та комунікаційних технологій прискорює швидкість обміну інформацією і дає змогу зловмисникам оперативно реалізовувати свої злочинні наміри. Тим самим, необхідно використовувати інноваційні технології для виявлення, відстеження та запобігання кримінальним актам. Застосування високотехнологічних засобів, таких як аналітичні системи обробки даних, штучний інтелект, машинне навчання, дозволяє значно покращити рівень протидії злочинності і забезпечення публічного порядку.

Крім того, розвідка відіграє важливу роль у зміцненні публічної безпеки. Застосування розвідувальних методів і технік дозволяє збирати інформацію про можливі загрози, шукати злочинців та їх зв'язки, аналізувати тренди та прогнозувати майбутні кримінальні активності. Інтелектуальна розвідка забезпечує надійний фундамент для прийняття стратегічних рішень і дій в сфері публічної безпеки.

У даній статті ми розглянемо інноваційні підходи до зміцнення публічної безпеки та порядку, зосередившись на ролі технологій та розвідки. Також дослідимо роль розвідки у забезпеченні публічної безпеки та порядку, виявимо її можливості і виклики, які вона ставить перед сучасними правоохоронними структурами.

Інноваційні підходи до зміцнення публічної безпеки та порядку, з фокусом на роль технологій та розвідки, є важливим елементом ефективної

боротьби з кримінальними правопорушеннями і забезпеченням національної безпеки. Ось деякі конкретні аспекти, які можна розглянути у цьому контексті:

Використання аналітики даних: Завдяки постійному росту обсягів інформації, доступної в онлайн-середовищі, аналітика даних стає потужним інструментом виявлення злочинних замовників, аналізу моделей злочинності та прогнозування кримінальних подій. Використання алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту дозволяє ефективно обробляти великі обсяги даних і виділяти ключову інформацію, що допомагає виявляти та запобігати злочинам.

Кібербезпека: Зростання кіберзагроз у сучасному світі вимагає інноваційних підходів до захисту критично важливих інформаційних систем. Використання передових технологій у сфері кібербезпеки, таких як розумна система виявлення вторгнень, аналіз поведінки, шифрування даних та захист від DDoS-атак, є вирішальним для запобігання кіберзлочинності та захисту важливих інфраструктур.

Використання відеоспостереження та розпізнавання образів: Технології відеоспостереження поєднані з аналізом відеоданих та розпізнаванням образів дозволяють виявляти підозрілу активність, розпізнавати об'єкти та образи злочинців, а також відстежувати їх рухи. Це значно поліпшує можливості правоохоронних органів в ідентифікації злочинців та розслідуванні кримінальних справ.

Розвиток дронів та робототехніки: Використання дронів та робототехніки дозволяє здійснювати моніторинг, розвідку та контроль у важкодоступних або небезпечних зонах. Це допомагає правоохоронним органам оперативно реагувати на ситуації, запобігати злочинам та забезпечувати безпеку громадян.

Розробка спеціалізованого програмного забезпечення: Створення інноваційного програмного забезпечення, спеціально адаптованого для потреб правоохоронних органів, дозволяє ефективніше збирати, аналізувати та обробляти інформацію, спрощує ведення слідства та виявлення злочинців.

Ці інноваційні підходи сприяють зміцненню публічної безпеки та порядку, дозволяючи швидше виявляти, реагувати на кримінальні правопорушення та запобігати їм. При використанні передових технологій та інтелектуальних розвідувальних методів, правоохоронні органи можуть покращити свою ефективність, забезпечуючи національну безпеку та гармонію в суспільстві.

Розвідка грає важливу роль у забезпеченні публічної безпеки та порядку, і її можливості і виклики ставлять перед сучасними правоохоронними структурами ряд важливих завдань. Основною метою розвідки є збір і аналіз інформації про загрози національній безпеці, злочинну діяльність, терористичні групи та інші потенційні небезпеки для суспільства.

Основні можливості розвідки включають:

Збір інформації: Розвідка використовує різні методи, включаючи розвідувальні операції, технічний розвідку, перехоплення зв'язку та аналіз відкритих джерел інформації. Це дозволяє отримати цінні дані про злочинну діяльність, незаконну торгівлю наркотиками, зброєю та людьми, терористичні загрози та інші форми злочинності.

Аналіз та оцінка: Розвідка аналізує отриману інформацію для виявлення трендів, зв'язків та загроз. Це дозволяє правоохоронним структурам прогнозувати можливі події, розробляти стратегії запобігання злочинності та реагувати на них.

Співпраця та обмін інформацією: Розвідка співпрацює з іншими національними та міжнародними агентствами безпеки для обміну інформацією та спільного вирішення проблем. Це підвищує ефективність розвідувальних операцій і дозволяє країнам протидіяти транснаціональній злочинності та тероризму.

Однак, розвідка також ставить перед сучасними правоохоронними структурами певні виклики:

Збір інформації в епоху цифрових технологій: Завдяки швидкому розвитку технологій збір інформації став складнішим завданням. Кримінальні елементи та терористичні групи все частіше використовують шифрування, анонімні мережі та інші заходи для ухилення від розкриття. Правоохоронні структури мають вдосконалювати свої технології та методи, щоб протидіяти цим викликам.

Збереження приватності та прав людини: Розвідка часто залучає масовий збір інформації, що може порушувати приватність громадян і породжувати питання щодо порушення прав людини. Правоохоронні структури повинні забезпечувати баланс між збором інформації та захистом основних прав громадян.

Кібербезпека: Зростаюча кількість кібератак і кіберзлочинності ставлять перед розвідкою та правоохоронними структурами нові виклики. Злочинці все частіше використовують кіберпростір для здійснення атак на інфраструктуру, економічні системи та навіть для політичного впливу. Розвідка повинна розвивати свої кіберздібності, щоб виявляти, запобігати та розслідувати кіберзлочини.

Узагалі, розвідка є важливою складовою частиною забезпечення публічної безпеки та порядку. Вона надає правоохоронним структурам інформацію та інструменти для протидії загрозам і злочинності, але разом з тим потребує постійного вдосконалення, адаптації до нових технологій і балансу між ефективністю та захистом прав громадян.

Розуміння та використання інноваційних підходів до зміцнення публічної безпеки та порядку є необхідними для протидії зростаючим

кримінальним загрозам у сучасному світі. Подальші дослідження та впровадження інноваційних технологій і методів розвідки мають потенціал покращити рівень безпеки громадян і забезпечити стійкий публічний порядок.

ЧОБОТ Руслан

курсант другого курсу навчальної групи Ф2-204 факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **ДЖАФАРОВА Марина**

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПІДТРИМАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у надзвичайно складних умовах воєнного стану зводиться до сприяння уповноваженим суб'єктам, на які покладено організацію та забезпечення режиму воєнного стану, у безпосередній реалізації завдань щодо оборони країни, територіальної цілісності та збереженні її певних адміністративно-територіальних одиниць. Від виваженої державної політики у сфері забезпечення сектору національної безпеки та оборони, компетентності управлінських рішень та правильно розставлених акцентів у визначенні стратегічних пріоритетів під час дії режиму воєнного стану залежить захищеність державного суверенітету, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Сучасна система національної безпеки в Україні, перебуваючи під впливом екстремальних умов воєнного часу, спонукає до пошуку принципово нових механізмів та засобів, спрямованих на вдосконалення практичної діяльності державних органів та установ, які наділені компетенцією щодо забезпечення, реалізації та захисту національних інтересів. Адже з початком повномасштабної збройної агресії з боку російської федерації в Україні особливо важливе місце та складну специфіку отримав спеціальний режим воєнного стану, який став істотним дестабілізуючим фактором динаміки розвитку правових відносин у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави.

Попри перехід усіх політичних і громадських процесів у воєнну площину, критично важливим залишається забезпечення безперервного функціонування всіх державних суб'єктів, підтримання на території нашої країни публічної безпеки і порядку шляхом створення необхідної нормативно-правової бази та механізму її реалізації.

У статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» законодавець до сектору безпеки і оборони України зарахував: «сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадян та громадські організації» [1]. Подальший аналіз змісту положень цього законодавчого акту дозволяє впевнено стверджувати, що Національна поліція займає одне із провідних місць серед суб'єктів, які входять до складу сектору безпеки і оборони, зокрема, у питаннях забезпечення публічного порядку та безпеки.

Отже, сучасну систему суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку утворюють державні загальні та спеціальні органи, уповноважені на забезпечення владної діяльності із захисту суспільних відносин у сфері забезпечення та охорони публічного порядку і безпеки; громадські організації та об'єднання громадян; окремі особи, які можуть здійснювати повноваження із забезпечення публічного порядку і безпеки у визначених законодавцем межах і формах.

Аналізуючи ситуацію, що склалася в державі, особливо після суттєвого загострення військово-політичної обстановки, пов'язаного з повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, вважаємо за необхідне звернути увагу на питання забезпечення Національною поліцією публічної безпеки та порядку в умовах воєнного стану, зокрема конкретизації та висвітленні ролі поліцейської діяльності в цьому напрямі.

Примітно, що підкреслили важливість вивчення тематики підтримання правопорядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану крізь призму правового забезпечення та механізму його реалізації Д.С. Афонін та А.В. Боксгорн. Зокрема науковці відмітили, що введення 24 лютого 2022 р. Указом Президента України воєнного стану на всій території держави, який установив особливий правовий режим, безпосередньо позначилося на створенні особливих умов підтримання та охорони правопорядку органами Національної поліції України з іншими уповноваженими суб'єктами сектору безпеки і оборони [2].

Якщо в повсякденних стабільних умовах мирного часу поліцейські здійснюють свої завдання та функції без особливої специфіки, то в умовах воєнного стану вони вимушені проходити складне «випробування» під час виконання покладених на них повноважень, зважаючи на суттєві ризики й ускладнення оперативної обстановки, які спричиняються як криміногенною ситуацією, так і обставинами, пов'язаними з військовою агресією.

До основних завдань діяльності поліції в умовах воєнного стану можна віднести: попередження, припинення та ліквідація групових порушень публічного порядку та масових заворушень; забезпечення публічного порядку та безпеки під час значних виробничих аварій, катастроф, токсичних та радіаційних заражень місцевості; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів; участь у рятуванні людей та надання їм допомоги; забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду» [3, с. 37]. При цьому ефективність форм і методів забезпечення режиму воєнного стану багато в чому залежить від пристосованості сил і засобів правоохоронних органів до таких динамічних умов особливого режиму. Для цього важливе

значення має поліпшення форм і методів взаємодії поліції та громадськості у справі забезпечення режиму воєнного стану [4, с. 70].

Дійсно, в умовах дії воєнного стану низка заходів характеризуються складністю (порівняно з мирним часом) внаслідок динамічності оперативної обстановки, яка може виникнути на території обслуговування. Так, посилений варіант несення служби особовим складом поліції, передбачений Інструкцією про порядок переведення органів Національної поліції на посилений варіант службової діяльності, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ № 1560 від 10.12.2015 [5], вимагають від останніх відповідної підготовки, професійної майстерності, здібностей та навичок, залучення додаткових сил, матеріально-технічних ресурсів, комплексного використання превентивних, організаційно-правових, тактичних та стратегічних форм та методів діяльності для якомога найшвидшої нормалізації оперативної обстановки. На даний час нормотворець значно розширив повноваження поліцейських під час дії режиму воєнного стану з метою проведення необхідних заходів для найшвидшої нормалізації обстановки на території обслуговування, відновлення правопорядку та законності, про що свідчить комплексний аналіз чинного адміністративного законодавства.

Отже, проблематика публічного порядку та безпеки, дотримання й захисту прав і свобод людини й громадянина постійно знаходиться в компетенції державних органів влади. Разом із тим, задачі, які необхідно вирішувати у сфері публічного порядку й безпеки, особливо в умовах воєнного стану, вимагають злагодженої та узгодженої діяльності з боку всіх суб'єктів системи забезпечення сектору національної безпеки та оборони.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Афонін Д. С., Боксгорн А. В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2022. Випуск 1-2. С. 224-230.
3. Заброта Д.Г. Права і обов'язки працівників і курсантів навчальних закладів МВС України принесенні служби з охорони громадського порядку: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2005. 268 с.
4. Ковалів М.В., Іваха В.О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 65-70.
5. Інструкція про порядок переведення органів Національної поліції на посилений варіант службової діяльності: наказ МВС України № 1560 від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#Text>

ЧОРНА Марина

в.о. викладача кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Розгляд, затвердження та порядок застосування стандартів та норм у сфері охорони земель здійснюється органами публічної адміністрації в межах їхньої компетенції та повноважень. На даний час, не створена єдина система нормативно-правових актів, яка б чітко визначала повноваження органів публічної адміністрації щодо здійснення їх діяльності у сфері стандартизації сфери охорони земель. Разом з тим, в законодавстві України дане питання розкрито поверхнево та хаотично.

За роки незалежності в Україні ще не були прийняті вітчизняні стандарти у галузі охорони земель, однак законодавство не виключає можливості застосовування стандартів у цій галузі, які були прийняті органами влади колишнього СРСР, якщо вони не суперечать законодавству України.

Концепцію Єдиної системи нормативно-правових актів у сфері державного земельного кадастру, яка затверджена наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 12 грудня 2008 р. № 610 [1] було розроблено відповідно до Земельного кодексу України [2] та Закону України «Про стандартизацію» [3] для врегулювання питань, пов'язаних, зокрема, із здійсненням контролю органами публічної адміністрації у сфері охорони земель.

Концепцію системи стандартизації та нормування у сфері охорони земель розроблено в зв'язку із загостренням екологічної та ресурсної ситуації в Україні, необхідністю вирішення невідкладних проблем охорони та раціонального використання земель, а також з метою створення механізму реалізації окремих статей Земельного кодексу України, Закону України «Про охорону земель» [4], Закону України «Про стандартизацію» [3], Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [5]. В зазначеній концепції були поставлені завдання, які першочергово стосуються діяльності органів публічної адміністрації, але на даний час, не всі із них реалізовані.

Питанням стандартизації у сфері охорони земель присвячено роботу, зокрема, науковця А.М. Мірошніченко [6]. Проте, залишається відкритим питання ефективної діяльності органів публічної адміністративного щодо формування галузевої системи стандартизації у сфері охорони земель.

Відповідно до ст. 165 Земельного кодексу України та ст. 28 Закону України «Про охорону земель» стандартизація і нормування у сфері охорони земель полягає у забезпеченні екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог щодо якості землі, родючості ґрунтів і

допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель. Нормативні документи із стандартизації в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлюються Кабінетом Міністрів України [2; 4].

Як функція управління нормування у сфері охорони земель означає обмеження негативного впливу на земельні ресурси та довкілля через установлення обов'язкових екологічних, технологічних та інших нормативів такого впливу.

Також, нормативні документи у сфері охорони земель розробляються, затверджуються, перевіряються і переглядаються в порядку, встановленому Законом України «Про стандартизацію» від 17 травня 2001 року [3]. Враховуючи положення Закону України «Про стандартизацію», а саме ст. 1, про те, що стандартизація це діяльність щодо встановлення положень для загального і багаторазового застосування у певній сфері, та частиною 2 ст. 29 Закону України «Про охорону земель», стандартизацію у сфері охорони земель від забруднення та псування слід розглядати як діяльність щодо розробки, затвердження, перевірки та перегляду нормативних документів (стандартів), які встановлюють обов'язкові вимоги до діяльності чи об'єктів, що певним чином впливають чи можуть вплинути на якісний стан земель, а також вимоги до провадження окремих заходів щодо охорони земель від забруднення та псування [3; 4].

На нашу думку, в ч. 2 ст. 29 Закону України «Про охорону земель» мета стандартизації у сфері охорони земель окреслена дуже вузько, адже законодавець визначає лише забруднення та псування як передумову необхідності здійснення такої охорони. Доцільно більш розширити та узагальнити мету стандартизації у сфері охорони земель, виклавши ч.2 ст.29 Закону України «Про охорону земель» у наступній редакції: «стандартизацію у сфері охорони земель від порушення вимог природоохоронного законодавства, нецільового використання землі та інших діянь, спрямованих на порушення норм законодавства у сфері охорони земель слід розглядати як діяльність органів публічної адміністрації щодо розробки, затвердження, перевірки та перегляду нормативних документів (стандартів), які встановлюють обов'язкові вимоги до діяльності чи об'єктів, що певним чином впливають чи можуть вплинути на якісний стан земель, а також вимоги до провадження окремих заходів щодо охорони земель від забруднення, псування, порушення вимог природоохоронного законодавства, нецільового використання землі та інших діянь, спрямованих на порушення норм законодавства у сфері охорони земель.»

Слід зазначити, що докорінна зміна економічних відносин потребує створення відповідних правових основ, чіткий розподіл повноважень між органами публічної адміністрації та активізації їх роботи з усунення недоліків та прогалин нормативного закріплення стандартів та нормативів у сфері охорони земель.

Зазначимо, що згідно зі ст. 6 Закону України «Про стандартизацію» суб'єктами стандартизації є: центральний орган виконавчої влади у сфері

стандартизації; рада стандартизації; технічні комітети стандартизації; інші суб'єкти, що займаються стандартизацією [3]. До останніх належать Держгеокадастр України та Міністерство енергетики та захисту довкілля України, які відповідно розробляють затверджувати стандарти у галузі охорони земель. Що стосується нормативів у галузі охорони земель, то їх встановлення належить до компетенції Кабінету Міністрів України (ст. 165 Земельного кодексу України) [2]. Проте нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також перелік цих речовин затверджуються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади у галузі охорони здоров'я та санітарного нагляду, екології та природних ресурсів (ст. 167 Земельного Кодексу України) [2].

Отже, на сьогодні існує розгалуджена система органів публічної адміністрації, які мають право встановлювати стандарти та нормативи у сфері охорони земель та як наслідок хаотичність та відсутність систематизації законодавства у сфері охорони земель.

Також, повноваження та функції суб'єктів стандартизації встановлюють законодавством, положеннями та статутними документами цих суб'єктів, проте повинні бути врегульовані шляхом прийняття відповідних законів.

На нашу думку необхідно затвердити загальнодержавну програму використання та охорони земель, в якій детально розподілити обов'язки та завдання між органами публічної адміністрації щодо систематизації нормативно правових актів у сфері охорони земель, оновлення та адаптування до міжнародних стандартів застарілих стандартів та нормативів в якості одного із основних напрямків забезпечення реалізації даної програми.

Також, погоджуємося із думкою науковця Соболя Є.Ю., який вважає, що адміністративно-правова реформа в Україні реалізується, зокрема, у напрямках створення нової правової бази, що регламентуватиме діяльність публічної адміністрації; формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення публічного управління, а також кадрове забезпечення нової системи публічного управління; зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування публічної адміністрації [7, С.88].

На нашу думку, важливо щоб запроваджена система стандартизації та нормування у сфері охорони земель враховувала основні завдання органів центральної виконавчої влади з питань охорони земель та забезпечувала реалізацію єдиного підходу науково-технічної політики у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Концепція Єдиної системи нормативно-правових актів у сфері державного земельного кадастру, затверджена наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 12 грудня 2008 р. № 610. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>;
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
3. Закон України «Про стандартизацію» від 5.06.2014 № 1315-VII III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.

4. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.

5. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15>.

6. Мірошниченко А. М. Нормування як засіб правового регулювання земельних відносин : дис. канд. юр. наук : 12. 00. 06. Київ, 2004. 206 с.

7. Соболев Є. Ю. Формування правової категорії «суб'єкт публічної адміністрації». *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. №4. С. 86–93.

ШАМАРА Олександр

радник директора Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», доктор філософії в галузі права, старший дослідник, доцент

КОМАШКО Володимир

завідувач відділу правової та антикорупційної політики Центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософії в галузі права, заслужений юрист України

ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИДАННЯ ЯВНО ПРОТИПРАВНОГО НАКАЗУ АБО РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Положеннями статті 60 Конституція України передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази, а за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Розділом «Порядок віддання й виконання наказів» Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» у статті 36 передбачено, що за віддання і виконання явно злочинного наказу (розпорядження) винні особи притягаються до відповідальності згідно із законом.

Положеннями частини 4 статті 41 Кримінального кодексу України (виконання наказу або розпорядження) передбачено, що особа, яка виконала явно кримінально протиправний наказ або розпорядження, за діяння, вчинені з метою виконання такого наказу або розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах. Частиною п'ятою цієї статті передбачено, якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати кримінально протиправного характеру наказу чи розпорядження, то за діяння, вчинене з метою виконання такого наказу чи розпорядження, відповідальності підлягає тільки особа, що віддала кримінально протиправний наказ чи розпорядження.

Терміни «наказ» та «розпорядження» фактично є синонімами. Крім того, термін «наказ» є родовим щодо інших актів управління. Наказ (розпорядження) – це акт управління, виданий уповноваженою службовою особою, який приписує певній особі (групі осіб) вчинити обов’язкову для неї (них) певну дію чи бездіяльність. Явно злочинним визнається такий наказ (розпорядження), яким завідомо для особи, якій він адресований, наказується вчинити передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність) або таке діяння, яке визнається злочином відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями (ч. 2 ст. 7 Європейської Конвенції про захист прав та основних свобод людини).

Розділом XIX (Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) Кримінального кодексу України, передбачено відповідальність за непокору, тобто відкриту відмову виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу (стаття 402), за невиконання наказу начальника, вчинене за відсутності ознак, зазначених у частині першій статті 402 цього Кодексу, якщо воно спричинило тяжкі наслідки (стаття 403). Однак, Розділ XIX Кримінального кодексу України не містить спеціальної норми, що передбачає відповідальність особи, яка віддала кримінально протиправний наказ чи розпорядження, як те передбачено Загальною частиною Кримінального кодексу України у статті 41 (виконання наказу або розпорядження).

Указом Президента України від 7 серпня 2019 року №584/2019 затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та склад зазначеної Комісії, яку очолює голова Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України [1].

Комісія з питань правової реформи є консультативно-дорадчим органом при Президентові України, діяльність якої ґрунтується на засадах верховенства права, відкритості та прозорості, професіоналізму і доброчесності, самоврядності та незалежності в ухваленні рішень. Робочою групою з питань розвитку кримінального права, в рамках роботи Комісії з питань правової реформи підготовлено проект нового Кримінального кодексу України, яким внесені суттєві зміни до редакції кримінально-правових норм (диспозицій, санкцій).

Проект нового Кримінального кодексу України оприлюднено для обговорення на сайті Консультативної Місії Європейського Союзу Україна [2]. Стаття 2.9.12. (Виконання законного наказу або розпорядження) проекту Кримінального кодексу України майже повністю дублює конструкцію статті 41 Загальної частини Кримінального кодексу України. Розділ 10.1 проекту нового Кримінального кодексу (Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової честі), як і чинна редакція Кримінального кодексу не містить спеціальної норми, якою передбачається відповідальність особи, яка віддала кримінально протиправний наказ чи розпорядження.

Проектом нового Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за віддання наказу про застосування зброї масового

знищення чи заборонених засобів ведення війни (стаття 11.5.5), за віддання наказу про початок акту агресії (стаття 11.3.2). Проект нового Кримінального кодексу України не передбачає відповідальність особи (командира/начальника), за інші випадки (види) видання кримінально протиправного наказу чи розпорядження, зокрема в умовах особливого періоду, в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці. Така ж ситуація і з чинним Кримінальним кодексом України.

Злочинний зміст наказу (розпорядження) повинен бути очевидним, явним для особи, якій він адресований. Частина 2 ст. 60 Конституції України передбачає, що в разі виконання явно злочинного наказу чи розпорядження юридичній відповідальності підлягає як особа, що віддала такий наказ (розпорядження), так і особа, яка його виконала. Ці положення Конституції знайшли свій розвиток в частині третій та частині четвертій ст. 41 Кримінального кодексу України та у відповідних статтях Особливої частини Кримінального кодексу України. Зокрема, службова особа, яка віддала явно злочинний наказ (розпорядження), підлягає кримінальній відповідальності за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 Кримінального кодексу України) і за підбурювання (організатор) вчинення злочину, передбаченого в наказі (розпорядженні), а також перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (365 Кримінального кодексу України).

Проте, стаття 364 Кримінального кодексу України не охоплює собою питання видання кримінально протиправного наказу чи розпорядження командиром/начальником військового формування, зокрема в умовах особливого періоду, в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці. Крім того, в ході правозастосування статті 364 Кримінального кодексу України слід мати на увазі, що ця кримінально-правова норма обмежена спеціальною метою, а саме одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи та не може собою охоплювати кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

Відповідальність за вчинення злочину, передбаченого статтею 365 Кримінального кодексу України може нести виключно спеціальний суб'єкт – працівник правоохоронного органу, тому зазначена норма не поширюється на військовослужбовців Збройних Сил України, інші військові формування, які не мають статус правоохоронного органу. До того ж, суперечливим на практиці виявиться застосування цієї норми щодо військовослужбовців національної гвардії, які приймають участь у бойових діях.

З точки зору права збройних конфліктів проблема відповідальності старших командирів, які віддали злочинний наказ, і безпосередніх виконавців такого наказу залежить від тяжкості злочинів, які підрозділяються на порушення-делікти та серйозні порушення - тяжкі злочини. Держави-учасниці Женевських конвенцій 1949 р. («Про покращення долі поранених і хворих в діючих арміях» (ст. 49), «Про покращення долі поранених, хворих і тих, хто

зазнав корабельну аварію» (ст. 50), «Про поводження з військовополоненими» (ст.129), «Про захист громадянського населення під час війни» (ст. 146) зобов'язалися «ввести законодавство, потрібне для забезпечення ефективних кримінальних покарань для осіб, які вчинили або наказали вчинити ті чи інші серйозні порушення Конвенцій 1949 р.

Серйозними порушеннями Конвенцій вважаються: навмисне вбивство військовополонених, тортури і нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти, нівечення і заподіяння шкоди здоров'ю, багато масштабні руйнування чи загарбання майна, примушення військовополонених нести службу в армії супротивника, захоплення заручників тощо. Перший додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 р., який торкається захисту жертв міжнародних військових конфліктів 1977 р., підійшов до проблеми невиконання злочинного наказу з позицій відповідальності командира (начальника) це накази, які він віддає своїм підлеглим. Командир, який одержав від старшого начальника злочинний наказ (*наприклад, відносно нападу на споруди, які містять небезпечні сили, - атомні електростанції, водосховища, віроломного використання емблем Червоного Хреста, страти заручників*), хоч би в якому він був званні, пам'ятає про свою відповідальність за накази, що їх він особисто віддає своїм підлеглим. Повага до міжнародного права в такому разі ґрунтується не на побоюванні того, що посилення на наказ не буде прийняте як виправдання, а на усвідомленні своєї особистої відповідальності за дії підлеглих.

Приймаючи до уваги наведене вище та Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, а також військову агресію РФ проти України, доцільно привести положення Особливої частини Кримінального кодексу у відповідність до Конституції України, статті 36 Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» та статті 41 Загальної частини цього Кодексу, в частині встановлення відповідальності за віддання явно кримінально протиправного наказу чи розпорядження.

Тобто, розділ XIX Кримінального кодексу України доповнити статтею 43⁻¹ такого змісту:

“Стаття 403-1. Видання явно кримінально протиправного наказу або розпорядження

1. Видання явно кримінально протиправного наказу або розпорядження,

-

карається службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до одного року, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, -

карається позбавленням волі на строк від двох до семи років.

3. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Примітка. Явно злочинним визнається такий наказ (розпорядження), яким завідомо для особи, якій він адресований, наказується вчинити передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність) або таке діяння, яке визнається злочином відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями (ч. 2 ст. 7 Європейської Конвенції про захист прав та основних свобод людини).”.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 про затвердження Положення про Комісію з питань правової реформи та її склад. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>.
2. <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>

ШЛЯХТІНА Ганна

голова Громадської організації «Територіальні ініціативи», кандидат наук з державного управління

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ: ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Перед початком повномасштабної війни, яку розпочала російська федерація проти України 24 лютого 2022 року, наша держава завершила підготовку галузевих безпекових стратегій. Це стало частиною нового циклу стратегічного планування, розпочатого у 2020 році з прийняттям оновленої Стратегії національної безпеки України. Вказаним документом чітко визначено: “Встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону - найвищий пріоритет держави” [1].

Законом України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначено правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Окреслено поняття “національна безпека України” як “захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз” й наведено основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз [2].

Вищезгаданими нормативно-законодавчими актами виявлено широкий спектр загроз національній безпеці України в різних сферах. Одна з найбільших груп загроз походить від агресивної зовнішньої та воєнної політики росії. У галузевих безпекових стратегіях (Стратегія людського розвитку [3], Стратегія воєнної безпеки України [4], Стратегія розвитку

оборонно-промислового комплексу України [5], Стратегія економічної безпеки [6], Стратегія енергетичної безпеки [7], Стратегія інформаційної безпеки [8], Стратегія кібербезпеки України [9], Стратегія зовнішньополітичної діяльності [10], Стратегія забезпечення державної безпеки [11] та ін.) було визначено такі загрози, як посягання на суверенітет і територіальну цілісність України, блокування її шляху до повноправного членства в ЄС та НАТО, можливість подальшої ескалації збройної агресії росії проти України, повномасштабне використання військової сили проти неї, провокування збройного конфлікту на державному кордоні, розвідувально-підбивна діяльність російських спецслужб, інформаційні спецоперації, використання незаконних збройних формувань, поширення фінансово підтримуваного російськими силами тероризму, кібератаки, блокування постачання ресурсів та обладнання для української економіки тощо.

У відповідь на зазначені небезпеки Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 затверджено Концепцію забезпечення національної системи стійкості, яка спрямована на організацію здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики національній безпеці, запобігати або мінімізувати їх негативні впливи, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після виникнення загроз або настання надзвичайних та кризових ситуацій усіх видів, включаючи загрози гібридного типу, але не обмежуючись ними [12].

Протистояння України у війні активізувало сильні сторони нашої держави та суспільства, зокрема, злагодженість і єдність щодо демократичних цінностей і національних інтересів. Ще однією перевагою є сформованість законодавчої бази, яка передбачає механізми управління державою як у звичайних умовах, так і в умовах надзвичайного та воєнного стану. Це значною мірою гарантує безперервність урядування, що є одним із ключових напрямів забезпечення національної безпеки і стійкості. Крім того, ухвалений у 2021 році Закон України «Про основи національного спротиву» [13] заклав підвалини організації територіальної оборони, яка відіграла важливу роль у забезпеченні захисту держави у нинішній війні. Зокрема, у такий спосіб було реалізовано принцип субсидіарності, який є одним із ключових у сфері формування національної стійкості. Це дозволило суттєво підвищити ефективність реагування на воєнні загрози на місцевому рівні й налагодити належне координування на всіх щаблях суспільства.

Вказаним законодавчим актом визначено організаційно-правові засади реалізації комплексу заходів, що здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 р. № 328-р затверджено План заходів з реалізації Стратегії забезпечення

державної безпеки. Зокрема, попередження, виявлення та припинення злочинів проти основ національної безпеки, миру і безпеки людства; розповсюдження зброї масового ураження та інших злочинів, які становлять загрозу державній безпеці України; забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації; упровадження гармонізованих із стандартами безпеки НАТО та ЄС механізмів функціонування системи забезпечення безпеки тощо [14].

З метою дієвості та ефективності органів правопорядку й прокуратури як невід'ємної складової сектору безпеки і оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України, Указом Президента України схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки [15].

Повномасштабне вторгнення, як і війна РФ, що триває з 2014 року, виявили в Україні й інші переваги, такі як потужний волонтерський рух і значний потенціал самоорганізації суспільства. Активні навчання й тренування представників органів державної влади, сил безпеки та оборони, зокрема, за участі іноземних держав та НАТО, щодо комплексного реагування на різні загрози, суттєво підвищили рівень готовності держави до збройної агресії РФ, що якісно відрізняє поточну ситуацію від тієї, яка склалася в 2014 році.

Під час війни Україна отримала також нові можливості для захисту своїх національних інтересів і відновлення після конфлікту. Однією з них стало посилення двосторонніх відносин з низкою країн світу, просування вперед у процесі європейської інтеграції та успішний захист суверенних прав України у міжнародних судових установах, зокрема в Міжнародному суді ООН. Україна також здобула широкий суспільний резонанс і підтримку в світі.

Оскільки безпекове середовище України після війни відчує значні зміни, необхідно регулярно аналізувати ризики і загрози для національної безпеки. Враховуючи це, після війни потрібно розпочати новий цикл стратегічного планування, який дозволить уточнити Стратегію національної безпеки України, галузеві безпекові стратегії та інші відповідні нормативно-законодавчі акти.

Пріоритетними складовими організаційно-правового механізму у сфері забезпечення національної безпеки України у післявоєнний період можуть бути наступні:

- зміцнення сектору безпеки і оборони країни (модернізація військових сил, підвищення їх готовності та оснащення сучасною технікою і зброєю);
- забезпечення розвитку двосторонніх відносин зі стратегічними партнерами, такими як США, Європейський Союз та інші країни, які можуть надати допомогу в галузі безпеки та оборони, й укладення відповідних угод;
- відновлення постраждалих територій, стимулювання економічного зростання, привабливості інвестицій та розвиток людського капіталу шляхом освіти та підтримки інновацій;
- розбудова національної системи стійкості (розробка ефективної

нормативно-правової та організаційної системи реагування на кризові ситуації, запобігання та протидію загрозам, зокрема кібератакам, тероризму та іншим формам незаконної діяльності);

- підвищення ефективності державного управління (вдосконалення системи прийняття рішень, боротьба з корупцією, забезпечення прозорості та відповідальності в управлінні країною);

- продовження проведення реформ в сфері правоохоронної діяльності, юстиції, адміністративної реформи та інших сферах, що сприяють зміцненню демократичних інститутів та правової держави.

Отже, Україна має сформувати власні організаційно-правові спроможності для забезпечення своєї національної безпеки та стійкості, залучаючи як внутрішні, так і зовнішні ресурси. Країна має право обирати свою участь у різних системах і альянсах колективної безпеки, щоб гарантувати свій державний суверенітет і територіальну цілісність.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

2. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

3. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 328-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2023-%D1%80#Text>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 «Про Стратегію людського розвитку»: Указ Президента України від 02.06.2021 № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n2>

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18.06.2021 «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України»: Указ Президента України від 20.08.2021 № 372/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3722021-39733>

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.08.2021 «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2>

8. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 № 907-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.10.2021 «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України

від 28.12.2021 № 685/2021. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>

11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021 «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.08.2021 «Про запровадження національної системи стійкості»: Указ Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text>

13. Про основи національного спротиву. Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

14. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 328-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2023-%D1%80#Text>

15. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

ШОВКУН Юрій

*докторант Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК ЗАСАД ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Інститут публічної служби не може забезпечити роботу апарату держави без правил, цінностей, настанов і постулатів, адже в протилежному випадку публічна служба буде мати форму епізодичного хаотичного незаконного явища без будь-яких перспектив. Будучи певним фундаментом, принципи публічної служби забезпечують її стійкість до впливу деструктивних чинників, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Адже сьогодні від багатьох публічних службовців, без перебільшення, залежить перемога України. Тому, важливо зосередити увагу на побудові сучасного стабільного інституту публічної служби європейського зразка, що неможливо без розуміння основи його розвитку, зокрема відповідних принципів.

Враховуючи специфіку інституту публічної служби, вважаємо за можливе принципи адміністративного права викласти наступним чином:

1) пріоритет законів України і міжнародних документів, які регламентують адміністративно-правові відносини, зокрема в сфері публічної служби, над іншими нормативно-правовими та адміністративними актами, що означає безумовну консолідацію та відповідність останніх першим;

2) гнучкість, свідчить про необхідність швидко реагувати та бути готовим до змін соціально-політичного, правового, економічного характеру тощо, відповідно гнучким повинен бути й інститут публічної служби, його законодавче забезпечення та механізми практичної реалізації;

3) відкритість і прозорість – це «правило» роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, що передбачає залучення громадськості до управління державними та місцевими справами, активну взаємодію з суспільством, зокрема надання громадянам вичерпної інформації про свою діяльність, в тому числі шляхом оприлюднення публічної інформації в загальнодоступних джерелах; у сфері публічної служби цей принцип реалізується, шляхом залучення представників громадськості до проведення конкурсного відбору на посади та оприлюднення їх результатів, обговорення законопроектів, що регламентують проходження публічної служби, розміщення об'єктивних даних про публічних службовців і т.п.;

4) дотриманням прав і свобод людини фактично забороняє у будь якій спосіб порушувати права, свободи та інтереси громадян, так з одного боку публічні службовці, під час своєї професійної діяльності не повинні порушувати права громадян, нехтувати їх інтересами, а з іншого – під час проходження служби важливо не опускати порушення прав публічних службовців;

5) ефективність як принцип має економічне підґрунтя та пов'язаний з залученням оптимальної кількості ресурсів для досягнення необхідного результату, тобто важливо розвивати інститут публічної служби так, що б максимальний соціальний ефект досягався за умови використання мінімальної кількості економічних, людських і інших ресурсів;

6) соціальна згуртованість декларує необхідність інституцій залучених до забезпечення функціонування інституту публічної служби працювати заради спільної мети – розвитку та удосконалення вказаного інституту;

7) заборона свавілля для органі державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб; під час виконання своєї професійної діяльності, іншими словами публічні службовці виконуючи свої службові обов'язки, здійснюючи управлінські дії та приймаючи відповідні рішення повинні діяти неупереджено;

8) інноваційність означає впровадження загальновизнаних оптимальних механізмів для врегулювання суспільних відносин, які регулюються нормами адміністративного права, зокрема тих, які складаються в зв'язку з проходженням публічної служби;

9) компетентність свідчить про необхідність призначення на посади в органи державної влади та місцевого самоврядування кваліфікованих, професійних фахівців, які відповідають вимогам встановлених законодавством, а також мають необхідні моральні та ділові якості; в той же

час важливо, що б публічні службовці були призначені на посади враховуючи їх досвід роботи та спеціалізацію;

10) підзвітність передбачає необхідність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб, необхідність звітування про свою діяльність як перед населенням, так і перед вищестоящими суб'єктами, а також здійснення контрольно-наглядової діяльності останніми;

11) стабільність і довгострокова орієнтованість є засадою розвитку будь-якого інституту, включаючи інститут публічної служби, які повинні бути захищеними від впливу деструктивних явищ.

ШУЛЬГА Андрій

доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОЗЕРНА Ірина

т.в.о. завідувача кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМА УНОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Кримінальне процесуальне законодавство України конкретного поняття щодо процесуального статусу не містить. Проте, в теорії кримінального процесу процесуальний статус згадується коли йдеться саме про права та обов'язки учасників кримінального провадження [1]. Отже термін процесуальний статус застосовується у кримінальному процесі тільки щодо слідчого, прокурора, суду, підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідач тощо. Разом з тим поняття «процесуальний статус», наприклад щодо кримінального процесуального акту (дія чи документ), чинне кримінальне процесуальне законодавство України не застосовує. Щоб розібратися у сутності статусу взагалі, слід звернутися до категоріальної складової слова «статус». Згідно до словника української мови, «статус» це певний стан будь чого [2]. Згідно до Вікіпедії Вільної енциклопедії, слово статус означає становище, ранг в будь-якій ієрархії, структурі, системі, часі тощо [3]. Таким чином враховуючи вище сказане, можна зробити висновок, про те що теорія кримінального процесу необґрунтовано застосовує термін «процесуальний статус» в обмеженому порядку, зокрема тільки по відношенню до учасників кримінального провадження. Проте на нашу думку, щодо більш повного визначення процесуального різноманіття явищ у кримінальному провадженні, було б

доцільно термін «процесуальний статус» застосовувати, наприклад і до процесуальних актів. Чому так? В теорії кримінального провадження, у відповідності до кримінального процесуального законодавства, існують певні невизначеності стосовно статусу певних процесуальних актів. А саме, чинний КПК України (ч.1 ст. 277) визначає, що письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. При цьому одні фахівці називають цей процесуальний акт рішенням [4], [5], інші вважають повідомлення про підозру виключно дією [6]. Існує також і третя точка зору фахівців, які вважають акт повідомлення про підозру таким собі гібридом проміж актом-дією (повідомленням) та актом-документом (постановою), що на їх думку не сприяє чіткості розуміння процесуального статусу повідомлення про підозру. Наприклад, О. Росторгуєв зазначає, що стосовно інституту повідомлення про підозру існує серйозна проблема, яка характеризується наявністю дефектів нормативного регулювання системно-структурного та логіко-лінгвістичного характеру. Така вада на думку фахівця призводить до варіативності тлумачень учасниками кримінального процесу акту повідомлення про підозру [7].

За нашим дослідженням, акт повідомлення про підозру хоча формально і схожий на процесуальне рішення але згідно до ст. 110 КПК до таких не відноситься. Проте диспозиція ч.1 ст. 111 КПК зазначає на те, що повідомлення у кримінальному провадженні є саме процесуальною дією, за допомогою якої слідчий або прокурор повідомляють певного учасника кримінального провадження зокрема і про прийняте процесуальне рішення. І знову ж таки, в самій статті 111 КПК в жодній диспозиції не згадується повідомлення про підозру.

Навіть якщо вважати, що повідомлення про підозру, це все ж таки більше процесуальне рішення [4,5] чим дія, то таке рішення повинно відповідати вимогам постанови (ст. 110 КПК), наприклад постанови прокурора чи слідчого про підозру певній особі. Але чинний КПК не містить такої форми письмового процесуального акту, як постанова про підозру. Замість цього в КПК в ч.1 ст. 277 КПК йдеться про письмове повідомлення про підозру, яке складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. Тобто вбачається той випадок, коли повідомлення про рішення прокурора чи слідчого щодо підозри будь кому у письмовій формі існує (ст.277 КПК), проте самого рішення у вигляді постанови (ст.110 КПК), у кримінальному провадженні не має. Проте формально таке рішення є, але воно чомусь називається повідомленням (ст. 227 КПК).

Доречи слід зазначити, що повідомлення про підозру, як процесуальний акт суттєво впливає на кримінальне провадження, зокрема породжуючи нового учасника кримінального процесу – підозрюваного. До того ж з моменту повідомлення про підозру починається кримінальне переслідування підозрюваного та притягнення його до кримінальної відповідальності. Отже даному випадку складається враження, що рішення про підозру (згідно до ст. 277 КПК) є усним, тобто процесуально не оформленим, таким, що знаходиться поза процесуальною діяльністю, на рівні внутрішнього переконання. Такий

стан процесуального статусу повідомлення про підозру протирічить засаді кримінального провадження «безпосередність дослідження показань, речей і документів» зі всіма процесуальними наслідками, які із цього випливають.

Таким чином розглянувши проблему процесуального статусу повідомлення про підозру, ми прийшли до висновку, що чинний КПК України в цій частині потребує певних уточнень та змін. Отже вважаємо, що до чинного КПК України слід ввести таке поняття, як постанова «про підозру особі». Пропонуємо змінити зміст статі 277 КПК України та викласти її в новій редакції:

Стаття 277. Постанова про підозру

1. Постанова про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.

Постанова має містити такі відомості:

1) прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення;
2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру;

3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;

4) зміст підозри;

5) правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;

7) права підозрюваного;

8) підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.

Окрім того пропонується ч. 1 ст. 278 КПК України викласти в наступній редакції: «Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором разом із копією постанови про підозру особі, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень».

На нашу думку таке викладення пропозицій стосовно вдосконалення процесуального акту повідомлення про підозру є доречним та таким, що здатне унормувати вказаний акт згідно до засад кримінального провадження України.

Список використаних джерел

1. Безносок А.М. Процесуальний статус учасників кримінального провадження в системі кримінально-процесуальних гарантій. Актуальна юриспруденція. Юридичні науково-практичні Інтернет конференції. Вінниця. 07.10.2013. URL: https://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=635%3A071013-15&catid=82%3A5-

1013&Itemid=101&lang

2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/status>

3. Статус (значення). Вікіпедія Вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F))

4. Гришанова Н. Повідомлення про підозру: які існують підстави для оскарження. Актуальні питання судової практики. Кримінальне право та процес. 14 квітня 2021. URL: https://jurliga.ligazakon.Net/news/202894_povdomlennya-pro-pdozru-yak-snuuyut-pdstavi-dlya-oskarzhennya.

5. Сухов Ю. Повідомлення про підозру особі: аналіз окремих аспектів позиції Великої Палати Верховного Суду щодо спеціальних суб'єктів. 28.08.2020. URL: <http://kdkako.com.ua/povdomlennya-pro-pidozru-osobi-analiz-okremykh-aspektiv-pozytsiyi-velykoji-palaty-verkhovnoho-sudu-shchodo-spetsial%CA%B9nykh-sub%CA%BAyektiv/>

6. Пуканіч Е. Чи є повідомлення про підозру процесуальною дією і чи має потерпілий право звертатися до прокурора з клопотанням про повідомлення особі про підозру. Протокол. Юридичний інтернет ресурс. 14.10.2019. URL: https://protocol.ua/ua/chi_e_povdomlennya_pro_pidozru_protseualnoyu_dieyu_i_chi_mae_poterpiliy_pravo_zvertatisya_do_prokurora_z_klopottanniam_pro_povdomlennya_osobi_pro_pidozru/

7. Росторгуєв О. Повідомлення про підозру: проблематика прийняття процесуального рішення в контексті дефектів кримінального процесуального інституту. Протокол. Юридичний інтернет ресурс. 24.09.2018. URL: https://protocol.ua/ua/povdomlennya_pro_pidozru_problematika_priynyattya_protseualnogo_rishennya_v_konteksti_defektiv_kriminalnogo_protseualnogo_institutu_1/

BRONIECKA Rossana

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

UWAG KILKA O ADMIMISTROWANIU

Administrowanie nie jest pojęciem nowym, a tym bardziej nieznanym. Trudno wszakże nie zauważyć, że niestety zapomnianym. W miejsce administrowania na stałe wpisała się administracja, będąca tak naprawdę tylko określeniem postępowania zarządzającego.

Już w XIX wieku w Polsce funkcjonowały stanowiska administratorów w szczególności majątków ziemskich, manufaktur i fabryk. Administrator zarządzał nie tylko zasobami ludzkimi, ale także finansami w szerokim tego słowa znaczeniu. Opierając się nie tylko na doświadczeniu w zarządzaniu, ale przede wszystkim na

przepisach prawa.

Dzisiaj w XXI wieku administracja osiągnęła szczyt ewolucyjny. Każda sfera aktywności ludzkiej, ale również i życia człowieka jest powiązana z nauką administracji i administrowaniem. Trudno nie zgodzić się z tezą, że w chwili przyjścia na świat oprócz lekarza przyjmującego poród znajduje się akt administracyjny w postaci aktu urodzenia. Tak samo jest również na końcu naszego życia, gdy wypisywany jest akt zgonu. Pomiedzy aktem urodzenia, a aktem zgonu funkcjonowanie każdego człowieka opiera się na licznych decyzjach administracyjnych (np. decyzja o wydaniu prawo jazdy, pozwolenia na budowę, decyzja w przedmiocie prowadzenia działalności gospodarczej, pozwolenie na broń). Wszystkie te decyzje administracyjne wymagają stosownych procedur i postępowania w trybie administracyjnym. Administracja teoretycznie nie budzi zastrzeżeń. Podczas gdy realizacja postanowień, wymagań, decyzji nie odłącznie związana jest z administrowaniem rozumianym jako zarządzanie w szerokim tego słowa znaczeniu. Przykładowo jeżeli osoba chce uzyskać dokument stwierdzający jego uprawnienia do prowadzenia pojazdu mechanicznego musi spełnić określone w przepisach administracyjnych warunki. W tym konkretnym przypadku musi przejść stosowne badania u lekarza specjalisty, który wydaje orzeczenie w tym zakresie o braku przeciwwskazań do takiej aktywności, ukończyć szkolenie teoretyczne i praktyczne (przepisy prawa, jazda samochodem), by na końcu przystąpić do egzaminu państwowego (kwalifikacja uprawniająca). Przykład ten oczywiście nie jest jedynym. Wpisuje się on w ogólne ramy administrowania – polegające na organizacji tego procesu. Dlatego między innymi szkoły jazdy mają określone procedury co do przyjęcia kandydatów, szkolenia i ich ewidencjonowania. Ustawodawca wyznacza także ośrodki egzaminacyjne. Podobnie dzieje się w innych dziedzinach aktywności, gdzie prawo administracyjne reguluje postępowanie w określonych przypadkach.

Należy również zaznaczyć, że administrowanie nie jest procesem jednolitym, jest natomiast uniwersalne. Uniwersalność polega na wszechobecności zarządzania administracyjnego bez względu na miejsce położenia Państwa, ustrój polityczny, zasoby Państwa, religię itp. Pewne odmienności w tym względzie jawią się w stanach krytycznych (zarządzanie kryzysowe – klęski naturalne, awarie techniczne, konflikt zbrojny). Przejście z administrowania czasu pokoju na administrowanie czasu wojny jest bardzo charakterystyczne. Przede wszystkim zmieniają się zasady funkcjonowania administracji publicznej, które są w takim przypadku ukierunkowane w szczególności na zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego, sanitarnego, żywnościowego, medycznego, edukacyjnego itd. Nie znaczy to oczywiście, że inne wcześniej realizowane zadania są wygaszane, realizowane są one w drugiej kolejności.

Na administrowanie należy zawsze spojrzeć przez pryzmat potrzeb człowieka. Brak możliwości realizacji elementarnych potrzeb każdego człowieka prowadzi do ich deprivacji, a to zawsze skutkuje chaosem. Na władzy publicznej spoczywa obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności egzystencji fizycznej i dobrostanu psychicznego wszystkim obywatelom zamieszkującym dane państwo, w tym również cudzoziemcom przebywającym na terenie tego państwa.

Bibliografia

1. H. Izdebski, M. Kulesza. *Administracja publiczna. Zagadnienie ogólne*, Warszawa 2004.
2. E. Ochendowski. *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Toruń 2004.
3. J. Filek. *Co to jest administracja? Etos urzędnika*, Warszawa 2007.
4. J. Korczak. *O pojęciu kultury administrowania. Zeszyty Naukowe* 2005.

VASYLIEV Sergii

Associate Professor Donetsk State University of Internal Affairs, PhD in Law

VECTOR OF THE DEVELOPMENT OF STATE ECONOMIC POLICY OF UKRAINE DURING THE TIME OF MARTIAL STATUS

1. State policy is one of the important components of society's vital activities, since its measures are aimed at improving the standard of living of citizens and guaranteeing the social stability of the country and its regions.

At the same time, such a phenomenon as "state policy" in its content is a component of the system, which is formed as a set of interrelated sectoral types of state policy, integrated by relevant principles.

Therefore, a component of state policy, the measures of which have a certain influence on the development of social processes, is state economic policy, which can be defined as state activity in the socio-economic sphere, aimed at realizing national interests.

Note that the main principle of coexistence of "state policy" and "state economic policy" is the principle of coherence. It is the principle of coherence that should manifest itself in any decision of the state that expresses the national economic policy, ensure the effective operation of the socio-economic mechanism and the activities of the subjects of the national state policy.

2. The economic policy of the state can be defined as a form of implementation by the state of its own sovereign economic power and corresponding functions, which is organizationally institutionalized as a special type and process of activity, which, according to its mechanism, consists of the formation and implementation of an officially approved algorithm for the application of legal means of state influence on the content, structure and the dynamics of internal and external economic relations, on the macroeconomic properties of the market equilibrium, through the appropriate correction of the content of the legal economic order, with the aim of achieving programmatically defined quantitative and qualitative properties of the functioning of the national economic system, ensuring the economic power of the people and the sovereignty of Ukraine [1, p. 217].

The object of national economic policy is the most complex socio-economic mechanism of the state. Subjects of economic policy are state bodies at all levels of the three branches of government (executive, representative and judicial), called upon to satisfy the needs of economic interests – individuals and legal entities – for

public goods within the limits of certain powers.

Four main tasks of the state economic policy can be identified: (1) ensuring the stability of the economic system; (2) provision of favorable conditions for economic activity; (3) ensuring control of business entities; (4) representation and protection of national interests in foreign economic activity.

3. The modern model of development of Ukraine is characterized by significant deformations of the economy, which indicates structural disproportions in the economy of Ukraine. The domestic economy should focus on building a development model in its modern general scientific understanding, taking into account national characteristics, global trends in the development of international investment flows, the new global and multipolar financial architecture of the world [2, p. 14].

It is difficult to call Ukraine's development model effective, it is characterized by such transformational trends as: a decrease in the standard of living of the population, lack of GDP growth, a low share of exports, the use of outdated production technologies, a high share of the shadow sector of the economy, etc.

The modern model of the development of the economy of Ukraine is forced to take into account the crisis state of the national economy caused by the state of war in the country and its duration. Therefore, in the light of the new stage of economic development of Ukraine, the importance of scientific substantiation of national economic priorities and the formation of an effective state economic policy based on them is increasing. It is important to form a new vision regarding the selection of priorities, which will be based on a clear understanding of the possibilities of anticipatory development.

Therefore, the model of economic development as a component of the state economic policy of Ukraine must take into account all the positive and negative challenges of the time, on the basis of which the strategic priorities of the development of the Ukrainian economy are formed. As a rule, strategic priorities include economic, financial and social ones, which will contribute to achieving a compromise of interests between subjects of the national economy.

4. An attempt to legislate the phenomenon of "state economic policy" took place in Art. 20 of the Law of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine". However, the approach used by the legislator reduced the high instrumental potential of the "state policy" category, removing part of its varieties from its scope.

The National Economic Strategy for the period until 2030, which was a resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2021, should be considered the most recent document that has strategic importance and reflects the direction of state economic policy. This Strategy defines a long-term economic vision, principles and values, "red lines" (inadmissible directions of movement), key directions (vectors) of economic development, and for each of the 20 directions — strategic goals, ways to achieve them, taking into account existing and potential challenges and barriers years, as well as the main tasks of the state economic policy and target indicators for the period until 2030.

Unfortunately, the armed aggression of the Russian Federation and the establishment of martial law in Ukraine have made adjustments in determining the

priorities of economic policy development. And if the long-term perspective remains relevant, then the short- and medium-term needs to be adjusted. It is time to develop a stabilization strategy of economic policy and its regulatory consolidation.

5. Forecasting in the field of economics is based on specific methods of scientific and prognostic research, which make it possible to form an appropriate theoretical construction of reality. In our opinion, the methods of modeling, expert assessment, scenario building, extrapolation and interpolation should be considered the most relevant for forecasting state economic policy.

For the implementation of the process of forecasting, the formation of a dominant position (concept) of the development and functioning of both public society as a whole and in relation to individual state institutions, the relevant instruments of a legal, economic, financial, and organizational nature are of direct importance.

It is indisputable that ensuring the efficiency and effectiveness of the formation and implementation of the state economic policy for the restoration and reintegration of de-occupied and war-affected territories, the choice of state economic policy instruments should be directly related to socio-economic, political, informational conditions, and also depend on the rigidity state management actions. The system of these tools should be based on high-quality forecasting, reflect the priorities of territorial development and be consistent with national, regional and territorial interests.

The formation of the economic policy of the state with the help of the mentioned forecasting should become a guarantee of its (policy) scientific validity, effectiveness of application and prospects in the future.

List of literature

1. Задихайло Д. Економічна політика держави в системі правового і законодавчого забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 214-221.

2. Усик І. О. Структурна трансформація моделі розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. економ. наук. Вінниця. 2019. 297 с.

FILOZOFIA ZŁA JAKO PRZESZKODA W ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Społeczeństwo obywatelskie działa na rzecz swoiście pojmowanego bezpieczeństwa jednostek i wspólnot; to z powodu zagrożenia jakichś interesów, dla zabezpieczenia jakichś praw, rozwiązania jakichś problemów ludzie zrzeszają się, by działać wspólnie [1]. Przytoczony pogląd ma pozytywny wymiar i tak winien być rozumiany. Społeczeństwo obywatelskie ma demokratyczny charakter, kieruje się dobrem wspólnym i dobrem jednostki. Zło od zawsze niszczyło dobro, zaprzeczało bytowi mądrości, racjonalności, wspólnoty. Autokratyzm, dyktatura, reżim to dzisiejsze formy zła, jakie by się nie wykształciły, gdyby nie filozofia zła. Ryszard Wiśniewski analizuje istotę zła w perspektywie filozofii, podkreślając, że w istocie to zbiór pytań, tworzący konkretne problemy, pytania wymagające odpowiedzi [2]. Jolanta Żelazna odwołując się do Arystotelesa podkreśla, że bezpośrednim źródłem zła jest słaba wola i nieopanowanie [3]. W literaturze przedmiotu podkreśla się wagę zła w postrzeganiu realnego bytu [4-7].

Społeczeństwo obywatelskie już z samej nazwy jest demokratyczne, wolne od autokratów, dyktatorów i reżimu. Największym zagrożeniem dla bytu wolności jest zło w postaci dyktatury. W dobie XXI wieku wydawać by się mogło, że ten etap rozwoju ludzkiej cywilizacji jest już wolny od reżimów politycznych, imperialnych zapędów, woli panowania nad innymi. Tak jednak nie jest, czego dowodem są takie państwa jak Rosja, Chiny, Korea Północna, Iran, Białoruś. Monika Chorab, powołując się na pracę E.A. Mukoida pisze „Paul Ricoeur pisał o etycznej wizji zła, które mieści się w wolności człowieka. Zło jest tutaj uważane za wynalazek wolności, która przez to, że uznaje zło jest wolnością zdolną do upadku, zboczenia, przewrotności i błędu. Jest to wolność zniewolona przez namiętność, która się przejawia jako zniewolenie podmiotu przez siebie samego. Wolność pod władaniem namiętności staje się przykładem moralnego zła.” [8]. Uwzględniając ten aspekt rozumienia zła, można z ostrożnością przyjąć, że jest ono wynaturzoną wolnością, w jakiej podmiot uznaje owo zło jako wolę jego samego.

W tym miejscu zasadnym wydaje się zdefiniowania terminu „zło”, mimo, że jest on powszechnie znany i rozumiany. Na gruncie filozofii przyjmuje się, że znaczy tyle co cierpienie, kłamstwo, zdradę, ból, cierpienie [9]. W licznych rozważaniach podkreśla się, że tak naprawdę zło pochodzi nie od Boga, ale od człowieka, bo to on zło czyni [10-12]. Powstaje zatem pytanie o tego, który zło kreuje, zniewala i podporządkowuje sobie innych, dla własnych celów. Odpowiedź wydaje się być prostą- zły człowiek. Henryk Sasinowski w zwięzły i niezwykle jasny sposób zdefiniował społeczeństwo obywatelskie, pisze bowiem „formuła społeczeństwa obywatelskiego, bez względu na zróżnicowany doktrynalny kontekst analizy i wyjaśniania jego istoty, zawiera w sobie uniwersalne zasady i wartości, bez których każda próba tworzenia jego rzeczywistych podstaw i warunków rozwoju skazana jest na niepowodzenie. W systemie demokratycznym, na poziomie

jednostki, grupy społecznej, społeczności lokalnej czy społeczeństwa globalnego, stosownie do charakteru zjawisk i procesów społecznych, szczególnego znaczenia nabierają fundamentalne zasady i wartości mające wpływ na postawy i zachowania społeczne, na funkcjonowanie instytucji publicznych, na działania podmiotów gospodarczych oraz na przejawy różnorodnych form obywatelskiej aktywności, w tym organizacji pozarządowych. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim: wolność i odpowiedzialność, suwerenność i partnerstwo, tożsamość narodową, pomocniczość i partycypację, solidarność i sprawiedliwość społeczną” [13]. Nie sposób nie zauważyć cech wolnego, obywatelskiego społeczeństwa, przede wszystkim wolności i suwerenności oraz tożsamości narodowej. Te właśnie wartości stanowią fundament demokracji. Zło z jakim ludzkość mierzyła się i mierzy od wieków przybiera na sile w czasie wojen, choć można byłoby w tym miejscu podkreślić, że sama wojna jest złem wyjątkowym, wypełniającym wszystkimi jej elementami ten termin. Tak było podczas II wojny światowej, gdzie z rozkazu Hitlera zabijano tysiące ludzi tylko dlatego, że byli Żydami, Polakami, Romami. Nienawiść dyktatora do innych nacji była tak wielka, że widział albo ich zniszczenie, albo całkowite zniewolenie. Rasa niemiecka była ponad innymi narodami, które sprowadzano do poziomu podludzi. Magdalena Kozak zauważa, że „Emmanuel Lévinas, francuski filozof żydowskiego pochodzenia, jest jednym z tych filozofów, których ogrom zła XX w. w postaci wojen, systemów totalitarnych i wreszcie Holocaustu, naznaczył najmocniej.” [14]. Trudno nie zgodzić się z myślą Emmanuela Lévinas’a, tym bardziej, że dobrze udokumentowano zbrodnie niemieckie wojenne w Polsce. Okupanci dali sobie prawo do decydowania o ludzkim życiu, które tak naprawdę nie miało dla nich żadnej wartości. Im większe było okrucieństwo z ich strony, tym większe uznanie w oczach rządzących. Nie sposób nie dotrzeć tu przeciwieństwa demokracji w postaci totalitaryzmu, systemu ograniczającego, wręcz pozbawiającego wolności, bezwzględnego wobec jednostki. Totalitaryzm buduje zło, kreuje przemoc i agresję [15-19]. W systemie totalitarnym, reżimowym, komunistycznym jednostka się nie liczy, nie ma praw rzeczywistych, jest pod presją władzy absolutnej. Jest nikim, choć mającym imię i nazwisko. Nikt nie liczy się z jej zdaniem, z jej wolą, jej pragnieniami. Jest całkowicie podporządkowana, a każdy sprzeciw z jej strony spotyka surową reakcję reżimu. Państwo totalitarne jest zawsze agresywne, dążące do poszerzania swoich wpływów każdym kosztem, przede wszystkim ludzkim. Liczy się wola tyraństwa, a nie obywateli. Terror stanowi narzędzie polityki wewnętrznej, by z w dogodnym momencie czasu, poszerzyć obszar wpływów i przejść na poziom zewnętrzny.

Żadne społeczeństwo nie będzie obywatelskim pod rządami dyktatury. Zawsze będzie stanowiło zagrożenie dla innych, jako społeczeństwo państwa totalitarnego, hołdujące zasadom terroru i agresji. Totalitaryzm, dyktatura będące złem wcielonym stanowią przeszkodę w drodze do społeczeństwa obywatelskiego. Pokonanie jej nie jest proste, przede wszystkim z powodu ślepego poddaństwa i mentalności człowieka ukształtowanej na miarę potrzeb dyktatury.

Bibliografia

1. Czerwiński, K. Nowoczesne społeczeństwo obywatelskie wobec

wybranych aspektów globalizacji w kontekście bezpieczeństwa. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2011, s. 1.

2. Wiśniewski R. O przedmiocie i metodach filozofii zła. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1999, s. 5- 13.

3. Żelazna J. (1991). Problem zła w filozofii Arystotelesa (w:) Acta Universitatis Nicolai Copernici Filozofia XIII — Nauki humanistyczno- społeczne 1991, zeszyt 234 — 1991, s. 131.

4. Stecko J. Prywacyjna koncepcja zła w interpretacji Leszka Kołakowskiego. Humanities and Social Sciences, 2013, nr 20(1).

5. Merda R. Obecność zła. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich 2017, (17).

6. Mazurek S. Filozofia wobec doświadczenia bezprecedensowego zła—od rewolucji francuskiej do Holokaustu. Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej 2017, 62(62).

7. Słonimska A. Filozofia jako demaskatorka zła w poglądach Terry’ego Eagletona. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia, 2016, nr 13(13).

8. Chorab M. Ujęcie zła w filozofii Paula Ricoeura, Jeana Naberta i Gabriela Marcela (w:) Rocznik Teologii Katolickiej 2011, tom X, s. 222.[z powołaniem na : E .A. Mukoid, Filozofia zła: Nabert, Marcel, Ricoeur, Kraków 1993

9. Ricoeur P. Zło. Wyzwanie dla filozofii i teologii, przeł. E. Burska, Warszawa 1992.

10. Sokołowski, M. Unde malum? Zagadnienie zła w filozofii Luigiego Pareysona i jego współczesne interpretacje. Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej 2009, 54(54).

11. Nowakowski D. Św. Augustyn a paradoks zła. Acta Universitatis Lodzianis. Folia Philosophica. Ethica-Aesthetica-Practica, 2010,(23).

12. Chudy, W. Filozofia kłamstwa: kłamstwo jako fenomen zła w świecie osób i społeczeństw. Oficyna Wydawnicza Volumen 2003.

13. Sasinowski H. (2012). Społeczeństwo obywatelskie i jego rola w budowie demokracji. Ekonomia i Zarządzanie 2012, 4(1), s. 30.

14. Kozak M. Wojna jako doświadczenie przemocy bycia w myśli Emmanuela Levinasa. Kwartalnik Filozoficzny 2014, 42(2), 103.

15. Arendt H. Korzenie totalitaryzmu, Warszawa 2008;

16. Polaczuk P. O teorii totalnego panowania w ujęciu Hannah Arendt. Studia Prawnoustrojowe 2013, nr (22).

17. Bäcker R. Totalitaryzm. Geneza, istota, upadek, Toruń 1992.

18. Olszewska-Dyoniziak B. Antropologia totalitaryzmu europejskiego XX wieku, Wrocław 1999;

19. Overy R. Die Diktatoren. Hitler Deutschland, Stalins Rusland, Munchen 2005.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
7 липня 2023 року

Авторська редакція
Відповідальні за випуск А.М. Захарченко, Т.І. Пономарьова

Оригінал-макет підготовлено організаційним комітетом
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану»
25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, буд. 1